

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οικονομικό Δελτίο

Τεύχος 16, Δεκέμβριος 2000

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οικονομικό Δελτίο

Τεύχος 16, Δεκέμβριος 2000

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ελευθ. Βενιζέλου 21

102 50 Αθήνα

Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών - Γραμματεία

Τηλ. (030-1) 320 2392

Fax (030-1) 323 3025

Τυπώθηκε στο

Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών
της Τράπεζας της Ελλάδος

ISSN 1105 - 8544

Περιεχόμενα

Η ελληνική αγορά εργασίας:
χαρακτηριστικά, προβλήματα
και πολιτικές

7

Το πρόβλημα της ανεργίας
στην Ευρωπαϊκή Ένωση

47

Χρηματοπιστωτική απελευθέρωση,
περιορισμοί ρευστότητας
και ιδιωτική κατανάλωση στην Ελλάδα

71

Μέσα και διαδικασίες άσκησης
νομισματικής πολιτικής από
την Τράπεζα της Ελλάδος
στο πλαίσιο του Ευρωσυστήματος

91

Μέτρα νομισματικής πολιτικής και
εποπτείας του χρηματοπιστωτικού
συστήματος

119

Κείμενα αποφάσεων
της Τράπεζας της Ελλάδος

123

Στατιστικό τμήμα

129

Η ελληνική αγορά εργασίας: χαρακτηριστικά, προβλήματα και πολιτικές¹

(με έμφαση στην ευελιξία της αγοράς εργασίας και στην καταπολέμηση της ανεργίας σε συνθήκες μη πληθωριστικής ανάπτυξης)

Ισαάκ Δ. Σαμπεθάι
Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών

1. Εισαγωγή

Τα προβλήματα της ελληνικής αγοράς εργασίας έχουν βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τα τελευταία χρόνια. Σημαντικοί νόμοι ψηφίστηκαν το 1996, το 1998 και το 2000 (η ψήφιση του τελευταίου ολοκληρώθηκε στα μέσα Δεκεμβρίου), ενώ από το 1998 η κυβέρνηση άρχισε να καταρτίζει ετήσια "Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση" με βάση τις γενικές κατευθύνσεις πολιτικής που διαμορφώνονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξάλλου, οι διεθνείς οργανισμοί και οι ελληνικοί φορείς ασχολήθηκαν επανειλημμένα με το θέμα. Το 1996 η έκθεση του ΟΟΣΑ για την ελληνική οικονομία αφιέρωσε αναλυτικό κεφάλαιο στην πολιτική της απασχόλησης, από το 1999 άρχισαν να δημοσιεύονται ετήσιες εκθέσεις του Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ για την οικονομία και την απασχόληση, και το 2000 το ΙΟΒΕ δημοσίευσε τα αποτελέσματα μιας σημαντικής έρευνας για την ελληνική αγορά εργασίας.²

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζονται πρώτα οι διαθέσιμες πληροφορίες για τις πραγματικές συνθήκες στην ελληνική αγορά εργασίας (με βάση τις πιο πρόσφατες έρευνες), περιγράφονται τα κυριότερα νομοθετήματα της περιόδου 1996-2000 και γίνεται απολογισμός της εφαρμογής τους μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια, εξετάζονται ορισμένες πλευρές του ισχύοντος νομικού πλαισίου (σε συσχέτιση με τις πραγματικές εξελί-

¹ Το άρθρο απηχεί τις απόψεις του συγγραφέα και όχι κατ' ανάγκη της Τράπεζας της Ελλάδος. Στην προετοιμασία των πινάκων του κειμένου συνέβαλε η Ε. Επιτροπάκη.

² Βλ. OECD, *Economic Surveys: Greece, 1996* (κεφ. III, "Implementing the OECD Jobs Strategy"), INE ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση: ετήσια έκθεση 2000*, Τ. Πολίτη, Έρευνα για την απασχόληση και την αγορά εργασίας 1999 (ΙΟΒΕ, Οικονομικά Θέματα, αρ. 8α), Σεπτέμβριος 2000.

ξεις) και αναλύονται από τη σκοπιά της ευελιξίας της αγοράς εργασίας. Τέλος, παρουσιάζονται και σχολιάζονται οι κυριότερες ρυθμίσεις του τελευταίου νόμου και διατυπώνονται ορισμένες σκέψεις για την πολιτική της απασχόλησης στο μέλον.

2. Βασική πληροφόρηση για την πραγματική κατάσταση της αγοράς εργασίας³

Οι διαθέσιμες πληροφορίες αναδεικνύουν βασικά προβλήματα της ελληνικής αγοράς εργασίας, αλλά και σημαντικά στοιχεία ευελιξίας που τη χαρακτηρίζουν.

Το ποσοστό απασχόλησης (δηλαδή το σύνολο των απασχολουμένων 15 ετών και άνω ως ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών) ήταν 56,9% το 1999 και παρέμεινε χαμηλότερο από το ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ (62,9%). Με βάση έναν άλλο ορισμό που χρησιμοποιείται περισσότερο από την Eurostat (απασχολούμενοι ηλικίας 15-64 ετών ως ποσοστό και πάλι του πληθυσμού 15-64 ετών), το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα ήταν 55,4% και στην ΕΕ 62,1%. Οι διαφορές μεταξύ των δύο μέτρων οφείλονται στο γεγονός ότι οι απασχολούμενοι 65 ετών και άνω αποτελούν το 2,6% της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα, αλλά μόνο το 1,3% στην ΕΕ. Ωστόσο, εάν ληφθεί υπόψη με πόσα πλήρως απασχολούμενα άτομα ισοδυναμεί ο συνολικός αριθμός των απασχολουμένων και στη συνέχεια υπολογιστεί εκ νέου το ποσοστό απασχόλησης, τότε τα 2/3 της απόκλισης της Ελλάδος από τον κοινοτικό μέσο όρο εξαλείφονται. Με βάση τα ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης (και το δεύτερο ορισμό), το 1999 το ποσοστό απα-

σχόλησης στην Ελλάδα ήταν 53,7% και στην ΕΕ 56,2%.

Το γεγονός αυτό συνδέεται με το χαμηλό ποσοστό μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα (6,1% το 1999, ή 238.000 άτομα επί συνόλου 3.940.000 απασχολουμένων) και το αντίστοιχο σχετικά υψηλό ποσοστό στην ΕΕ (17,7%). Η διαφορά είναι εντυπωσιακή στο ποσοστό μερικής απασχόλησης των γυναικών: 10,2% στην Ελλάδα, έναντι 33,5% στην ΕΕ. Επιπλέον, η ακούσια (ανεπιθύμητη) μερική απασχόληση φθάνει το 43,8% του συνόλου στην Ελλάδα, έναντι μόνο 16,8% στην ΕΕ.

Το 1999 το συνολικό ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα έφθασε το 11,7% (έναντι 9,4% στην ΕΕ), από 7,0% το 1990 και 9,1% το 1995. Το ποσοστό ήταν 31,7% για τους νέους κάτω των 25 ετών (ΕΕ: 18,3%), 17,9% για τις γυναίκες (ΕΕ: 11,0%) και 41,0% για τις νέες γυναίκες (ΕΕ: 19,6%), ενώ οι μακροχρόνια άνεργοι αποτελούσαν το 55,3% του συνόλου των ανέργων (ΕΕ: 46,0%).

Ωστόσο, το ποσοστό των προσωρινά απασχολουμένων (με συμβάσεις περιορισμένης διάρκειας) επί του συνόλου των μισθωτών είναι ουσιαστικά το ίδιο, δηλ. 12,9% στην Ελλάδα και 13,1% στην ΕΕ. Επιπλέον, στην Ελλάδα είναι υψηλότερα τα ποσοστά των συνήθως εργαζομένων με βάρδιες (13,3% έναντι 12,7%), τα Σάββατα (42,3% έναντι 28,6%), τις Κυριακές (15,0% έναντι 11,8%) και τις βραδυνές⁴ ώρες (26,5% έναντι

³ Σημαντικό μέρος όσων αναφέρονται στο Τμήμα αυτό της μελέτης έχει περιληφθεί στο Πλαίσιο 3 της Ενδιάμεσης Έκθεσης για τη νομισματική πολιτική του 2000 (Τράπεζα της Ελλάδος, Νοέμβριος 2000, σελ. 66-69).

⁴ Υπονοούνται οι ώρες μεταξύ της συνήθους λήξεως του ημερήσιου ωραρίου και της συνήθους ώρας του νυκτερινού ύπνου.

11,6%). Αντίθετα, το ποσοστό των συνήθως εργαζομένων τη νύκτα είναι 4,4% στην Ελλάδα έναντι 7,0% στην ΕΕ (το ποσοστό των κατά καιρούς εργαζομένων τη νύκτα είναι όμως 11,5% στην Ελλάδα, έναντι 9,4% στην ΕΕ). Ακόμη, το ποσοστό των απασχολουμένων που έχει και δεύτερη θέση εργασίας είναι στην Ελλάδα ελαφρά υψηλότερο από ό,τι στην ΕΕ (4,3% έναντι 3,4%).

Ο μέσος πραγματικός εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας (που επηρεάζεται και από τη μερική απασχόληση) είναι 43,3 ώρες στην Ελλάδα, έναντι μόνο 37,9 ωρών στην ΕΕ. Υψηλότερος είναι και ο μέσος χρόνος εργασίας των πλήρως απασχολουμένων (44,7 ώρες έναντι 41,9), καθώς και των πλήρως απασχολούμενων μισθωτών (40,9 έναντι 40,4).⁵

Επίσης, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ (τριμηνιαίες δειγματοληπτικές έρευνες αποδοχών), ο μέσος τριμηνιαίος όρος εβδομαδιαίων υπερωριών στο σύνολο της μεταποίησης στο διάστημα 1995-1998 κυμάνθηκε από 1,07 έως 1,41 ώρες, αλλά σε ορισμένους κλάδους διαμορφώθηκε σε σαφώς υψηλότερα επίπεδα (είδη διατροφής: 1,28 έως 2,37, ποτά: 0,79 έως 2,69, χαρτί: 1,67 έως 2,51, εκτυπώσεις-εκδόσεις: 0,73 έως 2,45, παράγωγα πετρελαίου-άνθρακα: 1,72 έως 3,14, μη μεταλλικά ορυκτά: 1,85 έως 2,71, βασική μεταλλουργία: 2,52 έως 4,57, ηλεκτρικές μηχανές-συσκευές: 1,30 έως 2,16, μεταφορικά μέσα: 1,10 έως 2,45) – βλ. Πίνακα 1.

Όσον αφορά τις εξελίξεις της τελευταίας τετραετίας, είναι δυνατόν να επισημανθούν τα εξής:

Η σωρευτική αύξηση του ελληνικού εργατικού δυναμικού (αμφοτέρων των φύλων, 15-64 ετών) μεταξύ 1995 και 1999 ήτον 7,0%, ενώ ο πληθυσμός σε ηλικία απασχόλησης αυξήθηκε κατά 2,2% και το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, από 60,1% το 1995, έφθασε το 62,9% το 1999. Περίπου το 1/3 της αύξησης του εργατικού δυναμικού προήλθε από την αύξηση του πληθυσμού σε ηλικία απασχόλησης, ενώ τα υπόλοιπα 2/3 οφείλονται στην άνοδο του ποσοστού συμμετοχής. Για τους άνδρες, το σύνολο της αύξησης του εργατικού δυναμικού (2,9%) οφείλεται στην αύξηση του πληθυσμού, ενώ το ποσοστό συμμετοχής μειώθηκε ελαφρά, από 77,2% το 1995 σε 76,9% το 1999. Αντίθετα, τα 9/10 περίπου της αύξησης του γυναικείου εργατικού δυναμικού (η οποία έφθασε το 13,6%) αντανακλούν την άνοδο του ποσοστού συμμετοχής, από 44,2% το 1995 σε 49,7% το 1999.

Ιδιαίτερα σημαντικό ήταν το έτος 1998, κατά το οποίο η έρευνα εργατικού δυναμικού εμφάνισε απότομη αύξηση του πληθυσμού σε ηλικία απασχόλησης, του ποσοστού συμμετοχής και του εργατικού δυναμικού, η οποία σε μεγάλη έκταση οφείλόταν στην ακριβέστερη καταγραφή των οικονομικών μεταναστών (από χώρες εκτός ΕΕ), η διαδικασία νομιμοποίησης των οποίων άρχισε το 1998.⁶ Το ποσοστό συμμετοχής αυτής της ομάδας του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό είναι υψηλότερο από το μέσο όρο, ενώ η μέση ηλικία είναι χαμηλότερη.

⁵ Όλα τα προηγούμενα στοιχεία προέρχονται από την έρευνα εργατικού δυναμικού που διεξάγεται σε όλες τις χώρες της ΕΕ (βάση δεδομένων New Cronos της Eurostat).

⁶ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Νομισματική Πολιτική: Ενδιάμεση Έκθεση 1999, Νοέμβριος 1999, Πλαίσιο στη σελ. 57.

Πίνακας 1
Μέσοι όροι υπερωριών εργαστών στα ορυχέα, μεταλλεία, λατομεία, αλυκές, βιομηχανικές επιχειρήσεις

Κωδικός Κατηγορικής δροστηριοποίησης	Υπερορίες	1995										1996										1997																	
		α' τρ.	β' τρ.	γ' τρ.	δ' τρ.	α' τρ.	β' τρ.	γ' τρ.	δ' τρ.	α' τρ.	β' τρ.	γ' τρ.	δ' τρ.	α' τρ.	β' τρ.	γ' τρ.	δ' τρ.	α' τρ.	β' τρ.	γ' τρ.	δ' τρ.	α' τρ.	β' τρ.	γ' τρ.	δ' τρ.	α' τρ.	β' τρ.	γ' τρ.	δ' τρ.										
1 Σύνολο	2,48	2,35	2,68	2,41	2,46	2,47	2,69	2,90	2,87	2,89	2,20	1,97	1,96	2,10	0,88	0,88	1,13	1,23	1,34	1,43	1,30	1,28	1,16	1,25	1,36	1,24	1,24	1,23	1,10										
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	1,15	1,24	1,32	1,43	1,29	1,16	1,25	1,32	1,36	1,43	1,30	1,43	1,43	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30										
11 Ορυχέα, ανθρακος	3,34	3,18	3,64	3,35	2,99	3,16	3,42	3,31	3,03	2,72	2,32	1,90	1,87	2,34	0,70	0,70	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23	1,23							
12 Μεταλλεία αινηρηρετολλεύματος	0,60	0,39	0,73	0,75	1,02	0,85	0,52	0,67	0,44	0,63	0,68	0,68	0,25	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49	0,49								
13 Υδρογονάνθρακες	1,23	0,95	1,64	1,10	0,66	0,85	0,99	0,87	0,93	1,30	2,07	1,67	2,90	2,46	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64								
14 Λατομεία	1,29	1,28	1,27	1,18	1,32	1,53	1,56	1,49	2,00	1,93	1,68	1,89	2,02	1,76	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42								
15 Λοπά μεταλλεία και λατομεία	0,83	0,88	0,91	0,66	2,23	0,79	0,96	5,25	4,91	7,31	2,48	3,35	3,09	1,64	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84	0,84								
16 Αλυκές	0,05	1,04	5,50	0,71	1,05	0,63	5,45	3,42	—	0,59	7,58	1,71	—	0,35	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63	0,63								
2-3 Σύνολο	1,07	1,18	1,25	1,38	1,23	1,09	1,17	1,28	1,20	1,07	1,26	1,41	1,32	1,19	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14								
20 Εβδ Βασιτροφής	1,37	1,39	1,72	2,18	2,37	1,37	1,76	1,64	1,70	1,64	1,75	1,95	1,77	1,63	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55							
21 Ποτά	1,98	2,69	1,63	1,34	0,89	1,01	1,49	1,17	0,92	1,35	1,37	1,13	0,79	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30								
22 Κεπνός	0,38	0,44	1,04	0,86	0,26	0,11	0,18	0,23	0,40	0,12	0,08	0,44	0,28	0,16	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31							
23 Υφαντικά ειδή	0,80	0,91	0,79	1,50	1,21	0,98	0,80	1,56	1,26	0,77	0,91	1,36	1,46	0,72	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77							
24 Ενδυνατ-υπόδημη	0,41	0,30	0,41	0,52	0,50	0,34	0,26	0,51	0,51	0,31	0,35	0,70	0,50	0,52	0,36	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68							
25 Ξύλο και φελόδες	0,62	0,62	0,63	0,90	0,66	0,68	0,62	1,13	0,96	0,85	1,36	1,15	1,12	1,10	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65							
26 Εππλα	0,28	0,30	0,30	0,48	0,11	0,08	0,24	0,40	0,29	0,15	0,18	0,19	0,15	0,25	1,10	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08						
27 Χερπί	1,71	1,95	1,97	2,09	1,68	1,70	1,87	1,85	1,98	1,78	2,51	2,51	1,68	2,05	1,90	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67	1,67						
28 Εκπτόσεις & εκδόσεις	1,45	1,44	1,14	1,72	1,54	1,25	1,29	0,82	0,73	0,90	1,85	1,24	1,24	1,24	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45						
29 Δέρμα και γουνεριά	0,61	0,31	0,45	0,47	0,60	0,26	0,94	1,15	1,90	0,37	0,26	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23					
30 Ελαστικό και πλαστικά	0,40	0,36	0,41	0,44	0,27	0,42	0,36	0,34	0,34	0,47	0,61	0,54	0,41	0,54	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31					
31 Χηλικά	1,00	1,02	1,22	0,87	0,73	0,86	1,05	0,91	0,74	0,63	0,78	0,76	0,58	0,91	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69					
32 Παραγωγή πετροχελιου-άνθρακα	2,74	2,72	2,11	2,74	3,45	2,33	1,81	2,48	2,92	1,95	1,82	2,19	2,47	3,14	2,29	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15					
33 Μη μεταλλικά ορικτά	2,04	2,14	1,98	1,90	1,85	2,44	2,21	2,08	2,61	2,25	2,34	2,71	2,48	2,52	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36	2,36					
34 Βασική μεταλλουργία	2,73	3,48	4,31	3,39	2,63	2,52	3,24	3,50	3,42	3,61	4,14	4,10	4,57	3,96	4,18	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16	3,16					
35 Μεταλλουργικά προϊόντα	1,06	1,38	1,21	1,43	0,95	1,13	1,53	1,59	1,15	1,20	1,24	1,45	1,24	1,24	1,24	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04				
36 Μηχανές και ουσιεύες	0,91	1,04	0,99	1,04	0,69	1,16	0,93	0,65	1,10	0,75	0,68	0,73	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76	0,76				
37 Ηλεκτρικές μηχανές-ουσιεύες	1,62	1,92	1,77	2,16	1,30	1,88	1,80	2,03	1,48	1,66	1,93	1,96	1,67	1,78	1,78	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04				
38 Μεταφορικά μέσα	1,87	2,45	1,91	1,10	1,84	1,47	1,14	1,27	1,27	1,27	1,95	1,79	2,18	2,18	1,81	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30	1,30				
39 Δρόφορα	0,42	0,35	0,98	0,60	0,48	0,64	0,52	0,64	0,63	0,37	0,59	0,43	0,40	0,40	0,40	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32				
4 Σύνολο	1,25	1,35	1,29	1,56	1,40	1,30	1,20	1,41	1,00	0,85	0,66	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85

Πηγή: Επεξεργασία στοκάρων ΕΣΥΕ

Οι εξελίξεις του 1998 επηρέασαν αισθητά το μέσο ετήσιο ρυθμό ανόδου του εργατικού δυναμικού 15-64 ετών στην τετραετία 1996-1999 (1,7% για το σύνολο, 0,75% για τους άνδρες και 3,2% για τις γυναίκες). Αυτή η σχετικά ταχεία άνοδος αντανακλά: την αυξανόμενη ενσωμάτωση των οικονομικών μεταναστών στην επίσημη αγορά εργασίας, το ανερχόμενο ποσοστό συμμετοχής των γυναικών και, τέλος, την άνοδο του συνολικού ποσοστού συμμετοχής, δεδομένου ότι η ταχύτερη οικονομική μεγέθυνση (ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ στην ίδια περίοδο ήταν 3,1%), αλλά και τα προγράμματα προώθησης της απασχόλησης, ενίσχυσαν τις θετικές προσδοκίες των νοικοκυριών. Ωστόσο, η απασχόληση ατόμων 15-64 ετών αυξήθηκε με βραδύτερο μέσο ετήσιο ρυθμό (0,95%), με αποτέλεσμα να αυξηθεί, όπως προαναφέρθηκε, το ποσοστό ανεργίας κατά 2,6 εκατοστιαίες μονάδες. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι, στο ίδιο διάστημα, το ποσοστό συμμετοχής των μισθωτών στη μη γεωργική απασχόληση παρέμεινε μεν το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών της ΕΕ, αλλά αυξήθηκε (από 66,4% το 1995 σε 69,3% το 1999).

Εξαιρετικά ενδιαφέροντα είναι, εξάλλου, τα στοιχεία των "Ειδικών ερευνών της αγοράς εργασίας" της ΕΕ (EU ad hoc labour market surveys) που πραγματοποιήθηκαν το 1999 σε όλες τις χώρες της Κοινότητας – στις επιχειρήσεις της βιομηχανίας, του λιανικού εμπορίου και των υπηρεσιών, καθώς και μεταξύ των μισθωτών.⁷ Βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από αυτές είναι ότι – σύμφωνα με τη γνώμη των ίδιων των επιχειρήσεων – την ελληνική αγορά εργασίας χαρακτηρίζει πολύ μεγαλύτερη ευελιξία από ό,τι συνήθως πιστεύεται ή αναγνωρί-

ζεται, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν καταγράφονται και στοιχεία ανελαστικότητας. Συγκεκριμένα:

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ: Το ποσοστό μερικής απασχόλησης είναι μόνο 1% (έναντι 5% στην ΕΕ κατά μέσο όρο) και έχει μειωθεί σε σύγκριση με το 1994 (όταν ήταν 3% – όσο και στην ΕΕ). Το ποσοστό προσωρινής απασχόλησης (συμβάσεις ορισμένου χρόνου – με την έννοια της περιορισμένης διάρκειας), όμως, είναι 14%, δηλ. υψηλότερο από ό,τι στην ΕΕ (8%). Οι ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις αναμένουν μείωση της συνολικής απασχόλησης, αλλά αύξηση της μερικής. Όταν καλούνται να αξιολογήσουν (και να βαθμολογήσουν με "συντελεστές σημασίας" που κυμαίνονται από το 0 έως το 100) τις αιτίες της προβλεπόμενης μείωσης του προσωπικού τους, οι επιχειρήσεις απαντούν με τρόπο από τον οποίο προκύπτει ότι δεν έχουν σοβαρό πρόβλημα με το μη μισθολογικό κάστος ("συντελεστής σημασίας" 10, έναντι 14 στην ΕΕ), ενώ στο μισθολογικό κάστος αποδίδεται μεγαλύτερο βάρος από ό,τι στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες ("συντελεστής σημασίας" 21, έναντι 13 στην ΕΕ), το οποίο πάντως είναι μικρό. Όσον αφορά τους παράγοντες που περιορίζουν τη δυνατότητα προσαρμογής της παραγωγής όταν μεταβάλλεται η ζήτηση, οι επιχειρήσεις δεν θεωρούν ότι οι ρυθμίσεις για τις προσλή-

⁷ Συνοπτικά στοιχεία δημοσιεύθηκαν σε 4 πρόσφατα τεύχη (Δεκέμβριος 1999, Ιανουάριος, Μάρτιος και Μάιος 2000) του *European Economy – Supplement B*. Η έρευνα στη βιομηχανία διεξήχθη επίσης το 1994 και το 1989. Στην Ελλάδα, τις έρευνες – εκτός αυτής μεταξύ των μισθωτών – διεξήγαγε το IOBE (για λογαριασμό της ΕΕ), το οποίο και δημοσίευσε πρόσφατα τα αναλυτικά στοιχεία (βλ. Τ. Πολύτη, ό.π.). Για τις παλαιότερες έρευνες, βλ. IOBE, *Η Ελληνική Οικονομία*, 1/1995, Απρίλιος 1995, και EU, "Ad Hoc Labour Market Survey", 1995, ειδικό τεύχος του *European Economy-Reports and Studies*, No. 3, 1995.

Πίνακας 2

Βιομηχανία

Αιτίες (συντελεστές σημασίας)	Ελλάδα	ΕΕ	Ζώνη ευρώ
- Μείωση προσωπικού λόγω:			
α) ανεπαρκούς περιθώριου κέρδους που οφείλεται στο:			
- μη μισθολογικό κόστος εργασίας	10	14	14
- επίπεδο των μισθών	21	13	13
β) κυβερνητικών κανονιστικών ρυθμίσεων	7	6	6
- Περιορισμός στην ανταπόκριση της παραγωγής σε αύξηση της ζήτησης, λόγω:			
α) περιορισμών στις προσλήψεις προσωρινού προσωπικού	24	32	34
β) δισταγμών για πρόσληψη μονίμων, εξαιτίας:			
- υψηλών αποζημιώσεων απόλυτης	18	22	23
- νομικών διαδικασιών	19	35	38
γ) περιορισμών στην ευελιξία του χρόνου εργασίας, εξαιτίας:			
- νομοθεσίας	42	33	38
- συμβατικών ρυθμίσεων	27	31	35
- απροθυμίας των εργαζομένων	19	20	23

Πηγή: EU ad hoc labour market surveys 1999.

ψεις προσωρινού προσωπικού και η νομοθεσία για τις απολύσεις αποτελούν σοβαρό πρόβλημα (βλ. Πίνακα 2).

Σοβαρότερο πρόβλημα θεωρούν τις νομικές ρυθμίσεις για το χρόνο εργασίας, άποψη όμως που εκ των πραγμάτων αναιρείται από τις εντυπωσιακές απαντήσεις σχετικά με τις ώρες λειτουργίας και τις βάρδιες (βλ. Πίνακα 3). Πράγματι, όσον αφορά τα ποσοστά του προσωπικού που εργάζεται σε βάρδιες, τα Σαββατοκύριακα ή τη νύκτα, η ελληνική βιομηχανία έρχεται πρώτη ή δεύτερη στο χώρο της ΕΕ. Η σημαντικότατη αύξηση του μέσου χρόνου λειτουργίας μεταξύ 1989-1994-1999 αντανακλά ακριβώς την αυξημένη προσφυγή σε βάρδιες ("πρόσθετες ομάδες εργασίας"), η οποία είναι φανερό ότι ρυθμίστηκε επιτυχώς με το άρθρο 40 του Ν. 1892/90.

ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: Το ποσοστό μερικής

απασχόλησης είναι υψηλό και συγκρίσιμο με εκείνο στην ΕΕ (33%, έναντι 37%). Το ποσοστό προσωρινής απασχόλησης είναι 6% (ΕΕ: 11%). Οι μέσες εβδομαδιαίες ώρες λειτουργίας είναι στα ίδια επίπεδα με την ΕΕ (57, έναντι 56), αλλά μειώθηκαν μεταξύ 1994 και 1999, ενώ αναμένεται να αυξηθούν στην προσεχή διετία. Επίσης, αναμένεται να αυξηθεί ο αριθμός τόσο των πλήρως όσο και των μερικώς απασχολουμένων. Μείωση της απασχόλησης προβλέπει μόνο το 2% των επιχειρήσεων, ενώ το μισθολογικό και το μη μισθολογικό κόστος εργασίας δεν συμπεριλαμβάνονται στις αιτίες για την πρόβλεψη αυτή. Μεταξύ των αιτιών που εμποδίζουν την αύξηση των ωρών λειτουργίας, οι ελληνικές λιανεμπορικές επιχειρήσεις αξιολογούν με "συντελεστή σημασίας" 86 τους διοικητικούς κανόνες (ΕΕ: 55, ζώνη ευρώ: 71), γεγονός που υποδηλώνει την ύπαρξη προβλήματος, ενώ οι ρυθμίσεις των συλλογικών συμβάσεων

Πίνακας 3

Βιομηχανία

Μέγεθος	Ελλάδα	ΕΕ	Ζώνη ευρώ
- Μέσες εβδομαδιαίες ώρες λειτουργίας	94 (1994=88) (1989=64)	71	72
- % επιχειρήσεων με βάρδιες	77 (1994=86) (1989=52)	74 (1994=72) (1989=70)	75
- % επιχειρήσεων με 24ωρη λειτουργία	42 (1994=23) (1989=14)	19 (1994=14) (1989=10)	18
- % επιχειρήσεων με 2 βάρδιες	26	34	36
- % επιχειρήσεων με 3 βάρδιες	48	28	26
- % επιχειρήσεων με περισσότερες από 4 βάρδιες	0	6	5
- % προσωπικού που εργάζεται:			
• σε βάρδιες κατά καιρούς τακτικά	34 54 (1994=31)	7 35	7 35
• τα Σάββατα κατά καιρούς τακτικά	25 31	6 13	5 12
• τις Κυριακές κατά καιρούς τακτικά	23 26	2 9	1 9
• τη νύκτα κατά καιρούς τακτικά	18 26	3 15	2 15

Πηγή: EU ad hoc labour market surveys 1999.

βαθμολογούνται με 42, δηλαδή όσο και στην ΕΕ και χαμηλότερα από ό,τι στη ζώνη του ευρώ (57).

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: Το ποσοστό μερικής απασχόλησης είναι 9% (ΕΕ: 17%), ενώ το ποσοστό προσωρινής απασχόλησης είναι ιδιαίτερα υψηλό (25%, έναντι 9% στην ΕΕ), αντανακλώντας —μεταξύ άλλων— την εποχικότητα της τουριστικής δραστηριότητας. Οι ελληνικές επιχειρήσεις στους τομείς των υπηρεσιών προβλέπουν αύξηση της πλήρους και της μερικής απασχόλησης στην επόμενη διετία. Η μειοψηφία των επιχειρήσεων που προβλέπει μείωση της απασχόλησης αποδίδει μικρή σημασία στο μισθολογικό και το μη μισθολογικό κόστος εργασίας και

πάντως όχι μεγαλύτερη από ό,τι οι άλλες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις ("συντελεστές σημασίας" μόλις 5 έως 8, έναντι 8 στην ΕΕ). Όταν οι επιχειρήσεις καλούνται να αξιολογήσουν —μεταξύ των παραγόντων που ενδέχεται να περιορίσουν τη δυνατότητα ανταπόκρισης σε αύξηση της ζήτησης— τους περιορισμούς στην ευέλικτη αξιοποίηση της εργασίας, επισημαίνουν ορισμένα προβλήματα, τα οποία αφορούν κυρίως τις ρυθμίσεις για την προσωρινή εργασία (που έχει μεγάλη σημασία στον κλάδο) και για τις αποζημιώσεις λόγω απόλυσης ("συντελεστές σημασίας" 48 και 46 αντίστοιχα). Όσον αφορά τις απολύσεις, είναι σαφής η διαφορά εκτίμησης μεταξύ των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των υπηρεσιών

Πίνακας 4

Υπηρεσίες

Αιτίες (συντελεστές σημασίας)	Ελλάδα	ΕΕ	Ζώνη ευρώ
Περιορισμοί στην ανταπόκριση σε αύξηση της ζήτησης, λόγω:			
α) περιορισμών στις προσλήψεις προσωρινού προσωπικού	48	43	44
β) δισταγμάτων για πρόσληψη μονίμων, εξαιτίας:			
– υψηλών αποζημιώσεων απόλυτης	46	38	41
– νομικών διαδικασιών	44	46	50
γ) περιορισμών στην ευελιξία του χρόνου εργασίας, εξαιτίας:			
– νομοθεσίας	44	51	58
– συμβατικών ρυθμίσεων	34	42	47
– απροθυμίας των εργαζομένων	28	24	24

Πηγή: EU ad hoc labour market surveys 1999.

και των βιομηχανικών επιχειρήσεων (βλ. Πίνακα 4).

ΜΙΣΘΩΤΟΙ: Σύμφωνα με την έρευνα, το 50% των Ελλήνων και των Ισπανών μισθωτών έμειναν άνεργοι τουλάχιστον μία φορά στη διάρκεια της τελευταίας πενταετίας (για διάστημα τεσσάρων ή περισσότερων εβδομάδων), ενώ το μέσο ποσοστό για την ΕΕ είναι "μόνο" 30%. Στην Ελλάδα, το 69% των μερικώς απασχολούμενων μισθωτών είναι πρόθυμοι να εργαστούν με πλήρη απασχόληση (36% στην ΕΕ), ενώ το 12% των πλήρως απασχολουμένων είναι πρόθυμοι να εργαστούν με μερική απασχόληση (όσο και στην ΕΕ). Από τους ζητούντες εργασία, το 70% προτιμά πλήρη απασχόληση (ΕΕ: 67%) και το 30% μερική (ΕΕ: 33%). Τέλος, στην Ελλάδα το ποσοστό των μισθωτών που είναι πρόθυμοι να εργαστούν διαφορετικές ώρες έναντι αυξημένης αφοιβής ή αντισταθμιστικού χρόνου ανάπτασης-άδειας είναι μεγαλύτερο από ό,τι στην ΕΕ όσον αφορά την εργασία σε άλλη βάρδια στη διάρκεια της ημέρας (74% έναντι 68%), σχεδόν το ίδιο όσον αφορά την εργασία τη νύκτα (25% έναντι 27%), αλλά σαφώς μικρότερο όσον αφορά την εργασία τα Σάββατα (40%

έναντι 53%) και τις Κυριακές (19% έναντι 30%), καθώς και την εργασία οποτεδήποτε απαιτείται (20% έναντι 40%).

Τα ευρήματα των ανωτέρω ερευνών οδηγούν σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα για την αξιοποίηση του παράγοντα "εργασία" στην Ελλάδα, για τη δυνατότητα προσαρμογής της απασχόλησης και της παραγωγής σε περίπτωση μεταβολής της ζήτησης και, τέλος, για τη σχέση μεταξύ των επιπέδων του κόστους εργασίας και των μεταβολών της απασχόλησης. Συγκεκριμένα:

— Στο σύνολο της οικονομίας, το ποσοστό ανεργίας είναι υψηλός και το ποσοστό μερικής απασχόλησης χαμηλός, ενώ το ποσοστό προσωρινής απασχόλησης είναι ίσο με το μέσο όρο της ΕΕ και το ποσοστό των εργαζομένων εκτός κανονικού ή συνήθους ωραρίου είναι πολύ υψηλότερο. Σαφώς μεγαλύτερος από το μέσο όρο της ΕΕ είναι και ο μέσος εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας στην Ελλάδα.

— Στη βιομηχανία, όπου τα τελευταία χρόνια η απασχόληση μειώνεται ή μένει στάσιμη, οι επι-

χειρήσεις χρησιμοποιούν σε μεγάλη έκταση τις βάρδιες και την προσωρινή εργασία (συμβάσεις ορισμένου χρόνου) για να αυξομειώνουν τις συνολικές εργατοώρες, αλλά και για να αυξάνουν το συνολικό χρόνο λειτουργίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι μέσες εβδομαδιαίες ώρες λειτουργίας αυξήθηκαν σχεδόν κατά 50% στη δεκαετία 1989-1999, ενώ οι επιχειρήσεις προβλέπουν στο μέλλον αύξηση μόνο της μερικής απασχόλησης (το ποσοστό της οποίας είναι σήμερα μικρό).

— Στο λιανικό εμπόριο, το ποσοστό μερικής απασχόλησης είναι υψηλό, αλλά οι μεγάλες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν προβλήματα όσον αφορά τους νομικούς-διοικητικούς κανόνες για τις ώρες λειτουργίας (για το σύνολο των επιχειρήσεων, οι μέσες εβδομαδιαίες ώρες λειτουργίας μειώθηκαν την τελευταία πενταετία). Ωστόσο, σχεδόν όλες οι επιχειρήσεις (το 92%) προβλέπουν αύξηση της απασχόλησης.

— Στις άλλες υπηρεσίες (που περιλαμβάνουν και τον τουρισμό), είναι υψηλό το ποσοστό της προσωρινής (δηλαδή κυρίως εποχικής) απασχόλησης, παρά τα προβλήματα που επισημαίνονται όσον αφορά τις ισχύουσες ρυθμίσεις, ενώ οι επιχειρήσεις προβλέπουν αύξηση της απασχόλησης.

— Το επίπεδο του μισθολογικού και μη μισθολογικού κόστους εργασίας δεν θεωρείται σημαντική αιτία μείωσης της απασχόλησης.

Επομένως, και στους τρεις επιμέρους τομείς χρησιμοποιούνται σε μεγάλη έκταση ευέλικτες μορφές απασχόλησης (βάρδιες, μερική απασχόληση, συμβάσεις ορισμένου χρόνου και εποχική απασχόληση), οι οποίες κατ' αρχήν διευκο-

λύνουν την προσαρμογή της προσφοράς στη ζήτηση. Επιπλέον, φαίνεται ότι στο λιανικό εμπόριο και στις άλλες υπηρεσίες, που παρουσιάζουν ταχεία ανάπτυξη, οι ισχύουσες ρυθμίσεις δεν αποτρέπουν τις επιχειρήσεις από το να προβλέπουν (δηλαδή να προγραμματίζουν) άνοδο της απασχόλησης. Ακόμη, οι επιχειρήσεις και στους τρεις τομείς εκτιμούν ότι το επίπεδο του κόστους εργασίας δεν επηρεάζει αισθητά τις μεταβολές της απασχόλησης.

Τέλος, στο σύνολο της οικονομίας, το υψηλό ποσοστό ανεργίας αλλά και το χαμηλό ποσοστό μερικής απασχόλησης υποδηλώνουν κατ' αρχήν ότι μέτρα ή οικονομικές εξελίξεις που είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε αύξηση της απασχόλησης δεν θα προκαλέσουν πληθωριστικές πιέσεις. Πράγματι —όπως εκτιμήθηκε σε πρόσφατη μελέτη (Ν. Ζόνζηλος, “Η καμπύλη Phillips της ελληνικής οικονομίας και το διαχρονικά μεταβαλλόμενο NAIRU”, Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 15, Ιούλιος 2000) — το διαχρονικά μεταβαλλόμενο “ποσοστό ανεργίας που είναι συνεπές με μη αυξανόμενο πληθωρισμό” (NAIRU) κυμαίνοταν το 1999 μεταξύ 9,7% και 10,7% (ανάλογα με τη μέθοδο εκτίμησης), ήταν δηλαδή χαμηλότερο κατά μία έως δύο εκατοστιαίες μονάδες από την τρέχουσα ανεργία (11,7%).

Τα ευρήματα της έρευνας της ΕΕ επιβεβαιώνονται εν μέρει και από έρευνα που διεξάγεται από το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και συντονίζεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο από το Cranfield University.⁸ Η έρευνα περιλαμβάνει

⁸ Τα στοιχεία μάς παρασχέθηκαν από την καθηγήτρια κ. Ν. Παπαλέξανδρη (αρμόδια για την έρευνα). Παρουσιάστηκαν από την ίδια (“Ευέλικτες μορφές απασχόλησης: εξελίξεις στην ΕΕ και την Ελλάδα”) στο συνέδριο ΕΕΔΕ-ΙΕΚΑ, στις 5.6.2000.

στοιχεία από αντιπροσωπευτικό δείγμα ελληνικών επιχειρήσεων με περισσότερους από 200 απασχολουμένους και καλύπτει τα έτη 1993, 1996 και 1999. Σύμφωνα με αυτήν, περίπου το ένα τέταρτο των επιχειρήσεων του δείγματος αύξησαν τη χρήση ευέλικτων πρακτικών απασχόλησης (δηλ. της εργασίας σε βάρδιες, των υπερωριών, των συμβάσεων μερικής απασχόλησης, των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, των υπεργολαβιών, της εποχικής εργασίας) μεταξύ 1996 και 1999. Επιπλέον, το ποσοστό αυτό (25% περίπου) είναι σαφώς υψηλότερο από εκείνο που είχε προκύψει από την έρευνα του 1996. Σε συγκριτική βάση (η έρευνα καλύπτει 13 ευρωπαϊκές χώρες), το ποσοστό των ελληνικών επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν ευέλικτες πρακτικές για περισσότερο από το 5% του προσωπικού τους είναι σε δύο περιπτώσεις (της εποχικής εργασίας και των συμβάσεων ορισμένου χρόνου) υψηλότερο από τα αντίστοιχα ποσοστά 5 ή 6 ευρωπαϊκών χωρών.

Τέλος, δόθηκαν πρόσφατα στη δημοσιότητα⁹ τα πρώτα αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποίησε ο ΣΕΒ σε 123 μεσαίες και μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις σχετικά με τις ανάγκες τους σε προσωπικό με ειδικότητες “αιχμής”. Τα κυριότερα ευρήματα είναι τα εξής: (α) Το 92% των επιχειρήσεων δηλώνουν ότι την επόμενη πενταετία σχεδιάζουν να κάνουν νέες προσλήψεις στελεχών με τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ειδικότητες αιχμής. Για στελέχη με χαμηλότερη εκπαίδευση, το αντίστοιχο ποσοστό είναι 72%. (β) Το 87% των επιχειρήσεων σκοπεύουν να εκπαιδεύσουν στελέχη τους με τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ειδικότητες αιχμής. Για στελέχη με χαμηλότερη εκπαίδευση το αντίστοιχο ποσοστό είναι 60%. (γ) Ένα εντυπωσιακό ποσοστό των επιχειρήσεων (62%) δηλώνουν

ότι δεν βρίσκονται ή σπανίζουν στελέχη με τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ειδικότητες αιχμής. Για τα στελέχη με χαμηλότερη εκπαίδευση, το αντίστοιχο ποσοστό είναι 53%.

Με βάση όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω (αλλά και άλλα δεδομένα που είναι ευρύτερα γνωστά), είναι δυνατόν να επισημανθεί ότι ορισμένοι παράγοντες εκ πρώτης όψεως παρεμποδίζουν την ταχύτερη αύξηση της απασχόλησης. Συγκεκριμένα:

(1) Οι αδυναμίες του συστήματος γενικής, αλλά και επαγγελματικής-τεχνικής εκπαίδευσης αντανακλώνται στο γεγονός ότι η ανεργία των νέων αυξάνεται, ενώ η οικονομική μεγέθυνση επιταχύνεται.

(2) Η λειτουργία του μηχανισμού αντιστοίχισης προσφοράς και ζήτησης εργασίας (ειδικότερα του ΟΑΕΔ) είναι αναποτελεσματική.

(3) Οι δυσκαμψίες στις αγορές προϊόντων και ειδικότερα η απουσία ανταγωνιστικών συνθηκών σε ορισμένους τομείς, οι γραφειοκρατικές διαδικασίες που αφορούν την ίδρυση νέων επιχειρήσεων και οι ρυθμίσεις για τα ωράρια λειτουργίας στο λιανικό εμπόριο (και σε άλλες υπηρεσίες) έχουν αποτρέψει την ταχύτερη δημιουργία θέσεων εργασίας.

(4) Η υψηλή φορολογία του εισοδήματος από την εργασία και οι υψηλές εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση έχουν δημιουργήσει μια ευμεγέθη “φορολογική σφήνα” (tax wedge), η οποία όχι μόνο παρεμποδίζει την αύξηση της απασχόλησης αλλά αποτελεί και πηγή πληθωριστικών πιέσεων. (Υπενθυμίζεται, πάντως, ότι

⁹ Δελτίο Τύπου του ΣΕΒ, 27.7.2000.

οι ίδιες οι επιχειρήσεις δεν αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στο μη μισθολογικό εργατικό κόστος ως αιτία μείωσης της απασχόλησης.)

(5) Τα στοιχεία δυσκαμψίας στην αγορά εργασίας που συνδέονται με τις νομοθετικές ρυθμίσεις για το χρόνο εργασίας, τις απολύσεις ή τον καθορισμό των μισθών συνήθως υπερεκτιμώνται. Όπως δείχνουν οι έρευνες της ΕΕ που παρουσιάστηκαν πιο πάνω, η Ελλάδα έχει καλύτερη επίδοση στους τομείς αυτούς από ό,τι οι χώρες της ΕΕ κατά μέσο όρο, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά το χρόνο εργασίας. Τα ζητήματα αυτά αναλύονται στη συνέχεια, αφού πρώτα εξεταστούν συνοπτικά τα κυριότερα νομοθετικά μέτρα των τελευταίων ετών και η πορεία εφαρμογής τους.

---

3. Τα σημαντικότερα νομοθετικά μέτρα για την απασχόληση στην περίοδο 1996-2000 και η πορεία εφαρμογής τους

(α) Ο Ν. 2434/96 αποτέλεσε το πλαίσιο για την εφαρμογή μέτρων ενεργητικής πολιτικής για την απασχόληση. Ο νόμος προέβλεπε την αναδιάρθρωση του ΟΑΕΔ, με την εισαγωγή της (μαγνητικής) "κάρτας απασχόλησης" (προοριζόμενης να χρησιμοποιείται εναλλακτικά για την είσπραξη επιδομάτων ανεργίας, για τη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης και για την επιδότηση των προσλήψεων από επιχειρήσεις, και παράλληλα να διευκολύνει την κινητικότητα της εργασίας).

Προέβλεπε επίσης τη δημιουργία "Κέντρων Πρώθησης Απασχόλησης/ΚΠΑ" (με στόχο την παροχή βελτιωμένων και εξατομικευμένων υπηρεσιών στους ανέργους που ζητούν εργασία και στις επιχειρήσεις που ζητούν προσωπικό), την ίδρυση – από τους κοινωνικούς εταίρους – "Γραφείων Ενημέρωσης Ανέργων και Επιχειρήσεων", με ανά-

λογους στόχους, καθώς και την έκδοση δύο προεδρικών διαταγμάτων για τη νομιμοποίηση των αλλοδαπών εργαζομένων που προέρχονται από χώρες εκτός ΕΕ. Σχετικά με τη εφαρμογή των ανωτέρω παρατηρούνται τα εξής:

– Μέχρι σήμερα – τέσσερα χρόνια αργότερα – έχουν λειτουργήσει περίπου 50 ΚΠΑ,¹⁰ ενώ η "κάρτα απασχόλησης" έχει εφαρμοστεί πιλοτικά σε 10 ΚΠΑ.¹¹ Αντίθετα, η ίδρυση Γραφείων Ενημέρωσης Ανέργων και Επιχειρήσεων από τους κοινωνικούς εταίρους προχώρησε με ταχύτερο ρυθμό. Εξάλλου, αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι μόνο ένας μικρός αριθμός ανέργων αναζητεί εργασία μέσω των γραφείων του ΟΑΕΔ. Ήδη, το Δεκέμβριο του 2000 υποβλήθηκε στο Υπουργείο Εργασίας (από την ιδιωτική εταιρία συμβούλων στην οποία είχε ανατεθεί το έργο) το "επιχειρησιακό σχέδιο" για την αναδιάρθρωση του ΟΑΕΔ,¹² η οποία επιδιώκεται να ολοκληρωθεί έως το Δεκέμβριο του 2001.

– Σημαντική, αλλά βραδεία (λόγω του μεγάλου αριθμού των ενδιαφερομένων, σε συνδυασμό με την ανεπαρκή διοικητική υποδομή και τα προβλήματα οργάνωσης και συντονισμού των συναρμόδιων υπηρεσιών), ήταν η πρόοδος της διαδικασίας νομιμοποίησης των αλλοδαπών εργαζομένων. Μέχρι τέλους Ιουλίου του 2000 είχε εγκριθεί η έκδοση 166.500 "πράσινων καρτών",¹³ δηλαδή για το 74% των 225.691 ατόμων

---

10 Πληροφορίες από το Υπουργείο Εργασίας.

11 Βλ. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση (ΕΣΔΑ) 2000.

12 Βλ. Εφημερίδες, 14 και 29.12.2000.

13 Από αυτές, είχαν ήδη χορηγηθεί οι 160.000. Επίσης, 3.000 αιτήσεις είχαν απορριφθεί. Η "πράσινη κάρτα" είναι η "άδεια παραμονής περιορισμένης χρονικής διάρκειας" που προβλέπεται από τη σχετική νομοθεσία (τα Π.Δ. 358 και 359/1997, που εκδόθηκαν κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 2434/1996 και τροποποιήθηκαν με τα Π.Δ. 241 και 242/1998, το άρθρο 73 του Ν. 2676/1998 και το άρθρο 20 του Ν. 2736/99).

τα οποία είχαν υποβάλει τα αναγκαία δικαιολογητικά έως τη λήξη της σχετικής προθεσμίας στο τέλος Απριλίου 1999. Η υποβολή των δικαιολογητικών αυτών προϋπέθετε, σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία, την ένταξη των αλλοδαπών εργαζομένων στο σύστημα κοινωνικής ασφαλισης. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Εργατικού Κέντρου Αθήνας, στις αρχές του 2000 ήταν ήδη ασφαλισμένοι 90.000 μετανάστες στο ΙΚΑ, 90.000 στον ΟΓΑ και 20.000 στο ΤΕΒΕ.¹⁴ (Η χορήγηση των "πράσινων καρτών" αρχικά επιδιωκόταν να ολοκληρωθεί μέχρι τον Ιούνιο του 2000.)¹⁵ Παράλληλα έχει αρχίσει η διαδικασία ανανέωσης των πρώτων καρτών ετήσιας διάρκειας που είχαν χορηγηθεί.¹⁶ Οι αλλοδαποί εργαζόμενοι που υπέβαλαν αιτήσεις για χορήγηση "πράσινης κάρτας" αποτελούσαν μόνο το 60% των 373.196 ατόμων που είχαν καταγραφεί κατά την πρώτη φάση (1.1-1.6.1998) της σχετικής διαδικασίας,¹⁷ ενώ, σύμφωνα με ορισμένες επίσημες εκτιμήσεις, ο συνολικός αριθμός των οικονομικών μεταναστών είναι ακόμη μεγαλύτερος και ενδέχεται να φθάνει τις 650.000. Επισημαίνεται σχετικά ότι το Δεκέμβριο του 2000 κατατέθηκε στη Βουλή νομοσχέδιο, το οποίο περιλαμβάνει πάγιες ρυθμίσεις για τους οικονομικούς μετανάστες, καθώς και μεταβατικές ρυθμίσεις που αφορούν αφενός τη χορήγηση προσωρινής άδειας παραμονής σε μετανάστες οι οποίοι στις 15.11.2000 είχαν συμπληρώσει διετή παραμονή στην Ελλάδα και αφετέρου την αυτόματη ανανέωση για ένα έτος των "πράσινων καρτών" που λήγουν έως τις 31.12.2000.¹⁸

(β) Ο Ν. 2601/98 για τις ιδιωτικές επενδύσεις προέβλεψε ότι η παροχή κινήτρων για τις παραγωγικές επενδύσεις συνδέεται, μεταξύ άλλων, με τη δημιουργία βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, ενώ ο βαθμός ενίσχυσης των

επενδύσεων είναι υψηλότερος για περιοχές μεγάλης ανεργίας. Δεν είναι διαθέσιμα συνολικά στοιχεία για τη μέχρι σήμερα εφαρμογή του νόμου. Πάντως, σύμφωνα με το Υπουργείο Ανάπτυξης,¹⁹ η εφαρμογή του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας στην περίοδο 1994-99 συνέβαλε στη δημιουργία 17.000 νέων θέσεων εργασίας.

(γ) Ο Ν. 2639/98 για τις εργασιακές σχέσεις (που δημοσιεύθηκε το Σεπτέμβριο του 1998) θέσπισε νέες ρυθμίσεις για την αύξηση της ευελιξίας του χρόνου εργασίας και τη μείωση του κόστους εργασίας. Συγκεκριμένα, επεκτάθηκαν οι προϊσχύουσες διατάξεις του Ν.1892/1990 για τη μερική απασχόληση και τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας και ενθαρρύνθηκε η σύναψη τοπικών συμφώνων απασχόλησης, τα οποία μπορεί να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη ευελιξία των μισθών σε περιοχές υψηλής ανεργίας. Επίσης, επιτράπηκε η λειτουργία "ιδιωτικών γραφείων συμβιούλων εργασίας" (τα οποία θα μεσολαβούν για την εξεύρεση εργασίας ειδικών κατηγοριών) και ρυθμίστηκαν οι ειδικές μορφές απασχόλησης (συμφωνίες για παροχή υπηρε-

¹⁴ Ομιλία του προέδρου του ΕΚΑ στο συνέδριο "Οι μετανάστες στην Ελλάδα του 2000", Αθήνα, 4.2.2000.

¹⁵ Το άρθρο 20 του Ν. 2736/99 περιέλαβε ρυθμίσεις για την επιτάχυνση του έργου των επιτροπών που αποφασίζουν για τη χορήγηση των καρτών.

¹⁶ Μέχρι τα τέλη Ιουλίου 2000 είχαν ήδη ανανεωθεί 3.000 κάρτες επήσιας διάρκειας που είχαν λήξει.

¹⁷ Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στην απροθυμία ορισμένων εργοδοτών να ασφαλίσουν τους αλλοδαπούς, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να μη μπορέσουν να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα ένσημα.

¹⁸ Βλ. Καθημερινή και Ημερησία, 7.11.2000, Athens News, 19.11.2000, Καθημερινή, 14.12.2000. (Για κριτικές παρατηρήσεις στο νομοσχέδιο, βλ. Κυριακάπτη Ελευθεροτυπία, 31.12.2000.) Υπενθυμίζεται ότι η διαδικασία της "πράσινης κάρτας" εφαρμόστηκε "εφάπταξ", εφόσον αφορούσε μόνο όσους αλλοδαπούς βρίσκονταν παράνομα στην Ελλάδα στα τέλη Νοεμβρίου 1997 (δηλαδή κατά το χρόνο δημοσίευσης του Π.Δ. 358/97).

¹⁹ Καταχώρηση στον τύπο, 19.2.2000.

σιών ή έργου, ιδίως σε περιπτώσεις εργασίας φασόν, κατ' οίκον εργασίας, τηλεργασίας, κ.λπ.). Τέλος, συστάθηκε το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας και ρυθμίστηκε η παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στους ανέργους. Συμπληρωματικά στον Ν. 2639/98, εκδόθηκαν τα Προεδρικά Διατάγματα 88/99 (μεταφορά στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας 93/104/EOK για την οργάνωση του χρόνου εργασίας), 136/99 (για την οργάνωση των υπηρεσιών του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας) και 160/99 (για τα ιδιωτικά γραφεία συμβούλων εργασίας). Σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου, παρατηρούνται τα εξής:

— Έγινε “πιλοτική” εφαρμογή Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης (ΤΣΑ) σε επτά περιοχές της χώρας με υψηλή ανεργία (περιοχές Δράμας, Κοζάνης-Φλώρινας, Ημαθίας, Μαγνησίας, Βοιωτίας, Αχαΐας, Δυτικών Περιοχών Αθήνας-Πειραιά). Η υλοποίηση των σχετικών ενεργειών άρχισε το Σεπτέμβριο του 1999 και ο αριθμός των ωφελούμενων ατόμων (κυρίως λόγω της δημιουργίας θέσεων εργασίας σε δήμους και δημοτικές επιχειρήσεις) φθάνει τις 11.000 περίπου μέχρι σήμερα.²⁰ Είναι γνωστή μόνο μία περίπτωση (στο νομό Ημαθίας) αξιοποίησης των συναφών διατάξεων του νόμου περί μισθολογικής ευελιξίας, οι οποίες επιτρέπουν: (1) στα ΤΣΑ να καθορίζουν για τους εμπλεκόμενους μισθωτούς αποδοχές ίσες με τις κατώτατες αποδοχές της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης και όχι με τις (υψηλότερες) αποδοχές των κλαδικών συμβάσεων και (2) σε επιχειρήσεις που λειτουργούν σε περιοχές υψηλής ανεργίας (Περιοχή Γ' του Ν. 2601/98) να κάνουν το ίδιο επί ένα έτος (εντός του διαστήματος 2.9.1998-31.12.2001) είτε με επιχειρησιακή συλλογική σύμβαση είτε με ατομικές συμβάσεις

που αφορούν νεοπροσλαμβανομένους ή μακροχρόνια ανέργους.

— Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας, έως το τέλος του 1999 είχε δηλωθεί η σύναψη 190.311 ατομικών συμβάσεων “νέων μορφών απασχόλησης” (από τις οποίες 163.573 ήταν συμβάσεις μερικής απασχόλησης, 3.194 συμβάσεις εκ περιτροπής απασχόλησης, 15.553 συμβάσεις έργου και 7.991 συμβάσεις παροχής υπηρεσιών). Επίσης, το 28,8% των αναγγελθεισών στον ΟΑΕΔ προσλήψεων το 1999 αφορούσε μερική απασχόληση.²¹

— Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη μεταξύ επιχειρήσεων-μελών του Συνδέσμου Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος (ΣΒΒΕ),²² το 42% των επιχειρήσεων του δείγματος απασχολούν άτομα με συμβάσεις παροχής υπηρεσιών ή έργου ή με άλλες ειδικές μορφές απασχόλησης, το 24% απασχολούν άτομα με μερική απασχόληση, το 20% έχουν προβεί σε διευθέτηση του χρόνου εργασίας (ιδίως στον κλάδο ένδυσης), καμιά επιχειρηση από όσες δραστηριοτοιούνται σε περιοχές όπου έχουν συναφθεί ΤΣΑ δεν συμμετέχει σε αυτά και, τέλος, το 84% των επιχειρήσεων θεωρούν ότι οι ρυθμίσεις του Ν. 2639/98 διευρύνουν την ευελιξία της επιχειρησης ως προς την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.²³

20 Βλ. ΕΣΔΑ 2000. Επίσης, το άρθρο “Τα τοπικά σύμφωνα απασχόλησης στην Ελλάδα” των Ν. Παλαιολόγου-Χ. Παπαβασιλείου στο περιοδικό Ενημέρωση (Απρ. 2000) του Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, καθώς και σχετικά δημοσιεύματα στην Οικονομική Καθημερινή, 9 και 16.7.2000.

21 Βλ. ΕΣΔΑ 2000, και Βήμα 30.7.2000.

22 Βλ. “Απολογισμός ενεργειών και δραστηριοτήτων ΣΒΒΕ – Τακτική Γενική Συνέλευση ‘Έτους 1999”, ΣΒΒΕ, Θεσσαλονίκη, 17.4.2000.

23 Για το θέμα αυτό, βλ. και Δ. Νικολίτσα, *Η διευθέτηση των ωρών εργασίας: τρόποι και συνθήκες για την εφαρμογή της (ΙΟΒΕ, Οικονομικά Θέματα, αρ. 8γ), Σεπτέμβριος 2000.*

– Σύμφωνα με άλλες πληροφορίες, μόνο σε μία επιχείρηση (“Κλωστήρια Ναούσης”) υπογράφηκε επιχειρησιακή συμφωνία για τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας.²⁴

– Υποβλήθηκαν 50 φάκελοι για τη λειτουργία “ιδιωτικών γραφείων συμβούλων εργασίας”.²⁵ Μέχρι τις 15.11.2000 είχε εγκριθεί η λειτουργία ενός τέτοιου (διεθνούς) γραφείου.

(Αναλυτικότερη αναφορά στις βασικές διατάξεις του Ν. 2639/98 σε συνδυασμό με τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις και την πραγματικότητα της ελληνικής αγοράς εργασίας γίνεται στο Τμήμα 4.)

(δ) Με το άρθρο 63 του Ν. 2676/98 (περί οργανωτικής και λειτουργικής αναδιάρθρωσης των φορέων κοινωνικής ασφάλισης) θεσπίστηκαν αντικίνητρα για την απασχόληση των συνταξιούχων, τα οποία θα ισχύουσαν από το 2001.

(ε) Με το άρθρο 4, παρ. 13, του Ν. 2753/99 θεσπίστηκαν φορολογικά κίνητρα για νέες προσλήψεις προσωπικού από επιχειρήσεις: ειδικότερα, για τους προσλαμβανομένους στην περίοδο 17.11.1999-31.12.2001, το 50% της δαπάνης που καταβάλλεται από την επιχείρηση για εργοδοτικές εισφορές κύριας ασφάλισης θα αφαιρείται, για διάστημα δύο ετών, από το “καθαρό εισόδημα” (επομένως και από τα φορολογητέα κέρδη), εφόσον η επιχείρηση δεν πραγματοποιεί απολύσεις στο ίδιο διάστημα. Δεν είναι γνωστό σε ποιο βαθμό αξιοποιήθηκε η διάταξη αυτή μέχρι σήμερα, για την οποία, πάντως, η κυβέρνηση έχει δηλώσει ότι θα αντικατασταθεί από τη γενικότερη διάταξη για τους χαμηλόμισθους που περιλαμβάνεται στο νέο νόμο (βλ. Τμήμα 4δ).

(στ) Στα τέλη Ιουλίου του 2000, με το άρθρο 14 του Ν. 2837/2000 θεσπίστηκε η κυβερνητική εξαγγελία (που είχε γίνει τον Απρίλιο του 2000) για την επιδότηση από τον κρατικό προϋπολογισμό της (εργατικής) εισφοράς που πρέπει να καταβάλλουν στο ΙΚΑ για κύρια ασφάλιση γήρατος (σύνταξης) οι αμειβόμενοι με τις κατώτατες αποδοχές. Η εισφορά αυτή ισούται με το 6,67% των αποδοχών και βάση υπολογισμού της (για το σκοπό της επιδότησης) είναι μόνο ο βασικός μισθός ή το ημερομίσθιο, και όχι τα επιδόματα. Το μέτρο ισοδυναμεί με αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος των αμειβόμενων με τις κατώτατες αποδοχές κατά 8% (με βάση τα δεδομένα του β' εξαμήνου του 2000, 466 δρχ. για κάθε ημέρα εργασίας των εργατών και 10.401 δρχ. για κάθε μήνα εργασίας των υπαλλήλων), χωρίς επιβάρυνση του κόστους εργασίας για τις επιχειρήσεις. Σύμφωνα με την τελική διατύπωση του νόμου, η μειωμένη παρακράτηση ισχύει από 1.9.2000, ενώ η μείωση για το διάστημα 1.1-31.8.2000 θα καταβληθεί στους δικαιούχους μέσω των επιστροφών φόρου στη διάρκεια του 2001. Το μέτρο καλύπτει τους αμειβόμενους με τις κατώτατες αποδοχές – τους μεν υπαλλήλους μόνο εάν είναι πλήρους απασχόλησης, τους δε εργάτες ανεξαρτήτως αριθμού ημερών εργασίας κατά μήνα. Σύμφωνα με κατά προσέγγιση υπολογισμούς, η δαπάνη για τη ρύθμιση αυτή είναι της τάξεως των 45-50 δισεκ. δρχ. σε ετήσια βάση.²⁶

24 Βήμα 30.7.2000.

25 Βήμα 30.7.2000.

26 Σύμφωνα με πρόσφατη ανάλυση της Eurostat (βλ. Eric Marlier και Sophie Ponthieux, “Low-wage employees in EU countries”, *Statistics in Focus*, Theme 3-11/2000, Αύγουστος 2000), η οποία στηρίζεται στην έρευνα European Community Household Panel, οι “χαμηλόμισθοι” αποτελούν το 17% του συνόλου των μισθωτών στην Ελλάδα και επομένως αντιστοιχούν σε 380.000 άτομα περίπου σήμερα. Από αυτούς, το 82%, δηλαδή 310.000 άτομα περίπου, είναι χαμηλόμισθοι λόγω χαμηλής αριθμίας αμοιβής (και όχι λόγω μερικής απασχόλησης). Πάντως, σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιεύθηκαν στον Τύπο (Ελευθεροτυπία, 14.11.2000), μόνο 17.500 εργαζόμενοι αξιοποίησαν το μέτρο κατά τον πρώτο μήνα εφαρμογής του.

(ζ) Στις 13.7.2000 έγιναν γνωστές –στην πρώτη τους συνοπτική διατύπωση– οι κυβερνητικές προτάσεις για την αγορά εργασίας. Ο διάλογος της κυβέρνησης με τους κοινωνικούς εταίρους άρχισε τον Αύγουστο. Οι αναλυτικές κυβερνητικές προτάσεις δημοσιοποιήθηκαν στις 4.9.2000, συμπληρώθηκαν και τροποποιήθηκαν στις 14.11.2000 και τελικά περιελήφθησαν στο σχέδιο νόμου που κατατέθηκε στη Βουλή στις 24.11.2000 και ψηφίστηκε στις 19.12.2000. Μεταξύ των πολλών ρυθμίσεων, αυτές που αφορούν αμεσότερα την ευελιξία της αγοράς εργασίας παρουσιάζονται παρακάτω στο Τμήμα 4δ.

Εξάλλου, το Μάιο του 2000 η κυβέρνηση έδωσε στη δημοσιότητα το “Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση – 2000” (ΕΣΔΑ 2000), τρίτο κατά σειρά από το 1998, το οποίο υλοποιεί τις ετήσιες “κατευθυντήριες γραμμές για την πολιτική της απασχόλησης” του Συμβουλίου Υπουργών της ΕΕ, σύμφωνα με τη “διαδικασία του Λουξεμβούργου” (που αποφασίστηκε στο αντίστοιχο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 1997). Το ΕΣΔΑ καταγράφει σχεδόν όλες τις πλευρές της κυβερνητικής πολιτικής για την απασχόληση το 2000 και προβαίνει σε απολογισμό της πολιτικής που ασκήθηκε το 1999.

---

4. Νομικό πλαίσιο και πραγματικές εξελίξεις: κύρια ζητήματα

4α. **Χρόνος εργασίας: μερική απασχόληση, διευθέτηση χρόνου εργασίας, υπερωρίες-υπερεργασία, μείωση χρόνου εργασίας**

ΥΠΕΡΩΡΙΕΣ-ΥΠΕΡΕΡΓΑΣΙΑ: Σύμφωνα με την ισχύουσα μέχρι τις 31.3.2001 νομοθεσία (από 1.4.2001 αρχίζει να ισχύει το όρθρο 4 του νέου

νόμου) και τις εθνικές γενικές συλλογικές συμβάσεις, νόμιμο ωράριο εργασίας είναι οι 9 ώρες την ημέρα και οι 48 ώρες την εβδομάδα, ενώ το συμβατικό ωράριο είναι 8 ώρες την ημέρα και 40 ώρες την εβδομάδα. Εάν ο εργαζόμενος απασχοληθεί, σε ημερήσια ή εβδομαδιαία βάση, περισσότερο από το συμβατικό ωράριο και εντός των ορίων του νομίμου, η απασχόληση καλείται “υπερεργασία”, επαφίεται στην κρίση του εργοδότη (ο μισθωτός δεν μπορεί να αρνηθεί την παροχή εργασίας) και αμείβεται με προσαύξηση 25% επί του κανονικού ωρομισθίου. Για απασχόληση πέραν του νομίμου ωραρίου, που καλείται “υπερωρία”, απαιτείται άδεια ή αναγγελία στις αρχές, η προσαύξηση είναι επίσης 25% (για τις πρώτες 60 ώρες υπερωριών σε ετήσια βάση),²⁷ και ισχύει ανώτατο όριο υπερωριών κατά εξάμηνο το οποίο καθορίζεται με υπουργική απόφαση και τα τελευταία χρόνια²⁸ είναι ίσο με 15 μόνο ώρες το εξάμηνο (για τη μεταποίηση). Από το συνδυασμό αυτών των διατάξεων προκύπτει ότι στην πράξη η προσαύξηση της “υπερωριακής” αμοιβής είναι 25% μόνο για τις πρώτες 15 ώρες κάθε εξαμήνου (και κατ’ επέκταση για τις πρώτες 30 ώρες κάθε έτους, εφόσον είναι ίσα κατανεμημένες μεταξύ των δύο εξαμήνων): επομένως, εάν ληφθεί υπόψη ότι οι εργάσιμες εβδομάδες του έτους είναι 46, οι “επιτρεπόμενες” (“νόμιμες”) υπερωρίες ανά εβδομάδα είναι κατά μέσο όρο

²⁷ Σε περίπτωση παράνομων υπερωριών, η προσαύξηση είναι 100%. Εξάλλου, η προσαύξηση είναι μεγαλύτερη από 25% για νόμιμες υπερωρίες πέραν των 60 ωρών επησίως και συγκεκριμένα φθάνει το 50% για τις ώρες από την 61η έως την 120η και το 75% για τις ώρες πέραν της 120ής.

²⁸ Για μια συνοπτική και έγκυρη παρουσίαση των σχετικών διατάξεων, βλ. Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, τόμ. 51 (1995), σελ. 77-80. Επίσης βλ. τόμ. 54 (1998), σελ. 318-320. Επισημαίνεται ότι το όριο ήταν 50 ώρες ανά εξάμηνο το 1982 και μειώθηκε στις 35 ώρες το 1985 και στις 30 το 1991. Το α' εξάμηνο του 1994 το όριο είχε μηδενιστεί: η σχετική απόφαση είχε προκαλέσει οξείες αντιδράσεις των εργοδοτικών φορέων.

μόλις 0,65 της ώρας, δηλαδή 39 λεπτά. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τη μεγάλη σημασία των 8 ωρών “υπερεργασίας” ανά εβδομάδα και συνεπάγεται επίσης ότι οι υπερωρίες πέραν των 15 ωρών το εξάμηνο στην ουσία απλώς χαρακτηρίζονται “παράνομες” και αμείβονται, όπως ορίζει ο νόμος, με προσαύξηση 100%.

ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΧΡΟΝΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ (ΒΑΡΔΙΕΣ) ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Οι παραπάνω διατάξεις συμπληρώθηκαν με το Ν. 1892/90 (άρθρο 40), που επιτρέπει τη δημιουργία τέταρτης βάρδιας εργασίας για 24ωρη (δηλ. 12 ώρες την ημέρα) απασχόληση το Σάββατο και την Κυριακή, και με το Ν. 2639/98 (άρθρο 3),²⁹ που επέτρεψε τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας σε εξαμηνιαία ή ετήσια βάση.³⁰ Συγκεκριμένα, με επιχειρησιακές συλλογικές συμβάσεις ή συμφωνίες του εργοδότη και του Συμβουλίου των εργαζομένων, επιτρέποταν να καθορίζεται, για διάστημα έως τρεις μήνες, αυξημένο ωράριο έως 9 ώρες την ημέρα, με αντίστοιχα μειωμένο ωράριο κατά το επόμενο χρονικό διάστημα (τρίμηνο). Επίσης, με τον ίδιο τρόπο (επιχειρησιακή συμφωνία) και εφόσον “συντρέχουν λόγοι αντικειμενικοί ή τεχνικοί λόγοι οργάνωσης της εργασίας” επιτρέποταν να καθορίζεται, για διάστημα έως έξι μήνες, αυξημένο ωράριο έως 10 ώρες την ημέρα και 48 ώρες την εβδομάδα, με αντίστοιχα μειωμένο ωράριο κατά το επόμενο χρονικό διάστημα (εξάμηνο).³¹ Στο συνολικό χρονικό διάστημα (“περίοδο αναφοράς”) – εξάμηνο στην πρώτη και δωδεκάμηνο στη δεύτερη περίπτωση – το ωράριο δεν έπρεπε, κατά μέσο όρο, να υπερβαίνει το 8ωρο ημερησίως και το 40ωρο εβδομαδιαίως: στο διάστημα αυτό, η αμοιβή θα παρέμενε σταθερή και ίση με την αμοιβή για 8ωρη/40ωρη εργασία, χωρίς καταβολή προσαύξησης υπερεργασίας. Προ-

βλεπόταν επίσης ότι σε επιχειρήσεις με λιγότερους από 20 εργαζομένους η “διευθέτηση” μπορούσε να γίνεται με συμφωνία εργοδότη και “ενώσεων προσώπων” και να αφορά αύξηση του ημερήσιου ωραρίου σε 9 ώρες και του εβδομαδιαίου σε 48 για διάστημα δύο μηνών: η αύξηση έπρεπε να αντισταθμίζεται μέσα στο επόμενο δίμηνο. Τέλος, προβλεπόταν η δυνατότητα να καθορίζεται με επιχειρησιακές συλλογικές συμβάσεις και για περίοδο 6 ή 12 μηνών διάρκεια εβδομαδιαίας εργασίας μέχρι 48 ώρες κατά μέσο όρο, συμπεριλαμβανομένων και των υπερωριών.

ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ: Η μερική απασχόληση ρυθμίζεται από τον Ν. 2639/98 (άρθρο 2),³² ενώ η κοινωνική ασφάλιση των μερικώς απασχολουμένων ρυθμίζεται από τον Ν. 1892/90 (άρθρο 39).³³ Συγκεκριμένα, με έγγραφη ατομική σύμβαση μεταξύ εργοδότη και μισθωτού (αορίστου ή ορισμένου χρόνου) γνωστοποιούμενη στην Επιθεώρηση Εργασίας (αλλιώς τεκμαίρεται πλήρης απασχόληση) μπορεί η διάρκεια της ημερήσιας, της εβδομαδιαίας ή της μηνιαίας εργασίας να είναι μικρότερη από την κανονική, ενώ καλύπτεται επίσης η εκ περιτροπής απασχόληση. Δεν υπάρχει κατώτατο όριο μερικής απασχόλησης (π.χ. 20 ώρες). Οι αποδοχές των μερικώς απασχολουμένων είναι αυτές που αναλογούν στις ώρες εργασίας τους

²⁹ Αντικατέστησε το άρθρο 41 του Ν. 1892/90. Το άρθρο 3 του Ν. 2639/98 αντικαθίσταται πλέον από το άρθρο 5 του νέου νόμου που ψηφίστηκε το Δεκέμβριο του 2000.

³⁰ Ρυθμίσεις αυτού του τύπου είχαν προταθεί για πρώτη φορά από τον τότε υπουργό Εθνικής Οικονομίας (και σημερινό πρωθυπουργό) στο ΕΣΑΠ (Εθνικό Συμβούλιο Ανάπτυξης και Προγραμματισμού) στις 30.7.1986.

³¹ Η οφειλόμενη μείωση του ωραρίου μπορούσε να γίνεται και με τη χορήγηση “ρεπό” ή με επιμήκυνση της ετήσιας άδειας.

³² Αντικατέστησε το άρθρο 38 του Ν. 1892/90.

³³ Οι ρυθμίσεις για τη μερική απασχόληση συμπληρώθηκαν με τα άρθρα 7 και 8 του νέου νόμου.

και οι ασφαλιστικές εισφορές υπολογίζονται επί των καταβαλλόμενων για τη μερική απασχόληση αποδοχών. Υπάρχει όμως κατώτατο δριο ("κατώφλι"), δηλαδή οι εισφορές δεν μπορεί να είναι μικρότερες από αυτές που αντιστοιχούν στο "τεκμαρτό ημερομίσθιο" της "1ης ειδικής ασφαλιστικής κλάσης" του ΙΚΑ, που καθιερώθηκε με το νόμο και που, για το 2000, είναι ίσο με 1.940 δραχμές, δηλαδή μόλις με το 27,7% του κατώτατου ημερομισθίου (που είναι 6.989 δρχ. στο β' εξάμηνο του 2000). Οι "ημέρες εργασίας" των μερικώς απασχολουμένων αναγνωρίζονται ακέραιες, ανεξαρτήτως της διάρκειας της ημερήσιας εργασίας: αυτό δεν επηρεάζει το ύψος των εισφορών, έχει όμως σημασία για τη θεμελίωση ασφαλιστικών δικαιωμάτων. Και οι ασφαλιστικές παροχές σε χρήμα χορηγούνται μειωμένες, με βάση την αναλογία μεταξύ των αποδοχών των μερικώς απασχολουμένων και των αποδοχών των κανονικώς απασχολουμένων. Επισημαίνεται ωστόσο ότι οι ρυθμίσεις των δύο νόμων συνυπάρχουν με την παλαιότερη ασφαλιστική νομοθεσία, με αποτέλεσμα σε ορισμένες περιπτώσεις να παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας αποδοχών-εισφορών και ενδεχομένως να "κοστίζει" περισσότερο (σε εκατοστιαία βάση) η κοινωνική ασφάλιση των μερικώς απασχολουμένων.³⁴ Όσον αφορά την απασχόληση στο δημόσιο τομέα, ο Ν. 2639/98 αναφέρει ότι η μερική απασχόληση επιτρέπεται στις δημόσιες επιχειρήσεις και τους οργανισμούς και φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα (τηρουμένης της διαδικασίας του ΑΣΕΠ του Ν. 2190/94³⁵), όχι όμως και στο ίδιο το Δημόσιο, τους ΟΤΑ και τα ΝΠΔΔ.

Σχετικά με τα παραπάνω, παρατηρούνται τα εξής:

– Οι διατάξεις για την υπερεργασία επέτρεπταν ευελιξία στη διαχείριση του χρόνου εργασίας κατά την κρίση του εργοδότη, ο οποίος ήταν σε θέση να αυξήσει το εβδομαδιαίο ωράριο εργασίας κατά 8 ώρες (δηλαδή ακριβώς όσο του "επέτρεπε" και ο νόμος για τη "διευθέτηση", μόνο όμως εάν είχε εξασφαλίσει τη συναίνεση των εργαζομένων). Η ευελιξία αυτή αφορούσε όμως μόνο την αύξηση του ωραρίου και όχι τη μείωσή του – επιπλέον είχε και οικονομικό κόστος. Έστω επιχείρηση που είχε ανάγκη ωραρίου 48 ωρών το α' εξάμηνο του έτους λόγω υψηλής ζήτησης. Το συνολικό μισθολογικό της κόστος θα ήταν κατά 25% υψηλότερο του συνήθους μισθολογικού κόστους (ΜΚ), δηλαδή 1,25 X (ΜΚ).³⁶ Στο β' εξάμηνο, ακόμη και εάν η ζήτηση ήταν υποτονική, η επιχείρηση δεν μπορούσε να μειώσει το κανονικό ωράριο και όφειλε να καταβάλει αμοιβή για 40ωρη εβδομαδιαία

34 Μια τέτοια περίπτωση είναι οι μισθωτοί με κυμαινόμενες αποδοχές (σερβιτόροι, κουρείς, οδηγοί ταξί, πλαστέ, μουσικοί κέντρων διασκέδασης, διερμηνείς, σχθοφόροι, ταξιθέτες, διανομείς ετοιμου φαγητού κ.λπ.) των οποίων οι εισφορές υπολογίζονται επί των τεκμαρτών ημερομισθίων που καθορίζει το ΙΚΑ για κάθε τέτοιο επάγγελμα ασχέτως της διάρκειας της ημερήσιας ή μηνιαίας απασχόλησης: κατά μία άποψη, πάντως, είναι λογικό αυτοί να μην αντιμετωπίζονται ως μερικά απασχολούμενοι, εφόσον το ύψος του καθορίζομενου από το ΙΚΑ τεκμαρτού ημερομισθίου μπορεί να το εισπράξει όντως ο μισθωτός ακόμη "και με μειωμένη απασχόληση ιδίως όταν αυτή λαμβάνει χώρα κατά τις ώρες εντάσεως της εργασίας...". Γενικά για τα πολύπλοκα αυτά ζητήματα βλ. Γ. Ψηλού, "Ημέρες εργασίας στην ασφάλιση του ΙΚΑ", Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, τόμ. 54 (1998), σελ. 1303-1310. Για τα τεκμαρτά ημερομισθία αυτών των κατηγοριών μισθωτών, βλ. Εγκύλιο ΙΚΑ 10/21.2.2000, Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, τόμ. 56 (2000), σελ. 273-280.

35 Μόνο σε περίπτωση "έκτακτων ή επειγουσών αναγκών" μπορεί να συμφωνείται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου διάρκειας έως 6 μηνών μερική απασχόληση έως 4 ώρες ημερησίως, με ουσιαστική παράκαμψη του ΑΣΕΠ, του οποίου τεκμάρεται η σύμφωνη γνώμη εάν δεν αποφανθεί εντός 10 ημερών.

36 Αντί για τη συνήθη αμοιβή των 40 εβδομαδιαίων ωρών, η επιχείρηση θα πλήρωνε, για 48 ώρες εργασίας, αμοιβή που αντιστοιχούσε σε 50 ώρες (λόγω της προσαύξησης του ωρομισθίου των 8 ωρών υπερεργασίας κατά 25%). Επομένως, και η συνολική εβδομαδιαία αμοιβή θα ήταν αυξημένη κατά 25% (=50/40).

εργασία. Η ετήσια δαπάνη [2,25Χ(ΜΚ)] θα ήταν αυξημένη κατά 12,5% σε σύγκριση με τη δαπάνη που θα καταβαλλόταν [2Χ(ΜΚ)] εάν δεν είχε γίνει προσφυγή στην υπερεργασία, αλλά, αντίθετα, είχε συμφωνηθεί διευθέτηση του χρόνου εργασίας (με εβδομαδιαίο ωράριο 32 ωρών το β' εξάμηνο). Με άλλα λόγια, με τη "διευθέτηση" η επιχείρηση δεν απέφευγε την καταβολή μόνο της προσαύξησης του ωρομισθίου της υπερεργασίας, αλλά ολόκληρου του εν λόγω ωρομισθίου. Επομένως, το ζήτημα της διευθέτησης ήταν καθαρά ταμειακό για την επιχείρηση, ενώ στον εργαζόμενο ετίθετο το ερώτημα εάν η μείωση των ετήσιων αποδοχών είναι αποδεκτό τίμημα για την αύξηση του ελεύθερου χρόνου (στο δεύτερο τμήμα της περιόδου αναφοράς ή με πρόσθετες άδειες και ρεπτό). Επισημαίνεται ωστόσο ότι η προσφυγή στην υπερεργασία, ενώ ήταν πιο δαπανηρή για την επιχείρηση, επέτρεπε μεγαλύτερη ευελιξία από τη διευθέτηση ως προς την αύξηση των ωραρίων σε ατομική βάση ή σε περίπτωση απρόβλεπτων αναγκών. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την εμπειρία των τελευταίων ετών: οι βιομηχανικές επιχειρήσεις προτιμούν μέχρι σήμερα την υπερεργασία όχι μόνο από τη διευθέτηση (που, όπως αναφέρθηκε στο Τμήμα 3, ουσιαστικά δεν χρησιμοποιήθηκε), αλλά και από τις προσλήψεις με σύμβαση αορίστου χρόνου, παρόλο που μία ώρα υπερεργασίας κοστίζει 25% ακριβότερα από μία ώρα εργασίας ενός νεοπρόσληφθέντος (χωρίς βεβαίως να λαμβάνονται υπόψη το διοικητικό κόστος της πρόσληψης, το κόστος της αποζημίωσης που πρέπει να καταβληθεί σε περίπτωση απόλυσης και που για τους εργατοτεχνίτες είναι σχετικά μικρό, εάν υποτεθεί ότι η πρόσληψη έγινε πρόσφατα για την κάλυψη προσωρινών αναγκών της επιχείρησης, και τέλος η ίδια η δυσκολία να γίνει η

απόλυση, λόγω των κανόνων για τις ομαδικές απολύσεις – βλ. Τμήμα 4β πιο κάτω). Ταυτόχρονα, οι προσλήψεις με συμβάσεις ορισμένου χρόνου μπορούν να είναι επιλογή πιο ελκυστική οικονομικά για τις επιχειρήσεις και γι' αυτό φαίνεται ότι χρησιμοποιούνται αρκετά στη βιομηχανία (βλ. πιο πάνω, Τμήμα 2).

– Η μερική απασχόληση, ενώ δεν μπορεί να δώσει συνολική λύση στο πρόβλημα της ανεργίας, δεν παύει να είναι χρήσιμος, αλλά και ελκυστικός, θεσμός για ορισμένες κατηγορίες του πληθυσμού που δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν να απασχοληθούν με πλήρες ωράριο (π.χ. φοιτητές, άτομα με αυξημένες οικογενειακές υποχρεώσεις, άτομα που έχουν ανάγκη συμπληρωματικού μόνο εισοδήματος). Για τις κατηγορίες αυτές, είναι ασφαλώς προτιμότερο να υπάρχει νομοθετική κατοχύρωση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, παρά να οδηγούνται στον ανεξέλεγκτο χώρο της παραοικονομίας. Επιπλέον, η μερική απασχόληση μπορεί να αποτελέσει και πύλη εισόδου στην απασχόληση για τους μαθητές ή τους σπουδαστές.³⁷ Οι ισχύουσες διατάξεις για τη μερική απασχόληση είναι κατ' αρχήν ελαστικές, δεν περιλαμβάνουν οικονομικά αντικίνητρα (βλ. π.χ. το πολύ χαμηλό "κατώφλι" ασφαλιστικών εισφορών) και είναι κρυστάλλινες – τουλάχιστον όπως διατυπώνονται στους Ν. 1892/90 και 2639/98. Πρέπει, όμως, να εκκαθαριστεί το ταχύτερο η "γκρίζα περιοχή" συνύπαρξης με την παλαιότερη νομοθεσία του ΙΚΑ. Τέλος, οι διατάξεις για τη μερική απασχόληση μπορούν να αξιοποιηθούν για την εφαρμογή, κατά περίπτωση, της μείωσης του χρόνου εργασίας με ταυτόχρονη

³⁷ Σύμφωνα με έρευνα του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας, βλ. Οικονομική Καθημερινή, 23.3.1997.

και ανάλογη μείωση των αποδοχών. Προϋπόθεση για την εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου (π.χ. σε επίπεδο επιχειρήσεων) θα ήταν η συναίνεση των δύο πλευρών, είτε με έγγραφες ατομικές συμβάσεις μεταξύ εργοδότη και εμπλεκόμενων μισθωτών (άρθρο 2, παρ. 1 του Ν. 2639/98), είτε με τη σύναψη επιχειρησιακής συλλογικής σύμβασης με αντικείμενο την επαναρρύθμιση των διατάξεων του ίδιου νόμου (άρθρο 2, παρ. 13).

— Το θέμα πάντως της μείωσης του χρόνου εργασίας και του τρόπου με τον οποίο αυτή μπορεί να γίνει απαιτεί προσεκτική εξέταση. Η εισαγωγή του 35ώρου στη Γαλλία³⁸ έγινε αρχικά με την παροχή κινήτρων στις επιχειρήσεις που μειώνουν το ωράριο και αυξάνουν την απασχόληση (νόμοι Robien του 1996 και Aubry του Ιουνίου 1998) και μετά ακολούθησε η νομοθετική επιβολή του (από 1.1.2000 για επιχειρήσεις με περισσότερους από 20 εργαζομένους) με το δεύτερο νόμο Aubry του 1999, ενώ προβλέπεται να ισχύσει και για τις μικρότερες επιχειρήσεις από 1.1.2002. Η εφαρμογή του 35ώρου χαρακτηρίζεται από την υπογραφή περίπου 30.000 συμφωνιών-συλλογικών συμβάσεων σε επίπεδο επιχείρησης με αντικείμενο την εισαγωγή του. Οι συμφωνίες οδήγησαν — σύμφωνα με την Υπουργό Εργασίας της Γαλλίας — στη δημιουργία ή στη διατήρηση 205.000 θέσεων εργασίας και στην υπαγωγή 3.600.000 μισθωτών στο νέο ωράριο (πέραν των 500.000 που ήδη απασχολούνταν με βάση το 35ώρο πριν από το νόμο του 1998). Η επιτυχία ασφαλώς αντανακλά και τα οικονομικά κίνητρα που παρασχέθηκαν από το κράτος, καθώς και τη μισθολογική αυτοσυγκράτηση που επέδειξαν οι μισθωτοί (οιονεί πάγωμα αποδοχών),³⁹ ενώ συμβαδίζει με την επέκταση των νέων μορφών

απασχόλησης και την ανάκαμψη της γαλλικής οικονομίας.

4β. Αποζημίωση λόγω απόλυσης, ομαδικές απολύσεις, συμβάσεις ορισμένου χρόνου και προστασία της απασχόλησης

Η νομοθεσία (Ν. 2112/20 και Β.Δ. 16/18.7.20, όπως τροποποιήθηκαν με μεταγενέστερους νόμους και εθνικές γενικές συλλογικές συμβάσεις) ορίζει ότι στους απολυμένους χορηγείται από τον εργοδότη αποζημίωση ανάλογη με τη διάρκεια της προϋπηρεσίας στον ίδιο εργοδότη. Στους υπαλλήλους καταβάλλεται ένας μισθός για προϋπηρεσία μεγαλύτερη των δύο μηνών και μέχρι ένα έτος, 2 μισθοί για προϋπηρεσία μεγαλύτερη του έτους και μικρότερη της τετραετίας κ.ο.κ., με ανώτατη αποζημίωση 24 μισθούς για προϋπηρεσία μεγαλύτερη των 28 ετών. Στους εργατοτεχνίτες καταβάλλονται 5 ημερομίσθια για προϋπηρεσία μεγαλύτερη των δύο μηνών και μέχρι ένα έτος, 7 ημερομίσθια για προϋπηρεσία μεγαλύτερη του έτους και μικρότερη της διετίας, κ.ο.κ. με ανώτατη αποζημίωση 125 ημερομίσθια για προϋπηρεσία μεγαλύτερη των 25 ετών. Οι διατάξεις αυτές επηρεάζουν άμεσα τη βραχυχρόνια ευελιξία της απασχόλησης για την επιχείρηση. Πράγματι, η αποζημίωση για

38 Βλ. ενδεικτικά: 1) *Durée, réduction et aménagement du temps de travail*, έκδοση Γαλλικού Υπουργείου Εργασίας και Αλληλεγγύης, La documentation Française, 2000), 2) E. Bernardo, "Francia: lavorare meno per legge", *Quale Stato*, n. 1/2, 1998, 3) αρθρογραφία και ειδησεογραφία στην εφημερίδα *Le Monde*, 20.5.2000, 1.6.2000, 27.6.2000, 1.7.2000, 16-17.7.2000, 4) κύριο άρθρο στους *Financial Times*, 4.8.2000, 5) Οικονομική Καθημερινή, 30.7.2000, 6) OECD, *Economic Outlook*, Ιούνιος 2000, κεφ. VII.

39 Ο νόμος Aubry του 1998 δεν ρύθμιζε το θέμα των αποδοχών, αλλά το άφηνε στη συλλογική διαπραγμάτευση. Βλ. σχετική αρθρογραφία, *Le Monde* (ένθετο *Économie*), 10.10.2000 και 12.12.2000, και ειδικό αφιέρωμα της επιθεώρησης του Γαλλικού Υπουργείου Εργασίας *Travail et emploi*, τεύχη 82 και 83, Απριλίος και Ιούλιος 2000.

την απόλυση ενός εργατοτεχνίτη με σύμβαση εργασίας αιρίστου χρόνου και προϋπηρεσία 3 μηνών επιβαρύνει τη συνολική δαπάνη της επιχείρησης γι' αυτόν μόνο κατά 7% περίπου, ενώ εάν η προϋπηρεσία είναι 6 μήνες, η εκατοστιαία επιβάρυνση είναι ακόμη μικρότερη (3,5% περίπου). Τα αντίστοιχα ποσοστά για τους υπαλλήλους είναι, ομως, πολύ υψηλότερα: 33% και 17%.

Ο Ν. 1387/83 για τον έλεγχο των ομαδικών απολύσεων αφορά επιχειρήσεις με 20 ή περισσότερους απασχολούμενους και διαφέρει από την κοινοτική Οδηγία 75/129/EOK (σε εφαρμογή της οποίας ψηφίστηκε) ως προς δύο σημεία: (α) τα ελληνικά όρια (πέραν των οποίων οι απολύσεις θεωρούνται ομαδικές και μπορούν να πραγματοποιηθούν μόνο μετά από ειδική διαδικασία ενημέρωσης και διαβούλευσεων) είναι χαμηλότερα εκείνων της κοινοτικής οδηγίας (καθώς και των ισχυόντων σχεδόν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες)⁴⁰ και (β) ο ελληνικός νόμος προβλέπει δικαίωμα κυβερνητικού "βέτο".⁴¹ Η εργοδοτική κριτική στο νόμο⁴² αφορά τα δύο αυτά σημεία, καθώς και μια ανωμαλία ως προς το όριο για τις μικρές επιχειρήσεις, η οποία διορθώνεται με το άρθρο 9 του νέου νόμου: ενώ επιτρεπόταν η απόλυση το πολύ 5 ατόμων το μήνα (χωρίς την ειδική διαδικασία) για επιχειρήσεις με 20-50 εργαζομένους, επιτρεπόταν η απόλυση μόνο 1-4 ατόμων (2%) για επιχειρήσεις με 51-200 εργαζομένους (το ποσοστό παραμένει 2% για επιχειρήσεις με προσωπικό μέχρι 1500 άτομα και στη συνέχεια ισχύει ανώτατο απόλυτο όριο για το οποίο δεν απαιτείται διαδικασία: 30 άτομα).

Σχετικά παρατηρούνται τα εξής:

— Η ανωμαλία ήταν υπαρκτή, αλλά ήδη διορθώθηκε (βλ. Τμήμα 4δ). Πέρα από το ζήτημα

αυτό, τα ισχύοντα όρια δεν χρειάζεται να αλλάξουν. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, ο αριθμός των πάσης φύσεως απολύσεων κατά μήνα δεν υπερβαίνει το 2% των απασχολουμένων στον ιδιωτικό τομέα μισθωτών.

— Το δικαίωμα βέτο που διατήρησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις έχει νόημα ως αντίβαρο στην ενδεχόμενη εργοδοτική αυθαιρεσία ή ως μεθόδευση αναβολής των απολύσεων μέχρις ότου βρεθούν λύσεις για την αντιμετώπιση των συνεπειών τους. Ωστόσο, οι αναδιαρθρώσεις της παραγωγής δεν αντιμετωπίζονται με διοικητικά μέτρα. Γι' αυτό και η κατάργηση του βέτο θα ήταν δυνατόν να γίνει αποδεκτή, αλλά υπό ορισμένες κρίσιμες προϋποθέσεις: (α) να ελέγχεται αυστηρά η τήρηση των άλλων διατάξεων του Ν. 1387 (περί έγκαιρης και πλήρους ενημέρωσης των εργαζομένων και των αρχών, περί διαβούλευσεων, κ.λπ.), αλλά και της υπόλοιπης σύγχρονης νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης (του Π.Δ. 572/88 για την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης της επιχείρησης και του Π.Δ. 1/90 για την προστασία από την αφερεγγυότητα του εργοδότη),⁴³ (β) να θεσπιστεί υποχρέωση του εργοδότη να παρουσιάζει, σε συνεργασία με τον ΟΑΕΔ, τα συνδικάτα, εκπαιδευτικούς φορείς, κ.λπ., ένα "κοινωνικό σχέδιο" αντιμετώπισης των συνεπειών των

40 G. Bertola, T. Boeri, S. Cazes, "Employment protection and labour market adjustment in OECD countries: evolving institutions and variable enforcement", Employment and training papers No. 48, International Labour Office, 1999. Βλ. ίδιως Annex C.

41 Και οι δύο αυτές διαφορές δεν συνιστούν μη συμμόρφωση του ελληνικού νόμου προς την κοινοτική οδηγία, εφόσον αυτή επιτρέπει στα κράτη-μέλη να θεσπίζουν διατάξεις ευνοϊκότερες για τους εργαζομένους.

42 Βλ. Βήμα-Ανάπτυξη, 2.7.2000.

43 Και τα δύο Π.Δ. εκδόθηκαν σε εφαρμογή κοινοτικών οδηγιών.

απολύσεων (με αποζημιώσεις, επανακατάρτιση, διευκόλυνση εύρεσης εργασίας σε άλλες επιχειρήσεις, κ.λπ.). Μέχρι σήμερα, τέτοια σχέδια έχουν παρουσιαστεί μόνο από το κράτος (π.χ. κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 1892/90) και από τον ΟΑΕΔ, ενώ από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις μερικές φορές έχουν προσφερθεί "πακέτα" αποζημιώσεων υψηλότερων από ό,τι επιτάσσει ο Ν. 2112/20, έτσι ώστε οι απολύσεις ή οι "οικειοθελείς αποχωρήσεις" να καταστούν ελκυστικές. Τέτοια "σχέδια" μπορούν να εντάσσονται και στα "τοπικά σύμφωνα απασχόλησης".

– Η αυστηρή νομοθεσία για την προστασία της απασχόλησης θεωρείται ότι αυξάνει το κόστος της προσαρμογής της απασχόλησης στις οικονομικές αλλαγές. Ενώ δεν υπάρχει επαρκής εμπειρική τεκμηρίωση ότι η εν λόγω νομοθεσία οδηγεί σε αύξηση της διαρθρωτικής ανεργίας, είναι περισσότερες οι ενδείξεις ότι συμβάλλει σε μεγαλύτερη διάρκεια της ανεργίας.⁴⁴ Πιο συγκεκριμένα, η ύπαρξη αυστηρής νομοθεσίας σημαίνει ότι είναι μικρότερες οι ροές προς τη δεξαμενή της ανεργίας, αλλά ότι οι άνεργοι παραμένουν για περισσότερο χρόνο εκεί. Η ύπαρξη χαλαρής νομοθεσίας έχει το αντίθετο αποτέλεσμα. Η καθαρή επίπτωση στο επίπεδο της ανεργίας δεν μπορεί να προεξιφληθεί θεωρητικά.⁴⁵ Επίσης, ο συνδυασμός αυστηρής νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης των οιονεί "μόνιμων" (μη προσωρινών) εργαζομένων, από τη μία πλευρά, και διάδοσης των συμβάσεων προσωρινής εργασίας/περιορισμένης διάρκειας (με τη χρήση των οποίων παρακάμπτεται η νομοθεσία αυτή), από την άλλη, αυξάνει μόνο φαινομενικά την ευελιξία της απασχόλησης. Σύμφωνα με τον Nickell, ο δυϊσμός αυτός αυξάνει τη διαπραγμα-

τευτική δύναμη των "μονίμων" και οδηγεί σε αύξηση ή ακαμψία των μισθών και μείωση της απασχόλησης. Ακόμη, όπως παρατηρεί ο ίδιος, η ασφάλεια της θέσης εργασίας φαίνεται ότι επιδρά θετικά στην όνδο της παραγωγικότητας.⁴⁶ Οι Boeri, Layard και Nickell προσθέτουν ότι η εξάπλωση των συμβάσεων ορισμένου χρόνου συνεπάγεται μεν μεγαλύτερη αύξηση της απασχόλησης όταν αυξάνεται το ΑΕΠ, αλλά και μεγαλύτερη μείωσή της όταν αυτό μειώνεται – αντίθετα, η νομοθεσία για την προστασία της απασχόλησης δρα ως κυκλικός σταθεροποιητής.⁴⁷

4γ. Συλλογικές συμβάσεις, αποδοχές, ασφαλιστικές εισφορές, φορολογία, επιδόματα ανεργίας, ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα

Οι κυβερνητικές προτάσεις που υποβλήθηκαν στους κοινωνικούς εταίρους αφορούσαν – μεταξύ άλλων – και τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών (ο νέος νόμος περιλαμβάνει σχετική ρύθμιση) καθώς και το "δίχτυ ασφαλείας" (ή, κατ' άλλη διατύπωση, "δίκτυο") κατά της φτώχειας, της ανισότητας και του αποκλεισμού. Επίσης, οι κατά καιρούς συστάσεις των ανώτατων οργάνων της ΕΕ προς την Ελλάδα κάνουν συγκεκριμένες αναφορές στην ευκαμψία των μισθών καθώς και στην ανάγκη να τονωθεί η προσφορά εργασίας των γυναικών

44 "Developments in and structural features of euro area labour markets", ECB, *Monthly Bulletin*, May 2000.

45 O. J. Blanchard, "Thinking about unemployment", Baffi Lecture, Banca d' Italia, 16 Οκτωβρίου 1998.

46 St. Nickell, "Institutions and the workings of the labour market", Center for Economic Performance, LSE (paper prepared for the annual World Bank Conference on Development Economics), Μάιος 1999.

47 T. Boeri, R. Layard και S. Nickell, "Welfare-to-work and the fight against long-term unemployment", Έκθεση που υποβλήθηκε στους πρωθυπουργούς Blair και D' Alema ενόψει του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβώνας, Μάρτιος 2000.

Πίνακας 5
Ελλάδα: Επίπεδα αποδοχών και μισθολογικές διαφορές, 1990-1998

Έτος (Δεκέμβριος)	Καπνώστες αποδοχές (δρχ.)		Πρόγραμμα καταβαλλόμενες αποδοχές (δρχ.)		Μέσες μηνιαίες αποδοχές υπαλλήλων							
	Ημερομεθόδιο εργαστών	Μηνιαίος μισθος υπαλλήλων	Μεταποίηση	Ορυχεία-Μεταλλεία	Ηλεκτρικός γύρευση	Μεταποίηση	Ορυχεία-Μεταλλεία	Ηλεκτρικός γύρευση	Λαϊκό εμπόριο	Χονδρικό εμπόριο	Τράπεζες	Ασφαλισεις
1990	3.118	69.728	4.807	7.903	6.204	183.014	191.424	211.124	99.508	127.685	194.263	152.644
1991	3.501	78.272	5.617	9.451	6.869	214.537	220.182	259.691	115.951	147.352	226.353	175.435
1992	3.870	86.487	6.246	9.236	7.455	239.229	232.803	250.373	131.907	173.48	229.619	199.721
1993	4.411	98.568	7.037	11.453	8.638	276.300	269.148	301.017	147.327	198.033	273.434	232.028
1994	4.934	110.225	7.942	12.937	10.028	311.566	296.085	320.876	167.005	230.209	321.331	271.782
1995	5.338	119.220	8.915	14.368	11.299	345.641	330.866	348.759	187.390	257.510	363.399	313.548
1996	5.753	128.460	9.538	16.240	12.438	375.813	375.741	400.567	205.548	286.095	409.426	348.158
1997	6.195	138.316	10.315	18.141	13.300	409.078	419.719	438.283	230.685	313.461	447.772	373.244
1998	6.492	144.900	10.705	18.718	14.558	428.799	458.439	474.974	250.324	333.675	486.333	406.548
1999	6.703	149.583	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
2000	6.988	155.948	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
2001	7.221	161.138	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Μισθολογικές διαφορές: πρόγραμμη καταβολόμενες αποδοχές/καπνώστες αποδοχές												
Έτος (Δεκέμβριος)	Εργάστες		Υπαλληλοί									
	Μεταποίηση	Ορυχεία-Μεταλλεία	Ηλεκτρικός γύρευση	Μεταποίηση	Ορυχεία-Μεταλλεία	Ηλεκτρικός γύρευση	Λαϊκό εμπόριο	Χονδρικό εμπόριο	Τράπεζες	Ασφαλισεις		
1990	1.54	2.53	1.99	2.62	2.75	3.03	1.43	1.83	2.79	2.19		
1991	1.60	2.70	1.96	2.74	2.81	3.32	1.48	1.88	2.89	2.24		
1992	1.61	2.39	1.93	2.77	2.69	2.89	1.53	2.00	2.65	2.31		
1993	1.60	2.60	1.96	2.80	2.73	3.05	1.49	2.01	2.77	2.35		
1994	1.61	2.62	2.03	2.83	2.69	2.91	1.52	2.09	2.92	2.47		
1995	1.67	2.69	2.12	2.90	2.78	2.93	1.57	2.16	3.05	2.63		
1996	1.66	2.82	2.16	2.93	2.92	3.12	1.60	2.23	3.19	2.71		
1997	1.67	2.93	2.15	2.96	3.03	3.17	1.67	2.27	3.24	2.70		
1998	1.65	2.88	2.24	2.96	3.16	3.28	1.73	2.30	3.36	2.81		

Πηγή: Υπολογισμοί με βάση στοχαστικής της ΕΣΥ για την πράγματα καταβαλλόμενες αποδοχές και των εθνικών γενικών συλλογικών συμβάσεων εργασίας για τους καπνώστες μισθούς και τα πιερομίσθια.

μέσω του φορολογικού συστήματος και του συστήματος παροχών. Εξάλλου, η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για τη Σύγκλιση επισήμανε την ανάγκη να διευρυνθούν οι μισθολογικές διαφορές και να μειωθεί το κόστος εργασίας των νεοεισερχομένων στην αγορά (κυρίως νέων και ανειδικεύτων). Σχετικά, είναι δυνατόν να επισημανθούν τα εξής:

— Οι μισθολογικές διαφορές διευρύνονται — αν και με βραδύ ρυθμό — την τελευταία δεκαετία, δηλ. μετά από την κατάργηση της ΑΤΑ στα τέλη του 1990, όπως προκύπτει από τη σύγκριση των κατώτατων με τις μέσες αποδοχές (βλ. Πίνακα 5 στη σελ. 28).

— Είναι δύσκολο να θεσπιστούν χαμηλότεροι συμβατικοί μισθοί για τους νέους (με στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων). Αυτό όντως συνέβαινε παλαιότερα (οι συλλογικές συμβάσεις προέβλεπαν χαμηλότερους μισθούς για τους μαθητευομένους/νέους), αλλά οι σχετικές διακρίσεις καταργήθηκαν για λόγους ουσιαστικούς και νομικούς (βάσει των διατάξεων του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων εργασίας που έχει κυρώσει η χώρα, οι οποίες κατοχυρώνουν την αρχή της "ίσης αμοιβής για ίση εργασία"). Παρ' όλα αυτά, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο Ν. 2639/98 θέσπισε τη δυνατότητα της υπό όρους ή για περιορισμένο χρονικό διάστημα παρέκκλισης από τα επίπεδα των αποδοχών που καθορίζονται από τις κλαδικές συμβάσεις (στις περιφέρειες υψηλής ανεργίας, σε συνάρτηση ή όχι με τα ΤΣΑ). Ωστόσο, η διάταξη έχει εφαρμοστεί μόνο σε μία περίπτωση. Αυτό δεν σημαίνει ότι υπάρχει μισθολογική ισοπέδωση. Πρώτον, οι ίδιες οι συμβάσεις προβλέπουν τη χορήγηση χρονοεπιδομάτων (επομένως οι αποδοχές των νεοεισερχομένων στην

αγορά εργασίας είναι σε κάθε περίπτωση χαμηλότερες από εκείνες των άλλων μισθωτών που έχουν προϋπηρεσία), ή επιδομάτων που έχουν σχέση με τα προσόντα (π.χ. το επίπεδο εκπαίδευσης). Δεύτερον, οι πρόγματι καταβαλλόμενες αποδοχές δεν ταυτίζονται με τις συμβατικές. Τρίτον, η παρουσία μεγάλου αριθμού αλλοδαπών εργαζομένων συμπιέζει τις πρόγματι καταβαλλόμενες αποδοχές των ανειδικεύτων και τις ωθεί προς τα συμβατικά κατώτατα όρια ή και πιο κάτω από αυτά σε ορισμένες περιπτώσεις.

— Αν και το επίπεδο των κατώτατων αποδοχών στην Ελλάδα είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ, είναι γεγονός ότι η περιορισμένη διαφοροποίηση των αποδοχών των νέων και γενικότερα των νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας, σε συνδυασμό με το σχετικά υψηλό μη μισθολογικό κόστος, θα ήταν δυνατόν να οδηγήσει σε επιδείνωση των προοπτικών απασχόλησης αυτών των κατηγοριών. Έχει επισημανθεί⁴⁸ ότι ο συνδυασμός ενός κατώτατου επιπέδου του πραγματικού μισθού με σχετικά υψηλό μη μισθολογικό κόστος⁴⁹ μπορεί να μειώσει την απασχολησιμότητα των νέων που ζητούν εργασία ή εκείνων που επιθυμούν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας. Το ενδεχόμενο αυτό είναι δυνατόν να αποφευχθεί με μέτρα επιδότησης

⁴⁸ Βλ. 1) F. Modigliani, J.P. Fitoussi, B. Moro, D. Snower, R. Solow, A. Steinherr, P. Sylos Labini, "An Economists' Manifesto on Unemployment in the European Union", *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*, Σεπτέμβριος 1998, 2) E.S. Phelps, Διάλεξη για την Ανεργία (στην Τράπεζα της Ελλάδος), 30 Μαΐου 1997, 3) J. Dolado, F. Kramarz, S. Machin, A. Manning, D. Margolis και C. Teulings, "The Economic Impact of Minimum Wages in Europe", *Economic Policy*, No. 23, Ιούνιος 1996, 4) O.J. Blanchard, ο.π.

⁴⁹ Αυτό το κόστος δεν είναι δυνατόν να αντισταθμιστεί από περικοπές των πραγματικών μισθών τις οποίες θα επιτύχανεν μακροχρόνια οι εργοδότες, όπως θα συνέβαινε στην περίπτωση των μισθών που υπερβαίνουν τα κατώτατα όρια.

της απασχόλησης (ή της κατάρτισης και απασχόλησης) ή μείωσης του μη μισθολογικού κόστους εργασίας, τα οποία θα εστιάζονται στις ομάδες του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα και θα χρηματοδοτούνται από τους πόρους που σε διαφορετική περίπτωση θα χρησιμοποιούνταν για την επιδότηση των ανέργων. Με τον τρόπο αυτό βελτιώνεται η θέση όλων, εάν εξασφαλιστεί – με τη θέσπιση κατάλληλων προϋποθέσεων συμμετοχής των επιχειρήσεων στα προγράμματα επιδότησης – ότι δεν θα παρατηρηθούν φαινόμενα “υποκατάστασης” ή “εκτόπισης”. Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης που εφαρμόζονται στην Ελλάδα από την εποχή που τέθηκε σε ισχύ ο Ν. 2434/96 επιδιώκουν ακριβώς να ικανοποιήσουν αυτά τα κριτήρια. Έτσι, η μείωση του μισθολογικού κόστους κάτω από τα κατώτατα συμβατικά επίπεδα επιτυγχάνεται – για ορισμένες επιχειρήσεις, γεωγραφικές περιοχές ή ομάδες του πληθυσμού – και μέσω των προγραμμάτων επιδότησης της απασχόλησης. Το ίδιο αποτέλεσμα επιτυγχάνεται επίσης μέσω του μέτρου της έκπτωσης από τα φορολογητέα κέρδη ενός μέρους των εργοδοτικών ασφαλιστικών εισφορών για τους νεοπροσλαμβανομένους (το οποίο πρόκειται να αντικατασταθεί από τη νέα ρύθμιση μείωσης των εργοδοτικών εισφορών για τους ήδη απασχολούμενους και νεοπροσλαμβανόμενους χαμηλόμισθους), χωρίς να θίγεται το εισόδημα των εργαζομένων.

– Όσον αφορά τις περικοπές των εργοδοτικών ασφαλιστικών εισφορών, υπάρχουν δύο ζητήματα που πρέπει να προσεχθούν:

(α) Εάν το μη μισθολογικό κόστος (δηλ. οι εργοδοτικές εισφορές) είναι υψηλό ή εάν η “φορολο-

γική σφήνα” (δηλ. οι εργοδοτικές και οι εργατικές εισφορές καθώς και ο φόρος εισοδήματος που βαρύνει τις αποδοχές) είναι μεγάλη ως ποσοστό του συνολικού κόστους εργασίας, μεγαλώνει το χάσμα μεταξύ του μισθού που προσφέρουν οι εργοδότες και του μισθού που απαιτούν οι ζητούντες εργασία, με αποτέλεσμα, κατ’ αρχήν, χαμηλότερο επίπεδο απασχόλησης. Ωστόσο, οι διαφορές μεταξύ χωρών ως προς το μέγεθος της “φορολογικής σφήνας” είναι παραπλανητικές. Οι τυχόν υψηλότερες εισφορές και οι υψηλότεροι φόροι σε μία χώρα ισοδυναμούν, πρώτον, με αναγκαστικές πληρωμές για τις κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχονται στους εργαζομένους “δωρεάν” (π.χ. ιατρική-φαρμακευτική περίθαλψη) ή βάσει μειωμένων τιμολογίων (π.χ. δημόσιες συγκοινωνίες) ή, δεύτερον, με αναγκαστική αποταμίευση έναντι των συντάξεων που θα χορηγηθούν στο μέλλον. Σε χώρες όπου η “φορολογική σφήνα” είναι μικρή, αυτές οι υπηρεσίες (ή οι εισφορές σε ιδιωτικά συνταξιοδοτικά προγράμματα) πληρώνονται από τον ίδιο τον καθαρό μισθό. Αυτό σημαίνει ότι τυχόν μείωση της “σφήνας” θα οδηγούσε, εάν συνοδευόταν από απώλεια παροχών, σε εύλογα αιτήματα για αύξηση μισθών. Ακόμη και εάν η μείωση της “σφήνας” δεν συνοδευόταν από περικοπή παροχών αλλά χρηματοδοτούνταν από αύξηση της γενικής φορολογίας (δηλ. από αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των εργαζομένων, σε τελευταία ανάλυση), και πάλι θα ανέκυπταν αιτήματα για μισθολογικές αυξήσεις. Εάν όμως η μείωση της “σφήνας” αφορά μόνο τους ανέργους που ζητούν εργασία και χρηματοδοτείται από τους πόρους που αλλιώς θα χρησιμοποιούνταν για την επιδότηση των ανέργων, οι αρνητικές παρενέργειες αποφεύγονται (όπως και στην περίπτωση των προγραμμάτων επι-

δότησης της απασχόλησης που ήδη αναφέρθηκε).⁵⁰

(β) Εάν η ελάφρυνση των εργοδοτικών ασφαλιστικών εισφορών αφορά μόνο τις εισφορές για τους χαμηλόμισθους, πρέπει να προσεχθεί ώστε να μη δημιουργηθούν στρεβλώσεις, δηλαδή αντικίνητρα για την πρόσληψη (ή κίνητρα για την απόλυση) των αμειβομένων με αποδοχές ελαφρά υψηλότερες από τις χαμηλές, εφόσον, μεταξύ των δύο επιπέδων αποδοχών, το συνολικό κόστος εργασίας θα αυξάνεται περισσότερο από ό,τι μόνο οι αποδοχές.⁵¹

— Το πρόσφατο μέτρο για τη μείωση των εργατικών ασφαλιστικών εισφορών των ανειδικεύτων (και για την ανάληψη του κόστους από τον κρατικό προϋπολογισμό) είναι το πρώτο του είδους του στην Ελλάδα και ανήκει στην κατηγορία των “παροχών που συνδέονται με την εργασία” (in-work benefits) στα πλαίσια των πολιτικών που επιδιώκουν να κάνουν την απασχόληση οικονομικά αποδοτική (make work pay) για όσους είναι άνεργοι ή εκτός εργατικού δυναμικού και πρέπει να αποφασίσουν εάν “συμφέρει” η είσοδός τους στη δεξαμενή της απασχόλησης – εάν δηλαδή θα απεμπλακούν από την “παγίδα της φτώχειας”.⁵² Με μέτρα αυτού του τύπου είναι δυνατόν να τονωθεί η προσφορά εργασίας (υπό την προϋπόθεση της επαρκούς πληροφόρησης) και να ευνοηθεί η σύναψη συμφωνιών για μη πληθωριστικές μισθολογικές αυξήσεις. Σύμφωνα και με τις κατευθύνσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβώνας (Μάρτιος 2000), πρέπει να “λαμβάνονται κατάλληλα συγκεκριμένα μέτρα για την ελάφρυνση της φορολογικής πίεσης επί της εργασίας και ιδίως της σχετικά ανειδίκευτης και χαμηλά αμειβόμενης” και για “τη βελτίωση των

ευνοϊκών, για την απασχόληση και την κατάρτιση, επιπτώσεων των φορολογικών συστημάτων και των συστημάτων παροχών”. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις τέτοιων μέτρων είναι το Working Families Tax Credit στο Ηνωμένο Βασίλειο και το Earned Income Tax Credit στις ΗΠΑ. Τα μέτρα αυτά είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά για την ένταξη στην απασχόληση φτωχών ατόμων με οικογενειακά βάρη (ιδιαίτερα γυναικών, σε μονογονεϊκές ή όχι οικογένειες). Επισημαίνεται ότι οι ίδιοι οι εργαζόμενοι εισπράττουν τις παροχές. Επομένως, τα μέτρα αυτού του τύπου διαφέρουν από τα μέτρα επιδότησης των επιχειρήσεων για τις προσλήψεις που κάνουν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι δυνατός ο συνδυασμός και των δύο προσεγγίσεων.

— Η άλλη όψη του νομίσματος είναι τα επιδόματα ανεργίας, τα οποία συχνά θεωρείται ότι

---

50 Βλ. 1) J. Morley, “Unemployment in the EU – an American or a European Solution?” στο Morley et al., *Unemployment in Europe: The Policy Challenge*, The Royal Institute of International Affairs, Discussion Paper No. 73, 1998, 2) European Commission, “Growth and Employment in the Stability-Oriented Framework of EMU (Economic Policy Reflections in View of the Forthcoming 1998 Broad Guidelines)”, *European Economy*, No. 65, 1998, 3) Modigliani et al., ό.π.

51 Βλ. Edmond Malinvaud, *Les cotisations sociales à la charge des employeurs: analyse économique*, Conseil d’analyse économique (οικονομικό συμβούλιο του πρωθυπουργού της Γαλλίας), 1998.

52 Βλ. 1) OECD *Economic Studies*, No. 31, 2000/II (αφέρωμα), 2) “Developments in and structural features of euro area labour markets”, ό.π., 3) OECD, *Economic Outlook*, Ιούνιος 2000, ό.π., 4) T. Boeri, R. Layard και S. Nickell, “Welfare-to-work and the fight against long-term unemployment”, ό.π., 5) “Συμπεράσματα της Προεδρίας”, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας, 23-24 Μαρτίου 2000, 6) “Making Work Pay”, *The American Prospect*, vol. 11, No. 15, June 19-July 3, 2000 (αφέρωμα), 7) *Le Monde*, 31.5.2000 (παρουσίαση συνεδρίου για τους φτωχούς εργαζόμενους (travailleurs pauvres)). Ειδικά για την “παγίδα της φτώχειας”, τον τρόπο που αυτή αντιμετωπίζεται στις προτάσεις για θέσπιση ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος και τη σχέση του τελευταίου με την τόνωση της προσφοράς εργασίας, βλ. M. Matsaganis, F. Papadopoulos και P. Tsakloglou, “Estimating extreme poverty in Greece and the cost of eliminating it through a minimum income guarantee scheme”, Discussion Paper 2000-02, Department of International and European Economic Studies, Athens University of Economics and Business, Ιανουάριος 2000.

περιορίζουν την προσφορά εργασίας. Σύμφωνα με τον Nickell, τα υψηλά επιδόματα αυξάνουν το επίπεδο της ανεργίας και η μεγάλη διάρκεια της επιδότησης αυξάνει τη διάρκεια της ανεργίας. Ωστόσο, όπως υποστηρίζει ο ίδιος, αυτές οι παρενέργειες μπορούν να αντισταθμιστούν με κατάλληλες ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, με τον περιορισμό της διάρκειας της επιδότησης και με τη σύνδεσή της με την ετοιμότητα του ανέργου να αποδεχθεί κατάλληλες θέσεις εργασίας που του προσφέρονται.⁵³ Στην Ελλάδα πάντως, η σχετική συζήτηση έχει περιορισμένη σημασία. Πράγματι, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία,⁵⁴ η διάρκεια της επιδότησης της ανεργίας κυμαίνεται από 5 έως 12 μήνες, ανάλογα με τη διάρκεια της προηγούμενης απασχόλησης. Αυτό σημαίνει ότι: (α) οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας που αναζητούν αλλά δεν βρίσκουν απασχόληση (και που αποτελούν περίπου το 50% του συνόλου των ανέργων) δεν δικαιούνται επιδότησης, με εξαίρεση μια σημαντική ομάδα, τους νέους 20-29 ετών, για τους οποίους όμως οι προϋποθέσεις είναι πολύ αυστηρές και η επιδότηση μειωμένη σε διάρκεια και σε ύψος,⁵⁵ και (β) δεν καλύπτονται –εξ ορισμού– οι μακροχρόνια άνεργοι (μέρος των οποίων είναι ταυτόχρονα και “νεοεισερχόμενοι”). Εξάλλου, το ύψος των επιδομάτων ανεργίας είναι χαμηλό. Θεωρητικά, το βασικό επίδομα ανεργίας ισούται με το 40% των αποδοχών για τους εργάτες και το 50% για τους υπαλλήλους, αλλά δεν πρέπει να είναι κατώτερο από τα 2/3 του κατώτατου ημερομισθίου ούτε ανώτερο του πισσού που ορίζεται με υπουργική απόφαση. Εάν, όμως, “η σχέση εισφορών – παροχών του Λογαριασμού Ανεργίας (του ΟΑΕΔ) δεν επιτρέπει την εφαρμογή των παραπάνω ορίων, είναι δυνατόν ο Υπουργός Εργασίας, έπειτα από

αιτιολογημένη γνώμη του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΑΕΔ, να αναπροσαρμόζει αναλόγως τα ονωτέρω όρια”.⁵⁶ Όντως, σήμερα (από 1.1.2000) το βασικό επίδομα είναι 3.432 δρχ., δηλαδή 49,1% (και όχι 66,6%) του κατώτατου ημερομισθίου (6.989 δρχ.), ενώ το ανώτατο επίδομα είναι μόλις 3.630 δρχ. (51,9% του κατώτατου ημερομισθίου). Ακόμη και εάν ληφθεί υπόψη η προσαύξηση του βασικού επιδόματος κατά 10% για κάθε προστατευόμενο μέλος, το επίδομα ανέργου με 2 προστατευόμενα μέλη (4.118 δρχ.) φθάνει το 58,9% του κατώτατου ημερομισθίου. Πρόκειται, βεβαίως, για πρόβλημα πόρων. Θα πρέπει, ωστόσο, να διερευνηθεί η ουσιαστική βελτίωση της κάλυψης των νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας που παραμένουν άνεργοι. Αυτό μπορεί να γίνει με την εισαγωγή ενός προνοιακού συστήματος “αρωγής ανεργίας” ή ενός γενικότερου συστήματος, π.χ. του “ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος”, που ήδη ισχύει σε όλες τις άλλες χώρες της ΕΕ. Αυτό μπορεί να καλύπτει άτομα σε κατάσταση “ακραίας φτώχειας” (και μεταξύ αυτών –εφόσον θα πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις– τους ανέργους μετά από τη λήξη της περιόδου τακτικής επιδότησης), να έχει χαμηλό ύψος αλλά απεριόριστη διάρκεια παροχών και να χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Σε μια μελέτη των Μ. Ματσαγάνη, Φ. Παπαδόπουλου και Π. Τσακλόγλου⁵⁷ έχει υπολογιστεί ότι το κόστος δεν είναι απαγορευτικό.

53 St. Nickell, ό.π.

54 Πρόκειται κυρίως για το Ν.Δ. 2961/54 και τους Νόμους 1545/85, 1836/89, 1874/90, 1892/90 και 2224/94.

55 Αρθρο 2 του Ν. 1545/85.

56 Αρθρο 12 του Ν. 2224/94.

57 Βλ. υποσημείωση 52.

4d. Οι ρυθμίσεις του νέου νόμου

Οι κύριες ρυθμίσεις για τα παραπάνω ζητήματα⁵⁸ που περιελήφθησαν στο νόμο που ψήφισε πρόσφατα η Βουλή είναι οι εξής:

(α) Οι επιχειρήσεις καλούνται να καλύπτουν τις ανάγκες τους για ώρες εργασίας σε μεγαλύτερη έκταση με προσλήψεις αντί με υπερωρίες του προσωπικού τους, όπως σήμερα. Γι αυτό, από 1.4.2001, η πρόσθετη εργασία ("υπερεργασία") περιορίζεται δραστικά από 8 σε 3 ώρες την εβδομάδα ("ιδιόρρυθμη υπερωρία"), ενώ το κόστος της, όπως και το κόστος των υπερωριών αυξάνεται σημαντικά. Για όλες τις επιχειρήσεις και δραστηριότητες, η προσαύξηση της ωριαίας αμοιβής των "ιδιόρρυθμων" και των "νόμιμων" υπερωριών αυξάνεται αισθητά (για τις πρώτες 120 ώρες κατ' έτος γίνεται 50% από 25%, ενώ για τις ώρες πέραν των 120 παραμένει 75%), ενώ η προσαύξηση και των παράνομων υπερωριών αυξάνεται από 100% σε 150%.

(β) Εναλλακτικά προς την ανωτέρω διαμόρφωση του καθεστώτος της υπερεργασίας και των υπερωριών, οι επιχειρήσεις μπορούν να εφαρμόζουν σύστημα διευθέτησης του χρόνου εργασίας των εργαζομένων σε ετήσια βάση, συνδυαζόμενο με μείωση του ετήσιου χρόνου εργασίας. Απαιτείται η σύμφωνη γνώμη του σωματείου της επιχείρησης ή, όπου αυτό δεν υπάρχει, του κλαδικού σωματείου ή της αντίστοιχης ομοσπονδίας, ενώ, σε περίπτωση διαφωνίας με την τελευταία, θα επιλαμβάνεται ο Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας. Ειδικότερα, για 138 ώρες το χρόνο μπορεί να συμφωνηθεί διάρκεια απασχόλησης μεγαλύτερη από το συμβατικό ωράριο όταν υπάρχει αιχμή στην παραγωγική διαδικασία ή τη ζήτηση, η οποία θα αντι-

σταθμίζεται από μικρότερη διάρκεια απασχόλησης κατά το ίδιο ύψος (138 ώρες) σε περιόδους μικρότερης πίεσης στην παραγωγή της επιχείρησης. Αυτό σημαίνει ότι για τις ώρες αυτές η επιχείρηση δεν θα καταβάλλει υπερωριακή αμοιβή, αλλά θα αμείβει τον εργαζόμενο με χρόνο (μείωση ωραρίου, αυξημένη άδεια, διακοπές, απουσία κ.λπ.). Η διευθέτηση αυτή συνδυάζεται με μείωση του συνολικού ετήσιου χρόνου εργασίας του εργαζομένου κατά 90-92 ώρες, δηλ. κατά μέσο όρο στις 38 ώρες την εβδομάδα.⁵⁹ Για απασχόληση πέραν του αυξομειούμενου στη διάρκεια του έτους ωραρίου της διευθέτησης, η επιχείρηση δεν θα μπορεί να προσφεύγει στην υπερεργασία/"ιδιόρρυθμη υπερωρία", αλλά θα καταβάλλει αμοιβή "νόμιμης" ή "παράνομης" υπερωρίας.

(γ) Τροποποιείται το καθεστώς της μερικής απασχόλησης. Συγκεκριμένα, για ειδικές κατηγορίες μακροχρόνια ανέργων καθιερώνεται η

⁵⁸ Όπως έχει ανακοινωθεί, "ο ανασχεδιασμός σημαντικών συνιστώσων του κοινωνικού κράτους" (που περιλαμβάνει και το "δίκτυο κατά της φτώχειας και του αποκλεισμού") "έχει εξαγγελθεί και θα τεθεί σε διάλογο έως το πρώτο εξάμηνο του 2001, πριν την εφαρμογή του" (βλ. Υπουργείο Εργασίας, "Πολιτικές για την απασχόληση και την καταπολέμηση της ανεργίας", Σεπτέμβριος 2000, σελ. 35-36).

⁵⁹ Εάν αφαιρεθούν οι ημέρες άδειας και οι αργίες, οι εργάσιμες εβδομάδες είναι 45 έως 46 κατ' έτος. Στην αντιπροσωπευτικότερη περίπτωση των 46 εβδομάδων, ο ετήσιος χρόνος εργασίας μειώνεται από 1.840 (=40X46) σε 1.748 ώρες (=38X46). Εάν, π.χ., η επιχείρηση αντιμετωπίζει αιχμή ζήτησης επί 23 εβδομάδες το χρόνο, η μέση εβδομαδιαία διάρκεια απασχόλησης στην περίοδο αιχμής θα φθάνει τις $38+6=44$ ώρες (και οι συνολικές ώρες διευθέτησης θα είναι όντως $138=23X6$), ενώ στις υπόλοιπες 23 εβδομάδες του χρόνου η μέση εβδομαδιαία διάρκεια απασχόλησης θα είναι $38-6=32$ ώρες, εκτός εάν η αντιστάθμιση γίνει με την χορήγηση περίπου 18 πρόσθετων ημερών αδείας. Εάν η περίόδος αιχμής είναι μικρότερη, π.χ. μόνο 12 εβδομάδες, η εβδομαδιαία διάρκεια απασχόλησης θα μπορούσε –εάν αυτό επιτρέπεται από τις γενικές διατάξεις της νομοθεσίας– κατά την περίοδο αυτή να φθάσει τις $38+11,5=49,5$ ώρες (εφόσον $12X11,5=138$), ενώ η αντιστάθμιση θα απαιτούσε πολύ μικρότερη μείωση του μέσου εβδομαδιαίου ωραρίου (κατά 4 ώρες περίπου) στις υπόλοιπες 34 εργάσιμες εβδομάδες του χρόνου.

Πίνακας 6

Κατώτατοι μισθοί και ημερομίσθια

		Εργάτες (ημερομίσθια)		Υπάλληλοι (μισθοί)	
		1.1.2000	1.7.2000	1.1.2000	1.7.2000
ΑΓΑΜΟΙ	χωρίς προϋπηρεσία	6.885	6.988	153.643	155.948
-II-	με 1 τριετία	7.229	7.337	169.007	171.543
-II-	με 2 τριετίες	7.573	7.686	184.371	187.138
-II-	με 3 τριετίες	7.917	8.035	199.735	202.733
-II-	με 4 τριετίες	8.261	8.384	-	-
ΕΓΓΑΜΟΙ	χωρίς προϋπηρεσία	7.573	7.687	169.007	171.543
-II-	με 1 τριετία	7.917	8.036	184.371	187.138
-II-	με 2 τριετίες	8.261	8.385	199.735	202.733
-II-	με 3 τριετίες	8.605	8.734	215.099	218.328
-II-	με 4 τριετίες	8.949	9.083	-	-

Πηγή: Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας. Για τον υπολογισμό των μηνιαίων αποδοχών των εργατών πρέπει να ληφθούν υπόψη 25 ημερομίσθια.

δυνατότητα να εισπράττουν από τον ΟΑΕΔ περίπου το 1/3 του βασικού επιδόματος ανεργίας (δηλαδή 30.000 δρχ. το μήνα) για 1 χρόνο μετά την κατάληψη θέσης μερικής απασχόλησης, εφόσον η σχέση αφορά εργασία διάρκειας τουλάχιστον 4 ωρών/ημέρα. Επίσης, η αμοιβή του μερικώς απασχολουμένου για λιγότερες από 4 ώρες/ημέρα θα είναι προσαυξημένη κατά 7,5%, εφόσον αμείβεται με το κατώτατο όριο αποδοχών. Και με τα δύο αυτά μέτρα –που ανήκουν στην κατηγορία “making work pay”– τονώνεται η προσφορά εργασίας, εφόσον ενθαρρύνεται, με οικονομικά κίνητρα, η μετακίνηση των επιδοτούμενων ανέργων σε θέσεις μερικής απασχόλησης. Το πρώτο μέτρο βαρύνει τον ΟΑΕΔ, ενώ το δεύτερο βαρύνει τους εργοδότες.

(δ) Σε αντιστάθμιση της αύξησης του κόστους εργασίας που μπορεί να προκύψει από τις προηγούμενες ρυθμίσεις, αλλά και για γενικότερους λόγους, μειώνεται, κατ' αρχήν από 1.4.2001 μέχρι 31.12.2003, κατά 2 εκατοστιαίες μονάδες η κύρια εργοδοτική εισφορά στον κλάδο σύνταξης του ΙΚΑ (από 13,33% σε

11,33%), αλλά μόνο για τους χαμηλόμισθους με τακτικές μηνιαίες αποδοχές μέχρι 200.000 δρχ. οι οποίοι απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα. Η διαφορά που προκύπτει για το ΙΚΑ καταβάλλεται από το Δημόσιο. Επισημαίνεται ότι στο δεύτερο εξάμηνο του 2000 οι κατώτατες αποδοχές κυμαίνονται από 156.000 έως 227.000 δρχ., ενώ από 1.1.2001 θα κυμαίνονται από 159.000 έως 231.000 δρχ., ανάλογα με την προϋπηρεσία, την οικογενειακή κατάσταση και το αν αφορούν εργάτη ή υπάλληλο. (Αναλυτικά για το σημερινό ύψος των κατώτατων αποδοχών, βλ. Πίνακα 6.) Το μέτρο αφορά και τους ήδη απασχολουμένους και τους νεοπροσλαμβανομένους. Ταυτόχρονα, έχει δηλωθεί⁶⁰ ότι θα καταργηθεί η ισχύουσα διάταξη που προβλέπει την έκπτωση μέρους των εργοδοτικών εισφορών για τους νεοπροσλαμβανομένους από τα φορολογητέα κέρδη των επιχειρήσεων. Το κόστος του νέου μέτρου (25 δισεκ. δρχ. το χρόνο περίπου) θα καλυφθεί από τον κρατικό προϋπολογισμό, αλλά αναμένεται ότι κατά ένα μικρό μέρος θα “αυτοχρηματοδοτηθεί” από την

⁶⁰ Βλ. Υπουργείο Εργασίας, ό.π., σελ. 33-34.

Πίνακας 7

Πίνακας ποσοστών ασφάλισης στο ΙΚΑ (από 1.1.1994)

Οργανισμοί και κλάδοι	Ποσοστό %			Σύνολο κατά οργανισμό
	Εισφοράς εργοδοτών	Εισφοράς ασφαλισμένων	Σύνολο	
- ΙΚΑ				27,65
Παροχών ασθενείας και μητρότητας σε είδος	4,30 ¹	2,15	6,45	
Παροχών ασθενείας και μητρότητας σε χρήμα	0,80	0,40	1,20	
Σύνταξης	13,33	6,67	20,00	
- ΙΚΑ-TEAM ή ΙΚΑ-ΕΤΕΑΜ	3,00	3,00	6,00	6,00
- ΟΑΕΔ ²	5,53	2,43	7,96	7,96
- Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας	0,75	1,00	1,75	1,75
- Εργατική Εστία	0,25	0,25	0,50	0,50
Σύνολα μικτής ασφάλισης	27,96	15,90	43,86	43,86
Χαρτόσημο	0,60	0,60	1,20	1,20
Γενικό σύνολο	28,56	16,50	45,06	45,06

Επιπλέον, για ορισμένες κατηγορίες απασχολουμένων, παράλληλα προς τα ως άνω ποσοστά κατά Οργανισμό και κλάδο, ισχύουν και οι πιο κάτω ειδικές εισφορές:

	Εργοδότες	Ασφαλισμένοι	Σύνολο
- Ειδικές εισφορές			
α) Επαγγελματικού Κινδύνου (ΕΚ)	1,00	–	1,00
β) Βαρέων και Ανθυγιεινών Επαγγελμάτων (ΒΑΕ)			
ΙΚΑ	1,40	2,20	3,60
ΙΚΑ – TEAM	0,75	1,25	2,00
γ) Εργαζομένων σε υπόγειες στοές μεταλλείων, σε εναέριες ή υποθαλάσσιες εργασίες			
ΙΚΑ	5,00	2,50	7,50
ΙΚΑ – TEAM	2,00	1,00	3,00

1 Τα ΝΠΔΔ καταβάλλουν εργοδοτική εισφορά σε ποσοστό 5,3% (Ν. 1469/84, άρθρο 17, παράγρ. 4).

2 Οι εισφορές ΟΑΕΔ αφορούν τους ακόλουθους κλάδους η λογαριασμούς με τα αντίστοιχα ποσοστά κατανεμόμενα ως εξής:

– Κλάδος Ανεργίας (Ν.Δ. 2961/54). Εισφορά 4% (εργοδ. 2,67% - ασφ. 1,33%).

– Λογαριασμός Στρατευμένων Μισθωτών (Ν. 2054/52, 2336/95), 1% εργοδότη.

– ΔΛΟΕΜ - Διανεμητικός Λογαριασμός Οικογενειακών Επιδόματων Μισθωτών (Ν.Δ. 3868/58). Εισφορά 2%, ανά 1%, εργοδ. - ασφαλ.

Με ολόκληρο το 2% βαρύνονται οι εργοδότες, οι οποίοι απασχολούν μισθωτούς αμειβόμενους με κυμανόμενες αποδοχές.

– ΛΠΕΑΕ - Λογαριασμός Προστασίας Εργαζομένων από την Αφερεγγυότητα του Εργοδότη (Ν. 1836/89 άρθρο 16 και Π.Δ. 1/90). Εισφορά 0,15% εργοδότη.

– ΕΚΑΑ - Ειδικός Κοινός Λογαριασμός Ανεργίας (Ν. 2224/94 άρθρο 15, 2335/95, 2434/96 άρθρο 1). Εισφορά 0,81% (εργοδ. 0,71% - ασφ. 0,10%).

Πηγή: Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, τόμος 56, τεύχος 1336, 1.6.2000.

ίδια την αύξηση της απασχόλησης που θα προκαλέσει (και η οποία με τη σειρά της θα "γεννήσει" νέες εργοδοτικές εισφορές και θα περιορίσει τη δαπάνη για επιδόματα ανεργίας). Η επίπτωση του μέτρου στο συνολικό κόστος εργασίας στον ιδιωτικό τομέα είναι μικρή. Συγκεκρι-

μένα, όσον αφορά τους χαμηλόμισθους, η δαπάνη για την εργοδοτική εισφορά κλάδου σύνταξης μειώνεται κατά 15% (από 13,33% σε 11,33%) και η δαπάνη για το σύνολο των εργοδοτικών εισφορών μειώνεται κατά 7% (από 28,56% σε 26,56%, βλ. Πίνακα 7), ενώ το συνο-

Πίνακας 8

Αριθμός ατόμων που επιτρέπεται να απολυθούν χωρίς τη διαδικασία των ομαδικών απολύσεων (σε 30 ημέρες)

Απασχολούμενοι στην επηρείηση	Κοινοτική Οδηγία (75/129 ΕΟΚ)	Ελληνική νομοθεσία: Ν.1387/83 (σε παρένθεση: νέα ρύθμιση)
20 - 50	9	5 (4)
51 - 99	9	1 έως 2 (4)
100	9	2 (4)
150	14	3 (4)
200	19	4
250	24	5
300	29	6
350	29	7
400	29	8
500	29	10
600	29	12
700	29	14
800	29	16
900	29	18
1000	29	20
1100	29	22
1200	29	24
1300	29	26
1400	29	28
1500	29	30
1500 και άνω	29	30

Σημείωση: Ενώ η Κοινοτική Οδηγία ορίζει τον ελάχιστο αριθμό των απολύσεων που θεωρούνται "ομαδικές" (π.χ. στην περίπτωση που ο αριθμός είναι 30, επιτρέπεται χωρίς διαδικασία η απόλυση 29 ατόμων), ο ελληνικός νόμος θεωρεί τα "δρια πέρα από τα οποία οι απολύσεις θεωρούνται ομαδικές" (επομένως, αν το όριο είναι 30, επιτρέπεται χωρίς διαδικασία η απόλυση 30 και όχι 29 ατόμων).

λικό κόστος εργασίας μειώνεται μόνο κατά 1,56% (από 128,56 σε 126,56). Εάν επιπλέον υποτεθεί ότι στον ιδιωτικό τομέα απασχολούνται περίπου 1.600.000 μισθωτοί, από τους οποίους 400.000 –δηλαδή το 25%— είναι χαμηλόμισθοι και αμείβονται με αποδοχές που δεν υπερβαίνουν το 50% των μέσων αποδοχών, τότε η μισθολογική δαπάνη για τους χαμηλόμισθους ισούται μόνο με το 12,5% της συνολικής μισθολογικής δαπάνης του ιδιωτικού τομέα. Επομένως, η συγκεκριμένη μείωση των εργοδοτικών εισφορών οδηγεί σε μείωση του συνολικού κόστους εργασίας του ιδιωτικού τομέα μόνο κατά 0,2% [= (-1,56%) X 0,125]. Ήδη, από την πλευρά του ΣΕΒ διατυπώθηκε η άποψη ότι ο

αριθμός των ανειδικεύτων/χαμηλόμισθων στη βιομηχανία είναι πολύ χαμηλός και ότι το μέτρο ευνοεί κυρίως τις μικρές εμπορικές επιχειρήσεις.⁶¹ Τέλος, δεδομένου ότι το μέτρο αφορά μόνο τους χαμηλόμισθους, πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη η παρατήρηση του E. Malinvaud που αναφέρθηκε πιο πάνω (βλ. Τμήμα 4γ). Συγκεκριμένα, μεταξύ ενός μισθωτού με μισθό 200.000 δρχ. και ενός με μισθό 210.000 δρχ., η διαφορά στις αποδοχές θα είναι 5%, αλλά στο συνολικό κόστος εργασίας για τον εργοδότη θα είναι 6,7%.

(ε) Εξομαλύνεται το όριο πέρα από το οποίο οι απολύσεις θεωρούνται ομαδικές. Το όριο του 2% θα ισχύει μόνο για επιχειρήσεις με 200 απασχολουμένους και πάνω. Το όριο για τις επιχειρήσεις με 20 έως 49 απασχολουμένους μειώνεται από 5 σε 4 άτομα, ενώ το όριο για τις επιχειρήσεις με 50 έως 200 απασχολουμένους, που ήταν 2% (δηλαδή από 1 έως 4 άτομα), αυξάνεται σε 4 άτομα (βλ. Πίνακα 8).

Οι ανωτέρω ρυθμίσεις είναι φανερό ότι επιδιώκουν να αθημούν τις βιομηχανικές ιδιαίτερα επιχειρήσεις να επιλέξουν τις προσλήψεις και να εγκαταλείψουν τουλάχιστον ένα από τα εργαλεία που χρησιμοποιούν τα τελευταία χρόνια (δηλαδή την αξιοποίηση της υπερεργασίας και των υπερωριών – το άλλο είναι οι προσλήψεις με συμβάσεις ορισμένου χρόνου για κάλυψη προσωρινών αναγκών). Με αυτά τα εργαλεία (και με την άνοδο της παραγωγικότητας) επιτεύχθηκε –με φθίνουσα απασχόληση (μετρούμενη σε αριθμό ατόμων και όχι εργατοωρών) –

61 Δηλώσεις του αντιπροέδρου του ΣΕΒ στο Βήμα και στο Εξπρές, 15.11.2000, δελτίο τύπου και συνέντευξη τύπου του προέδρου του ΣΕΒ στις 15.11.2000.

εντυπωσιακή αύξηση των ωρών λειτουργίας των βιομηχανικών επιχειρήσεων μεταξύ 1989 και 1999 (αλλά πολύ πιο συγκρατημένη αύξηση της παραγωγής).

Το ερώτημα είναι εάν η δέσμη των ρυθμίσεων του νέου νόμου επαρκεί για να επιφέρει την επιδιωκόμενη στροφή στη στρατηγική των επιχειρήσεων. Τα δύο προβλεπόμενα εναλλακτικά συστήματα για το χρόνο εργασίας μπορούν – σύμφωνα με άμεσους και στατικούς υπολογισμούς – να οδηγήσουν σε αύξηση ή σε μείωση του κόστους εργασίας, ανάλογα με το μέγεθος της επιδραστης που θα έχει η μείωση των εργοδικών εισφορών (αυτό θα ποικίλλει για κάθε επιχείρηση, σύμφωνα με το ποσοστό συμμετοχής των χαμηλόμισθων στο προσωπικό της), ανάλογα με το αν οι επιχειρήσεις θα προσφεύγουν στη χρήση υπερωριών ή σε νέες προσλήψεις και ανάλογα με το αν θα παραμείνει αμετάβλητο ή θα αυξηθεί το όριο των “επιτρεπόμενων” ανά εξάμηνο υπερωριών (ζήτημα για το οποίο δεν αναφέρουν τίποτε οι κυβερνητικές προτάσεις). Πρέπει όμως να ληφθούν υπόψη και παράγοντες που δεν είναι δυνατόν να μετρηθούν άμεσα, όπως π.χ. το “κόστος” ή η δυνατότητα επίτευξης συμφωνίας (όσον αφορά τη διευθέτηση) με το σωματείο των εργαζομένων στην επιχείρηση ή με την κλαδική συνδικαλιστική ομοσπονδία, το διοικητικό κόστος των νέων προσλήψεων (και το μεσοπρόθεσμο κόστος των ενδεχόμενων απολύσεων στο μέλλον), καθώς και το κόστος του νέου σχεδιασμού της επιχειρησιακής οργάνωσης της εργασίας, από τη μία πλευρά, αλλά και η πιθανή άνοδος της παραγωγικότητας, από την άλλη πλευρά, η οποία μπορεί να συνδέεται με την καλύτερη οργάνωση της εργασίας, με την αύξηση της απόδοσης των εργαζομένων λόγω μει-

ωμένου αραρίου και με την ενδεχόμενη αύξηση του λόγου κεφαλαίου-εργασίας (βεβαίως, τυχόν άνοδος της παραγωγικότητας οδηγεί σε μείωση ή σε περιορισμό της αύξησης του κόστους εργασίας, αλλά, ταυτόχρονα, και σε μικρότερη αύξηση της απασχόλησης). Η καταγραφή αυτών των παραμέτρων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το προτεινόμενο σχήμα διευθέτησης του χρόνου εργασίας ενδέχεται να αξιοποιηθεί κυρίως από μεγάλες και καλά οργανωμένες επιχειρήσεις, ενώ η στρατηγική των υπόλοιπων επιχειρήσεων θα επηρεαστεί περισσότερο από τον περιορισμό της υπερεργασίας και τη μεγάλη αύξηση του κόστους των υπερωριών.⁶² Στο Παράρτημα που ακολουθεί περιλαμβάνονται πίνακες με ορισμένα στατικά παραδείγματα, τα οποία μπορεί να διευκολύνουν την κατανόηση των συνεπειών των νέων ρυθμίσεων για τις αποδοχές, το κόστος εργασίας και την απασχόληση.

---

5. Σκέψεις για την πολιτική της απασχόλησης

Το κυριότερο ίσως έμμεσο συμπέρασμα της εξέτασης που προηγήθηκε είναι η κρίσιμη σημασία της τόνωσης της προσφοράς εργασίας για την καταπολέμηση της ανεργίας σε ένα περιβάλλον μη πληθωριστικής ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, πρέπει να ενδιαφέρει και η ποιότητα της αύξησης της απασχόλησης. Από την ποιότητα αυτή θα εξαρτηθεί η διατηρησιμότητα της αύξησης της απασχόλησης, καθώς και η άνοδος της παραγωγικότητας, ώστε να στηριχθεί η μη πληθωριστική ανάπτυξη. Με τη σειρά της, η ανάπτυξη είναι απαραίτητη για την αύξηση της

---

⁶² Για την κριτική τοποθέτηση του ΣΕΒ, βλ. υποσημείωση 61.

απασχόλησης.⁶³ Παρατίθενται τρεις χαρακτηριστικές απόψεις:

— “Η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης έχει τη δυνατότητα να γεννήσει δημοσιονομικά έσοδα τα οποία θα μπορούσαν να εγγυηθούν τη διαιώνιση του κράτους πρόνοιας χωρίς αύξηση των φόρων. (...) Πρέπει να εγκαταλειφθεί η ιδέα ότι ο αριθμός των θέσεων εργασίας σε μια κοινωνία είναι καθορισμένος. Η λήξη της επιστράτευσης στις ΗΠΑ μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η εισροή των Γάλλων κατοίκων της Αλγερίας στη Γαλλία το 1962 ή η πρόσφατη μετανάστευση από τη Ρωσία στο Ισραήλ δείχνουν ότι μετά από μια περίοδο προσαρμογής η αγορά εργασίας απορροφά το νέο εργατικό δυναμικό.”⁶⁴

— “Για να μείνει υπό έλεγχο ο πληθωρισμός, πρέπει να μπορούν οι εργοδότες να καλύπτουν τις κενές θέσεις εργασίας με αρκετή ευκολία. Αυτό σημαίνει είτε ότι η ανεργία πρέπει να είναι υψηλή, είτε (κι αυτό είναι πολύ καλύτερο) ότι οι ανάγκες των εργοδοτών μπορούν να καλύπτονται από μια μικρότερη δεξαμενή ανεργίας επειδή οι άνεργοι είναι σε υψηλό βαθμό απασχολήσιμοι – αναζητούν εργασία ενεργά, έχουν τις κατάλληλες δεξιότητες και παρουσιάζονται με τον σωστό τρόπο στους εργοδότες. Στη δεύτερη περίπτωση η ανεργία μπορεί να είναι αρκετά χαμηλή χωρίς να αυξάνεται ο πληθωρισμός.”⁶⁵

— “Πρέπει κατ’ αρχήν να απορρίψουμε μια στρατηγική “απορρύθμισης” των αγορών εργασίας που θα περιορίζεται στη διεύρυνση των μορφών επισφαλούς απασχόλησης αναζητώντας την ανταγωνιστικότητα μέσα από τη μείωση του εργατικού κόστους. Διότι πρακτικά παγιδεύει σε μια “ισορροπία χαμηλών προσόντων”. Οι εργοδότες δεν έχουν συμφέροντα να παρέχουν κατάρτιση σε απλά “περαστικούς” μισθωτούς και οι μισθωτοί δεν διαθέτουν πληροφόρηση για τα προσόντα που θα “συνέφερε” να αποκτήσουν μακροπρόθεσμα. Ο καταμερισμός της εργασίας ωθείται στα άκρα, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούνται γρήγορα εργαζόμενοι με στοιχειώδεις γνώσεις. Ενδεικτικές από την άποψη αυτή είναι

οι εμπειρίες της Βρετανίας, όπου εγκαταλείφθηκε το Youth Training Scheme και εισήχθη το New Apprenticeship ως πρώτη φάση μιας ποιοτικής καμπής, και της Ισπανίας, όπου οι κοινωνικοί εταίροι συνομολόγησαν τον Απρίλιο του 1997 το Acuerdo Interconfederal para la Estabilidad en el Empleo για να περιορίσουν την επισφάλεια και να προωθήσουν την επαγγελματική κατάρτιση.”⁶⁶

Σύμφωνα και με τα παραπάνω, η τόνωση της προσφοράς εργασίας μπορεί να γίνει με δύο βασικούς τρόπους, οι οποίοι –σε τελευταία ανάλυση – είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε μείωση του “ποσοστού ανεργίας που είναι συνεπές με μη επιταχυνόμενο πληθωρισμό” (NAIRU).

Πρώτον, με την ενθάρρυνση μεγάλων ομάδων του πληθυσμού να ενταχθούν στην αγορά εργασίας – συγκεκριμένα των γυναικών, των ανέργων που έχουν εμπλακεί στην παγίδα της φτώχειας και της απαξίωσης των δεξιοτήτων τους, των μεταναστών. Αυτό σημαίνει:

— Την εφαρμογή πολιτικής φορολογικών (και κοινωνικοασφαλιστικών) κινήτρων καθώς και παροχών συνδεδεμένων ταυτόχρονα με την απασχόληση και τα οικογενειακά βάρη, καθώς και τη μαζική επέκταση του δικτύου των βρεφο-

⁶³ Μια ιδιαίτερα συνεκτική και συστηματική εξέταση της πολιτικής της απασχόλησης γίνεται στην εντελώς πρόσφατη εκτενή μελέτη του Jean Pisani-Ferry με τίτλο *Plein emploi*, που κυκλοφόρησε στις αρχές Δεκεμβρίου 2000, στη σειρά των εκθέσεων του Conseil d’analyse économique της Γαλλίας (βλ. και εφημερίδα *Le Monde*, 6, 12 και 20.12.2000). Σύνοψη της μελέτης δημοσιεύθηκε στην Οικονομική Καθημερινή (στήλη “Forum”), 24.12.2000.

⁶⁴ Συνέντευξη του καθηγητή του MIT David Spector στην εφημερίδα *Le Monde* (ένθετο *Économie*), 4.7.2000.

⁶⁵ T. Boeri, R. Layard και S. Nickell, ό.π.

⁶⁶ “Travail et emploi: reconcilier flexibilité et sécurité”: εισήγηση του καθηγητή Jacques Freyssinet στο προπαρασκευαστικό σεμινάριο (18-19.2.2000, Σύντροφο Πορτογαλίας) για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας. Η ελληνική συνοπτική απόδοση (από την Ε. Παπαδάκη) δημοσιεύθηκε στην Οικονομική Καθημερινή (στήλη “Forum”), 5.3.2000.

νηπιακών σταθμών, των "Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών"⁶⁷ και του θεσμού του "ολοήμερου σχολείου".⁶⁸ Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται η επιδότηση της εργατικής ασφαλιστικής εισφοράς των ανειδικεύτων/αμειβομένων με τις κατώτατες αποδοχές, η νέα ρύθμιση για χορήγηση από τον ΟΑΕΔ μέρους του επιδόματος ανεργίας επί 12 μήνες στους καταλαμβάνοντες θέσεις μερικής απασχόλησης, καθώς και οι προτάσεις για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (που θα συζητηθούν το πρώτο εξάμηνο του 2001).

— Την αναβάθμιση των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης-κατάρτισης, ώστε να υπάρχει εξατομικευμένη αντιμετώπιση των ανέργων και να ενθαρρύνεται η ενεργός αναζήτηση εργασίας από μέρους τους.⁶⁹ Γενικότερα, πρέπει να προχωρήσει ταχύτατα η αναδιάρθρωση του ΟΑΕΔ (το "επιχειρησιακό σχέδιο" έχει παραδοθεί στο Υπουργείο Εργασίας, όπως ήδη αναφέρθηκε), ώστε να αυξηθεί η πολύ χαμηλή σήμερα αποτελεσματικότητα των κρατικών μηχανισμών αντιστοίχισης προσφοράς και ζήτησης εργασίας, και ταυτόχρονα να δραστηριοποιηθούν (με βάση το ισχύον νομικό πλαίσιο) και οι ιδιωτικές –και γενικότερα οι μη κρατικές – υπηρεσίες απασχόλησης.⁷⁰

— Την κατάστρωση και υλοποίηση συνεκτικής πολιτικής υποδοχής και ενσωμάτωσης των μεταναστών, επομένως και την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης (μη διάκρισης δύον αφορά τα εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματά τους).

Ειδικότερα, οι αλλοδαποί εργαζόμενοι, οι οποίοι απασχολούνται κυρίως στις υπηρεσίες (εστιατόρια, ξενοδοχεία, οικιακές εργασίες, κ.λπ.), στις

κατασκευές, στη βιοτεχνία (κυρίως υφαντουργία) και στη γεωργία, αποτελούν πλέον περισσότερο από το 10% ή το 15% του εργατικού δυναμικού. Η οικονομική τους δραστηριότητα συμβάλλει στην αύξηση του ΑΕΠ, ενισχύει την ευελιξία και αποτρέπει τις στενότητες στην αγορά εργασίας, συντελεί στη συγκράτηση του κόστους εργασίας και του πληθωρισμού και αυξάνει τα έσοδα του συστήματος κοινωνικής ασφαλισης.⁷¹ Σύμφωνα με συντηρητικούς υπολογισμούς, εκτιμάται ότι η καταβολή ασφαλιστικών εισφορών από τους 225.000 μετανάστες που υπέβαλαν αιτήσεις για "πράσινη κάρτα" (και τους εργοδότες τους) ισοδυναμεί, σε ετήσια βάση, με ποσό που υπερβαίνει τα 110 δισεκ. δραχμές και ισούται τουλάχιστον με το 5,5%

67 Τα ΚΔΑΠ απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 5-12 ετών. Βλ. ΕΣΔΑ 2000, σελ. 10, 56-57.

68 Βλ. ΕΣΔΑ 2000, σελ. 57.

69 Αυτόν το στόχο έχει η σύμβαση ("convention UNEDIC") που υπέγραψαν πρόσφατα στη Γαλλία οι κοινωνικοί εταίροι και την οποία αποδέχθηκε η γαλλική κυβέρνηση στις 6.12.2000 (ύστερα από πολύμηνο διάλογο και έντονες διαφωνίες μεταξύ όλων των πλευρών). Η σύμβαση, που θα ισχύσει από 1.7.2001, εισάγει το θεσμό του "σχεδίου βοήθειας για την επιστροφή στην απασχόληση" (PARE – plan d'aide au retour à l'emploi) και του "εξατομικευμένου σχεδίου δράσης" (PAP – projet d'action personnalisé), ενώ παράλληλα προβλέπει βελτίωση των παροχών και μείωση των εισφορών. Βλ. εφημερίδα *Le Monde*, 8.12.2000, και δελτίο τύπου της γαλλικής κυβέρνησης ("Le Gouvernement donne son agrément à la convention UNEDIC") της διοικησης.

70 Πρόκειται για τα Γραφεία Ενημέρωσης Ανέργων και Επιχειρήσεων (του Ν. 2434/96) και τα "ιδιωτικά γραφεία συμβούλων εργασίας" (του Ν. 2639/98). Βλ. παραπάνω, Τμήμα 3.

71 Για αναλυτική εξέταση της οικονομικής διάστασης, βλ. 1) Θ. Λιανού, Α. Σαρρή και Λ. Κατσέλη, "Παράνομη μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας: η περίπτωση της Βόρειας Ελλάδας", Οικονομικά (έκδοση ΚΕΠΕ), τεύχος 10, 1997, σελ. 175-189, 2) R. Φακιολά, "Η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών", στον τόμο Τάσεις – Η Ελληνική Οικονομία 1998, με τη συνεργασία του περιοδικού Επιλογή, σελ. 228-238, 3) του ίδιου, "Δημιογραφικές και οικονομικές εξελίξεις – τα υπέρ και τα κατά της σημερινής κατάστασης στην Ελλάδα", Οικονομικός Ταχυδρόμος, 16.3.2000, 4) A. Λυμπεράκη και Θ. Πελαγίδη, Ο "φόβος του ξένου" στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη, Αθήνα, 2000, 5) Παν. Παυλόπουλος, Ανάπτυξη και Ανεργία: Προοπτικές, έκδοση ΙΤΕΠ, Αθήνα 2000, ιδιαίτερα σελ. 141-142, 154-155, και 6) ΙΟΒΕ, Η αναπτυξιακή πολιτική μέσα στην ONE, Αθήνα 2000, κυρίως σελ. 125.

των ετήσιων εσόδων του ΙΚΑ από εισφορές ή με το 28% των αντίστοιχων εσόδων του ΤΕΒΕ.⁷² Επιπλέον, ο μέσος όρος ηλικίας των αλλοδαπών εργαζομένων είναι σαφώς μικρότερος από εκείνων του συνολικού πληθυσμού. Επομένως, εάν – με την πολιτική που θα ακολουθηθεί – καταστεί δυνατόν να αποκτήσει μονιμότερο χαρακτήρα η παρουσία τους, θα πρέπει να αναθεωρηθούν προς το πλέον αισιόδοξο οι σήμερα διαθέσιμες δημογραφικές προβολές για την επόμενη τριακονταετία, σύμφωνα με τις οποίες αναμένεται συνέχιση της γήρανσης του πληθυσμού (με άλλα λόγια, συνεχής αύξηση του πληθυσμού 65 ετών και άνω ως ποσοστού του πληθυσμού σε ηλικία απασχόλησης, δηλαδή 15-64 ετών)⁷³ με ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες για την οικονομική βιωσιμότητα του ασφαλιστικού (κυρίως του συνταξιοδοτικού) συστήματος.

Δεύτερον, για τη βελτίωση της ποιότητας και την τόνωση της προσφοράς εργασίας χρειάζεται μια πραγματική επανάσταση στο εκπαιδευτικό σύστημα, έτσι ώστε να αυξηθεί η “απασχολησιμότητα” όσων ζητούν εργασία. Συγκεκριμένα, απαιτείται βελτίωση των συστημάτων γενικής εκπαίδευσης και αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης, έτσι ώστε οι νέοι να αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες που θα τους επιτρέπουν να ανταποκρίνονται στη – συνεχώς μεταβαλλόμενη λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων – ζήτηση για διάφορες ειδικότητες. Ακόμη, η μείωση του αριθμού των μακροχρόνια ανέργων απαιτεί να δοθεί περισσότερη έμφαση στη συνεχιζόμενη κατάρτιση και στη “διά βίου μάθηση”, δηλαδή στη συνεχή ανανέωση των δεξιοτήτων.

Παράλληλα, χρειάζεται η τόνωση και της ζήτησης εργασίας. Αυτή κατ’ αρχήν προϋποθέτει

μια μακροοικονομική πολιτική όπου οι στόχοι της σταθερότητας και της ανάπτυξης θα βρίσκονται σε ισορροπία. Απαιτεί επίσης:

- Την ενίσχυση των συνθηκών ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων – ιδιαίτερα σε κρίσιμους τομείς της οικονομίας (η διαδικασία αυτή βρίσκεται σε εξέλιξη ή πρόκειται να αρχίσει στο άμεσο μέλλον στις τηλεπικοινωνίες, στην αγορά ενέργειας και στην ακτοπλοΐα).
- Τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος (και ιδιαίτερα την απλοποίηση του κανονιστικού πλαισίου που αφορά την ίδρυση νέων επιχειρήσεων).⁷⁴
- Τη λήψη ειδικών επιμέρους μέτρων (π.χ. για την απελευθέρωση ή τη διεύρυνση του ωραρίου λειτουργίας των επιχειρήσεων στο εμπόριο και σε άλλους τομείς των υπηρεσιών).

⁷² Πέρα από την ένταξη των αλλοδαπών εργαζομένων στο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα, πρέπει να ενταθούν οι προστάθεις για την ένταξη σε αυτό και όλων των Ελλήνων που απασχολούνται στον τομέα της παραοικονομίας και, γενικότερα, για την αντιμετώπιση της εκτεταμένης εισφοροδιαφυγής.

⁷³ Σύμφωνα με τις προβολές της Παγκόσμιας Τράπεζας (που στηρίζονται σε δεδομένα του 1990-91 – βλ. E. Bos et al., *World population projections 1994-95: estimates and projections with related demographic statistics*, 1994), το ποσοστό αυτό (ο “δείκτης εξάρτησης ηλικιωμένων”) θα αυξηθεί από 21,2% το 1990 σε 25,5% το 2000, 28,8% το 2010, 33,3% το 2020 και 40,3% το 2030. Βλ. επίσης: Επιτροπή για την εξέταση της μακροπρόθεσμης οικονομικής πολιτικής, *Οικονομία και συντάξεις*, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1997, σελ. 1-17. Σύμφωνα με ανάλογες προβολές της ΕΣΥΕ (οι οποίες στηρίζονται σε δεδομένα του 1995), το ποσοστό θα αυξηθεί από 25,5% το 2000 σε 29,1% το 2010, 32,7% το 2020 και 35,4% το 2025. Είναι φανερό ότι, εάν ληφθούν υπόψη τα πιο πρόσφατα δεδομένα για την εισροή των μεταναστών και την ένταξή τους στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, η προβλεπόμενη διαχρονική αύξηση του “δείκτη εξάρτησης ηλικιωμένων” θα είναι αισθητά μικρότερη.

⁷⁴ Επιπλέον, η κυβέρνηση έχει ήδη αποφασίσει τη μείωση της φορολογίας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (με τη μείωση των συντελεστών φορολογίας από το 35% στο 25%) και τη μείωση της φορολογίας των κερδών των επιχειρήσεων (με τη μείωση του συντελεστή φορολογίας από το 40% στο 35%).

- Την περαιτέρω βελτίωση του κατ' αρχήν ικανοποιητικού νομικού πλαισίου για τη μερική απασχόληση, ώστε να αρθούν οι (λίγες) ασάφειες που έχουν επισημανθεί.
- Τέλος, λαμβανομένων υπόψη και όσων αναφέρθηκαν πιο πάνω στο Τμήμα 4γ, τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας, έτσι ώστε να συμκρυνθεί η “φορολογική σφήνα” μεταξύ του συνολικού κόστους εργασίας για την επιχείρηση και του διαθέσιμου εισοδήματος για τον μισθωτό, το μέγεθος της οποίας επιδρά δυσμενώς όχι μόνο στη δημιουργία απασχόλησης από τις επιχειρήσεις (δηλαδή στη ζήτηση

εργασίας) αλλά και στις μισθολογικές διεκδικήσεις και – μέσω αυτών – στην εξέλιξη του πληθωρισμού. Τα διάφορα προγράμματα του ΟΑΕΔ για την επιδότηση των προσλήψεων, η νέα ρύθμιση μείωσης των εργοδοτικών εισφορών για τους χαμηλόμισθους, η επιδότηση της εργατικής ασφαλιστικής εισφοράς των αμειβομένων με τις κατώτατες αποδοχές και, τέλος, η αναπροσαρμογή της κλίμακας και των άλλων παραμέτρων της φορολογίας εισοδήματος αποτελούν όλα μέτρα που έχουν ληφθεί και κινούνται προς αυτήν την κατεύθυνση.

(Ακολουθεί Παράρτημα Πινάκων.)

Παράρτημα

Στατικά παραδείγματα (σταθερή παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας) για τις νέες ρυθμίσεις που αφορούν το χρόνο και το κόστος εργασίας

Ομάδα Α: Επιχειρήσεις με ωράριο 45 ή 48 ωρών, περίπου σταθερό στη διάρκεια του έτους

Μέγεθος	Ισχύον σύστημα	Νέο σύστημα χωρίς διευθέτηση
Περίπτωση 1η		
- Τιμή συμβατικού ωρομισθίου	1	1
ΣΤΑΘΕΡΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ		
- Μέσο εβδομαδιαίο ωράριο	48	48
- Αριθμός εργατών	100	100
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	(40x1)+(8x1,25)=50	(40x1)+(3x1,5326)+ +(0,65x1,75)+(4,35x2,50)=56,61 αύξηση 13,2%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	50x100=5.000	56,61x100=5.661 αύξηση 13,2%
- Συνολικό κόστος εργασίας (με μείωση εργοδοτικών εισφορών)	5.000x1,2856=6.428	(0,875x5.661x1,2856)+ +(0,125x5.661x1,2656)=7.263 αύξηση 13,0%
ΑΥΞΗΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ		
- Μέσο εβδομαδιαίο ωράριο	48	40
- Αριθμός εργατών	100	120
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	(40x1)+(8x1,25)=50	40 μείωση 20%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	50x100=5.000	40x120=4.800 μείωση 4%
- Συνολικό κόστος εργασίας (με μείωση εργοδοτικών εισφορών)	5.000x1,2856=6.428	(0,875x4.800x1,2856)+ +(0,125x4.800x1,2656)=6.159 μείωση 4,2%
Περίπτωση 2η		
- Τιμή συμβατικού ωρομισθίου	1	1
ΣΤΑΘΕΡΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ		
- Μέσο εβδομαδιαίο ωράριο	45	45
- Αριθμός εργατών	100	100
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	(40x1)+(5x1,25)=46,25	(40x1)+(3x1,5326)+ +(0,65x1,75)+(1,35x2,50)=49,11 αύξηση 6,2%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	46,25x100=4.625	49,11x100=4.911 αύξηση 6,2%
- Συνολικό κόστος εργασίας (με μείωση εργοδοτικών εισφορών)	4.625x1,2856=5.946	(0,875x4.911x1,2856)+ +(0,125x4.911x1,2656)=6.301 αύξηση 6,0%
ΑΥΞΗΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ		
- Μέσο εβδομαδιαίο ωράριο	45	40
- Αριθμός εργατών	100	112,5
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	(40x1)+(5x1,25)=46,25	40 μείωση 13,5%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	46,25x100=4.625	40x112,5=4.500 μείωση 2,7%
- Συνολικό κόστος εργασίας (με μείωση εργοδοτικών εισφορών)	4.625x1,2856=5.946	(0,875x4.500x1,2856)+ +(0,125x4.500x1,2656)=5.774 μείωση 2,9%

Σημείωση: Ως "νέο σύστημα χωρίς διευθέτηση" νοείται η νέα νομοθετική ρύθμιση για περιορισμό της υπερεργασίας και αύξηση του κόστους της υπερεργασίας και των υπερωριών. Έτσι, ενώ στο ισχύον σύστημα η επιχείρηση χρησιμοποιούσε δι 5 ώρες υπερεργασίας την εβδομάδα (με πριμ 25%), στο νέο μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο 3 ώρες υπερεργασίας –"ιδιόρρυθμης υπερωρίας" – (ή συνολικά 138 ώρες στις 46 εργάσιμες εβδομάδες του χρόνου, από τις οποίες ο πρώτες 120 θα είναι με πριμ 50% και οι υπόλοιπες 18 με πριμ 75%, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 4 του νέου νόμου – επομένων το μέσο πριμ θα είναι 53,26%) και επιπλέον 0,65 ώρες "νόμιμης υπερωρίας" με πριμ 75% και 4,35 ή 1,35 ώρες "παράνομης υπερωρίας" με πριμ 150%.

Επίσης, οι εργοδοτικές εισφορές μειώνονται κατά 2 εκαποστοιπαίς μονάδες (ή 7%, από 28,56% σε 26,56%) για τους χαμηλόμισθους, η διπλάνη για τους οποίους υπολογίζεται ότι καλύπτεται μόνο το 12,5% της συνολικής μισθολογικής διπλάνης της επιχείρησης. Η συνολική διπλάνη για τους χαμηλόμισθους εκ του λόγου αυτού μειώνεται κατά 1,56%, αλλά για το σύνολο του προσωπικού μόνο κατά 0,2%. **"Έτοι, οι κατ' άτομο αμοιβές και οι συνολικές αμοιβές αυξάνονται κατά 13,2% (1η περίπτωση) ή κατά 6,2% (2η περίπτωση). Το κόστος εργασίας τελικά αυξάνεται κατά 13,0% στην "1η περίπτωση" και κατά 6,0% στη "2η περίπτωση", με αμετάβλητη την απασχόληση.**

Κατ' στις δύο περιπτώσεις, η επιχείρηση έχει ισχυρό κίνητρο να αυξήσει την απασχόληση και να μην προσφύγει σε υπερεργασία ή υπερωρίες. Για να έχει την ίδια εβδομαδιαία εισφορή εργατοοφρών, απαιτείται η πρόσληψη στη μεν 1η περίπτωση 20 εργατών [(100+20)X40=4.800 εργατοοφρές], στη δε 2η περίπτωση 12,5 εργατών [(100+12,5)X40=4.500 εργατοοφρές]. Τότε η απασχόληση αυξάνεται κατά 20% ή κατά 12,5%, οι κατ' άτομο αμοιβές μειώνονται κατά 20% ή κατά 13,5% (λόγω της μείωσης του μέσου χρόνου εργασίας και της απόλειας της υπερωριακής προσαύξησης), οι συνολικές αμοιβές μειώνονται κατά 4% ή κατά 2,7% και το συνολικό κόστος εργασίας μειώνεται, σε σύγκριση με το ισχύον σύστημα, κατά 4,2% ή κατά 2,9% (χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το διοικητικό κόστος των προσλήψεων).

Ομάδα Β: Επιχειρήσεις με κυμαινόμενο ωράριο (περίοδος αιχμής το α' εξάμηνο)

Μέγεθος	Ισχύον σύστημα	Νέο σύστημα με διευθέτηση+μείωση ωραρίου
Περίπτωση 1η		
- Τιμή συμβατικού ωρομισθίου	1	1
<i>A' ΕΞΑΜΗΝΟ</i>		
- Μέσο εβδομαδιαίο ωράριο	48	48
- Αριθμός εργατών	100	100
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	$(40 \times 1) + (8 \times 1,25) = 50$	$(40 \times 1 \text{ για } 44 \text{ ώρες}) + (0,65 \times 1,50) + (3,35 \times 2,50) = 49,35$ μείωση 1,3%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	$50 \times 100 = 5.000$	$49,35 \times 100 = 4.935$ μείωση 1,3%
<i>B' ΕΞΑΜΗΝΟ</i>		
- Μέσο εβδομαδιαίο ωράριο	40	$33 = [(100 \text{ εργάτες} \times 32 \text{ ώρες}) + (21,1 \text{ εργάτες} \times 38 \text{ ώρες})] / 121,1$
- Αριθμός εργατών	100	121,1
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	40	40 μεταβολή 0%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	$40 \times 100 = 4.000$	$40 \times 121,1 = 4.844$ αύξηση 21,1%
<i>ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΕΤΟΥΣ</i>		
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	45	44,23 μείωση 1,7%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	4500	4.889 αύξηση 8,65%
- Συνολικό κόστος εργασίας (με μείωση εργοδοτικών εισφορών)	$4.500 \times 1,2856 = 5.785$	$(0,875 \times 4.889 \times 1,2856) + (0,125 \times 4.889 \times 1,2656) = 6.274$ αύξηση 8,45%

Σημείωση: Πρόκειται για μια επιχείρηση που το α' εξάμηνο είχε ωράριο 48 ώρες (αιχμή παραγωγής) και προσέφευγε στην υπερεργασία, ενώ στο β' εξάμηνο το ωράριο ήταν 40 ώρες. Για να επιτύχει το ίδιο αποτέλεσμα (με σταθερή παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας) στο καθεστώς της διευθέτησης, η επιχείρηση έχει ωράριο $38+6=44$ ώρες το α' εξάμηνο (αμειβόμενο από 40 ώρα), ενώ το ίδιο προσωπικό εργάζεται $38-6=32$ ώρες το β' εξάμηνο (πάλι με αμοιβή 40 ώρα). Για να επιτύχει την ίδια εισροή εργατωρών, η επιχείρηση το α' εξάμηνο προσφέρει σε υπερωρίες $0,65$ ώρες την εβδομάδα με προσαύξηση "νόμιμης υπερωρίας"ⁱⁱ 50% και $3,35$ ώρες με προσαύξηση "παράνομης υπερωρίας" 150%, ενώ το β' εξάμηνο προσφέρει σε προσλήψεις προσωπινού προσωπικού (21,1 άτομα), το οποίο θα εργάζεται 38 ώρες την εβδομάδα και θα αμειβεται για 40.

Από τα παραπάνω προκύπτει σε επήμετρη βάση αφενός μείωση της κατ' άτομο αμοιβής κατά 1,7% και αφετέρου αύξηση των συνολικών αμοιβών κατά 8,65%, του συνολικού κόστους εργασίας κατά 8,45% και της μέσης επήμετρης απασχόλησης κατά 10,55%. (Εάν η επιχείρηση προσέφευγε σε υπερωρίες και το β' εξάμηνο, η αύξηση του κόστους θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη.)

Ομάδα Β: Επιχειρήσεις με κυμαινόμενο ωράριο (περίοδος αιχμής το α' εξάμηνο)

Μέγεθος	Ισχύον σύστημα	Νέο σύστημα με διευθέτηση+μείωση ωραρίου
Περίπτωση 2η		
- Τιμή συμβατικού ωρομισθίου	1	1
<i>A' ΕΞΑΜΗΝΟ</i>		
- Μέσο εβδομαδιαίο ωράριο	45	45
- Αριθμός εργατών	100	100
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	(40x1)+(5x1,25)=46,25	(40x1 για 44 ώρες) + +(0,65x1,50)+(0,35x2,50)=41,85 μείωση 9,5%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	46,25x100=4.625	41,85x100=4.185 μείωση 9,5%
<i>B' ΕΞΑΜΗΝΟ</i>		
- Μέσο εβδομαδιαίο ωράριο	40	33=[(100 εργάτεςχ32 ώρες)+ +(21,1 εργάτεςχ38 ώρες)]/121,1
- Αριθμός εργατών	100	121,1
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	40	40 μεταβολή 0%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	40x100=4.000	40x121,1=4.844 αύξηση 21,1%
<i>ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΕΤΟΥΣ</i>		
- Εβδομαδιαία αμοιβή κατ' άτομο	43,12	40,84 μείωση 5,3%
- Σύνολο εβδομαδιαίων αμοιβών	4.312	4.514 αύξηση 4,7%
- Συνολικό κόστος εργασίας (με μείωση εργοδοτικών εισφορών)	4.312x1,2856=5.544	(0,875x4.514x1,2856)+ +(0,125x4.514x1,2656)=5.792 αύξηση 4,5%

Σημείωση: Πρόκειται για μια επιχείρηση που το α' εξάμηνο είχε ωράριο 45 ώρες (αιχμή παραγωγής) και προσέφευγε στην υπερεργασία, ενώ στο β' εξάμηνο το ωράριο ήταν 40 ώρες. Για να επιτύχει το ίδιο αποτέλεσμα (με σταθερή παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας) στο καθεστώς της διευθέτησης, η επιχείρηση έχει ωράριο 38+6=44 ώρες το α' εξάμηνο (αμειβόμενο ως 40ωρο), ενώ το ίδιο προσωπικό εργάζεται 38-6=32 ώρες το β' εξάμηνο (πάλι με αμοιβή 40ωρο). Για να επιτύχει την ίδια εισροή εργατωρών, η επιχείρηση το α' εξάμηνο προσφεύγει σε υπερωρίες (0,65 ώρες την εβδομάδα με προσαύξηση "νόμιμης υπερωρίας" 50% και 0,35 ώρες με προσαύξηση "παράνομης υπερωρίας" 150%), ενώ το β' εξάμηνο προσφεύγει σε προσλήψεις προσωρινού προσωπικού (21,1 άτομα), το οποίο θα εργάζεται 38 ώρες την εβδομάδα και θα αμειβεται για 40.

Από τα παραπάνω προκύπτει σε επίσης βάση αφενός **μείωση των κατ' άτομο αμοιβών κατά 5,3%** και αφετέρου **αύξηση των συνολικών αμοιβών κατά 4,7%**, του συνολικού κόστους εργασίας κατά 4,5% και της μέσης επίσης απασχόλησης κατά 10,55%. (Εάν η επιχείρηση προσέφευγε σε υπερωρίες και το β' εξάμηνο, η αύξηση του κόστους θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη.)

Το πρόβλημα της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση¹

Δήμητρα Σ. Μπρισίμη
Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος

Σοφοκλής Ν. Μπρισίμης
Τράπεζα της Ελλάδος
Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών

1. Εισαγωγή

Ο σχηματισμός νομισματικής ένωσης στην Ευρώπη από 11 χώρες την 1η Ιανουαρίου 1999 δημιούργησε τη δεύτερη σε μέγεθος ενιαία νομισματική περιοχή μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες. Για να επιτευχθεί αυτό, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενίσχυσαν ορισμένες πλευρές της μακροοικονομικής τους πολιτικής, κυρίως τη δημοσιονομική πολιτική, που τις οδήγησαν στην ονομαστική σύγκλιση σύμφωνα με τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν, εντούτοις, μικρότερη επιτυχία στη δημιουργία αποτελεσματικότερων αγορών εργασίας. Πράγματι, η νομισματική ένωση βρίσκεται αντιμέτωπη με το φάσμα της επίμονα υψηλής ανεργίας στις περισσότερες από τις συμμετέχουσες χώρες. Το ποσοστό ανεργίας στην περιοχή του ευρώ ήταν το 1999 περίπου 10%, ενώ ο αριθμός των ανέργων ανερχόταν σε 13,5 εκατ. άτομα περίπου. Στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το ποσοστό ανεργίας ήταν χαμηλότερο (9,1%), αλλά ο αριθμός των ανέργων υπερέβαινε τα 16 εκατ. άτομα. Η μείωση της ανεργίας, επομένως, αποτελεί βασικό στόχο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και παράγοντα διασφαλισης της κοινωνικής συνοχής. Ο στόχος αυτός αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία αν ληφθεί υπόψη ότι η ευρωπαϊκή ανεργία, συγκρινόμενη με την ανεργία στις Ην. Πολιτείες και την Ιαπωνία, βρίσκεται σε αρκετά υψηλότερο επίπεδο, ενώ οι μέχρι τώρα αναλύσεις συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι έχει σημειωθεί άνοδος του φυσικού ποσοστού ανεργίας.²

¹ Το άρθρο απηχεί τις προσωπικές απόψεις των συγγραφέων. Ευχαριστίες εκφράζονται στους Heather Gibson, Βασίλη Δρουκόπουλο, Ισαάκ Σαμπεθάι και Νίκο Ζόνζηλο για τις πολύ χρήσιμες παρατηρήσεις τους.

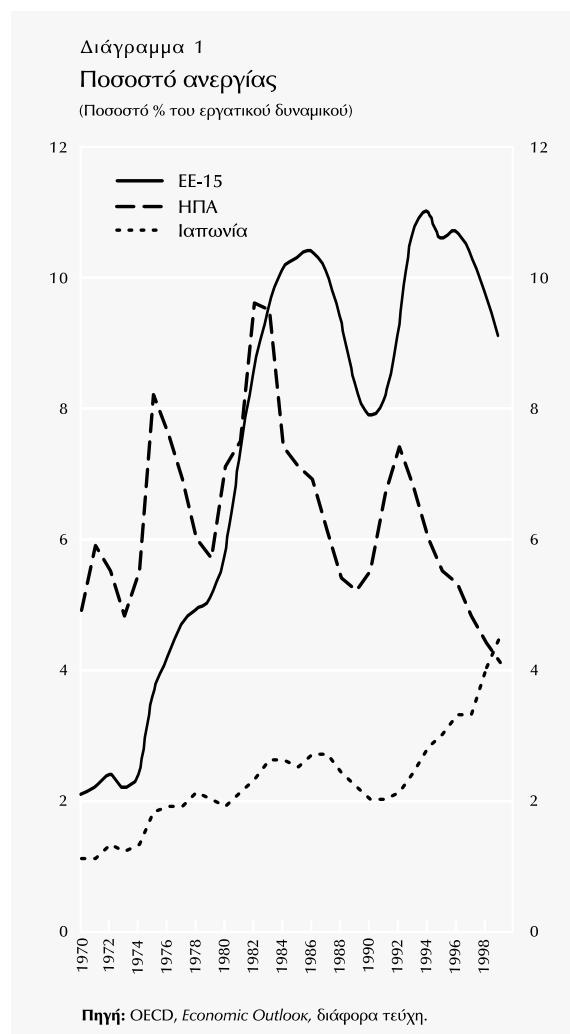
² Το φυσικό ποσοστό ανεργίας είναι εκείνο το ποσοστό για το οποίο οι αποφάσεις για τους μισθούς και τις τιμές στην οικονομία είναι συνεπείς μεταξύ τους (Blanchard, 1997).

Στο άρθρο αυτό εξετάζονται οι βασικότεροι λόγοι που έχουν οδηγήσει στο πρόβλημα της υψηλής ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρώτα περιγράφονται οι τάσεις και τα χαρακτηριστικά της ανεργίας, τόσο σε σύγκριση με τις Ην. Πολιτείες και την Ιαπωνία όσο και στο πλαίσιο της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακολουθεί η ανάλυση των κυριότερων μέτρων που έχουν προταθεί για την αντιμετώπιση του προβλήματος και σχολιάζεται η διαδικασία συντονισμού των πολιτικών των κρατών-μελών για την απασχόληση η οποία υιοθετήθηκε με βάση τις ρυθμίσεις που περιέχονται στη Συνθήκη του Άμστερνταμ.

2. Φύση και χαρακτηριστικά της ανεργίας στην ΕΕ

Η εξέταση του προβλήματος της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση συχνά γίνεται σε σύγκριση με την εμπειρία των Ην. Πολιτειών και της Ιαπωνίας. Το Διάγραμμα 1 παρουσιάζει τα ποσοστά ανεργίας για την περίοδο 1970-1999. Η αποκλίνουσα συμπειφορά της ευρωπαϊκής ανεργίας είναι αμέσως εμφανής. Στις Ην. Πολιτείες η ανεργία παρουσιάσει κυκλικές διακυμάνσεις, καθώς αυξανόταν μετά τις δύο πετρελαιϊκές κρίσεις (1973 και 1979) και την ύφεση των αρχών της δεκαετίας του '90, ενώ ενδιάμεσα επανερχόταν στα προηγούμενα χαμηλά επίπεδα. Η μείωση της ανεργίας μετά το 1992 ήταν συνεχής, αντανακλώντας τη συνεχιζόμενη οικονομική ανάπτυξη, και έφερε το ποσοστό ανεργίας το 1999 στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας τριακονταετίας (4,2%). Στην Ιαπωνία, το ποσοστό ανεργίας κινήθηκε σε πολύ χαμηλά επίπεδα (2-3%) στο μεγαλύτερο μέρος της περιόδου, χωρίς έντονες διακυμάνσεις.

Μόνο στη δεκαετία του '90, οπότε επιβραδύνθηκε σημαντικά ο ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και της παραγωγικότητας, η ανεργία εμφάνισε ανοδική τάση, με αποτέλεσμα το ποσοστό της να διαμορφωθεί το 1999 στο 4,7%, υπερβαίνοντας για πρώτη φορά το ποσοστό ανεργίας στις Ην. Πολιτείες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αντίθετα, είχε κακές επιδόσεις στο θέμα της ανεργίας. Πριν από την πρώτη πετρελαιϊκή κρίση, το ποσοστό ανεργίας κυμαινόταν σε χαμηλά επίπεδα (2-3%), κυρίως λόγω της ταχείας ανάπτυξης των ευρωπαϊκών

οικονομιών και των χαμηλών ρυθμών αύξησης της προσφοράς εργασίας. Μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση, σημειώθηκε απότομη άνοδος του ποσοστού ανεργίας, χωρίς στη συνέχεια η ανεργία να επανέλθει στα πριν από την κρίση επίπεδα. Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, σε συνδυασμό με την ύφεση των αρχών της δεκαετίας του '80, εκτόξευσαν την ανεργία σε ακόμη υψηλότερα επίπεδα και το ποσοστό της έφθασε το 10,4% το 1986. Η ανοδική φάση του κύκλου που άρχισε στα μέσα της δεκαετίας του '80 είχε κάποια θετικά αποτελέσματα βραχυπρόθεσμα, μειώνοντας την ανεργία στο 8% περίπου στις αρχές της δεκαετίας του '90. Η ύφεση όμως στις ευρωπαϊκές χώρες, παρά την επεκτατική άθηση που προήλθε από την ενοποίηση της Γερμανίας, οδήγησε εκ νέου σε άνοδο της ανεργίας, η οποία πλησίασε το 11% στα μέσα της δεκαετίας του '90. Από τις αρχές του 1997, το ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ εμφάνισε κάμψη, η οποία αντανακλά εν μέρει τα θετικά αποτελέσματα των πολιτικών που εφαρμόστηκαν τα τελευταία χρόνια. Το ποσοστό αυτό έφθασε στο 9,1% το 1999 και εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε 8,2% το 2000.

Για πολλά χρόνια, η βασική εξήγηση για τις μεταβολές της ανεργίας ήταν ότι η ανεργία μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα ενός συνδυασμού διαταραχών της συνολικής ζήτησης και βραδείας προσαρμογής των μισθών/τιμών. Βραχυπρόθεσμα υπήρχε μια σχέση ανταλλαγής μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας, αλλά μεσοπρόθεσμα η ανεργία θα επανερχόταν στο φυσικό της επίπεδο. Τα δεδομένα για τις Ην. Πολιτείες, την Ισπανία και τις άλλες εκτός ΕΕ χώρες της Ευρώπης επαληθεύουν αυτήν την άποψη, όχι όμως και η εμπειρία της ΕΕ, όπου ο πληθωρισμός ήταν σχετικά σταθερός για αρκετά χρόνια και, εντούτοις, η ανεργία παρέμενε υψηλή (Bean, 1994b).

Ο εναλλακτικός χαρακτηρισμός των εξελίξεων στην αγορά εργασίας, ο οποίος αντικατέστησε την παραπάνω παραδοσιακή εξήγηση, συνίσταται στο ότι οι μεταβολές στην ανεργία μπορούν να διαχωριστούν σε δύο συνιστώσες: σε "κυκλικές" διακυμάνσεις γύρω από το φυσικό ποσοστό ανεργίας (ή ποσοστό ανεργίας ισορροπίας, Krugman, 1994), οι οποίες είναι δυνατόν να αποδοθούν σε μεταβολές της συνολικής ζήτησης, και σε "διαρθρωτικές" μεταβολές στο φυσικό ποσοστό ανεργίας αυτό καθεαυτό,³ οι οποίες μπορούν να προκύψουν από θεσμικές μεταβολές στην αγορά εργασίας, δημογραφικές μετατοπίσεις κ.ο.κ. Το γεγονός ότι η ανεργία στις Ην. Πολιτείες δεν έχει μια ορατή μακροχρόνια τάση υποδηλώνει ότι το φυσικό ποσοστό ανεργίας είναι μάλλον σταθερό.⁴ Αντίθετα, υποστηρίζεται ότι οι κινήσεις της ευρωπαϊκής ανεργίας, παρότι περιέχουν και κυκλική συνιστώσα, αντανακλούν κατά κύριο λόγο αντίστοιχες κινήσεις του φυσικού ποσοστού ανεργίας, ενώ, υπό ορισμένες συνθήκες, η κυκλική ανεργία μπορεί να μετατραπεί σε διαρθρωτική.

³ Παραδοσιακά, το φυσικό ποσοστό ανεργίας ταυτίζόταν με την ανεργία τριβής, η οποία υπάρχει σε κάθε οικονομία ανεξάρτητα από το μέγεθος και το στάδιο ανάπτυξής της και η οποία θεωρούνταν σταθερή. Ωστόσο, το φαινόμενο της ευρωπαϊκής ανεργίας κατέδειξε ότι το φυσικό ποσοστό ανεργίας δεν είναι σε καμία περίπτωση σταθερό. Ο Blanchard υποστηρίζει ότι ο όρος "φυσικό" ποσοστό ανεργίας αποτελεί αυχγή χαρακτηρισμό, καθώς υπονοεί την ύπαρξη μιας φυσικής σταθεράς, η οποία δεν επηρεάζεται από τους θεσμούς και την ασκούμενη πολιτική. Αντίθετα, οι παράγοντες που επηρεάζουν το ποσοστό αυτό αντανακλούν ποικιλά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας και, κατ' ακολουθίαν, το ποσοστό ανεργίας ισορροπίας θα έπρεπε να αποκαλείται "διαρθρωτικό" ποσοστό ανεργίας.

⁴ Εκτιμήσεις του χρονικά μεταβαλλόμενου NAIRU (non-accelerating inflation rate of unemployment), δηλ. του ποσοστού ανεργίας που συνδέεται με μη επιταχυνόμενο ρυθμό πληθωρισμού και το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ότι συμπίπτει με το φυσικό ποσοστό ανεργίας, δείχνουν ότι αυτό αυξήθηκε στη δεκαετία του '70, ενώ παρουσίασε μείωση από τα μέσα της δεκαετίας του '80 (Katz and Krueger, 1999).

Η διάκριση αυτή της ανεργίας βοηθά να κατανοθούν καλύτερα τόσο τα αίτια που την προκαλούν όσο και οι πολιτικές που πρέπει να ακολουθηθούν για τη μείωσή της, όπως θα αναλυθεί πιο κάτω. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθούν οι διαφορετικές απόψεις όσον αφορά την κατανομή της συνολικής ανεργίας μεταξύ των δύο συνιστώσων της (βλ. Sabethai, 1998): Σύμφωνα με τον Modigliani (1997), από το 11% που είναι το ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ, 9% οφείλεται σε ανεπαρκή ζήτηση και μόνο 2% σε διαρθρωτικούς παράγοντες. Κατά τον Wyplosz (1997), η εικόνα θα πρέπει να αντιστραφεί (3-4% έναντι 7-8%). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998), αν και αποδίδει το 9% σε μη κυκλικούς παράγοντες, ισχυρίζεται ότι, από αυτό το ποσοστό, το 4% αποτελείται από άτομα τα οποία θα μπορούσαν να ενταχθούν εκ νέου στην απασχόληση με μικρή μόνο επανεκπαίδευση, ενώ το 5% αποτελεί πραγματική διαρθρωτική ανεργία, ένα μέρος της οποίας όμως θα μπορούσε πάλι να εξαλειφθεί με ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας και άλλα διαρθρωτικά μέτρα. Τέλος, ο ΟΟΣΑ (OECD, 1998) θεωρεί ότι η διαρθρωτική ανεργία, όπως μετρείται με το ποσοστό ανεργίας που συνδέεται με μη επιταχυνόμενο μισθό,⁵ αντιπροσωπεύει τα εννέα δέκατα της συνολικής ανεργίας στην Ευρώπη.

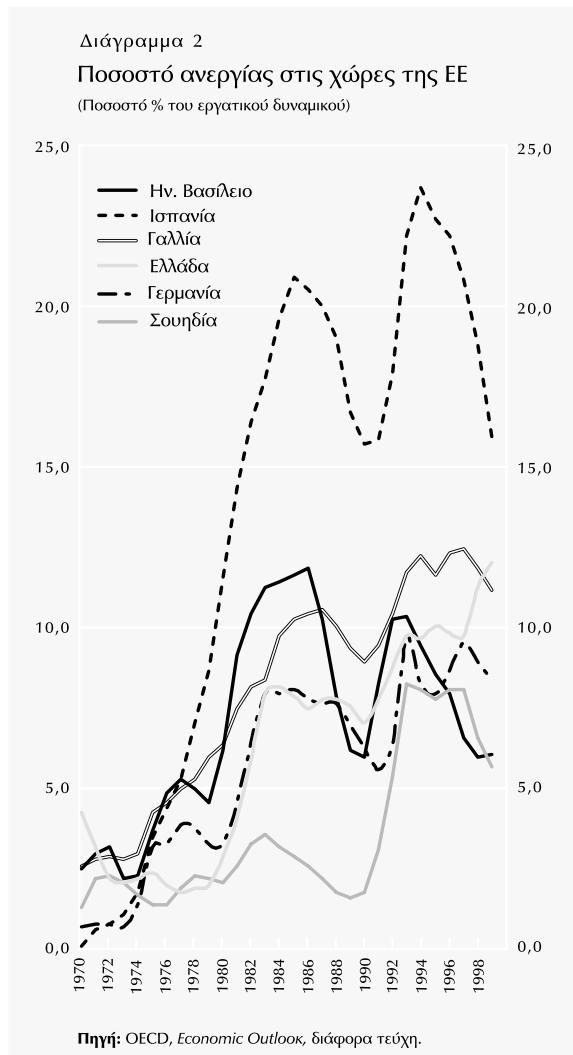
Η παραπάνω συνοπτική παρουσίαση της εξέλιξης της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και χρήσιμη προκειμένου να έχουμε συνολική εικόνα της ανεργίας, δεν παρέχει παρά ένα μέσο όρο της ευρωπαϊκής εμπειρίας. "Όπως παρατηρεί ο Nickell (1997), οι αγορές εργασίας των ευρωπαϊκών χωρών είναι στην πραγματικότητα διαφορετικές αγορές εργασίας, επειδή η κινητικότητα της εργασίας μεταξύ των χωρών είναι πολύ μικρή, με αποτέλεσμα οι

αγορές αυτές να εμφανίζουν μεγάλη ανομοιόγενεια. Έτοι, παρόλο που το μέσο ποσοστό ανεργίας για την ΕΕ υπερβαίνει το ποσοστό ανεργίας των Ην. Πολιτειών, ορισμένες αγορές εργασίας χωρών της ΕΕ λειτουργούν με μέσο ποσοστό ανεργίας χαμηλότερο από των Ην. Πολιτειών.

Το Διάγραμμα 2 παρουσιάζει το ποσοστό ανεργίας ενδεικτικά για έξι χώρες της ΕΕ (Γερμανία, Γαλλία, Ην. Βασίλειο, Σουηδία, Ισπανία και Ελλάδα). Όπως σημειώνει ο Nickell (1997), οι χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας (π.χ. Γερμανία, Σουηδία) δεν αναφέρονται ως χώρες με μεγάλη ευκαμψία στις αγορές εργασίας τους. Το Ην. Βασίλειο από την άλλη πλευρά, το οποίο έχει την πλέον εύκαμπτη αγορά εργασίας στην Ευρώπη, χαρακτηρίζεται από ένα μέσο ποσοστό ανεργίας υψηλότερο από εκείνο των μισών χωρών της ΕΕ.

Άλλα χαρακτηριστικά της ανεργίας μπορούν επίσης να προσφέρουν βοήθεια στο να αναλυθεί καλύτερα το πρόβλημα της ευρωπαϊκής ανεργίας, αλλά και οι υπάρχουσες διαφορές μεταξύ των χωρών. Ενδιαφέρον είναι να εξεταστεί η ανεργία κατά διάρκεια. Συνήθως η ανεργία διακρίνεται σε βραχυχρόνια και μακροχρόνια, όπου η τελευταία ορίζεται ως η ανεργία με διάρκεια μεγαλύτερη του έτους. Από την εξέταση αυτών των δύο κατηγοριών ανεργίας, διαπιστώνεται ότι σχεδόν στις μισές χώρες της ΕΕ οι μακροχρόνια άνεργοι αποτελούν την πλειοψηφία των ανέργων και

⁵ Το ποσοστό αυτό ορίζεται ως το ποσοστό ανεργίας το οποίο απαιτείται ώστε ο πραγματικός μισθός να είναι σταθερός. Από την καμπύλη Phillips (η οποία ενσωματώνει και τις προσδοκίες) προκύπτει ότι το ποσοστό αυτό συμπίπτει με το φυσικό ποσοστό ανεργίας.

στις χώρες αυτές η επιμονή της ανεργίας είναι υψηλή. Παρατηρείται επίσης διαχρονικά άνοδος του αριθμού των μακροχρόνια ανέργων στο σύνολο των ανέργων. Η αναλογία αυτή για το σύνολο των χωρών της ΕΕ αυξήθηκε από 41% στις αρχές της δεκαετίας του '90 σε 46% το 1999. Οι διακυμάνσεις της μακροχρόνιας ανεργίας μεταξύ των χωρών είναι σημαντικά μεγαλύτερες από εκείνες της βραχυχρόνιας. Ο λόγος είναι (Gibson, 1998) ότι οι οικονομικοί κύκλοι των χωρών με τους οποίους συνδέεται η βραχυχρόνια ανεργία

συσχετίζονται μεταξύ τους σε σημαντικό βαθμό, ενώ αντίθετα οι διαφορετικοί παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η μακροχρόνια ανεργία διαφέρουν αρκετά μεταξύ των χωρών, με αποτέλεσμα και η μακροχρόνια ανεργία αντίστοιχα να διαφέρει σημαντικά: για ορισμένες χώρες (Φιλανδία, Σουηδία, Δανία) είναι σχετικά μικρή (μικρότερη από 30%) και για ορισμένες άλλες (Βέλγιο, Ιρλανδία, Ιταλία, Γερμανία, Ελλάδα) είναι πολύ μεγαλύτερη (πάνω από 50%).⁶ Η συμμετοχή, τέλος, της μακροχρόνιας ανεργίας στο σύνολο της ανεργίας διαφέρει σημαντικά ανάλογα με την ηλικία. Πράγματι, οι πιο ηλικιωμένοι εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο να βρεθούν μακροχρόνια άνεργοι. Σε αρκετές χώρες της ΕΕ, περισσότεροι από δύο στους τρεις μεγάλους σε ηλικία ανέργους παραμένουν εκτός εργασίας για διάστημα μεγαλύτερο από ένα έτος. Οι πιο νέοι συνήθως δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανεργίας για μεγάλα χρονικά διάστηματα. Παρ' όλα αυτά, σε ορισμένες χώρες της ΕΕ, όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Ιταλία και το Βέλγιο, ο αριθμός των νέων που παραμένουν άνεργοι για μεγάλο χρονικό διάστημα είναι σημαντικός και κυμαίνεται μεταξύ 50% και 70% του συνόλου των άνεργων νέων.

Το πρόβλημα της ανεργίας είναι δυνατόν να κατανοηθεί καλύτερα με βάση την ανάλυση σε μικροοικονομικό επίπεδο των διαφόρων χαρακτηριστικών του φαινομένου. Ο Bean (1994a) αναφέρει στοιχεία για τις ροές από και προς την ανεργία ως ποσοστό του "αποθέματος

⁶ Αντίθετα με τις περισσότερες χώρες της ΕΕ, η μακροχρόνια ανεργία στις Ην. Πολιτείες και την Ιαπωνία είναι πολύ χαμηλή (κάτω από 10%).

ανεργίας⁷ για τα έτη 1979 και 1988. Το αξιοσημείωτο στα στοιχεία αυτά είναι ότι εμφανίζουν το 1988 μείωση κατά το ήμισυ, σε σχέση με το 1979, των εκροών από την ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά όχι σημαντική μεταβολή των εισροών προς την ανεργία.

Η μεταβολή στο απόθεμα ανεργίας προσδιορίζεται από τη διαφορά μεταξύ εισροών και εκροών. Για παράδειγμα, το απόθεμα ανεργίας αυξάνεται αν αυξηθούν οι εισροές στην ανεργία ή αν μειωθούν οι εκροές από την ανεργία. Κατά συνέπεια, το υψηλό ποσοστό ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση συνδέεται περισσότερο με τη μείωση της πιθανότητας εύρεσης εργασίας παρά με την αύξηση της πιθανότητας απώλειας της. Οι Ην. Πολιτείες, αντίθετα, χαρακτηρίζονται από υψηλότερο επίπεδο τόσο των εισροών όσο και των εκροών, που σημαίνει ότι καθίσταται πιο συχνή η απώλεια εργασίας (εισροή) αλλά και πιο εύκολη η επανεύρεση (εκροή). Συγχρόνως όμως, στις Ην. Πολιτείες εκείνοι οι οποίοι βρίσκονται εκτός εργασίας κινδυνεύουν λιγότερο να εμπλακούν σε ανεργία μακράς διαρκείας, η οποία πιθανόν να τους περιθωριοποιήσει οριστικά. Στην ΕΕ οι επιπτώσεις της μείωσης των εκροών από την ανεργία ήταν να αυξηθεί η μέση διάρκεια της ανεργίας, κυρίως όμως να αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που παραμένουν άνεργα για μεγάλο διάστημα. Όπως ήδη αναφέρθηκε, το ποσοστό των ατόμων που θεωρούνται μακροχρόνια άνεργοι στο σύνολο των ανέργων έχει αυξηθεί σημαντικά.

Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι η αύξηση της ανεργίας στην ΕΕ συνδέεται με αυξήσεις του ποσοστού συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό.⁸ Όμως, το ποσοστό αυτό στην ΕΕ έχει μεταβληθεί ελάχιστα τις τρεις τελευταίες δεκαετίες,

κυμαίνομενo γύρω στο 67%, εφόσον η αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των γυναικών αντισταθμίζεται από αντίστοιχη μείωση του ποσοστού συμμετοχής των ανδρών.

Η εξέλιξη αυτή αντιπαραβάλλεται με τη συμπεριφορά της αγοράς εργασίας στις Ην. Πολιτείες, στην οποία, αν και παρατηρούνται σημαντικές αυξήσεις τόσο του εργατικού δυναμικού όσο και του ποσοστού συμμετοχής σ' αυτό, το επίπεδο της ανεργίας ελέγχεται εξαιτίας του υψηλού ρυθμού αύξησης της απασχόλησης. Πράγματι, όπως σημειώνει ο Siebert (1997), μεταξύ 1970 και 1996 οι Ην. Πολιτείες δημιούργησαν 47 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας (άνοδος της απασχόλησης κατά 58%), ενώ στην Ευρώπη η αντίστοιχη αύξηση ήταν 18 εκατομμύρια (άνοδος της απασχόλησης κατά 12%). Επίσης, ο Glyn (1995) παρατηρεί ότι μεταξύ 1973 και 1990 οι Ην. Πολιτείες δημιούργησαν θέσεις εργασίας με μέσο ετήσιο ρυθμό σχεδόν 2%, ενώ στην ΕΕ ο αντίστοιχος ρυθμός ήταν 0,5%.

Χαρακτηριστική είναι επίσης η μεταβολή στη σύνθεση της απασχόλησης. Τόσο στην ΕΕ όσο και στις Ην. Πολιτείες και την Ιαπωνία, η απασχόληση στον αγροτικό και το μεταποιητικό τομέα ως ποσοστό του συνόλου της απασχόλησης υποχώρησε σημαντικά, ενώ αυξήθηκε το αντίστοιχο ποσοστό της απασχόλησης στον

⁷ Το απόθεμα ανεργίας δημιουργείται από τις ροές από και προς την ανεργία. Οι ροές από την ανεργία (εκροές) περιλαμβάνουν αυτούς που αποκτούν εργασία, συνταξιοδοτούνται ή διαγράφονται από το εργατικό δυναμικό, ενώ οι ροές προς την ανεργία (εισροές) περιλαμβάνουν αυτούς που παραιτούνται ή απολύνται (συνεχίζοντας να αποτελούν μέρος του εργατικού δυναμικού) ή εισέρχονται για πρώτη φορά στη διαδικασία εύρεσης εργασίας.

⁸ Το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό ορίζεται ως ο λόγος του εργατικού δυναμικού (συνόλου απασχόλησης και ανεργίας) προς τον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας.

τομέα των υπηρεσιών. Όμως, ενώ στις Ην. Πολιτείες και την Ιαπωνία η απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών αυξήθηκε κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, στην ΕΕ η αύξηση των θέσεων εργασίας εντοπίζεται στο δημόσιο τομέα, ενώ στον ιδιωτικό τομέα ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη (OECD, 1999).

---

3. Αίτια της υψηλής ανεργίας στην ΕΕ

Αν και στις επιμέρους χώρες της ΕΕ παρατηρείται ανομοιογένεια στα χαρακτηριστικά της ανεργίας, υπάρχει εντούτοις ένα κοινό ευρωπαϊκό πρότυπο υψηλής και επίμονης ανεργίας, σε αντίθεση με τις Ην. Πολιτείες και την Ιαπωνία όπου η ανεργία διατηρείται σε χαμηλότερα επίπεδα. Η βιβλιογραφία για τα αίτια της ευρωπαϊκής ανεργίας είναι ιδιαίτερα εκτενής. Ο Bean (1994a) προβαίνει σε επισκόπηση των κυριότερων παραγόντων που έχουν αναφερθεί ως υπεύθυνοι για την υψηλή ανεργία στην ΕΕ. Η επισκόπηση γίνεται με τη χρησιμοποίηση ενός ενιαίου θεωρητικού πλαισίου, μέσα στο οποίο μπορούν να ενταχθούν οι εναλλακτικές απόψεις για τα αίτια της ανεργίας αυτής. Το πλαίσιο αυτό, που παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 3 (σελ. 54), αποτελεί μια γενίκευση του κλασικού υποδείγματος ζήτησης και προσφοράς εργασίας σε πλήρως ανταγωνιστικές αγορές, γενίκευση που επιτρέπει να ενσωματωθούν και χαρακτηριστικά ατελώς ανταγωνιστικών αγορών. Στους δύο άξονες του διαγράμματος μετρούνται ο πραγματικός μισθός (κάθετος άξονας) και η απασχόληση (οριζόντιος άξονας).⁹ Η καμπύλη PN αποτελεί τη σχέση προσδιορισμού των τιμών και αντιστοιχεί στην καμπύλη ζήτησης εργασίας σε ανταγωνιστικές αγορές. Η κλίση της καμπύλης αυτής είναι αρνητική επειδή, λόγω του αυξανόμενου

οριακού κόστους παραγωγής, καθώς αυξάνεται η απασχόληση οι επιχειρήσεις πρέπει να αυξάνουν τις τιμές τους με δεδομένο τον ονομαστικό μισθό. Έτσι, ο πραγματικός μισθός, ο οποίος προκύπτει από τη διαδικασία προσδιορισμού των τιμών από τις επιχειρήσεις, θα μειώνεται με την αύξηση της απασχόλησης. Η καμπύλη WW αποτελεί τη σχέση προσδιορισμού των μισθών. Σε πλήρως ανταγωνιστικές αγορές, η καμπύλη αυτή δείχνει το μισθό για τον οποίο ένας δεδομένος αριθμός εργατών είναι διατεθειμένος να εργαστεί. Αντίθετα, σε μη ανταγωνιστικές αγορές, το επίπεδο του μισθού που αντιστοιχεί σε ένα ορισμένο επίπεδο απασχόλησης είναι το αποτέλεσμα μιας σύνθετης διαδικασίας διαπραγματεύσεων μεταξύ επιχειρήσεων και εργαζομένων (ή του μονομερούς καθορισμού του μισθού από τις επιχειρήσεις). Παράγοντες όπως η διάρθρωση των συλλογικών μισθολογικών διαπραγματεύσεων επηρεάζουν την καμπύλη προσδιορισμού των μισθών, ενώ δεν έχουν θέση στην κλασική καμπύλη προσφοράς εργασίας. Η τομή των καμπυλών PN και WW προσδιορίζει τον πραγματικό μισθό και το επίπεδο της απασχόλησης ισορροπίας (φυσικό επίπεδο απασχόλησης). Το ποσοστό ανεργίας το οποίο προκύπτει από το επίπεδο της απασχόλησης ισορροπίας είναι το φυσικό ποσοστό ανεργίας.¹⁰

Όπως αναφέρεται στο προηγούμενο τμήμα, η άνοδος που παρατηρήθηκε στην ευρωπαϊκή

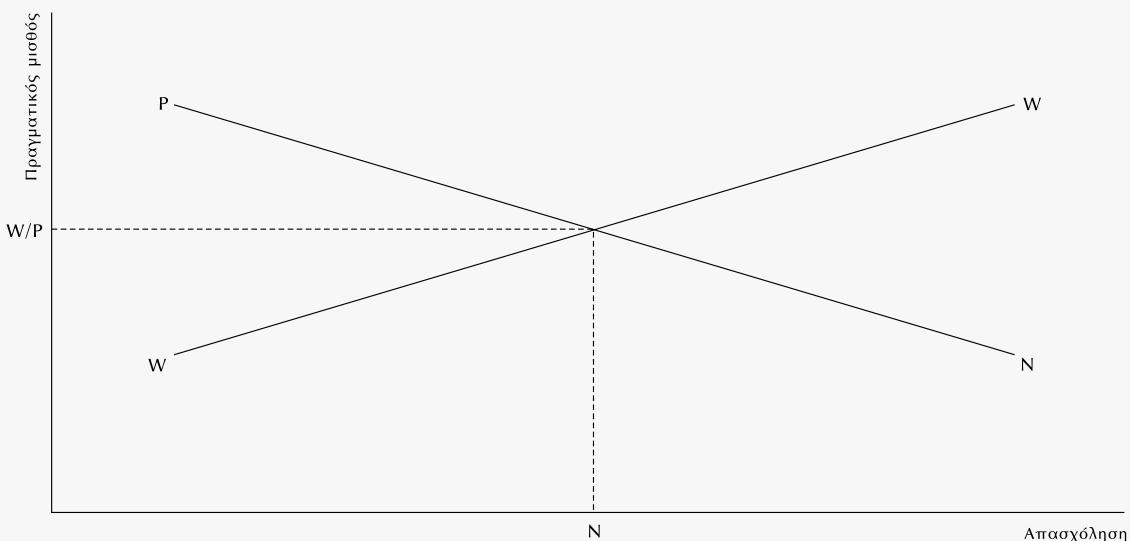
9 Σε ορισμένες αναλύσεις, στον οριζόντιο άξονα απεικονίζεται η ανεργία αντί της απασχόλησης, με αποτέλεσμα να αντιστρέφονται οι κλίσεις των δύο καμπυλών.

10 Ο ΟΟΣΑ (OECD, 2000) παρέχει ένα αναλυτικό πλαίσιο το οποίο απεικονίζει τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και των εργαζομένων σε ατελώς ανταγωνιστικές αγορές εργασίας και προϊόντος και βασίζεται στις σχέσεις προσδιορισμού των τιμών και των μισθών (καμπύλες PN και WW) και το οποίο περιλαμβάνει τους σημαντικότερους παράγοντες των μηχανισμών προσδιορισμού των μισθών και των τιμών.

Διάγραμμα 3

Προσδιορισμός των μισθών και των τιμών και το φυσικό επίπεδο απασχόλησης

ανεργία την προηγούμενη τριακονταετία αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό σε αντίστοιχη άνοδο του φυσικού ποσοστού ανεργίας. Ποιοι παράγοντες οδήγησαν σ' αυτήν την άνοδο; Από τους παραγοντες που έχουν αναφερθεί, ορισμένοι μπορεί να θεωρηθεί ότι προκάλεσαν μετατόπιση της καμπύλης προσδιορισμού των τιμών, ενώ άλλων η επίδραση εκδηλώθηκε με μετατόπιση της καμπύλης προσδιορισμού των μισθών. Οι παραγοντες αυτοί είναι είτε εξωγενείς (π.χ. μεταβολές της τεχνολογίας) είτε το αποτέλεσμα μεταβολών πολιτικής (π.χ. αυξήσεις των επιδομάτων ανεργίας). Οι παράγοντες αυτοί όμως δεν είναι ο μόνος λόγος για τον οποίο η εξέλιξη της ανεργίας στην ΕΕ ήταν τόσο διαφορετική από άλλων χωρών, όπως των Ην. Πολιτειών και της Ιαπωνίας. Υπάρχουν επίσης διαφορές στη συμπεριφορά σχετικά με τον προσδιορισμό των τιμών και των μισθών, οι οποίες αντανακλώνται στην κλίση των σχετικών καμπυλών PN και WW στο Διάγραμμα 3 και συντελούν ώστε η επίδραση

την οποία ασκούν στην ανεργία οι παράγοντες που μετατοπίζουν τις δύο καμπύλες να είναι διαφορετική μεταξύ των χωρών. Μια προφανής διαφορά είναι η ευκαμψία των μισθών, η οποία εξαρτάται από τη διάρθρωση των αγορών εργασίας. Τέλος, υπάρχει το ζήτημα της επιμονής της ανεργίας. Η επιμονή της ανεργίας φανερώνει την ύπαρξη μηχανισμού σύμφωνα με τον οποίο το φυσικό ποσοστό ανεργίας σήμερα συνδέεται θετικά με τις παρελθούσες τιμές του πραγματικού ποσοστού ανεργίας, πράγμα το οποίο συνεπάγεται ότι ακόμη και προσωρινές μεταβολές των παραγόντων που διαταράσσουν την ισορροπία στη διαδικασία προσδιορισμού των μισθών και των τιμών μπορεί να ασκήσουν μακροχρόνια επίδραση στο επίπεδο της ανεργίας (φαινόμενο της "υστέρησης").

Στα επόμενα θα εξετάσουμε τους κυριότερους παράγοντες που θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για την υψηλή ευρωπαϊκή ανεργία, χωρίς η εξέταση

αυτή να είναι εξαντλητική. Οι παράγοντες αυτοί περιλαμβάνουν την αύξηση του οριακού μισθού, τη φορολογική επιβάρυνση της εργασίας, τη βελτίωση της τεχνολογίας και τη δημιουργία αναντιστοιχιών ζήτησης και προσφοράς εργασίας, το ρόλο των εργατικών ενώσεων, τη σχέση μεταξύ ανεργίας, πραγματικών μισθών και θεσμικών χαρακτηριστικών των αγορών εργασίας, και, τέλος, το φαινόμενο της υστέρησης.

Μισθός επιφύλαξης

Η προσφορά εργασίας προσδιορίζεται μεταξύ άλλων από το "μισθό επιφύλαξης" (reservation wage), των εργαζομένων,¹¹ που με τη σειρά του επιτρέπεται από θεσμικούς παράγοντες όπως ο κατώτατος μισθός, το ύψος και η διάρκεια των επιδομάτων ανεργίας και τα επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας. Η επέκταση του κράτους πρόνοιας στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 αύξησε δραστικά το μισθό επιφύλαξης με μια σειρά από μέτρα (Siebert, 1997): η διάρκεια των επιδομάτων ανεργίας σε πολλές περιπτώσεις επιμηκύνθηκε, έγινε ευκολότερη η καταβολή τους, οι όροι κάτω από τους οποίους οι άνεργοι όφειλαν να δεχθούν νέες θέσεις εργασίας που τους προσφέρονταν ερμηνεύθηκαν χαλαρότερα, τα κυβερνητικά προγράμματα για τους ανέργους επεκτάθηκαν, η απόκλιση μεταξύ του χαμηλότερου μισθού που προσδιορίζεται στην αγορά εργασίας και του εισοδήματος των ανέργων από επιδόματα ανεργίας μειώθηκε και ο κατώτατος μισθός που ισχύει σε ορισμένες χώρες αυξήθηκε.

Ειδικότερα όσον αφορά τα επιδόματα ανεργίας, τα "ποσοστά καθαρής αναπλήρωσης" (net replacement ratios), τα οποία δείχνουν τι μέρος του προηγούμενου εισοδήματος από μισθούς (καθαρού από φόρους) αναπληρώνεται από τα

επιδόματα ανεργίας, βρίσκονται στο διάστημα από 41% έως 60% για τη Γερμανία και το Ην. Βασίλειο και 81% έως 100% για τη Δανία και τη Σουηδία, ενώ κυμαίνονται από 21% έως 40% για τις Ην. Πολιτείες (OECD, 1996). Η διάρκεια της επιδότησης της ανεργίας στις χώρες της ΕΕ επίσης διαφέρει σημαντικά από εκείνη στις Ην. Πολιτείες. Ανάλογα με την ηλικία και το χρόνο της προηγούμενης απασχόλησης, η διάρκεια αυτή φθάνει τους 54 μήνες στην Ολλανδία, 33 μήνες στη Γαλλία και 32 μήνες στη Γερμανία. Αντίθετα, είναι γύρω στους 10 μήνες στις Ην. Πολιτείες, για πολιτείες με υψηλά ποσοστά ανεργίας. Στις δεκαετίες του '70 και του '80 τα επιδόματα ανεργίας αυξήθηκαν γενικά στις ευρωπαϊκές χώρες με εξαίρεση τη Γερμανία, όπου παρέμειναν σταθερά, και το Ην. Βασίλειο, όπου μειώθηκαν στη δεκαετία του '80. Στην περίοδο αυτή, ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες αύξησαν τη διάρκεια της επιδότησης της ανεργίας (OECD, 1994), ενώ η πρόσβαση στην επιδότηση έγινε γενικά ευκολότερη.

Επιπλέον και άλλα μέτρα πολιτικής επηρέασαν τη διάρθρωση των κινήτρων των σχετικών με την αγορά εργασίας. Για παράδειγμα, ο νομοθετικά καθορισμένος κατώτατος μισθός αυξήθηκε στη Γαλλία στις δεκαετίες του '70 και του '80. Οι κατώτατοι μισθοί, που καθορίζονται με νόμο, ασκούν μεγαλύτερη επίδραση στο επίπεδο της ανεργίας, όταν προσεγγίσουν το μισθό ισορροπίας για τα επαγγέλματα με τις χαμηλότερες αποδοχές. Οι ευρωπαϊκές χώρες που έχουν κατώτατο μισθό ο οποίος ισχύει για το σύνολο της οικονομίας χαρακτηρίζονται από

---

11 Ο μισθός επιφύλαξης αντιπροσωπεύει εκείνο το επίπεδο μισθού κάτω από το οποίο οι εργαζόμενοι δεν είναι διατεθειμένοι να θυσιάσουν τον ελεύθερο χρόνο τους χάριν της εργασίας.

υψηλά ποσοστά ανεργίας (Βέλγιο, Γαλλία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία).

Αν ληφθούν υπόψη οι παραπάνω παράγοντες, διαπιστώνεται ότι ο μισθός επιφύλαξης στην ΕΕ σημείωσε αύξηση στις δεκαετίες του '70 και του '80. Αυτό είχε ορισμένες δυσμενείς επιδράσεις: Πρώτον, οι όνεροι είχαν μικρότερο κίνητρο να αναζητήσουν ή να αποδεχθούν εργασία με χαμηλότερο μισθό στην αγορά. Η κατάσταση παρουσίαζε επιδείνωση λόγω των υψηλών οριακών φορολογικών συντελεστών οι οποίοι εφαρμόζονταν κατά τη μετάβαση από το εισόδημα με τη μορφή επιδομάτων ανεργίας στο εισόδημα από απασχόληση. Δεύτερον, όταν ο μισθός επιφύλαξης ήταν σε υψηλό επίπεδο, οι εργατικές ενώσεις (και οι ήδη απασχολούμενοι) λάμβαναν λιγότερο υπόψη το κόστος σε όρους ανεργίας που θα είχαν τυχόν μισθολογικές αυξήσεις οι οποίες θα υπερέβαιναν την αύξηση της παραγωγικότητας.

Η επίδραση των υψηλών "ποσοστών αναπλήρωσης" στην ανεργία έχει τεκμηριωθεί σε σειρά μελετών (π.χ. Layard *et al.*, 1991, OECD, 1994 και Nickell, 1997). Το άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό του συστήματος των επιδομάτων είναι η διάρκεια του δικαιώματος. Η επιδότηση μεγάλης διάρκειας έχει διαπιστωθεί ότι δημιουργεί μακροχρόνια ανεργία (βλ. OECD, 1991, Nickell, 1997). Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει με τα επιδόματα ανεργίας, δεν υπάρχουν ισχυρές εμπειρικές ενδείξεις ότι ο κατώτατος μισθός αυξάνει την ανεργία (Card and Krueger, 1995). Όμως, ο κατώτατος μισθός ασκεί σημαντική, αν και μικρού μεγέθους, δυσμενή επίδραση στην ανεργία των νέων, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Ισπανία και η Γαλλία, όπου οι φόροι επί των μισθών είναι υψηλοί και δεν υπάρχει κλιμάκωση των

κατώτατων μισθών με βάση την ηλικία (Dolado *et al.*, 1996).

Φορολογική επιβάρυνση της εργασίας

Οι φόροι που επιβάλλονται στην εργασία επισημαίνονται συχνά ως μια από τις βασικές αιτίες για την υψηλή ανεργία στην Ευρώπη, αφού αυξάνουν το κόστος της εργασίας και είναι δυνατόν να επηρεάσουν τη ζήτηση και την προσφορά εργασίας με τρόπους που ενδεχομένως διαφέρουν μεταξύ των χωρών. Σε μερικές χώρες, όπως η Γερμανία, μια αύξηση των εργοδοτικών εισφορών κοινωνικής ασφάλισης κατά 1% οδηγεί σε αύξηση του συνολικού κόστους εργασίας κατά 1%, με αποτέλεσμα να αυξάνεται μακροχρόνια η ανεργία. Σε άλλες χώρες, όπως οι Ην. Πολιτείες, οι μισθοί προσαρμόζονται προς τα κάτω και έτσι το συνολικό κόστος εργασίας παραμένει αμετάβλητο (OECD, 1994). Οι διαφορετικές αυτές αντιδράσεις προφανώς αντανακλούν διαφορετικούς θεσμικούς τρόπους καθορισμού των μισθών.

Οι φόροι και οι άλλες επιβαρύνσεις επί της εργασίας αυξήθηκαν από τη δεκαετία του '70 στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, λόγω της επέκτασης της κοινωνικής ασφάλισης.¹² Για παράδειγμα, στη Γερμανία οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης αυξήθηκαν από 26,5% του ακαθάριστου μισθού το 1970 σε 42,1% το 1997. Συνολικά για την ΕΕ, η συμμετοχή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης στο ΑΕΠ, η οποία ήταν περίπου 10,5% το 1970, είναι σήμερα περίπου 16%. Με δεδομένη την παραγωγικότητα

¹² Στις περισσότερες χώρες οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος των φόρων επί της εργασίας.

της εργασίας, η αύξηση των φόρων επί της εργασίας, στην έκταση που αυτοί επιβαρύνουν τις επιχειρήσεις, μειώνει τη ζήτηση εργασίας μακροχρόνια και αυξάνει την ανεργία.

Η κατανομή των εισφορών κοινωνικής ασφαλίσης διαφέρει μεταξύ των χωρών. Ενώ σε ορισμένες χώρες οι εργοδότες φέρουν μικρότερο βάρος σε σχέση με τους εργαζομένους (Ολλανδία: 7,9% έναντι 33,5%) ή ίσο βάρος (Γερμανία: 21,1% έναντι 21,1%), άλλες χώρες επιβαρύνουν περισσότερο τους εργοδότες (Γαλλία: 33,5% έναντι 18,6% και Ιταλία: 46,1% έναντι 10%). Είναι αναμενόμενο η ζήτηση εργασίας να επηρεάζεται περισσότερο στις τελευταίες αυτές χώρες. Οι φόροι επί της εργασίας είναι επίσης δυνατόν να επηρεάσουν και τη σύνθεση της ζήτησης εργατικού δυναμικού. Το κεφάλαιο και η ειδικευμένη εργασία φαίνεται να είναι συμπληρωματικοί παραγωγικοί συντελεστές, ενώ η ανειδίκευτη εργασία παρουσιάζει ένα βαθμό υποκατάστασης με το κεφάλαιο. Συνεπώς, η επιβολή υψηλών φόρων επί της εργασίας τείνει να μειώνει τη ζήτηση εργατών με χαμηλή ειδίκευση.

Σύμφωνα με τις υπάρχουσες εμπειρικές μελέτες (Nickell, 1997 και Bean *et al.*, 1986), μια αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας γενικά αυξάνει την ανεργία και μειώνει την προσφορά εργασίας. Οι Bean *et al.* (1986), για παράδειγμα, βρίσκουν ότι η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης κατά 10 εκατοστιαίες μονάδες μειώνει την ανεργία κατά 25% και αυξάνει την προσφορά εργασίας κατά 2 εκατοστιαίες μονάδες. Όπως επισημαίνει ο Siebert (1997), τέτοιας έκτασης μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης είναι εξαιρετικά δύσκολο να επιτευχθεί. Η μείωση αυτή θα

σήμαινε, για παράδειγμα, ότι ολόκληρο το σύστημα υγείας του Ήν. Βασιλείου θα έπρεπε να μεταβιβαστεί στον ιδιωτικό τομέα.

Τεχνολογικές μεταβολές και αναντιστοιχίες ζήτησης και προσφοράς εργασίας

Συχνά υποστηρίζεται ότι το πρόβλημα της ανεργίας είναι απόρροια της εξέλιξης της τεχνολογίας. Με την υπόθεση ότι το κεφάλαιο και η ανειδίκευτη εργασία είναι υποκατάστατοι παραγωγικοί συντελεστές, η αυξανόμενη χρήση της τεχνολογίας και του κεφαλαίου έχει αυξήσει τη ζήτηση των υπηρεσιών του κεφαλαίου και της ειδικευμένης εργασίας σε σχέση με τις υπηρεσίες της ανειδίκευτης εργασίας. Η αύξηση αυτή της σχετικής ζήτησης για ειδικευμένη εργασία υπήρξε μεγαλύτερη από την αύξηση της σχετικής προσφοράς. Στην Ευρώπη, η δυσκαμψία των αγορών εργασίας μετέτρεψε αυτή τη μετατόπιση της ζήτησης για εργασία σε υψηλότερη ανεργία, ενώ στις Ήν. Πολιτείες η ευκαμψία της αγοράς εργασίας μετέφρασε τη μετατόπιση αυτή σε αυξημένη ονισότητα των αποδοχών, καθώς αυξήθηκαν οι σχετικοί μισθοί των ειδικευμένων εργατών (βλ. Freeman, 1995 και Krugman, 1994).

Υπάρχουν, εντούτοις, ορισμένα γεγονότα τα οποία θέτουν σε αμφισβήτηση την παραπάνω άποψη (Gibson, 1998, Nickell, 1997): Πρώτον, αν είχε σημειωθεί υποκατάσταση εργασίας από κεφάλαιο, θα ήταν αναμενόμενο η αύξηση της ανεργίας να συνδέεται με αυξημένες επενδύσεις και παραγωγικότητα. Όμως, τόσο οι επενδύσεις όσο και οι αυξήσεις της παραγωγικότητας ήταν χαμηλότερες στις δεκαετίες του '70 και του '80 από ό,τι στη δεκαετία του '60, ενώ, όπως σημειώνει ο Morley (1998), ο ρυθ-

μός υποκατάστασης μεταξύ κεφαλαιίου και εργασίας υπήρξε σχετικά σταθερός στην Ευρώπη και την Αμερική την τελευταία εικοσαετία. Δεύτερον, στις Ην. Πολιτείες (και το Ην. Βασίλειο) η ζήτηση για ειδικευμένη εργασία υπερέβη την αντίστοιχη προσφορά περισσότερο από ό,τι στην Ευρώπη. Τρίτον, σημειώθηκε μεγάλη αύξηση (πάνω από 100%) της ανεργίας στην κατηγορία της ανειδίκευτης εργασίας στις Ην. Πολιτείες από τις αρχές της δεκαετίας του '70, παρά την πτώση των πραγματικών μισθών αυτής της κατηγορίας εργασίας. Τέταρτον, η επίπτωση που είχε η μείωση της σχετικής ζήτησης για ανειδίκευτη εργασία στους μισθούς και την ανεργία αυτής της ομάδας των εργαζομένων μετριάστηκε κατά πολύ στις χώρες όπου τα συστήματα εκπαίδευσης ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικά στο να αυξήσουν το ανθρώπινο κεφάλαιο εκείνων των εργαζομένων που διέθεταν τα λιγότερα προσόντα.

Προσδιορισμός μισθών και εργατικές ενώσεις

Μια άλλη εξήγηση για την υψηλή ευρωπαϊκή ανεργία είναι και η αυξημένη ισχύς των εργατικών ενώσεων. Γενικά, οι εργατικές ενώσεις επιδιώκουν αυξήσεις των αποδοχών των μελών τους και επομένως θα ανέμενε κανείς ότι η έκταση στην οποία οι εργαζόμενοι είναι οργανωμένοι σε εργατικές ενώσεις επηρεάζει την ανεργία. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες (με εξαίρεση το Ην. Βασίλειο), οι εργατικές ενώσεις παίζουν σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό των μισθών. Ο Nickell (1997, σελ. 63) παρουσιάζει ένα δείκτη "πυκνότητας των εργατικών ενώσεων", ο οποίος δείχνει την αναλογία των μελών τους σε μια χώρα προς το συνολικό αριθμό των μισθωτών. Ο δείκτης αυτός είναι υψη-

λός για τις περισσότερες χώρες της ΕΕ, ενώ οι μεγαλύτερες τιμές καταγράφονται για τις Σκανδιναβικές χώρες (70-85%). Αντίθετα για τις Ην. Πολιτείες, ο δείκτης έχει ιδιαίτερα χαμηλή τιμή (15%). Επειδή όμως σε αρκετές χώρες οι διαπραγματεύσεις των εργατικών ενώσεων προσδιορίζουν τους μισθούς και εργαζομένων που δεν είναι μέλη τους, ο Nickell παρουσιάζει και ένα δείκτη "κάλυψης των εργατικών ενώσεων", που εμφανίζει το ποσοστό των εργαζομένων που καλύπτονται από τις διαπραγματεύσεις των εργατικών ενώσεων. Ο δείκτης αυτός παρουσιάζει ποσοστό κάλυψης πάνω από 70% για όλες σχεδόν τις χώρες της ΕΕ. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων του Nickell για την περίοδο 1983-1994 επιβεβαιώνουν ότι η μεγαλύτερη πυκνότητα των εργατικών ενώσεων αλλά κυρίως η έκταση της κάλυψης που παρέχουν τείνουν να αυξάνουν σημαντικά την ανεργία.

Η επίδραση αυτή των εργατικών ενώσεων αντισταθμίζεται αν οι εργατικές ενώσεις, αλλά και οι εργοδότες, μπορούν να "συντονίσουν" τις διαπραγματεύσεις τους. Ο "συντονισμός" των διαπραγματεύσεων δεν σημαίνει κατ' ανάγκη και συγκέντρωσή τους. Για παράδειγμα, τόσο η Γερμανία όσο και η Ιαπωνία χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό "συντονισμού" των μισθολογικών διαπραγματεύσεων, ιδίως μεταξύ των εργοδοτών, αλλά σε καμία από τις δύο χώρες το σύστημα των διαπραγματεύσεων δεν είναι συγκεντρωμένο (σχετικά με το βαθμό συγκέντρωσης, βλ. παρακάτω). Εμπειρικά διαπιστώθηκε από τον Nickell ότι ο υψηλός βαθμός "συντονισμού" των διαπραγματεύσεων εξουδετερώνει την αυξητική επίδραση που ασκεί στην ανεργία ο υψηλός βαθμός οργάνωσης των εργαζομένων σε εργατικές ενώσεις.

Ανεργία, μισθοί και θεσμικά χαρακτηριστικά των αγορών εργασίας

Οι διαφορές μεταξύ των χωρών όσον αφορά τον τρόπο καθορισμού των μισθών και, ειδικότερα, η αντίδραση των μισθών στην ανεργία χρησιμοποιήθηκαν επίσης ως εξήγηση της υψηλής ευρωπαϊκής ανεργίας. Η άποψη που εκφράστηκε είναι ότι το πρόβλημα της ανεργίας ίσως οφείλεται στη δυσκαμψία των πραγματικών μισθών στην ΕΕ. Οι αρχικές αναλύσεις όριζαν τη δυσκαμψία των πραγματικών μισθών ως απουσία δυσκαμψίας των ονομαστικών μισθών,¹³ μεταγενέστερα όμως η έμφαση δόθηκε στη δυσκαμψία των πραγματικών μισθών, όπως αυτή αντανακλάται στην αντίδραση των πραγματικών μισθών σε μεταβολές της ανεργίας.

Η αντίδραση των μισθών στην ανεργία διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών. Η ελαστικότητα αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι επηρεάζεται από τα θεσμικά χαρακτηριστικά των αγορών εργασίας. Ο ΟΟΣΑ αναφέρει (OECD, 1994) ότι η μακροχρόνια ελαστικότητα των πραγματικών μισθών ως προς την ανεργία είναι σχετικά χαμηλή για τις Ην. Πολιτείες (-1), αν και το μισό της προσαρμογής των πραγματικών μισθών μετά από διατάραξη της ισορροπίας στην αγορά εργασίας λαμβάνει χώρα σε ένα έτος. Για τις ευρωπαϊκές χώρες, η ελαστικότητα τείνει να είναι μεγαλύτερη, αλλά η προσαρμογή πολύ βραδύτερη και με αυτή την έννοια η δυσκαμψία των πραγματικών μισθών στην ΕΕ είναι μεγαλύτερη. Για παράδειγμα, στη Γερμανία απαιτούνται τέσσερα έτη προκειμένου να ολοκληρωθεί το μισό της προσαρμογής και η ελαστικότητα εκτιμάται σε -3.

Ένας σημαντικός θεσμικός παράγοντας της

αγοράς εργασίας είναι ο βαθμός συγκέντρωσης των μισθολογικών διαπραγματεύσεων. Οι Calmfors and Driffill (1988) έδειξαν ότι υπάρχει μια μη γραμμική σχέση μεταξύ αφενός του βαθμού συγκέντρωσης των μισθολογικών διαπραγματεύσεων και αφετέρου του πραγματικού μισθού και της ανεργίας. Συγκεκριμένα, ο υψηλός βαθμός συγκέντρωσης ή τα πολύ αποκεντρωμένα συστήματα μισθολογικών διαπραγματεύσεων φαίνεται να οδηγούν σε συγκράτηση των πραγματικών μισθών, ενώ αντίθετα ενδιάμεσοι βαθμοί συγκέντρωσης έχουν χειρότερα αποτελέσματα.¹⁴ Με βάση ένα δείκτη συγκέντρωσης που κατασκεύασαν οι Calmfors και Driffill, οι χώρες της ΕΕ, με εξαίρεση την Αυστρία και τις Σκανδιναβικές χώρες, εμφανίζουν ενδιάμεσο βαθμό συγκέντρωσης των μισθολογικών διαπραγματεύσεων. Από την άλλη πλευρά, οι Ην. Πολιτείες και η Ιαπωνία, μεταξύ άλλων χωρών, έχουν πολύ αποκεντρωμένα συστήματα: η διαδικασία προσδιορισμού των μισθών στις χώρες αυτές δεν απέχει πολύ από το να αποτελεί καθαρά μια διαδικασία αγοράς.

---

13 Σημειώνεται ότι η δυσκαμψία των πραγματικών μισθών είναι στην πραγματικότητα το αντίθετο της δυσκαμψίας των ονομαστικών μισθών. Η δυσκαμψία δηλαδή των ονομαστικών μισθών είναι ισοδύναμη με ευκαμψία των πραγματικών μισθών, με την έννοια ότι ο πληθωρισμός υπερβαίνει την αύξηση των ονομαστικών μισθών και διαβρώνει την αξία τους σε πραγματικούς όρους (European Commission, 1998b).

14 Αυτό συμβαίνει επειδή στις χώρες με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης οι εργατικές ενώσεις λαμβάνουν υπόψη την πληθωριστική επιδραση από την αύξηση των μισθών και αυτό μειώνει τις μισθολογικές απαιτήσεις τους. Επίσης, στις χώρες με πολύ αποκεντρωμένο σύστημα διαπραγματεύσεων (σε επίπεδο επιχείρησης), οι υπερβολικές μισθολογικές απαιτήσεις οδηγούν σε απώλεια ανταγωνιστικότητας της επιχείρησης και μείωση της απασχόλησης και αυτό με τη σειρά του μειώνει τα κίνητρα των εργαζομένων να απαιτήσουν μεγάλες αυξήσεις μισθών. Αντίθετα, σε χώρες με ενδιάμεσο βαθμό συγκέντρωσης (διαπραγματεύσεις σε επίπεδο κλάδου) κανένα από τα παραπάνω κίνητρα δεν είναι ισχυρό, με αποτέλεσμα να επιδεικνύεται μικρότερη συγκράτηση στις μισθολογικές διαπραγματεύσεις.

Μολονότι οι πραγματικοί μισθοί στην ΕΕ εμφανίζονται πιο εύκαμπτοι μακροχρόνια, η βραδεία προσαρμογή τους αποτελεί τρόβλημα, καθώς το βραχυπρόθεσμο κόστος σε όρους προϊόντος και ανεργίας αυξάνεται. Αυτές οι αρνητικές επιδράσεις είναι και επίμονες, καθώς οι δυνατότητες απασχόλησης όσων είναι εκτός εργασίας για μεγάλο χρονικό διάστημα επιδεινώνονται με την πάροδο του χρόνου, τροφοδοτώντας το φαινόμενο της υστέρησης της ανεργίας, όπως αναφέρεται πιο κάτω.

Οι θεωρίες της υστέρησης

Στις περισσότερες χώρες της ΕΕ η ανεργία έχει διατηρηθεί επίμονα σε υψηλά επίπεδα, ενώ το φυσικό ποσοστό ανεργίας τείνει διαχρονικά να ακολουθεί το πραγματικό ποσοστό ανεργίας. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ανάπτυξη θεωριών για την εξήγηση του υψηλού επιπέδου ανεργίας, οι οποίες στηρίζονται στο φαινόμενο της “υστέρησης” (*hysteresis*). Σύμφωνα με αυτό, η ανεργία εξαρτάται από την προηγούμενη πορεία της ίδιας της ανεργίας. Δηλαδή, όσο μεγαλύτερο διάστημα ένα άτομο παραμένει άνεργο, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα ότι δεν θα βρει άλλη απασχόληση. Οι κυριότερες θεωρίες της υστέρησης είναι δύο: η θεωρία των “εντός” και των “εκτός” της αγοράς εργασίας (*insiders-outsiders*) και η θεωρία των μακροχρόνια ανέργων.

Κατά την πρώτη θεωρία, οι πραγματικοί μισθοί προσδιορίζονται από τους ήδη απασχολουμένους, οι οποίοι δεν ενδιαφέρονται για τα συμφέροντα των ανέργων. Βασική υπόθεση της θεωρίας είναι ότι οι εργαζόμενοι δεν μπορούν να αντικατασταθούν εύκολα από τους ανέργους, καθώς το κόστος αυτής της διαδικασίας

(κόστος εκπαίδευσης και αντικατάστασης) είναι μεγάλο. Έτσι, μια μείωση της συνολικής ζήτησης (ή οποιαδήποτε άλλη διαταραχή που μειώνει την απασχόληση) ασκεί τελικά μόνιμες επιδράσεις (αυξάνοντας το φυσικό ποσοστό ανεργίας), δεδομένου ότι οι άνεργοι δεν μπορούν να επηρεάσουν την αγορά εργασίας. Εντούτοις, η μη ύπαρξη σχέσης μεταξύ της ανεργίας και των πραγματικών μισθών δεν υποστηρίζεται εμπειρικά (βλ. Bean, 1994a).

Η θεωρία των μακροχρόνια ανέργων είναι παρόμοια με τη θεωρία των “εντός” και των “εκτός” της αγοράς εργασίας, χωρίς όμως να οδηγεί στο συμπέρασμα ότι όλες οι μεταβολές του ποσοστού ανεργίας αντιπροσωπεύουν μεταβολές του ποσοστού ανεργίας ισορροπίας. Το επιχείρημα εδώ είναι ότι δύο μεγαλύτερη είναι η αναλογία των μακροχρόνια ανέργων στη συνολική ανεργία, τόσο μικρότερη θα είναι η πίεση που ασκεί η ανεργία στους πραγματικούς μισθούς, με αποτέλεσμα η ανεργία να παραμένει για μακρότερο χρονικό διάστημα. Όσον αφορά τους ανέργους, η έμφαση δίνεται στις ψυχολογικές επιδράσεις της μακροχρόνιας ανεργίας που ωθούν τους ανέργους να μην καταβάλλουν προσπάθειες για ανεύρεση εργασίας και οδηγούν σε απώλεια των δεξιοτήτων τους. Όσον αφορά τις επιχειρήσεις, αυτές γίνονται περισσότερο απρόθυμες να προσλάβουν ανέργους, θεωρώντας ότι έχει ελαττωθεί το πλεονέκτημα των όποιων επαγγελματικών γνώσεων των μακροχρόνια ανέργων, κυρίως λόγω της ταχύτατης βελτίωσης της τεχνολογίας και της συνακόλουθης απώλειας των προσόντων των ανέργων. Ο Bean (1994a) αναφέρει τα αποτελέσματα εμπειρικών μελετών που δείχνουν ότι η πίεση για μείωση των πραγματικών μισθών ελαττώνεται (χωρίς να εξαφανίζεται

τελείως) όταν αυξάνεται η αναλογία των μακροχρόνια ανέργων προς το σύνολο των ανέργων. Επίσης, από έρευνες αγοράς προκύπτει ότι οι εργοδότες είναι λιγότερο πρόθυμοι να προσλάβουν μακροχρόνια ανέργους (Machin and Manning, 1998). Συμπεραίνεται επομένως ότι όσο υψηλότερο είναι το ποσοστό ανεργίας και μεγαλύτερη η διάρκειά της, τόσο πιο δύσκολο γίνεται να σπάσει ο φαύλος κύκλος επιμήκυνσης της διάρκειας της ανεργίας. Η θεωρία αυτή εξηγεί εν μέρει και το λόγο για τον οποίο είναι χαμηλές οι εκροές από την ανεργία που παρατηρούνται στην ΕΕ.

---

4. Προτάσεις και πολιτικές για την αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας

Παρά την επίτευξη σχετικά ικανοποιητικών ρυθμών αύξησης του προϊόντος στην ΕΕ κατά τα τελευταία χρόνια (μέσος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην περίοδο 1994-99: 2,5%), η πρόοδος που σημειώθηκε στη μείωση της ανεργίας ήταν μικρή και η ανεργία αποτελεί σήμερα ίσως το σημαντικότερο πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει η ΕΕ ύστερα από την ολοκλήρωση της διαδικασίας νομισματικής ενοποίησης για τις περισσότερες χώρες. Έχει εκφραστεί η άποψη¹⁵ ότι “η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έπρεπε να ορίσει ένα μεσοπρόθεσμο στόχο ανάπτυξης της τάξεως του 3,5% τουλάχιστον, προκειμένου να μπορέσουν να δημιουργηθούν αρκετές θέσεις απασχόλησης, ώστε σε 10 χρόνια περίπου να περιοριστεί το σημερινό επίπεδο της ανεργίας σε 3% ή 4% και να αυξηθεί το ποσοστό απασχόλησης, ώστε να πλησιάσει το 70%. Μεσοπρόθεσμα, η ανάπτυξη θα πρέπει να στηρίζεται σε μια σταθερή αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων (με ρυθμό 7% περίπου κατ'έτος,

ώστε να ανέλθουν σε 22%-23% του ΑΕΠ, από 19% που βρίσκονται σήμερα), προκειμένου να δημιουργηθούν οι απαραίτητες θέσεις απασχόλησης και να αποτραπεί η εμφάνιση πληθωριστικών πιέσεων εξαιτίας της έλλειψης παραγωγικού δυναμικού”. Υπενθυμίζεται ότι ήδη από το 1993 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission, 1993), με τη Λευκή Βίβλο για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση, πρότεινε ότι ο λόγος των επενδύσεων προς το ΑΕΠ θα έπρεπε να αυξηθεί από 19% σε 23%-24% (που ήταν το επίπεδο του στη δεκαετία του '60), ώστε να επιτευχθεί αύξηση του προϊόντος κατά 3,5% και της απασχόλησης κατά 1,5% και μείωση του ποσοστού ανεργίας. Η πρόταση αυτή, που συνεπαγόταν ένα μεγάλο επενδυτικό πρόγραμμα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δεν εφαρμόστηκε ποτέ και ο λόγος των επενδύσεων προς το ΑΕΠ παρέμεινε στα επίπεδα του 1993. Πράγματι, η συμβολή των επενδύσεων στην ανάπτυξη ήταν σχεδόν μηδενική κατά τη δεκαετία του '90 (Sabethai, 1998). Νεότερες απόψεις της Επιτροπής (European Commission, 1998a, b) περιγράφουν την αύξηση του προϊόντος και της απασχόλησης ως μια ενδογενή διαδικασία που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο της αγοράς. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος της νομισματικής πολιτικής, που σχεδιάζεται και εφαρμόζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με γνώμονα τη σταθερότητα των τιμών, καθώς και των κανόνων δημοσιονομικής πολιτικής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Οι παράγοντες αυτοί εκτιμάται ότι ασκούν ευνοϊκή επίδραση στην ανάπτυξη και την απασχόληση κυρίως μέσω δύο μηχανισμών:

---

¹⁵ Βλ. Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για τη “Μακροοικονομική διάσταση της πολιτικής για την απασχόληση”, C 368/20.12.1999.

• Το σταθερό μακροοικονομικό πλαίσιο που δημιουργείται συνοδεύεται από χαμηλότερα και λιγότερο μεταβλητά επιτόκια, με θετικά αποτελέσματα στις επενδύσεις και την κατανάλωση.

• Το αξιόπιστο περιβάλλον της σταθερότητας των τιμών επίσης επηρεάζει τη συμπεριφορά των κοινωνικών εταίρων, ώστε κατά τον προσδιορισμό των μισθών η συμπεριφορά αυτή να μη δημιουργεί προβλήματα για την απασχόληση.

Εντούτοις, λόγω της διαρθρωτικής φύσης της ανεργίας στις χώρες της ΕΕ, η οποιαδήποτε αναπτυξιακή διαδικασία δεν φαίνεται από μόνη της ικανή να αντιμετωπίσει με επιτυχία το πρόβλημα της ανεργίας, τη στιγμή που η επιστροφή σε ένα πρότυπο ανάπτυξης ανάλογο με εκείνο των δεκαετιών του '50 και του '60 δεν φαίνεται δυνατή.

Είναι επομένως αναγκαίο η οικονομική πολιτική να περιλαμβάνει, εκτός από μακροοικονομικά, και διαρθρωτικά στοιχεία στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης σχετικά με όλες τις πολιτικές που επηρεάζουν την απασχόληση. Πράγματι, η αύξηση της απασχόλησης (και η μείωση της ανεργίας) δεν αφήνεται εξ ολοκλήρου στις δυνάμεις της αγοράς. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ θεωρεί το υψηλό επίπεδο απασχόλησης ως ένα από τα κύρια καθήκοντα της Κοινότητας και ο νέος "Τίτλος περί Απασχόλησης" (Άρθρα 125-130) ορίζει ότι τα κράτη-μέλη πρέπει να συνεργαστούν, προκειμένου να αναπτύξουν ένα συντονισμένο σχέδιο για την απασχόληση. Πράγματι, σύμφωνα με τη Συνθήκη, τα κράτη-μέλη θα πρέπει να θεωρούν την απασχόληση ως "θέμα κοινού ενδιαφέροντος" και

να συντονίζουν τις ενέργειές τους. Αν και την κύρια ευθύνη για τις αποφάσεις και την εφαρμογή των πολιτικών απασχόλησης έχουν τα κράτη-μέλη, η Συνθήκη του Άμστερνταμ έθεσε τις βάσεις για μια συντονισμένη ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση και προσδιορίσε την προώθηση ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης ως ρητό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, ο μακροπρόθεσμος στόχος συνίσταται στην άνοδο του ποσοστού απασχόλησης της ΕΕ στο επίπεδο των Ην. Πολιτειών και της Ιαπωνίας, καθώς το υψηλό επίπεδο απασχόλησης θεωρείται απαραίτητο για τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της Νομισματικής Ένωσης (European Commission, 1998d).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου (Νοέμβριος 1997) ανέπτυξε τα στοιχεία της συντονισμένης στρατηγικής για την απασχόληση. Αυτά περιλαμβάνουν (OECD, 1999): ετήσια αξιολόγηση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της κατάστασης όσον αφορά την απασχόληση στην Ευρώπη, που βασίζεται σε έκθεση την οποία προετοιμάζει το Συμβούλιο και η Επιτροπή (Joint Employment Report). Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη συνέχεια υιοθετεί Κατευθυντήριες Γραμμές για την Απασχόληση (Employment Guidelines) για το επόμενο έτος. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επίσης εξετάζει την εφαρμογή των Κατευθυντήριων Γραμμών και, αν αυτό είναι αναγκαίο, απευθύνει Συστάσεις (Recommendations) στα κράτη-μέλη.

Οι πρώτες Κατευθυντήριες Γραμμές που αφορούσαν το έτος 1998 ήταν 19 και ήταν διαρθρωμένες γύρω από 4 άξονες: (i) βελτίωση της δυνατότητας απασχόλησης, (ii) ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος, (iii) βελτίωση της

προσαρμοστικότητας και (iv) ενίσχυση της ισότητας ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες. Ως μέρος της διαδικασίας συντονισμού των πολιτικών για την απασχόληση, τα κράτη-μέλη πρέπει να υποβάλλουν Εθνικά Σχέδια Δράσης, τα οποία περιλαμβάνουν τη στρατηγική κάθε χώρας όσον αφορά την εφαρμογή των Κατευθυντήριων Γραμμάτων.¹⁶

Οι δεσμεύσεις για την πολιτική απασχόλησης που ενσωματώνονται στα Εθνικά Σχέδια Δράσης συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με τις αδυναμίες των αγορών εργασίας των κρατών-μελών και συχνά επεκτείνουν τις εθνικές πολιτικές για την απασχόληση, αν και ένας αριθμός κοινών στοιχείων ενυπάρχει στις δεσμεύσεις αυτές. Τα στοιχεία αυτά δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στις ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας¹⁷ και στη βελτίωση των δυνατοτήτων απασχόλησης, ιδίως μέσω της βελτίωσης των γνώσεων και των δεξιοτήτων, καθώς και της επιχειρηματικότητας.

Άλλες πλευρές της πολιτικής για την απασχόληση, όπως η ευκαμψία των μισθών, ελάχιστα εξετάζονται στις Κατευθυντήριες Γραμμές, ενώ αντιμετωπίζονται στους Γενικούς Προσανατολισμούς Οικονομικής Πολιτικής, οι οποίοι αποτυπώνουν τη γενική στρατηγική οικονομικής πολιτικής της ΕΕ.

Παρακάτω εξετάζονται ενδεικτικά ορισμένες πλευρές της διαρθρωτικής πολιτικής, οι οποίες περιλαμβάνονται στις προτάσεις της Επιτροπής και τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την Απασχόληση και οι οποίες συνδέονται στενά με τα γενεσιουργά αίτια της ευρωπαϊκής ανεργίας, όπως αυτά αναλύθηκαν στο προηγούμενο τμήμα του άρθρου.

Μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας

Λόγω της υψηλής φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πιστεύει ότι υπάρχουν περιθώρια μείωσης του κόστους εργασίας για τους εργοδότες χωρίς μείωση του εισοδήματος από μισθούς για τους εργαζομένους. Θεωρείται γενικά ότι θα είναι πιο αποτελεσματικό να τεθεί ως στόχος η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας στα χαμηλότερα επίπεδα της μισθολογικής κλίμακας, λόγω της μεγαλύτερης ελαστικότητας της ζήτησης εργατικού δυναμικού ως προς το μισθό στις συγκεκριμένες κατηγορίες (European Commission, 1998c). Επειδή τα δημοσιονομικά περιθώρια ελιγμών στα περισσότερα κράτη-μέλη είναι περιορισμένα, η μείωση των φόρων πρέπει να αντισταθμίζεται από την αύξηση της φορολόγησης της κατανάλωσης ή των άλλων συντελεστών παραγωγής. Οι εναλλακτικές φορολογικές λύσεις είναι οι φόροι κατανάλωσης (ΦΠΑ ή οικολογικοί φόροι κατανάλωσης) και η επιβολή φόρων σε άλλους συντελεστές παραγωγής (π.χ. χρηματοοικονομικό κεφάλαιο). Εκφράζονται εντούτοις φόβοι ότι η φορολόγηση του χρηματοοικονομικού κεφαλαίου θα έχει περιορισμένα αποτελέσματα, λόγω της υψηλής του κινητικότητας.

---

16 Τα πρώτα Εθνικά Σχέδια Δράσης εξετάστηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Κάρντιφ τον Ιούνιο του 1998.

17 Ως ενεργητικές πολιτικές συνήθως ορίζονται εκείνες που περιλαμβάνουν ένα ευρύ σύνολο μέτρων για τη βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς εργασίας που αφορούν κυρίως τους ανέργους: (α) μεσιτικές υπηρεσίες που προσφέρονται από γραφεία απασχόλησης και έχουν ως σκοπό να καταστήσουν πιο αποτελεσματική τη διαδικασία αντιστοίχισης μεταξύ κενών θέσεων και ζητούντων εργασία, (β) εκπαίδευση των ατόμων προκειμένου να αναβαθμιστούν και προσαρμοστούν τα πρόσοντα του εργατικού δυναμικού, και (γ) κατευθείαν δημιουργία απασχόλησης, η οποία μπορεί να λάβει τη μορφή είτε απασχόλησης στο δημόσιο τομέα ή επιδότησης της εργασίας στον ιδιωτικό τομέα (βλ. OECD, 1993).

Πράγματι, με βάση τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την απασχόληση, τα κράτη-μέλη κλήθηκαν να μειώσουν τη φορολογική επιβάρυνση της εργασίας και να μετατοπίσουν, κατά τρόπο ουδέτερο για τα εισοδήματα, τμήμα της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας σε άλλες φορολογικές πηγές, όπως η ενέργεια και το περιβάλλον. Τα κράτη-μέλη συμμορφώθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τις κατευθυντήριες γραμμές, προβαίνοντας σε σημαντικές φορολογικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση της φορολογίας της εργασίας και την αναπλήρωση αυτής της μείωσης από την αύξηση των φόρων επί της ενέργειας και της γενικής κατανάλωσης.

Πάντως, η μείωση της φορολόγησης της εργασίας δεν είναι αρκετή για να δημιουργήσει απασχόληση αν εφαρμοστεί απομονωμένη από άλλα μέτρα τόνωσης της απασχόλησης, όπως π.χ. μέτρα που αφορούν την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, τα σχήματα μαθητείας, κ.λπ. –τα οποία μπορεί εν μέρει να χρηματοδοτηθούν με πόρους που άλλως θα κατευθύνονταν σε μεταβιβαστικές πληρωμές (επιδόματα ανεργίας)– καθώς και νέες μορφές συνεργασίας με τον ιδιωτικό τομέα.

To σύστημα των παροχών

Ένα ακόμη επιχείρημα που χρησιμοποιήθηκε είναι ότι οι παροχές ανεργίας είναι τόσο υψηλές, ώστε επιδρούν ανασταλτικά στα κίνητρα των ανέργων να αναζητήσουν εργασία. Τα στοιχεία δείχνουν ότι το επίπεδο των παροχών έφθανε περίπου στο 50% των προηγούμενων αποδοχών κατά μέσο όρο το 1993 (European Commission, 1998c). Όμως δεν είναι τόσο το επίπεδο των παροχών που ενεργεί ως αντικί-

νητρο για την απασχόληση, όσο η μέγιστη διάρκειά τους και το κατά πόσον συνδυάζεται η αναζήτηση εργασίας με την αυστηρή εφαρμογή των κανόνων για τη χορήγηση των παροχών. Πράγματι, όπως αναφέρθηκε, ο Nickell (1997) βρίσκει ότι τα υψηλά επιδόματα ανεργίας δεν αυξάνουν κατ' ανάγκην την ανεργία και ότι η σχέση μεταξύ της διάρκειας της επιδότησης και της ανεργίας είναι ισχυρότερη, αλλά επίσης ότι και οι δύο αυτές επιδράσεις μπορεί να αντισταθμιστούν από ενεργητικές πολιτικές στην αγορά εργασίας.¹⁸

Ανεργία των νέων και μακροχρόνια ανεργία

Στην ΕΕ αποδίδεται μεγάλη σημασία στην αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων και στην πρόληψη της μακροχρόνιας ανεργίας ενόψει και του φαινομένου της υστέρησης στην αγορά εργασίας. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των νέων αποτελούν μακροχρόνιο πρόβλημα στις περισσότερες χώρες της ΕΕ. Η βασική δέσμευση πολιτικής των κρατών-μελών για τους άνεργους νέους ηλικίας 18-29 ετών μέσω της Κατευθυντήριας Γραμμής 1 είναι να τους παρέχονται δυνατότητες για κατάρτιση ή απασχόληση προτού συμπληρώσουν 6 μήνες ανεργίας. Οι περισσότερες χώρες είτε έχουν συμμορφωθεί με αυτή την Κατευθυντήρια Γραμμή είτε έχουν

¹⁸ Οι Κατευθυντήριες Γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης που αποφασίστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου έθεσαν συγκεκριμένους στόχους όσον αφορά τις πολιτικές αυτές: (α) Τα κράτη-μέλη αναμένεται να είναι μέχρι το τέλος του 2002 σε θέση να προσφέρουν ένα νέο ξεκίνημα (με τη μορφή π.χ. επαγγελματικής εμπειρίας) σε νέα άτομα πριν αυτά συμπληρώσουν έξι μήνες στην ανεργία και στους ανέργους ηλικίας 30-64 ετών πριν συμπληρώσουν δώδεκα μήνες. (β) Τα κράτη-μέλη πρέπει βαθμιαία να είναι σε θέση να προσφέρουν επαγγελματική κατάρτιση ή παρόμοια μέτρα σε τουλάχιστον 20% των ανέργων. Η σημασία της κατάρτισης είναι προφανής σε περιόδους ταχείας τεχνολογικής μεταβολής και αναδιάρθρωσης της οικονομίας.

δρομολογήσει την εφαρμογή πολιτικών οι οποίες αναμένεται να μειώσουν σημαντικά την εισροή νέων στη μακροχρόνια ανεργία μέσα στη συμφωνηθείσα προθεσμία (τέλος του 2002).

Η μακροχρόνια ανεργία επίσης εξακολουθεί να αποτελεί δυσεπίλυτο πρόβλημα στην ΕΕ, όπου, παρά τη βελτίωση της κατάστασης της οικονομίας και της αγοράς εργασίας κατά τα προηγούμενα έτη, το ήμισυ περίπου του συνόλου των ανέργων παραμένει χωρίς απασχόληση ή κατάρτιση για περισσότερους από 12 μήνες. Η βασική δέσμευση πολιτικής όσον αφορά τους μακροχρόνια ανέργους μέσω της Κατευθυντήριας Γραμμής 2 είναι να προσφέρεται σε όλους τους ανέργους ηλικίας 30-64 ετών, προτού συμπληρώσουν 12 μήνες ανεργίας, ένα νέο ξεκίνημα με τη μορφή απασχόλησης, κατάρτισης ή οποιουδήποτε άλλου ειδικού μέτρου για τη βελτίωση της δυνατότητας απασχόλησής τους. Η χρήση προληπτικής πολιτικής θεωρείται καθοριστικής σημασίας για την παροχή μιας ευκαιρίας στα άτομα που αναζητούν απασχόληση, προτού υποστούν απώλεια των δεξιοτήτων και των κινήτρων τους (European Commission, 1998c). Μικρός μόνο αριθμός χωρών στην ΕΕ θεωρείται ότι έχει θέσει μέχρι τώρα σε εφαρμογή συμβατές μεταξύ τους πολιτικές για τους μακροχρόνια ανέργους. Στις άλλες χώρες, οι πολιτικές είτε δεν ανταποκρίνονται απόλυτα στην Κατευθυντήρια Γραμμή είτε δεν έχουν εφαρμοστεί πλήρως.

Δημιουργία θέσεων απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών

Επισημαίνεται ότι στις σύγχρονες οικονομίες η αύξηση της απασχόλησης είναι αποτέλεσμα της δημιουργίας θέσεων στον τομέα των υπηρεσιών, ενώ η απασχόληση στον πρωτογενή

και το δευτερογενή τομέα φθίνει ή παραμένει στάσιμη (European Commission, 1999). Η απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών αντιστοιχούσε μόλις στο 40,4% του ενεργού πληθυσμού της ΕΕ το 1998, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στις Ην. Πολιτείες ήταν 54%. Η απασχόληση στην Ευρώπη είναι σημαντικά χαμηλότερη από ό,τι στις Ην. Πολιτείες σε όλους τους τομείς των υπηρεσιών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission, 1998c) εξέτασε χωριστά τις συνθήκες στους διάφορους τομείς των υπηρεσιών, εξειδικεύοντας τις προτάσεις της για βελτίωση της απασχόλησης κατά τομέα: (α) Στις κοινωφελείς υπηρεσίες (που περιλαμβάνουν την εκπαίδευση, την υγεία, τις κοινωνικές υπηρεσίες, τις υπηρεσίες αναψυχής και τη δημόσια διοίκηση), τομέα στον οποίο υπάρχει η μεγαλύτερη διαφορά στην απασχόληση μεταξύ των κρατών-μελών αλλά και σε σύγκριση με τις Ην. Πολιτείες, θεωρείται ότι η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, που συνεπάγεται μεγαλύτερη ζήτηση για ορισμένες τουλάχιστον από τις υπηρεσίες αυτές, αλλά και η βελτίωση της παρεχόμενης προς το εργατικό δυναμικό εκπαίδευσης, που δημιουργεί θέσεις εργασίας στο συγκεκριμένο τομέα, θα μπορούσαν να υποβοηθήσουν από τις κρατικές πολιτικές με δύο τρόπους: αφενός με την αποφασιστικότερη στροφή από τα παθητικά στα ενεργητικά μέτρα πολιτικής, μέσω μιας αναδιάρθρωσης των δημόσιων δαπανών που θα υποστηρίζει την απασχόληση, και αφετέρου με την ανάπτυξη διαφόρων μορφών συνεργασίας μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και την προώθηση της "κοινωνικής οικονομίας". (β) Στους τομείς των υπηρεσιών διανομής, ξενοδοχείων και εστιατορίων, η λύση θα μπορούσε να είναι τόσο η περαιτέρω απελευθέρωση των οιγορών προϊόντων και υπηρεσιών όσο

και η μείωση του μισθολογικού κόστους της εργασίας για τις χαμηλά αμειβόμενες θέσεις, οι οποίες καλύπτονται από σχετικώς ανειδίκευτα άτομα. Θα πρέπει να τονιστεί ότι το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης που εμφανίζεται στις Ην. Πολιτείες στους τομείς αυτούς των υπηρεσιών μπορεί να εξηγηθεί από τις μεγαλύτερες δυνατότητες πρόσληψης με χαμηλό μισθό, σε συνδυασμό με την περισσότερο προσανατολισμένη προς τον καταναλωτή φύση της αμερικανικής κοινωνίας. (γ) Τέλος, στους τομείς των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις, οι οποίες παρέχονται ως επί το πλείστον στο πλαίσιο του ιδιωτικού τομέα, η βελτίωση της απασχόλησης θα μπορούσε να επιδιωχθεί με την κατάργηση των διαφόρων διοικητικών και νομοθετικών εμποδίων που καθιστούν δυσχερέστερη τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και τον περιορισμό της δυσκαμψίας των αγορών υπηρεσιών και προϊόντων.

Με τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την απασχόληση που αφορούσαν το 1999 έγινε η εισαγωγή μιας νέας κατευθυντήριας γραμμής, με βάση την οποία τα κράτη-μέλη κλήθηκαν να δημιουργήσουν τις απαραίτητες συνθήκες πλαίσιο για την πλήρη εκμετάλλευση του δυναμικού στον τομέα παροχής υπηρεσιών, αξιοποιώντας δυνατότητες όπως η κοινωνία των πληροφοριών και οι νέες περιβαλλοντικές τεχνολογίες. Όπως δύναται να διαπιστώνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission, 1999), κανένα από τα κράτη-μέλη δεν έχει ανταποκριθεί ακόμη πλήρως σε αυτή την Κατευθυντήρια Γραμμή. Συνολικά τα κράτη-μέλη υιοθετούν μια στενή προσέγγιση και τείνουν να συσχετίζουν τον τομέα παροχής υπηρεσιών αφενός με τα επαγγέλματα υψηλής ειδίκευσης, παραπέμπο-

ντας στην κοινωνία των πληροφοριών, και αφετέρου με την προαγωγή των υπηρεσιών περίθαλψης και προστασίας του περιβάλλοντος.

5. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η μείωση του υψηλού επιπέδου της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί σήμερα τη σπουδαιότερη πρόκληση για την οικονομική πολιτική. Από την πολιτική αυτή θα εξαρτηθεί αν θα αντιστραφεί μονιμότερα η ανοδική τάση που παρατηρήθηκε στην ευρωπαϊκή ανεργία κατά τις τελευταίες δεκαετίες και αν θα περιοριστούν οι διακυμάνσεις της στο πλαίσιο των φάσεων του οικονομικού κύκλου.

Με βάση την ανάλυση των αιτίων της ανεργίας, φαίνεται να υπάρχει όχι μόνον ένας άλλα αρκετοί παράγοντες, των οποίων η επίδραση οδήγησε σε αύξηση του φυσικού ποσοστού ανεργίας, αν και δεν υπάρχει σύμπτωση απόψεων για τη σχετική βαρύτητα που έχουν οι παράγοντες αυτοί. Η αντιμετώπιση ορισμένων εξελίξεων, π.χ. της βελτίωσης της τεχνολογίας, η οποία συνοδεύεται από μείωση της σχετικής ζήτησης για ανειδίκευτη εργασία, απαιτεί ευκαμψία μισθών, η οποία όμως εμποδίζεται από θεσμικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία των αγορών εργασίας. Επιπλέον η ανεργία, αφού δημιουργηθεί, υπόκειται σε σημαντικούς μηχανισμούς αδράνειας, οι οποίοι συντελούν ώστε ακόμη και προσωρινές διαταραχές να ασκούν διαρκή επίδραση στο επίπεδο της.

Η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών χωρών μέχρι πρόσφατα είχε πραγματοποιήσει οριακές μόνο μεταβολές στο θεσμικό πλαίσιο της αγοράς εργασίας. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, αντανα-

κλώντας τις ανησυχίες για το υψηλό κοινωνικό κόστος της ανεργίας, συνετέλεσε ώστε να στραφεί εντονότερα το ενδιαφέρον προς την καταπολέμηση της ανεργίας μέσω ενθάρρυνσης των εθνικών πρωτοβουλιών και συντονισμού των σχετικών πολιτικών. Πράγματι, η εμπειρία των τριών τελευταίων ετών από τη διαδικασία συντονισμού των εθνικών πολιτικών για την απασχόληση στις χώρες της ΕΕ έδειξε ότι, αν εφαρμοστούν πιο εκτεταμένες διαρθρωτικές μεταβολές στην αγορά εργασίας, μπορούν να βελτιώσουν τη λειτουργία της και να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη απασχόληση.

Εκτός από τις πολιτικές που μπορούν να εφαρμοστούν από τις επιμέρους χώρες, υπάρχουν δύο ακόμη παράγοντες που αξίζει να αναφερθούν για το σύνολο της περιοχής του ευρώ (Mauro *et al.*, 1999). Πρώτον, έχει τονι-

στεί η σημασία της σχετικής ευκαμψίας των πραγματικών μισθών για τη διόρθωση τυχόν διαταράξεων της ισορροπίας στις αγορές εργασίας. Η προσαρμογή όμως των πραγματικών μισθών θα τείνει να εμποδίζεται από το καθεστώς χαμηλού πληθωρισμού (επιθυμητού για μια σειρά από λόγους) που χαρακτηρίζει την περιοχή του ευρώ. Αυτό ενισχύει τη σημασία των διαρθρωτικών μέτρων πολιτικής τα οποία ήδη αναφέρθηκαν. Δεύτερον, ένα αποκεντρωμένο σύστημα μισθολογικών διαπραγματεύσεων αποκτά μεγαλύτερη σημασία για την περιοχή του ευρώ, εν όψει των υφιστάμενων διαφορών παραγωγικότητας και του γεγονότος ότι το ενιαίο νόμισμα θα διευκολύνει τις μισθολογικές συγκρίσεις μεταξύ των χωρών και αντίστοιχες διεκδικήσεις που πιθανώς δεν δικαιολογούνται από την εξέλιξη της παραγωγικότητας.

Βιβλιογραφία

Bean, C.R. (1994a), "European Unemployment: A Survey", *Journal of Economic Literature*, XXXII, pp. 573-619.

Bean, C.R. (1994b), "European Unemployment, Two Decades Later. European Unemployment: A Retrospective", *European Economic Review*, 38, pp. 523-34.

Bean, C.R., Layard, R. and Nickell, S.J. (1986), "The Rise in Unemployment: A Multi-Country Study", *Economica*, Supplement 53, S1-S22.

Blanchard, O. (1997), *Macroeconomics*, Prentice-Hall, New Jersey.

Calmfors, L. and Driffill, J. (1998), "Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance", *Economic Policy*, 15, pp. 14-61.

Card, D. and Krueger, A. (1995), *Myth and Measurement: The Economics of the Minimum Wage*, Princeton University Press, Princeton.

Dolado, J., Kramarz, F., Machin, S., Manning, A., Margolis, B. and Teulings, C. (1996), "The Economic Impact of Minimum Wages in Europe", *Economic Policy*, 23, pp. 319-72.

European Commission (1993), *White Book on Growth, Competitiveness and Employment*, Bulletin of the EU, Supplement 6.

European Commission (1998a), "Growth and Employment in the Stability-Oriented Framework of EMU. Economic Policy Reflections in View of the Forthcoming 1998 Broad Guidelines", *European Economy*, 65, pp. 164-210.

European Commission (1998b), *Economic Policy in EMU*, edited by Buti, M. and Sapir, A., Oxford University Press, Oxford.

European Commission (1998c), *Report on Employment Ratios in 1998*, Brussels.

European Commission (1998d), *Commission's Recommendations for the Broad Guidelines of the Economic Policies of Member States and the Community*, Brussels.

European Commission (1999), *Commission's Recommendations for the Council's Recommendations on the Implementation of Member States Employment Policies*, Brussels.

Freeman, R.B. (1995), "Are Your Wages Set in Beijing?" *Journal of Economic Perspectives*, 9, pp. 15-32.

Gibson, H. D. (1998), "The Causes of Unemployment and Policy Solutions", αδημοσίευτο, Τράπεζα της Ελλάδος.

Glyn, A. (1995), "The Assessment: Unemployment and Inequality", *Oxford Review of Economic Policy*, 11, pp. 1-25.

Katz, L.F. and Krueger, A.B. (1999), "The High-Pressure U.S. Labor Market of the 1990s", *Brookings Papers on Economic Activity*, 1, pp. 1-87.

Krugman, P. (1994), "Past and Prospective Causes of High Unemployment", *Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review*, 4th Quarter, pp. 23-43.

Layard, R., Nickell, S. and Jackman R. (1991), *Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market*, Oxford University Press, Oxford.

Machin, S. and Manning, A. (1998), "The Causes and Consequences of Long-term Unemployment in Europe", Discussion Paper, Centre for Economic Performance, LSE.

Mauro, P., Prasad, E. and Spilimbergo, A. (1999), "Perspectives on Regional Unemployment in Europe", International Monetary Fund, Occasional Paper No. 177.

Modigliani, F. (1997), Ομιλία στην Τράπεζα της Ελλάδος, Μάιος.

Morley, J. (1998) "Unemployment in the EU - An American or a European Solution?", in Morley, A. et al. (eds) *Unemployment in Europe: The Policy Challenge*, The Royal Institute of International Affairs, Discussion Paper No. 73.

Nickell, S. (1997), "Unemployment and Labor Market Rigidities: Europe versus North America", *Journal of Economic Perspectives*, 11, pp. 55-74.

OECD (1991), *Employment Outlook*, Paris.

OECD (1993), *Employment Outlook*, Paris.

OECD (1994), *The OECD Jobs Study: Evidence and Explanations*, Paris.

OECD (1996), *Employment Outlook*, Paris.

OECD (1998), "Implementing the OECD Jobs Strategy: Progress Report", *OECD Economic Outlook*, June, pp. 171-8.

OECD (1999), *EMU: Facts, Challenges and Policies*, Paris.

OECD (2000), *EMU: One Year On*, Paris.

Sabethai, I. (1998), "Unemployment in Europe and the Risk of a Slowdown in Growth: Causes and Proposed Solutions Under the EMU Regime", αδημοσίευτο, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούνιος.

Siebert, H. (1997), "Labor Market Rigidities: At the Root of Unemployment in Europe", *Journal of Economic Perspectives*, 11, pp. 37-54.

Wyplosz, C. (1997) "Notes on Unemployment in Europe", Ομιλία στην Τράπεζα της Ελλάδος, Μάιος.

Χρηματοπιστωτική απελευθέρωση, περιορισμοί ρευστότητας και ιδιωτική κατανάλωση στην Ελλάδα¹

Ιωάννα Κ. Μπαρδάκα
Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών

1. Εισαγωγή

Τα τέλη της δεκαετίας του 1980 στην Ελλάδα χαρακτηρίστηκαν από την έναρξη εφαρμογής ενός κυβερνητικού προγράμματος για τη συστηματική απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η πολιτική αυτή περιέλαβε και μέτρα για την απελευθέρωση της καταναλωτικής πίστης, η οποία από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 αυξάνεται με επιταχυνόμενο ρυθμό (βλ. Διάγραμμα 1 στην επόμενη σελίδα), που εντάθηκε περισσότερο τη δεκαετία του 1990.² Η πραγματική καταναλωτική πίστη παρουσίασε αύξηση της τάξεως του 155% μεταξύ 1994 και 1997. Το ίδιο χρονικό διάστημα, η μέση ροπή για κατανάλωση εμφάνισε άνοδο κατά 7 εκατοστιαίες μονάδες, παρότι το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα παρέμεινε σε σταθερά επίπεδα τα χρόνια αυτά και μάλιστα το 1995 παρουσίασε αύξηση. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η μέση ροπή για κατανάλωση είχε αυξηθεί κατά 3 εκατοστιαίες μονάδες το διάστημα 1982-94, κατά το μεγαλύτερο μέρος του οποίου το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα μειωνόταν.

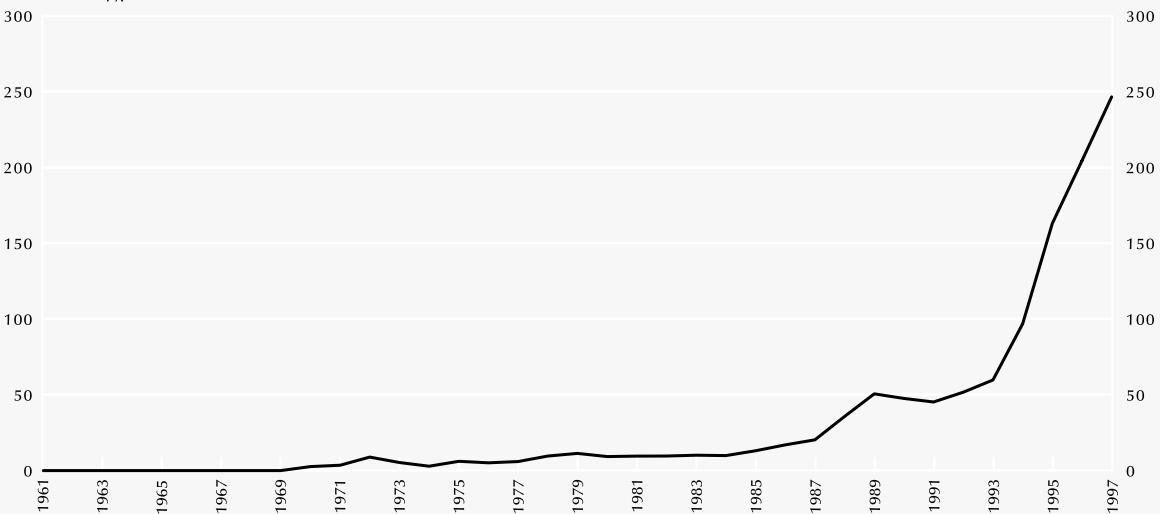
Το Διάγραμμα 2 (σελ. 73), που παρουσιάζει την πραγματική ιδιωτική κατανάλωση και το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα, παρέχει μια εξήγηση της παραπάνω συμπεριφοράς. Παρατηρούμε ότι η πραγματική ιδιωτική κατανάλωση βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα ακόμη και όταν το πραγματικό εισόδημα μειώνεται, όπως συνέβη

¹ Το άρθρο εκφράζει τις προσωπικές απόψεις της συγγραφέως και όχι κατ' ανάγκη της Τράπεζας της Ελλάδος. Ευχαριστίες οφείλονται στη H. Gibson για τις εξαιρετικά πολύτιμες προτάσεις της, καθώς και στη N. Ζόνζηλο και στη Σ. Λαζαρέτου για τα πολύτιμα σχόλια και τη συμβολή τους.

² Εκτενής περιγραφή των μέτρων απελευθέρωσης γίνεται στη δεύτερη ενότητα.

Διάγραμμα 1
Προγματική καταναλωτική πίστη¹
(Διοεκ. δρχ.)

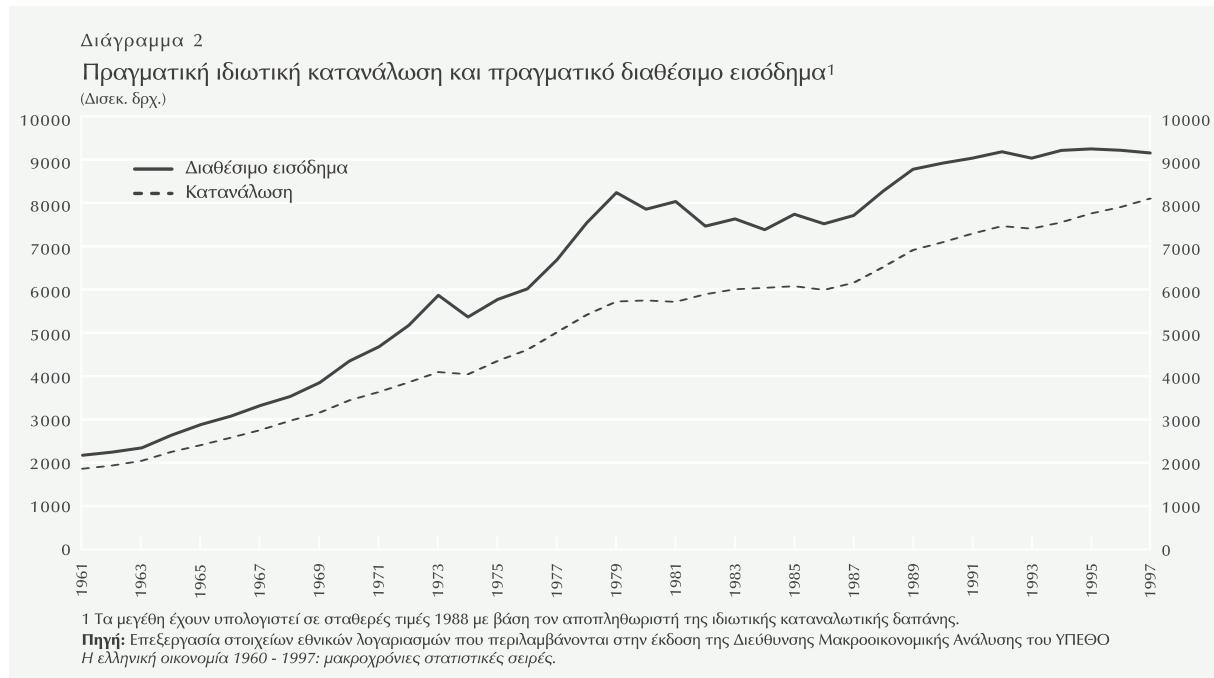
1 Καταναλωτική πίστη, αποπληθωρισμένη με βάση τον αποπληθωριστή της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης σε σταθερές τιμές 1988.
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

στο διάστημα 1982-87 και στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Στα υπόλοιπα τμήματα της περιόδου 1961-97 υπάρχει μια θετική σχέση ανάμεσα στην προγματική ιδιωτική κατανάλωση και στο προγματικό διαθέσιμο εισόδημα. Οι περιορισμοί στο δανεισμό που επικρατούσαν κατά τη δεκαετία του 1980 στην Ελλάδα αποτελούν μια εξήγηση της σχέσης αυτής, που συχνά αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως "υπερβολική ευαισθησία" της κατανάλωσης στο τρέχον εισόδημα. Η ύπαρξη των περιορισμών ερμηνεύει επίσης και τη χαμηλή μέση ροπή για κατανάλωση, ενώ η πρόσφατη απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος μπορεί να θεωρηθεί το αίτιο για την άνοδό της.

Οι θεωρίες της κατανάλωσης που είναι προσανατολισμένη στο μέλλον ενσωματώνουν τέτοιες εξηγήσεις σχετικά με την καταναλωτική συμπεριφορά. Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και του 1980, ο χρηματοπιστωτικός τομέας

πολλών βιομηχανικών χωρών απελευθερώθηκε και πολλοί ερευνητές ανέλυσαν τις σχετικές επιπτώσεις στην καταναλωτική συμπεριφορά βασιζόμενοι στις παραπάνω θεωρίες.

Οι θεωρίες της κατανάλωσης που είναι προσανατολισμένη στο μέλλον έχουν ως αφετηρία την υπόθεση ότι τα άτομα βασίζουν τις αποφάσεις τους για το πόσο θα καταναλώσουν όχι μόνο στο τρέχον εισόδημα, αλλά και στο αναμενόμενο, σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους, μελλοντικό εισόδημα, επιχειρώντας να εξομαλύνουν τα επίπεδα κατανάλωσης κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Βασική υπόθεση είναι ότι τα άτομα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αποταμεύουν και να δανείζονται. Στις χώρες όπου έχει ολοκληρωθεί η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση, υπάρχει μεγαλύτερη ευκολία δανεισμού χάρη στην αυξημένη διάθεση πιστώσεων και οι καταναλωτές τείνουν να ακολουθούν πρότυπα προσανατολισμού προς το μέλλον.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να εξετάσει την επίδραση της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης στη συνολική ιδιωτική κατανάλωση στην Ελλάδα. Ακολουθώντας τους Darby και Ireland (1994), Sefton and In't Veld (1999), Rockerbie (1997), Bai and Whitley (1997) και Brunila (1997), θεωρούμε ότι μερικοί καταναλωτές είναι προσανατολισμένοι προς το μέλλον σύμφωνα με τον Blanchard (1985), ενώ οι υπόλοιποι αντιμετωπίζουν περιορισμούς ρευστότητας και επηρεάζονται από το επίπεδο του τρέχοντος διαθέσιμου εισοδήματος. Ο συνδυασμός των δύο παραπάνω θεωριών σε μια σχέση βοηθά στη διερεύνηση του ερωτήματος ποια θεωρία ερμηνεύει καλύτερα τη συμπεριφορά της συνάρτησης κατανάλωσης στην Ελλάδα. Η συνάρτηση της κατανάλωσης εκτιμάται για χωριστές περιόδους, με ειδική αναφορά στην περίοδο κατά την οποία έλαβε χώρα η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η χρηματοπιστωτι-

κή απελευθέρωση είχε επίδραση στη συμπεριφορά των καταναλωτών και οδήγησε σε αύξηση του ποσοστού των καταναλωτών που ακολουθούν πρότυπα προσανατολισμένα στο μέλλον. Η υπόθεση της "υπερβάλλουσας ευαισθησίας" ερμηνεύει καλύτερα την καταναλωτική συμπεριφορά όταν υπάρχουν χρηματοπιστωτικοί περιορισμοί και χάνει την ισχύ της με την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Στην επόμενη ενότητα γίνεται μια σύντομη αναδρομή στα μέτρα απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος κατά τα τελευταία 15 χρόνια στην Ελλάδα. Η τρίτη ενότητα αναφέρεται συνοπτικά στην πρόσφατη βιβλιογραφία και αναπτύσσει το θεωρητικό πρότυπο και την εμπειρική εξειδίκευση της κατανάλωσης. Στην τέταρτη ενότητα διενεργείται η εμπειρική ανάλυση, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και αναλύονται οι συνέπειες της χρη-

ματοπιστωτικής απελευθέρωσης για την ιδιωτική κατανάλωση. Τέλος, η πέμπτη ενότητα συνοψίζει τα συμπεράσματα της εργασίας.

2. Η διαδικασία της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης στην Ελλάδα

Σε αυτή την ενότητα περιγράφεται η διαδικασία απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ελλάδα, δεδομένης της επίδρασής της στη συμπεριφορά της κατανάλωσης υπό συνθήκες περιορισμού της ρευστότητας. Πριν από το 1987, το χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ελλάδος χαρακτηριζόταν από την ύπαρξη εκτεταμένων ελέγχων, που ήταν απαραίτητοι, μεταξύ άλλων, για τη χρηματοδότηση του υπερβολικά μεγάλου δημόσιου τομέα. Οι έλεγχοι αφορούσαν τις τιμές (π.χ. διοικητικός έλεγχοι των περισσότερων επιτοκίων) ή τις ποσότητες (π.χ. περιορισμοί στη διάθεση πιστώσεων εκ μέρους των εμπορικών τραπεζών ή των λοιπών πιστωτικών ιδρυμάτων, η οποία επηρεαζόταν από τα υποχρεωτικά ποσοστά επένδυσης ή τα υποχρεωτικά ποσοστά ρευστών διαθεσίμων). Άλλοι άμεσοι έλεγχοι που είχαν υιοθετηθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος ήταν: περιορισμοί στην πολιτική χαρτοφυλακίου των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, καθώς και έλεγχοι στη διεθνή ροή κεφαλαίων. Οι περιορισμοί στη παροχή πίστης ήταν απαραίτητοι για να εμποδίσουν την αύξηση της ρευστότητας που προέκυπτε από τα θεσμοθετημένα χαμηλά επιτόκια.

Επιπλέον, η αγορά κεφαλαίων ήταν ρηχή, καθιστώντας τον τραπεζικό τομέα κυρίαρχη πηγή χρηματοδότησης, ενώ τα ασφαλιστικά ταμεία και οι ασφαλιστικές εταιρίες ελέγχονταν από το

κράτος χωρίς να έχουν αισθητή παρουσία στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ο ανταγωνισμός ήταν χαμηλός έως ανύπαρκτος, ο δε χρηματοπιστωτικός τομέας παρουσίαζε υψηλή συγκεντρωση και περιορισμένο αριθμό προϊόντων. Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, η κυβέρνηση έθεσε σε εφαρμογή ένα εντατικό πρόγραμμα απελευθέρωσης, που ολοκληρώθηκε το 1997-98 και οδήγησε σε πλήρη αναδιάρθρωση του χρηματοπιστωτικού τομέα. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα πιο σημαντικά μέτρα κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα.

Ένα από τα πρώτα μέτρα που εφαρμόστηκαν ήταν η απελευθέρωση των επιτοκίων, η οποία ξεκίνησε το 1984, συνεχίστηκε το 1986-87 με το Πρόγραμμα Σταθεροποίησης και σχεδόν ολοκληρώθηκε το 1993. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων 10 ετών, τα επιτόκια αρχικά αυξήθηκαν μετά την έναρξη της απελευθέρωσης και στη συνέχεια μειώθηκαν μετά την ολοκλήρωσή της, διευκολύνοντας την πιστωτική επέκταση και ασκώντας έτσι ευνοϊκή επίδραση στην κατανάλωση. Με την κατάργηση του ελάχιστου επιτοκίου καταθέσεων στις αρχές του 1993 ολοκληρώθηκε η σειρά μέτρων που ελήφθησαν με σκοπό να επηρεαστεί το επίπεδο και η διάρθρωση των επιτοκίων.

Το 1984 άρχισε μια προσπάθεια από την Τράπεζα της Ελλάδος για την ελάττωση των πιστωτικών ελέγχων επί των εμπορικών τραπεζών, η οποία συνεχίστηκε με τη μείωση του ποσοστού των ελάχιστων αποθεματικών στο 9% το 1990, την κατάργηση του υποχρεωτικού ποσοστού επένδυσης των εμπορικών τραπεζών το 1993 και την κατάργηση των υποχρεωτικών τραπεζικών χορηγήσεων προς τις επιχειρήσεις τον Ιούλιο του 1993. Η Τράπεζα εισή-

Πίνακας 1

Μέτρα απελευθέρωσης του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος

Έτος	Μέτρα απελευθέρωσης
1982	Καταργείται η Νομισματική Επιτροπή.
1984	Η Τράπεζα της Ελλάδος αρχίζει να ελαττώνει τους πιστωτικούς ελέγχους και θέτει ανώτατο όριο στην πιστωτική επέκταση.
1985	Καθιερώνονται οι πιστωτικές κάρτες. Το ελάχιστο επιτόκιο των βραχυπρόθεσμων δανείων προς τη γεωργία και τη βιομηχανία αυξάνεται. Έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου πωλούνται στο κοινό για πρώτη φορά τον Αύγουστο και τα επιτόκια τους αυξάνονται τον Οκτώβριο.
1987	Καταργείται το ανώτατο όριο της πιστωτικής επέκτασης των τραπεζών μέσω πιστωτικών καρτών και διπλασιάζεται το ανώτατο όριο των εν λόγω πιστώσεων ανά πελάτη. Αρχίζουν να πωλούνται στο κοινό ομόλογα του Δημοσίου δύναμης τριών ετών με σταθερό επιτόκιο. Εγκρίνεται η έκδοση πιστοποιητικών καταθέσεων και ομολόγων με επιτόκια που υφίστανται διαπραγμάτευση ελεύθερα. Τα 4/5 των δανείων των εμπορικών τραπεζών προς τον ιδιωτικό τομέα μπορούν να χορηγούνται χωρίς ειδικούς περιορισμούς. Απελευθερώνονται τα επιτόκια των καταθέσεων προθεσμίας, ταμευτηρίου και ομολόγων. Καταργείται το ανώτατο όριο του επιτοκίου των βραχυπρόθεσμων τραπεζικών δανείων.
1989	Απελευθερώνονται τα επιτόκια των τρεχούμενων λογαριασμών και των λογαριασμών καταθέσεων όψεως.
1990	Διενεργείται από την Τράπεζα της Ελλάδος η πρώτη δημοπρασία έντοκων γραμματίων. Το ποσοστό των υποχρεωτικών αποθεματικών ορίζεται στο 9%.
1991	Καθιερώνονται τα repos. Επιβάλλεται φόρος στο εισόδημα από τόκους τραπεζικών καταθέσεων. Εγκρίνεται η έκδοση πιστωτικών καρτών εκ μέρους των εμπορικών τραπεζών, της Κτηματικής και της Αγροτικής Τράπεζας, καθώς και η πώληση των καρτών αυτών μέσω άλλων τραπεζών χωρίς έγκριση της Τράπεζας της Ελλάδος. Απελευθερώνονται οι πληρωμές μέσω πιστωτικών καρτών εκ μέρους Ελλήνων που ταξιδεύουν στις χώρες της ΕΕ (Μάρτιος). Επιτρέπεται στις κτηματικές τράπεζες να ανοίγουν τρεχούμενους λογαριασμούς καταθέσεων, στις τράπεζες επενδύσεων να δέχονται καταθέσεις σε δραχμές και να χορηγούν δάνεια για κεφάλαιο κίνησης, καθώς και στην Αγροτική Τράπεζα να χορηγεί τους ίδιους τύπους δανείων με τις εμπορικές τράπεζες.
1991-92	Καταργείται η υποχρέωση των τραπεζών να διαθέτουν 9% των καταθέσεων τους για τη χρηματοδότηση δημόσιων επιχειρήσεων. Οι τράπεζες πλέον καθορίζουν ελεύθερα το επιτόκιο σχεδόν του 90% του συνόλου των πιστώσεων. Καταργούνται οι έλεγχοι συναλλαγμάτων.
1992	Απελευθερώνεται το επιτόκιο των καταθέσεων που είναι μετατρέψιμες σε δραχμές.
1993	Καταργείται το ελάχιστο επιτόκιο καταθέσεων (Μάρτιος). Καταργείται το υποχρεωτικό ποσοστό επενδύσεων των εμπορικών τραπεζών σε έντοκα γραμμάτια. Απελευθερώνεται η κίνηση κεφαλαίων με τις χώρες της ΕΕ (Μάρτιος). Καταργείται ο φόρος 3% επί των τραπεζικών δανείων (Ιούνιος). Καταργείται η δέσμευση του ποσοστού των καταθέσεων που προορίζονται για δάνεια πρός μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (Ιούλιος).
1994	Το ανώτατο όριο των προσωπικών δανείων ορίζεται στα 8 εκατ. δραχμές. Απαγορεύεται πλέον η νομισματική χρηματοδότηση του δημοσιονομικού ελλείμματος (Ιανουάριος). Καταργείται ο φόρος 8% επί του κύκλου εργασιών των τραπεζών (Ιανουάριος).
1995	Καθιερώνεται Σύστημα Εγγύησης Τραπεζικών Καταθέσεων. Απούλοποιούνται οι τίτλοι του Δημοσίου.

Πηγή: OECD, *Economic Surveys*, 1985-1998, και Τράπεζα της Ελλάδος, *Έκθεση του Διοικητή*, για τα έτη 1987-1998.

γιαγε την πολιτική της ανοικτής αγοράς τον Αύγουστο του 1985.

Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει λάβει διάφορα μέτρα για την απελευθέρωση της καταναλωτικής πίστης. Η εισαγωγή των πιστωτικών καρτών έγινε το 1985.³ Το 1987 καταργήθηκε το ανώτατο όριο των τραπεζικών πιστώσεων μέσω πιστωτικών καρτών και διπλασιάστηκε το ανώτατο όριο στις πιστώσεις ανά πελάτη.

Τέλος, το 1994 η Τράπεζα της Ελλάδος αύξησε το ανώτατο όριο, κατά δάνειο, των προσωπικών δανείων, επιτρέποντας στους καταναλωτές να βασίζουν τις αποφάσεις τους στο "μόνι-

3 Η καταναλωτική πίστη υπέρχε πριν από το 1987. Δάνεια με τη μορφή γραμμάτων χορηγούνταν από το 1970, αλλά αποτελούσαν μικρό ποσοστό της οικονομικής δραστηριότητας (λιγότερο από 1% του διαθέσιμου εισοδήματος). Το 1997 η πραγματική καταναλωτική πίστη ήταν γύρω στο 3% του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος.

μο” εισόδημα (που αποτελεί το προσδοκώμενο μελλοντικό τους εισόδημα σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους), παρά στο τρέχον εισόδημά τους.⁴ Η επίδραση που άσκησε η άρση των θεσμοθετημένων περιορισμών στη διαθεσιμότητα της καταναλωτικής πίστης φαίνεται από την έκρηξη που παρατηρήθηκε στη πραγματική καταναλωτική πίστη –χαρακτηριστικό είναι οι υψηλοί ρυθμοί μεταβολής της τελευταίας π.χ. το 1988 (76%) και το 1995 (68%)– που υπολογίζεται ως ο λόγος του υπολοίπου της ονομαστικής καταναλωτικής πίστης προς τον αποτληθωριστή της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης. Η πραγματική καταναλωτική πίστη, από 17 δισεκ. δρχ. το 1986, έφθασε γύρω στα 250 δισεκ. δρχ. το 1997 (σε τιμές 1988), όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 1.

Τα παραπάνω μέτρα χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης οδήγησαν (μέσω της αύξησης του μεριδίου των ιδιωτικών τραπεζών στην αγορά) στην αύξηση των ανταγωνιστικών πιέσεων επί του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος και στη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς του.

3. Κατανάλωση προσανατολισμένη στο μέλλον, με περιορισμούς ρευστότητας

Οι θεωρίες της κατανάλωσης που είναι προσανατολισμένη στο μέλλον (η υπόθεση του μόνιμου εισοδήματος, Friedman, 1957, και η υπόθεση του κύκλου ζωής, Ando-Modigliani, 1963) είναι οι πιο διαδεδομένες θεωρίες κατανάλωσης.

Σύμφωνα και με τις δύο θεωρίες, οι καταναλωτές προσανατολίζονται μακροπρόθεσμα και

αποφασίζουν για την τρέχουσα κατανάλωσή τους με βάση το αναμενόμενο μελλοντικό τους εισόδημα, χρησιμοποιώντας αποταμίευση και δανεισμό για την εξομάλυνση της κατανάλωσής τους.

Σύμφωνα με την Υπόθεση Μόνιμου Εισοδήματος (ΥΜΕ), οι καταναλωτές αναθεωρούν τις προσδοκίες για το εισόδημά τους κατά τη διάρκεια της ζωής τους και αυτές οι αναθεωρήσεις είναι απρόβλεπτες, με αποτέλεσμα να είναι απρόβλεπτες και οι μεταβολές στην κατανάλωση. Η κατανάλωση δεν εξαρτάται από το τρέχον αλλά από το μελλοντικό εισόδημα που προσδοκούν τα άτομα. Ο Hall (1978) αποδεικνύει ότι, εάν ισχύει η ΥΜΕ και εάν οι καταναλωτές έχουν ορθολογικές προσδοκίες και τα επιτόκια είναι σταθερά, οι μεταβολές της κατανάλωσης είναι απρόβλεπτες και η καλύτερη πρόβλεψη για την κατανάλωση σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή είναι η τιμή της την προηγούμενη στιγμή, κάτι που σημαίνει ότι η κατανάλωση θα πρέπει να ακολουθεί “τυχαίο περίπτωτο”.

Ο Blanchard (1985) παρέχει μια λύση στο πρόβλημα της άθροισης των προτύπων κατανάλωσης με προσανατολισμό στο μέλλον, χρησιμοποιώντας την υπόθεση ότι οι καταναλωτές αντιμετωπίζουν ένα πεπερασμένο χρονικό ορίζοντα ζωής ή ότι έχουν την ίδια και σταθερή πιθανότητα θανάτου. Στην περίπτωση άπειρου ορίζοντα ζωής, το υπόδειγμα του

⁴ Επίσης, το 1994 λήφθηκαν αρκετά μέτρα για να περιοριστεί η καταναλωτική πίστη και η προκύπτουσα υπερβάλλουσα ρευστότητα. Σημειώνεται ότι το 1989 είχαν αυξηθεί τα επιπόκια των πιστωτικών καρτών, ενώ το 1996 η Τράπεζα της Ελλάδος έθεσε περιορισμούς στο ύψος και τον τρόπο χορήγησης των καταναλωτικών δανείων.

Blanchard καταλήγει να είναι η εξίσωση του Hall (1978). Ο Evans (1988) αναπτύσσει και εκτιμά μια διακριτή μορφή του υποδείγματος του Blanchard (1985). Τα εμπειρικά του αποτελέσματα ενισχύουν την ΥΜΕ και την άποψη ότι οι μεταβολές της κατανάλωσης είναι μη προβλέψιμες.

Με βάση τον Evans (1988), κατασκευάσαμε ένα υπόδειγμα για τη συμπεριφορά των καταναλωτών που είναι προσανατολισμένη στο μέλλον. Υποθέτουμε ότι τα άτομα μεγιστοποιούν τη χρησιμότητα από την κατανάλωση, δεδομένου ότι κατά τη διάρκεια της ζωής τους αντιμετωπίζουν μια σταθερή πιθανότητα θανάτου ($0 \leq p \leq \infty$), ανεξάρτητα από την ηλικία τους (έχοντας τον ίδιο ορίζοντα ζωής $1/p$), ενώ έχουν διαφορετικά επίπεδα πλούτου. Επίσης, χρησιμοποιούμε την υπόθεση ότι όλα τα άτομα του προτύπου έχουν την ίδια ροπή για κατανάλωση και αντιμετωπίζουν πλήρως ανταγωνιστικές αγορές κεφαλαίου και ασφαλειών ζωής.

Θεωρούμε μια συνάρτηση χρησιμότητας ενός αντιπροσωπευτικού καταναλωτή, χρονικά διαχωριζόμενη και με σταθερή σχετική αποστροφή κινδύνου. Η σταθερή σχετική αποστροφή κινδύνου συνεπάγεται φθίνουσα απόλυτη αποστροφή κινδύνου, όπου ο καταναλωτής είναι πρόθυμος να φέρει μεγαλύτερο κίνδυνο καθώς αυξάνεται ο πλούτος του. Οι καταναλωτές μεγιστοποιούν τη χρησιμότητα από την κατανάλωση υπό συνθήκες αβεβαιότητας κατά την αναμενόμενη διάρκεια ζωής τους, ενώ υπόκεινται σε περιορισμό εισοδήματος. Η αβεβαιότητα προέρχεται από το ενδεχόμενο θανάτου.⁵

Υποθέτουμε ότι η λογαριθμική χρησιμότητα είναι:

$$\max \sum_{i=t}^{\infty} \log(C_t^f) e^{-(\theta + \rho)i} \quad (1)$$

όπου C_t^f είναι η κατανάλωση με προσανατολισμό στο μέλλον και θ είναι ο υποκειμενικός παράγοντας προεξόφλησης για το άτομο.

Ο στατικός περιορισμός εισοδήματος είναι:

$$W_t = (1 + r_t)(W_{t-1} + Y_{t-1} - C_{t-1}^f) \quad (2)$$

όπου Y_t , και W_t , είναι εισόδημα από εργασία και μη ανθρώπινο πλούτο αντίστοιχα και r_t είναι ο ρυθμός απόδοσης της αγοράς. Η λύση στο πρόβλημα της μεγιστοποίησης, αν τεθούν ως υπόθεση ορθολογικές προσδοκίες και σταθερά επιπτόκια, είναι η συνάρτηση κατανάλωσης:

$$C_t^f = (\rho + \theta)[H_t + W_t] \quad (3)$$

$$\text{όπου } H_t = \sum_{t=0}^{\infty} \frac{Y_t(1-p)^t}{\prod_{y=0}^{t-1} (1+r_{t+y})}$$

Το H_t είναι ο ανθρώπινος πλούτος και $\rho+\theta$ η οριακή ροπή για κατανάλωση με βάση το συνολικό πλούτο. Ένα πρόβλημα στην εξίσωση (3) είναι ότι ο ανθρώπινος πλούτος δεν είναι δυνατόν να μετρηθεί με ακρίβεια για όλη τη διάρκεια ζωής του ατόμου. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα. Στην παρούσα εργασία επιλέγουμε τη μέθοδο οιονεί διαφορισμού του Hayashi, από όπου προκύπτει:

$$C_t^f = (1 + \mu)C_{t-1}^f + \alpha[W_t - (1 + \mu)(W_{t-1} + Y_{t-1})] + \psi_t \quad (4)$$

όπου $\psi_t = \alpha e_t + u_t - (1 + \mu)u_{t-1}$, $\alpha = \rho + \theta$ και μ είναι ο ρυθμός προεξόφλησης του αναμενό-

⁵ Υποθέτουμε ότι η δημόσια κατανάλωση και η ιδιωτική κατανάλωση δεν σχετίζονται μεταξύ τους, δηλ. ότι δεν υπάρχει σχέση υποκατάστασης ή συμπληρωματικότητας.

μενου μελλοντικου εισοδήματος από εργασία.⁶ Από την υποκατάσταση του Y_{t-1} στην (4) από τη (2) προκύπτει:

$$C_t^f = (1 + \mu)(1 - \alpha)C_{t-1}^f + \alpha \left[1 - \frac{1 + \mu}{1 + r_t} \right] W_t + \psi_t \quad (5)$$

Οι εξισώσεις (3), (4) και (5) είναι εξισώσεις Euler που προέρχονται από τη διαδικασία μεγιστοποίησης.

Κατανάλωση υπό περιορισμούς ρευστότητας

Οι Hall (1978) και Evans (1988) καταλήγουν σε παρόμοια συμπεράσματα, ότι δηλαδή η κατανάλωση δεν εξαρτάται από το εισόδημα ή τον πλούτο παρά μόνο από το προηγούμενο επιπέδο της. Εντούτοις, εκτεταμένοι εμπειρικοί έλεγχοι αυτής της θεωρίας έχουν αποτύχει (Campbell 1987, Hall and Mishkin, 1982, Campbell and Mankiw, 1989, 1991). Η ΥΜΕ δεν επαληθεύεται από τα στατιστικά στοιχεία και αυτό έχει αποδοθεί στην ευαισθησία της κατανάλωσης έναντι του εισοδήματος. Μια γενικά αποδεκτή εξήγηση για την ύπαρξη μιας τέτοιας σχέσης βασίζεται στους περιορισμούς ρευστότητας που αντιμετωπίζει ένα ποσοστό των καταναλωτών και οι οποίοι προέρχονται από τις ατέλειες στις αγορές κεφαλαίων (Hayashi, 1982, Campbell and Mankiw, 1989, 1990).⁷

Στις μελέτες που αναφέρονται στο τέλος της προηγούμενης παραγράφου, αθροίζονται σε μία εξίσωση οι δύο τύποι καταναλωτών, δηλαδή οι προσανατολισμένοι στο μέλλον και εκείνοι που τελούν υπό περιορισμούς ρευστότητας, και γίνεται η υπόθεση ότι η κάθε ομάδα λαμβάνει ένα μεριδίο του συνολικού εισοδήματος. Στην περίπτωση αυτή, η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση συντελεί στη μείωση του ποσο-

στού του εισοδήματος που αντιστοιχεί στους καταναλωτές υπό περιορισμούς ρευστότητας. Επιπλέον, αν αυτό το ποσοστό τείνει στο μηδέν, η ΥΜΕ ισχύει προσεγγιστικά.

Πολλοί από τους συγγραφείς χρησιμοποιούν διεθνή στοιχεία σε μελέτες που περιλαμβάνουν ένα αριθμό χωρών (Jappelli and Pagano 1988, Campbell and Mankiw, 1989, 1991, Evans and Karras, 1996, Brunila, 1997, Sefton and In't Veld, 1999). Κατά τους Jappelli and Pagano (1988), οι οποίοι εξέτασαν επτά χώρες, οι διαφορές ως προς την ευαισθησία της κατανάλωσης έναντι του τρέχοντος εισόδηματος συνδέονται με τις ατέλειες στις αγορές κεφαλαίων. Οι συγγραφείς διαπιστώνουν υψηλότερη εξάρτηση της κατανάλωσης από το τρέχον εισόδημα (και επομένως ένα υψηλότερο ποσοστό καταναλωτών με περιορισμούς ρευστότητας) σε χώρες όπου οι καταναλωτές δανείζονται λιγότερο, όπως αυτό μετρείται με βάση τις προκαταβολές των στεγαστικών δανείων.

Ακολουθώντας τη βιβλιογραφία, υποθέτουμε ότι υπάρχει μια κατηγορία καταναλωτών που δεν έχουν τη δυνατότητα να δανειστούν αμέσως και έτσι δαπανούν όλο το τρέχον διαθέσιμο εισόδημά τους. Η συνάρτηση κατανάλωσης γι' αυτούς είναι κεϋνσιονής μορφής και ορίζεται ως εδής:

6 $H_t = \sum_{\kappa=0}^{\infty} (1+\mu)^{-\kappa} E(Y_{t+\kappa} | I_t)$

7 Έχουν προταθεί και άλλες εξηγήσεις για την εμπειρική αποτυχία του υποδείγματος του Hall και της ΥΜΕ, όπως, μεταξύ άλλων, η κατάργηση ορισμένων υποθέσεων του αρχικού υποδείγματος, όπως της υπόθεσης του σταθερού επιτοκίου, ή οι μη διαχωρισμοί που προκύπτουν από την άθροιση (π.χ. διαρκών και μη διαρκών αγαθών) και, πρόσφατα, ο μη διαχωρισμός μεταξύ αγαθών που παράγονται στην αγορά και εκείνων που παράγονται κατ' οίκον, Baxter and Jermann, 1999.

$$C_t^c = Y_{dt}^c$$

όπου Y_{dt}^c είναι το τρέχον διαθέσιμο εισόδημα για τους καταναλωτές με περιορισμούς ρευστότητας. Η συνολική συνάρτηση κατανάλωσης διευρύνεται στην περίπτωση αυτή για να συμπεριλάβει την κατανάλωση υπό περιορισμούς ρευστότητας. Η συνολική κατανάλωση είναι ένας σταθμικός μέσος όρος των δύο τύπων κατανάλωσης, με σταθμίσεις λ και 1-λ.

$$C_t = C_t^f + C_t^c$$

$$C_t = (1 - \lambda)(p + \theta)(H_t + W_t) + \lambda Y_{dt}$$

$$\begin{aligned} C_t &= (1 - \lambda)(1 + \mu)(1 - \alpha)C_{t-1} + \\ &+ \alpha(1 - \lambda)\left[1 - \frac{1 + \mu}{1 + r_t}\right]W_t + \lambda Y_{dt} + \psi_t \end{aligned} \quad (6)$$

όπου $\psi_t = u_t - (1 + \mu)u_{t-1} + \alpha e_t$, λ είναι το ποσοστό του συνολικού εισοδήματος Y_{dt} που αντιστοιχεί στους καταναλωτές υπό περιορισμούς ρευστότητας και $(1 - \lambda)$ είναι το ποσοστό του εισοδήματος που αντιστοιχεί στους καταναλωτές που είναι προσανατολισμένοι στο μέλλον.

4. Εμπειρικά αποτελέσματα

Χρησιμοποιήσαμε ετήσια στοιχεία για την ελληνική οικονομία της περιόδου 1961-97, τα οποία αφορούν την πραγματική ιδιωτική καταναλωτική δαπάνη για διαρκή και μη διαρκή αγαθά και υπηρεσίες, το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα, τον πραγματικό μη ανθρώπινο πλούτο, το πραγματικό επιτόκιο των δωδεκάμηνων έντοκων γραμματίων του Δημοσίου και τον αποπληθωριστή της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης, ο οποίος χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των πραγματικών τιμών. Σύμφωνα

με τους Brissimis and Leventakis (1985), ορίζουμε το μη ανθρώπινο πλούτο ως το άθροισμα του σωρευμένου ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών και του δημόσιου χρέους. Στο Παράρτημα δίδεται μια πιο λεπτομερειακή περιγραφή των στοιχείων. Η συνάρτηση κατανάλωσης λαμβάνει δύο διαφορετικές μορφές ανάλογα με το αν το επιτόκιο θεωρείται σταθερό ή μεταβλητό:

$$C_t = \Phi_0 + \Phi_1 C_{t-1} + \Phi_2 W_t + \Phi_3 Y_{dt} + \psi_t \quad (7)$$

όπου $\Phi_1 = (1 - \lambda)(1 + \mu)(1 - \alpha)$, $\Phi_2 = a(1 - \lambda)(1 - (1 + \mu)/(1 + r_t))$ και $\Phi_3 = \lambda$, όταν υποθέτουμε ότι το επιτόκιο είναι σταθερό, και

$$C_t = \Phi'_0 + \Phi'_1 C_{t-1} + \Phi'_2 W_t + \Phi'_3 \bar{W}_t + \Phi'_4 Y_{dt} + v_t \quad (8)$$

όπου $\Phi'_1 = (1 - \lambda)(1 + \mu)(1 - \alpha)$, $\Phi'_2 = a(1 - \lambda)$, $\Phi'_3 = -\alpha(1 - \lambda)(1 + \mu)$, $\Phi'_4 = \lambda$ και $\bar{W}_t = (1/(1+r_t))W_t$ όταν το επιτόκιο είναι μεταβλητό.

Η μεταβλητή $\bar{W}_t$ αποτελεί τον προεξοφλημένο πλούτο με επιτόκιο r_t . Η προεξόφληση υπολογίζει το διαφυγόν εισόδημα από τον τόκο που μπορεί να κερδηθεί από τα στοιχεία ενεργητικού τα οποία συσσωρευόμενα αποτελούν τον πλούτο.

Πριν από την εκτίμηση του υποδείγματος ελέγχεται η μη στασιμότητα των μεταβλητών που περιλαμβάνονται στις εξισώσεις (7) και (8). Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει τους ελέγχους augmented Dickey-Fuller (ADF) των μεταβλητών με μία υστέρηση στη βοηθητική εξίσωση.⁸ Τα επίπεδα όλων των σειρών έχουν μία μοναδιαία ρίζα, ενώ

⁸ Επιπλέον υστερήσεις δεν περιλήφθησαν, καθώς τα κατάλοιπα των ADF εξισώσεων δεν έδειξαν αυτοσυσχέτιση.

Πίνακας 2

Έλεγχος μοναδιαίων ριζών

Μεταβλητή	Επίπεδα	Κρίσιμες τιμές	Πρώτες διαφορές	Κρίσιμες τιμές
C_t	-0,591	-2,611	-3,690*	-2,612
C_{t-1}	-0,680	-2,612	-3,639*	-2,613
W_t	-1,298	-3,200	-5,001**	-4,241
W_t	-4,100	-4,241	-9,619**	-4,251
Y_{dt}	-1,518	-2,611	-2,907*	-2,612

Σημείωση: Οι κρίσιμες τιμές είναι σύμφωνα με τον MacKinnon (1991) και υποδηλώνουν επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 10%(*) ή 1%(**).

οι πρώτες διαφορές είναι στάσιμες. Οι σειρές ακολουθούν απλό “τυχαίο περίπτωτο”, εκτός από τις W_t και $\bar{W}_t$ που ακολουθούν “τυχαίο περίπτωτο” με τάση και σταθερά.

Έχουν υιοθετηθεί διάφορες μέθοδοι εκτίμησης για τις συναρτήσεις κατανάλωσης. Για παράδειγμα, στην περίπτωση που το λ είναι σταθερό, χρησιμοποιείται ο Maximum Likelihood Instrumental Variables Moving Average Estimator (IVMA) των Pesaran & Pesaran (1997) (Sefton and In't Veld, 1999 και Sarno and Taylor, 1998). Στην περίπτωση μη γραμμικής εξίσωσης κατανάλωσης έχει υιοθετηθεί η μέθοδος των γενικευμένων ροπών (Generalized Method of Moments, GMM, Darby and Ireland, 1994) ή η μέθοδος των ελάχιστων τετραγώνων σε δύο στάδια (Two Stage Least Squares, Bai and Whitley, 1997).

Οι μέθοδοι αυτές παράγουν αναποτελεσματικές και μη συνεπείς εκτιμήσεις όταν οι μεταβλητές έχουν μοναδιαία ρίζα, όπως συμβαίνει στην παρούσα μελέτη. Το πρόβλημα δεν υπάρχει όταν παρουσιάζεται συνολοκλήρωση μεταξύ των μεταβλητών. Στον Πίνακα 3 απεικονίζονται οι έλεγχοι συνολοκλήρωσης των μεταβλητών των εξισώσεων (7) και (8).

Πίνακας 3

Έλεγχος συνολοκλήρωσης των εξισώσεων (7) και (8)

Εξίσωση συνολοκλήρωσης	Στατιστική ADF	Κρίσιμη τιμή
$C_t = a_0 + a_1 W_t + a_2 Y_{dt} + e_t$	-4,090	-4,450
$C_t = a_0 + a_1 \bar{W}_t + a_2 W_t + a_3 Y_{dt} + e_t$	-4,422	-4,610

Σημείωση: Οι κρίσιμες τιμές είναι σύμφωνα με τους Engle and Yoo (1987) και υποδηλώνουν επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%.

Η εξίσωση (7) περιλαμβάνει τις I(1) μεταβλητές C_t , W_t και Y_{dt} , καθώς οι υστερήσεις δεν λαμβάνονται υπόψη. Για τον έλεγχο συνολοκλήρωσης μεταξύ αυτών των μεταβλητών χρησιμοποιείται η διαδικασία ελέγχου Engle-Granger, η οποία ελέγχει για την ύπαρξη μοναδιαίας ρίζας στα κατάλοιπα της παλινδρόμησης $C_t = \alpha_0 + \alpha_1 W_t + \alpha_2 Y_{dt} + e_t$.

Ο Πίνακας 3 παρουσιάζει τα αποτελέσματα των ελέγχων ADF στα κατάλοιπα. Συγκρίνοντας αυτές τις τιμές με τις αντίστοιχες κρίσιμες τιμές, καταλήγουμε ότι δεν υπάρχει συνολοκλήρωση, δεδομένου ότι τα κατάλοιπα έχουν μία μοναδιαία ρίζα (η υστέρηση στην εξίσωση ADF καθορίστηκε με βάση το Akaike Information

Criterion και ήταν 2). Για να είναι δυνατή η εφαρμογή των παραπάνω μεθόδων εκτίμησης και οι εκτιμηθείσες παράμετροι να έχουν τις επιθυμητές ιδιότητες, η εξίσωση (7) πρέπει να εκτιμηθεί στις πρώτες διαφορές.

Η διαδικασία ελέγχου Engle-Granger για τη συνολοκλήρωση των I(1) μεταβλητών της εξίσωσης (8), C_t , W_t , $\bar{W}_t$ και Y_{dt} , αποτυγχάνει να απορρίψει τη μηδενική υπόθεση μοναδιαίας ρίζας στα κατάλοιπα της εξίσωσης $C_t = \alpha_0 + \alpha_1 W_t + \alpha_2 \bar{W}_t + \alpha_3 Y_{dt} + e_t$ (με υστέρηση 3 στην εξίσωση ADF) και η εξίσωση (8) επίσης πρέπει να εκτιμηθεί σε πρώτες διαφορές.

Οι Sefton and In't Veld (1999) ισχυρίζονται ότι, επειδή το σφάλμα στις εξισώσεις (7) και (8) είναι MA(1) (Moving Average τάξεως 1) και επιπλέον σχετίζεται με τις ανεξάρτητες μεταβλητές, οι εκτιμήσεις που προέρχονται από την εφαρμογή της μεθόδου των ελάχιστων τετραγώνων είναι μεροληπτικές και ασυνεπείς. Αυτό αποδίδεται στον οιονεί διαφορισμό που έγινε για να προκύψει η συνάρτηση κατανάλωσης (Hayashi, 1982), στο ότι στην καταναλωτική δαπάνη περιλαμβάνονται διαρκή αγαθά (Mankiw, 1982) και στο πρόβλημα ταυτόχρονης συσχέτισης (simultaneity, Mankiw, 1989). Επομένως θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν βιοηθητικές μεταβλητές για την εκτίμηση. Συχνά ως βιοηθητικές μεταβλητές χρησιμοποιούνται οι ανεξάρτητες μεταβλητές με υστέρηση δύο περιόδων, οι οποίες δικαιολογούνται από την ύπαρξη των MA(1) σφαλμάτων (βλ. Campbell and Mankiw, 1989). Η κατάλληλη μεθόδος εκτίμησης των εξισώσεων (7) και (8), δεδομένου ότι το λ θεωρείται σταθερό, είναι επομένως η IVMA.

Ο Πίνακας 4 (σελ. 82) παρουσιάζει τα αποτελέ-

σματα της εκτίμησης των εξισώσεων (7) και (8) με σταθερό και μεταβλητό επιτόκιο αντίστοιχα και με σταθερό λ, με τη μεθόδο IVMA.⁹ Ο Πίνακας παρέχει τις εκτιμήσεις των συντελεστών με βάση τις αντίστοιχες στατιστικές t και τον προσαρμοσμένο συντελεστή προσδιορισμού. Έλεγχος στον περιορισμό ότι η παράμετρος λ είναι μηδέν γίνεται με τη στατιστική Wald.

Για να εξετάσουμε τη συμπεριφορά της συνάρτησης κατανάλωσης για διαφορετικές χρονικές περιόδους, πριν και μετά τη χρηματοπιστωτική απελευθέρωση, προβαίνουμε σε εκτίμηση των ίδιων εξισώσεων κατανάλωσης (7) και (8) για τρία διαφορετικά δείγματα: 1961-90, όταν υπήρχαν χρηματοπιστωτικοί περιορισμοί, 1980-97, δηλαδή στην περίοδο της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης, και 1961-97, δηλαδή για το σύνολο της περιόδου του δείγματος.¹⁰

Με βάση τις υποθέσεις ότι το επιτόκιο είναι είτε σταθερό είτε μεταβλητό, ο συντελεστής της μεταβλητής ΔY_{dt} , που αντιπροσωπεύει το ποσοστό των καταναλωτών υπό περιορισμούς ρευστότητας, είναι στατιστικά σημαντικός και θετικός. Στο χρονικό διάστημα της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης 1980-97, ο συντελεστής είναι στατιστικά σημαντικός σε χαμηλότερο επίπεδο στατιστικής εμπιστοσύνης (90%) και δεν είναι στατιστικά σημαντικός σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, γεγονός που δηλώνει μια τάση μείωσης της σημασίας της μεταβλητής αυτής στη συνάρτηση κατανάλωσης κατά την

⁹ Το ΜΑ σφάλμα είναι τάξεως 4 (στις περισσότερες περιπτώσεις), ή 2, ή με υστερήσεις 2, 4 και 6, ή με υστερήσεις 2 και 4.

¹⁰ Είναι γενικά παραδεκτό ότι η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση στην Ελλάδα έλαβε χώρα μετά το 1987. Επειδή όμως το δείγμα 1987-97 είναι ανεπάρκες σε βαθμούς ελευθερίας, προσέτουμε μερικές παραπτηρήσεις ξεκινώντας από το 1980.

Πίνακας 4

Εκτίμηση με IVMA των εξισώσεων (7) και (8) σε πρώτες διαφορές, με καταναλωτές υπό περιορισμούς ρευστότητας

Μεταβλητό πραγματικό επιτόκιο – εξίσωση (8)

Περίοδος εκτίμησης	1961-97	1961-90	1980-97
Εξαρτημένη μεταβλητή: ΔC_t			
Σταθερά	148,9 (7,36*)	121,3 (3,85*)	152,1 (3,78*)
ΔY_{dt}	0,27 (4,85*)	0,36 (4,50*)	0,21 (1,81**)
ΔW_t	-0,07 (-1,75**)	-0,06 (-0,67)	-0,06 (-1,27)
$\Delta \bar{W}_t$	-0,01 (-1,32)	-0,01 (-1,38)	0,01 (0,78)
$\bar{R}^2$	0,48	0,32	-0,28
Στατιστική Wald $\lambda=0$	23,5*[0,000]	20,3*[0,000]	3,3*[0,070]

Σταθερό πραγματικό επιτόκιο – εξίσωση (7)

Εξαρτημένη μεταβλητή: ΔC_t			
Σταθερά	158,9 (7,94*)	128,8 (4,89*)	115,4 (4,06*)
ΔY_{dt}	0,22 (3,85*)	0,28 (4,15*)	0,20 (2,39*)
$\Delta \bar{W}_t$	-0,07 (-2,20*)	-0,04 (-0,74)	0,02 (0,37)
$\bar{R}^2$	0,53	0,52	0,13
Στατιστική Wald $\lambda=0$	14,8*[0,000]	17,2*[0,000]	5,7*[0,017]

Σημείωση: Οι στατιστικές της παρουσιάζονται σε παρενθέσεις, ενώ οι τιμές ρ σε αγκύλες. * δηλώνει στατιστική σημαντικότητα σε επίπεδο 5%, ** σε επίπεδο 10%. $\bar{R}^2$ είναι ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού. Η στατιστική Wald κατανέμεται με την κατανομή χ^2 , με κρίση τιμή: $\chi^2_c=2,70$, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 10%. Οι βοηθητικές μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στην εκτίμηση των εξισώσεων (7) και (8) είναι η σταθερά, η δεύτερη και η τρίτη υστέρηση των ανεξάρτητων και της εξαρτημένης μεταβλητής σε κάθε εξίσωση αντίστοιχα.

ανωτέρω περίοδο. Η υπόθεση της "υπερβάλλουσας ευαισθησίας" γίνεται λιγότερο ισχυρή. Σε παραπλήσιο συμπέρασμα καταλήγουμε, βασιζόμενοι στη στατιστική Wald, για τον έλεγχο της στατιστικής σημαντικότητας του λ , η οποία χάνει σε ισχύ (η τιμή ρ αυξάνεται στην περίοδο της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης). Η υπόθεση ότι το λ είναι μηδέν απορρίπτεται για όλο το δείγμα και για τη χρονική περίοδο που υπήρχαν χρηματοπιστωτικοί περιορισμοί με χαμηλότερες τιμές ρ .

Το μέγεθος του συντελεστή που αντιπροσωπεύει το ποσοστό των καταναλωτών υπό περιορισμούς ρευστότητας είναι υψηλότερο

για την περίοδο 1961-90 και για το σύνολο του δείγματος (36% και 27%, αντίστοιχα, με μεταβλητό επιτόκιο και 28% και 22% με σταθερό), ενώ παρουσιάζεται μειωμένο για το διάστημα 1980-97 (21% στην εξίσωση (8) και 20% στην εξίσωση (7)). Το αποτέλεσμα αυτό είναι σύμφωνο με την υπόθεση ότι η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση συντελεί στη διαμόρφωση ελαστικότερων περιορισμών ρευστότητας για τους καταναλωτές.

Το πρότυπο προσαρμογής (μετά τη χρηματοπιστωτική απελευθέρωση) του ποσοστού των καταναλωτών που αντιμετωπίζουν περιορισμούς ρευστότητας το οποίο παρουσιάζεται

σ' αυτή τη μελέτη είναι πιο κοντά στο πρότυπο της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, όπως αναλύεται στη μελέτη των Sefton and In't Veld (1999). Στο διάστημα 1985-93, το ποσοστό καταναλωτών με περιορισμούς ρευστότητας στη Γερμανία μειώθηκε κατά 10% ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο κατά 15%, σε αντίθεση με την έντονη προσαρμογή του ποσοστού αυτού στις ΗΠΑ και τον Καναδά, όπου μειώθηκε κατά 30% και 20% αντίστοιχα. Στην Ελλάδα, στο διάστημα 1980-97, το ίδιο ποσοστό μειώθηκε κατά 15%, με βάση την υπόθεση ότι το επιτόκιο είναι μεταβλητό. Το εκτιμημένο ποσοστό καταναλωτών με περιορισμούς ρευστότητας στην Ελλάδα για το δείγμα που περιλαμβάνει την περίοδο των χρηματοπιστωτικών περιορισμών και εκείνη της απελευθέρωσης είναι γύρω στο 30% και προσεγγίζει περισσότερο εκείνο της Γερμανίας (31%), ενώ είναι υψηλότερο (όπως ήταν αναμενόμενο) από εκείνα του Καναδά και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Στην παρούσα μελέτη, οι εκτιμήσεις σχετικά με το μέγεθος των περιορισμών ρευστότητας για την Ελλάδα εμφανίζονται επίσης υψηλότερες σε σχέση με εκείνες για το Ηνωμένο Βασίλειο στη μελέτη των Sarno and Taylor (1998), όπου το ποσοστό των καταναλωτών με περιορισμούς ρευστότητας είναι 21% με σταθερό επιτόκιο και 18% με μεταβλητό επιτόκιο για το διάστημα 1963-94. Ο Rockerbie (1997), εκτιμώντας συναρτήσεις κατανάλωσης βασισμένες στην εξειδίκευση του Evans (1988) για τις Ηνωμένες Πολιτείες, διαπιστώνει, όπως και η παρούσα μελέτη, ότι οι σταθερότερες εκτιμήσεις παραγονται από τη συνάρτηση που χρησιμοποιεί την υπόθεση ότι το επιτόκιο είναι μεταβλητό. Σε συμφωνία με την υπόλοιπη βιβλιογραφία, ο Rockerbie διαπιστώνει ότι για το διάστημα

1963-91 υπάρχει ένα σχετικά υψηλό ποσοστό (γύρω στο 40%) καταναλωτών με περιορισμούς ρευστότητας, αρκετά υψηλότερο από εκείνο της Ελλάδος.

Ο συντελεστής της μεταβλητής ΔW_t στις δύο μορφές της εξίσωσης κατανάλωσης, (7) και (8), εμφανίζεται αρνητικός, οδηγώντας στην απόρριψη της υπόθεσης της Ρικαρντιανής Ισοδυναμίας, είναι όμως στατιστικά σημαντικός μόνο στην περίπτωση του συνόλου του δείγματος (εκεί η απόρριψη της υπόθεσης είναι ιδιαίτερα ισχυρή). Ο πλούτος που προκύπτει από την κατοχή κρατικών ομολόγων από ιδιώτες δεν φαίνεται να αφήνει αδιάφορους τους καταναλωτές στην Ελλάδα. Οι καταναλωτές με προσανατολισμό προς το μέλλον προβλέπουν ότι θα αυξηθούν οι φόροι για την αποπληρωμή του δημόσιου χρέους που προκύπτει από την πώληση κρατικών ομολόγων για τη χρηματοδότηση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Η μείωση του πλούτου των καταναλωτών, η οποία θα προέλθει από τη μελλοντική επιβολή φόρων, δεν είναι ισοδύναμη με την αύξηση του εν λόγω πλούτου χάρη στην κατοχή των κρατικών ομολόγων. Αυτό συμβαίνει γιατί οι καταναλωτές προεξοφλούν τις μελλοντικές αυξήσεις των φόρων με χαμηλότερο επιτόκιο από εκείνο που αντιστοιχεί στο δημόσιο χρέος, έτσι ώστε οι αυξήσεις αυτές να φαίνονται αρκετά σημαντικές, με αποτέλεσμα η αποταμίευση των καταναλωτών να αυξάνεται και αντίστοιχα να μειώνεται η κατανάλωσή τους. Η μείωση αυτή είναι αρκετή ώστε να παρουσιάζεται μια αρνητική σχέση ανάμεσα στον πλούτο που προέρχεται από κρατικά ομόλογα και στην κατανάλωση. Η επιδραση της μεταβλητής των πρώτων διαφορών του πλούτου στις πρώτες διαφορές της κατανάλωσης παρουσιάζεται σταθερή κατά

μήκος των δειγμάτων και των εξειδικεύσεων. Το μέγεθος της επιδρασης είναι, σύμφωνα με το συντελεστή, συστηματικά γύρω στο -0,1, εκτός από την περίπτωση της εξίσωσης (7) για τη χρονική περίοδο 1980-97.

Ο εκτιμημένος συντελεστής της $\Delta\bar{W}_t$ στην εξίσωση (8) εμφανίζει συνέπεια για τα χρόνια κατά τα οποία υπήρχαν χρηματοπιστωτικοί περιορισμοί και για το σύνολο του δείγματος, έχοντας ακριβώς το ίδιο μέγεθος και πρόσημο, αλλάζει όμως πρόσημο για το διάστημα 1980-97, όταν η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση επηρέασε τη συμπεριφορά των επιτοκίων. Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα των εξισώσεων (7) και (8) μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η υπόθεση μεταβλητού επιτοκίου με την εισαγωγή των πρώτων διαφορών του προεξοφλημένου πλούτου δεν τροποποιεί κατά πολύ τους συντελεστές των μεταβλητών του εισοδήματος και του πλούτου εκτός από το διάστημα 1980-97, όταν και τα επιτόκια ήταν μεταβλητά λόγω της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης.

Η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση επηρεάζει την απόδοση της συνάρτησης κατανάλωσης όπως φαίνεται στον Πίνακα 4. Οι εξισώσεις (7) και (8) χάνουν την ερμηνευτική τους ισχύ για το διάστημα 1980-97. Από την άλλη πλευρά, η εξίσωση κατανάλωσης με την καλύτερη προσαρμογή είναι εκείνη που αφορά όλο το δείγμα και όταν υποτίθεται ότι είναι σταθερό το επιτόκιο. Σε αυτή την περίπτωση εξασφαλίζεται υψηλή στατιστική σημαντικότητα των συντελεστών και ο υψηλότερος προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού. Η εξειδίκευση αυτή της συνάρτησης κατανάλωσης φαίνεται πιο κατάλληλη για τα χρόνια κατά τα οποία υπήρχαν χρηματοπιστωτικοί περιορισμοί.

Οι εξισώσεις (7) και (8) επανεκτιμήθηκαν με τη μέθοδο IVMA,¹¹ με τον περιορισμό ότι δεν υπάρχουν καταναλωτές με περιορισμούς ρευστότητας ($\lambda=0$), και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.¹² Οι τιμές των συντελεστών πλούτου δεν διαφοροποιούνται έντονα όταν παραλείπεται η μεταβλητή ΔY_{dt} . Ιδιαίτερα οι τιμές των συντελεστών των μεταβλητών των εξισώσεων (7) και (8) παραμένουν αμετάβλητες όταν οι εκτιμήσεις αφορούν την περίοδο της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης. Εξάλλου, το ποσοστό των καταναλωτών με περιορισμούς ρευστότητας μειώνεται (όπως φαίνεται και στον Πίνακα 4), έτσι ώστε η παράλειψή του από τη συνάρτηση κατανάλωσης να μην επηρεάζει τη συμπεριφορά της. Οι καταναλωτές αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο στις μεταβλητές του πλούτου, ανεξάρτητα από το αν υπάρχουν περιορισμοί ρευστότητας. Αυτό συνδυάζεται με την κατά κανόνα μη στατιστική σημαντικότητα των συντελεστών του πλούτου στην περίοδο της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης ανεξάρτητα από τη μορφή της εξειδίκευσης.¹³

Οι εξισώσεις (7) και (8), όταν δεν περιλαμβάνουν καταναλωτές με περιορισμούς ρευστότητας, παρουσιάζουν χαμηλότερη απόδοση βάσει των προσαρμοσμένων συντελεστών προσδιορισμού από ότι όταν αναφέρονται στο σύνολο των καταναλωτών, για το σύνολο του δείγματος και για την περίοδο που υπήρχαν χρηματοπιστωτικοί περιορισμοί. Κάτι τέτοιο δεν παρα-

11 Η τάξη του MA σφάλματος ήταν 4 ή 2 ή με υστερήσεις στα 2, 4 και 6.

12 Η ίδια διαίρεση σε υποπεριόδους εφαρμόστηκε και σ' αυτή την περίπτωση.

13 Οι μεταβλητές πλούτου είναι στατιστικά σημαντικές όταν στο δείγμα περιλαμβάνεται η περίοδος των χρηματοπιστωτικών περιορισμών.

Πίνακας 5

Εκτίμηση με IVMA των εξισώσεων (7) και (8) σε πρώτες διαφορές,
με καταναλωτές χωρίς περιορισμούς ρευστότητας

Μεταβλητό πραγματικό επιπτόκιο – εξίσωση (8)

Περίοδος εκτίμησης	1961-97	1961-90	1980-97
Εξαρτημένη μεταβλητή: ΔC_t			
Σταθερά	218,4 (12,55*)	222,7 (10,30*)	164,1 (4,30*)
ΔW_t	-0,12 (-2,73*)	-0,13 (1,90**)	-0,07 (-1,23)
$\Delta \bar{W}_t$	0,01 (2,03*)	0,01 (1,99**)	0,01 (1,37)
R^2	0,14	0,17	-0,16

Σταθερό πραγματικό επιπτόκιο – εξίσωση (7)

Εξαρτημένη μεταβλητή: ΔC_t	1961-97	1961-90	1980-97
Σταθερά	228,04 (11,33*)	200,75 (8,34*)	123,5 (3,28*)
$\Delta \bar{W}_t$	-0,14 (-3,07*)	-0,06 (-0,76)	0,02 (0,40)
R^2	0,01	0,12	-0,06

Σημείωση: βλ. σημείωση Πίνακα 4.

τηρείται όταν οι εξισώσεις εκτιμώνται για την περίοδο της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης (1980-97). Καλύτερη προσαρμογή παρουσιάζει, όπως και προηγουμένως, η εξίσωση (8), που δείχνει ότι προτιμότερη είναι εκείνη η εξειδίκευση στην οποία το επιπτόκιο είναι μεταβλητό. Επίσης παρατηρούμε, όπως και στον Πίνακα 4, ότι, με βάση την υπόθεση μεταβλητού επιπτοκίου, η υπόθεση Ρικαρντιανής Ισοδυναμίας απορρίπτεται και στις τρεις δειγματικές περιόδους και το μέγεθος της επίδρασης της μεταβλητής ΔW_t είναι στο ίδιο επίπεδο, -0,1.

Συμπερασματικά, μετά το 1980, η κατανάλωση εξαρτάται λιγότερο από το τρέχον εισόδημα και τον πλούτο και είναι προσανατολισμένη προς το μέλλον στηρίζοντας την ΥΜΕ, ενώ η υπόθεση της "υπερβάλλουσας ευαισθησίας" είναι λιγότερο ισχυρή. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να αποδοθεί στη χρηματοπιστωτική απε-

λευθέρωση, που έχει οδηγήσει σε ελαστικότερους περιορισμούς ρευστότητας.

5. Συμπεράσματα

Σκοπός αυτής της μελέτης ήταν να διερευνηθεί με ετήσια στοιχεία η επίδραση της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης στην ιδιωτική κατανάλωση στην Ελλάδα για το διάστημα 1961-97. Εκτιμήθηκε ένα υπόδειγμα που αναπτύχθηκε από τον Evans (1988) και αποτελεί διακριτή μορφή του υποδείγματος του Blanchard (1985). Η υπόθεση στην οποία στηρίχθηκε η μελέτη ήταν η ταυτόχρονη ύπαρξη καταναλωτών προσανατολισμένων προς το μέλλον και καταναλωτών με περιορισμούς ρευστότητας, το ποσοστό των οποίων θεωρήθηκε σταθερό. Το υπόδειγμα εκτιμήθηκε με βάση την υπόθεση ότι το επιπτόκιο είναι είτε σταθερό είτε μεταβαλλόμενο διαχρονικά.

Με την υπόθεση ότι το λ είναι σταθερό, διαπιστώσαμε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικοί συντελεστές και καταλήξαμε σε αποτελέσματα συνεπή με τη θεωρία και άλλες προηγούμενες μελέτες. Τα πορίσματα αυτά στηρίζουν την υπόθεση ότι το ποσοστό εισόδηματος που αφορά τους καταναλωτές οι οποίοι αντιμετωπίζουν περιορισμούς ρευστότητας εμφανίζεται μειωμένο κατά την περίοδο της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση έχει προκαλέσει μεταβολές στη συμπεριφορά της κατανάλωσης, οι οποίες εκδηλώνονται με αύξηση του ποσοστού των καταναλωτών που είναι προσανατολισμένοι προς το μέλλον και συγχρόνως με μείωση του ποσοστού των καταναλωτών που τελούν υπό περιορισμούς ρευστότητας. Αυτό έχει ως συνέπεια η κατανάλωση να εξαρτάται λιγότερο από το τρέχον εισόδημα και τον τρέχοντα πλούτο και περισσότερο από το μόνιμο εισόδημα, δηλ.

το εισόδημα των καταναλωτών με προσανατολισμό προς το μέλλον.

Επειδή όμως, μετά τη χρηματοπιστωτική απελευθέρωση, οι μεταβολές στις μεταβλητές του τρέχοντος εισόδηματος και του πλούτου έχουν πιο αβέβαιη επίδραση στη συμπεριφορά της κατανάλωσης, ανάλογα αβέβαιη επίδραση ασκείται και στην ενεργό ζήτηση σύμφωνα με το κεϋνσιανό υπόδειγμα. Δηλαδή, υπάρχει αβεβαιότητα στην επίδραση που μπορεί να ασκήσει στη κατανάλωση (μέσω της επίπτωσης στο τρέχον εισόδημα) η διατάραξη ενός δημοσιονομικού μεγέθους (π.χ. των φόρων). Η αβεβαιότητα στη συνέχεια μεταδίδεται στην ενεργό ζήτηση μέσω της επίδρασης του πολλαπλασιαστή της δημοσιονομικής πολιτικής. Επομένως, οι επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος μιας οικονομίας.

Παράρτημα

Ιδιωτική κατανάλωση: συνολική ιδιωτική καταναλωτική δαπάνη για αγαθά (διαρκή και μη) και υπηρεσίες, σε σταθερές τιμές 1988 (ΥΠΕΘΟ, Διεύθυνση Μακροοικονομικής Ανάλυσης, *Η ελληνική οικονομία 1960-1997: μακροχρόνιες στατιστικές σειρές*, Αθήνα, 1998).

Πραγματική καταναλωτική πίστη: το υπόλοιπο της ονομαστικής καταναλωτικής πίστης στο τέλος περιόδου σε δισεκ. δρχ., αποπληθωρισμένο με τον αποπληθωριστή της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης (Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών).

Πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα: συνολικό προσωπικό εισόδημα (από εργασία και εκτός εργασίας) συν μεταβιβαστικές εισπράξεις μείον άμεσοι φόροι μείον μεταβιβαστικές πληρωμές, αποπληθωρισμένα με τον αποπληθωριστή της καταναλωτικής δαπάνης, σε σταθερές τιμές 1988 (ΥΠΕΘΟ, ο.π.).

Μη ανθρώπινος πλούτος: Η προσέγγιση των Brissimis and Leventakis (1985) ακολουθεί εκείνη του Boughton (1983, 1984). Πλούτος είναι το άθροισμα των δημόσιου χρέους (που ορίζεται ως το άθροισμα του χρέους της κεντρικής κυβέρνησης, των μεριδίων των ιδιωτών στο δημόσιο χρέος και του δημόσιου χρέους σε μορφή χρεογράφων που διακρατούνται από Έλληνες που δεν κατοικούν στη χώρα) και του σωρευμένου εξωτερικού χρέους.

Για να κατασκευάσουμε το μέγεθος του δημό-

σιου χρέους λάβαμε το άθροισμα του εσωτερικού και εξωτερικού χρέους της κεντρικής κυβέρνησης, των δημόσιων οργανισμών και των δημόσιων επιχειρήσεων. Το μέγεθος του σωρευμένου εξωτερικού χρέους κατασκευάστηκε ως εξής: Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών σε δραχμές από το 1948 έως το 1960 μετατράπηκε σε δολάρια ΗΠΑ με την αγοραία τιμή συναλλαγμάτος και μετά σωρεύθηκε. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών σε δραχμές για τη περίοδο 1960-97 μετατράπηκε σε δολάρια ΗΠΑ. Το αρχικό άθροισμα για το 1948-60 προστέθηκε στα στοιχεία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών για το 1960-97 και έτσι προέκυψε μια σωρευτική σειρά στοιχείων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Τέλος, τα σωρευμένα στοιχεία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μετατράπηκαν σε δραχμές με την αγοραία τιμή συναλλαγμάτος (ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών: Εθνικοί Λογαριασμοί, τέλος περιόδου, δραχμή ανά δολάριο ΗΠΑ: αγοραία τιμή συναλλαγμάτος, IFS Statistics, γραμμή ae, δημόσιο χρέος: Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών).

Επιτόκιο: Το ονομαστικό επιτόκιο των δωδεκάμηνων έντοκων γραμματίων του Δημοσίου μετατράπηκε σε πραγματικό με βάση τον αποπληθωριστή της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης (Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών).

Αποπληθωριστής ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης: Ο λόγος ονομαστικής καταναλωτικής δαπάνη προς την πραγματική καταναλωτική δαπάνη (ΥΠΕΘΟ, ο.π.).

Βιβλιογραφία

Ando, A. and Modigliani, F. (1963), "The Life-Cycle Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests", *American Economic Review*, 53, pp. 55-84.

Bai H. and Whitley, J. (1997), "Forward Looking Consumption and Financial Liberalization in the UK", in *Macroeconomic Modelling in a Changing World*, eds. C. Allen and S. Hall, John Wiley & Sons Ltd., pp. 69-89.

Barro, R.J. (1974), "Are Government Bonds Net Wealth?", *Journal of Political Economy*, 82, Nov./Dec. 1974, pp. 1095-1117.

Baxter, M. and Jermann, U.J. (1999), "Household Production and the Excess Sensitivity of Consumption to Current Income", *American Economic Review*, 89, 4, pp. 902-20.

Bayoumi, T. (1993), "Financial Deregulation and Consumption in the UK", *Review of Economics and Statistics*, 75, pp. 536-39.

Bayoumi, T. and Koujianou, P. (1990), "Consumption, Liquidity Constraints and Financial Deregulation", *Greek Economic Review*, 12, pp. 195-210.

Blanchard, O.J. (1985), "Debts, deficits and finite horizons", *Journal of Political Economy*, 93, pp. 1045-76.

Boughton, J.M. (1984), "Exchange Rate Movements and Adjustment In Financial Markets: Quarterly Estimates for Major Currencies", *IMF Staff Papers*, pp. 445-68.

Boughton, J.M. (1983), "Conditions for an Active Exchange Rate Policy with a Predetermined Monetary Target", *IMF Staff Papers*, pp. 461-90.

Brissimis, S.N. and Leventakis, J.A. (1985), "Estimation of the Monetary Model of Exchange Rate Determination Under Rational Expectations", *Journal of Economic Dynamics and Control*, 9, pp. 477-91.

Brunila, A. (1997), "Current Income and Private Consumption-Saving Decisions: Testing the Finite Horizon Model", *Bank of Finland, Discussion Papers*, 6/97.

Campbell, J.Y. (1987), "Does Saving Anticipate Declining Labour Income? An Alternative Test of the Permanent Income Hypothesis", *Econometrica*, 55, pp. 1249-73.

Campbell, J.Y. and Mankiw, N.G. (1989), "Consumption, Income and Interest Rates: Reinterpreting the time series evidence", *NBER Macroeconomics Annual*, MIT Press.

Campbell, J.Y. and Mankiw, N.G. (1990), "Permanent Income, Current Income, and Consumption", *Journal of Business & Economic Statistics*, 8 (No. 3), pp. 265-79.

Campbell, J.Y. and Mankiw, N.G. (1991), "The Response of Consumption to Income: A Cross-Country Investigation" *European Economic Review*, 35, pp. 723-67.

Darby, J. and Ireland, J. (1994), "Consumption, Forward Looking Behaviour and Financial Deregulation", *Discussion Paper*, University of Strathclyde.

Dickey, D.A. and Fuller, W.A. (1979), "Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root", *Journal of the American Statistical Association*, 74, pp. 427-43.

Engle, R.F. and Yoo, B.S. (1987), "Forecasting and Testing in Cointegrated Systems", *Journal of Econometrics*, 35, pp. 143-59.

- Evans, P. (1993), "Consumers are not Ricardian: Evidence from Nineteen Countries", *Economic Inquiry*, pp. 534-48.
- Evans, P. (1991), "Is Ricardian Equivalence a Good Approximation?", *Economic Inquiry*, pp. 626-44.
- Evans, P. (1988), "Are Consumers Ricardian? Evidence for the United States", *Journal of Political Economy*, 96, No. 5.
- Evans, P. and Hasan, I. (1994), "Are Consumers Ricardian? Evidence for Canada", *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 34, pp. 25-40.
- Evans, P. and Karras, G. (1996), "Private and Government Consumption with Liquidity Constraints", *Journal of International Money and Finance*, 15, pp. 255-66.
- Flavin, M.A. (1981), "The Adjustment of Consumption to Changing Expectations about Future Income", *Journal of Political Economy*, pp. 974-1009.
- Friedman, M. (1957), *A Theory of the Consumption Function*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Hall, E.R. (1978), "Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence", *Journal of Political Economy*, 86, pp. 971-87.
- Hall, E.R. and Mishkin, S.F. (1982), "The Sensitivity of Consumption to Transitory Income: Estimates from Panel Data on Households", *Econometrica*, 50, pp. 461-81.
- Hayashi, F. (1982), "The Permanent Income Hypothesis: Estimation and Testing by Instrumental Variables", *Journal of Political Economy*, 90 (No. 5), pp. 895-916.
- Himarios, D. (1995), "Euler Equation Tests of Ricardian Equivalence", *Economic Letters*, 48, pp. 165-71.
- Jappelli, T. and Pagano, M. (1989), "Consumption and Capital Market Imperfections: An International Comparison", *American Economic Review*, 79, pp. 1088-1105.
- MacKinnon, J. (1991), "Critical Values for Cointegration Tests", Ch. 13, in *Long-Run Economic Relationships: Readings in Cointegration*. eds. R.F. Engle, and C.W.J. Granger, Oxford University Press, Oxford.
- Mankiw, N.G. (1982), "Hall's Consumption Hypothesis and Durable Goods", *Journal of Monetary Economics*, 10, pp. 417-25.
- Pesaran, H. and Pesaran, B. (1997), *Working with Microfit 4.0, Interactive Econometric Analysis*, Oxford University Press.
- Rockerbie, D.W. (1997), "Are Consumers Ricardian when some are Liquidity-Constrained? Evidence for the US", *Applied Economics*, 29, pp. 821-27.
- Sarno, L. and Taylor, M. (1998), "Real Interest Rates, Liquidity Constraints and Financial Deregulation: Private Consumption Behavior in the UK", *Journal of Macroeconomics*, 20 (No. 2), pp. 221-42.
- Sefton, J.A. and In't Veld, J.W. (1999), "Consumption and Wealth: An International Comparison", *The Manchester School*, 67, pp. 525-44.

Μέσα και διαδικασίες άσκησης νομισματικής πολιτικής από την Τράπεζα της Ελλάδος στο πλαίσιο του Ευρωσυστήματος

Με την Πράξη Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής 45/19.12.2000 καθορίζονται τα μέσα και οι διαδικασίες άσκησης της νομισματικής πολιτικής που θα χρησιμοποιούνται από την 1η Ιανουαρίου 2001 από την Τράπεζα της Ελλάδος μετά την ενσωμάτωσή της στο Ευρωσύστημα, το οποίο αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ.

Με την Πράξη ΣΝΠ 45/19.12.2000 καθορίζονται και περιγράφονται αναλυτικά:

- α) Οι πράξεις ανοικτής αγοράς, οι οποίες διενεργούνται από την Τράπεζα της Ελλάδος ως μέλος του Ευρωσυστήματος και στις οποίες περιλαμβάνονται:
  - οι αντιστρεπτέες πράξεις (reverse transactions) για τη χορήγηση ή απορρόφηση ρευστότητας από την Τράπεζα της Ελλάδος, οι οποίες μπορεί να διενεργούνται είτε μέσω δημοπρασιών είτε διμερώς με περιορισμένο αριθμό πιστωτικών ιδρυμάτων που επιλέγονται με αντικειμενικά κριτήρια ικανότητας και αποτελεσματικότητας,
  - οι πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων από την Τράπεζα της Ελλάδος,
  - οι πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων (currency swaps), και
  - οι πράξεις αποδοχής καταθέσεων από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Οι εν λόγω πράξεις μπορεί να διενεργούνται τακτικά ή έκτακτα και, ανάλογα με

τη μορφή τους, μπορεί να έχουν προκαθορισμένη ή μη διάρκεια και συχνότητα.

- β) Οι πάγιες διευκολύνσεις (standing facilities) οριακής χρηματοδότησης και αποδοχής καταθέσεων, που χρησιμοποιούνται με πρωτοβουλία των πιστωτικών ιδρυμάτων.
- γ) Οι όροι και τα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται όσον αφορά τους τίτλους οι οποίοι γίνονται αποδεκτοί από την Τράπεζα της Ελλάδος ως ασφάλεια για το σύνολο των πράξεων νομισματικής πολιτικής, το καθεστώς αποτίμησής τους και τα μέτρα ελέγχου των κινδύνων (περιθώρια-περικοπές).
- δ) Οι διαδικασίες διενέργειας των δημοπρασιών, οι μορφές τους (τακτικές/έκτακτες, δημοπρασίες ποσού ή επιτοκίου) και το χρονοδιάγραμμα διενέργειας των δημοπρασιών.
- ε) Οι όροι και η διαδικασία παροχής ενδοημερήσιας πίστωσης για τη διευκόλυνση της ομαλής λειτουργίας του Συστήματος Πληρωμών ΕΡΜΗΣ.
- στ) Οι κυρώσεις που επιβάλλονται σύμφωνα με τις διατάξεις του Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος και των σχετικών Κανονισμών της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων με τις υποχρεώσεις τους που προκύπτουν από την πρόσβαση στις συναλλαγές και τις διευκολύνσεις που ρυθμίζονται με την Πράξη.

Η προσαρμογή του λειτουργικού πλαισίου της νομισματικής πολιτικής της Τράπεζας της Ελλάδος προς το αντίστοιχο πλαίσιο του Ευρωσυ-

στήματος είχε ουσιαστικά συντελεστεί από τις 10 Μαρτίου 2000 (Πράξη ΣΝΠ 32/7.3.2000). Με την παρούσα Πράξη ολοκληρώνεται η εναρμόνιση των μέσων και διαδικασιών άσκησης νομισματικής πολιτικής, που συνεπάγεται πρόσθετες μεταβολές του λειτουργικού πλαισίου από την 1η Ιανουαρίου 2001, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Οι πράξεις νομισματικής πολιτικής διενεργούνται αποκλειστικά σε ευρώ.
- Οι τακτικές δημοπρασίες διάρκειας 14 ημερών χρησιμοποιούνται μόνο για τη χορήγηση ρευστότητας και όχι και για την άντληση ρευστότητας, όπως μέχρι σήμερα. Επισημαίνεται ότι στο μέλλον η άντληση ρευστότητας θα διενεργείται μέσω αποδοχής καταθέσεων ή πράξεων για την εξομάλυνση βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας. Η ανακοίνωση των τακτικών δημοπρασιών γίνεται μία ημέρα πριν από την υποβολή των προσφορών και ο διακανονισμός τους μία ημέρα μετά την ανακοίνωση του αποτελέσματος. Ο διακανονισμός γίνεται, κατά κανόνα, κάθε Τετάρτη.
- Η χορήγηση ενδοημερήσιας πίστωσης σε ευρώ δεν υπόκειται σε ποσοτικά όρια.
- Διευρύνεται η κατηγορία των τίτλων που χρησιμοποιούνται ως ασφάλεια στις πράξεις νομισματικής πολιτικής και παροχής ενδοημερήσιας πίστωσης, ώστε να περιλαμβάνει όλους τους τίτλους που είναι αποδεκτοί από το Ευρωσύστημα.
- Τα πιστωτικά ιδρύματα μπορούν να χρησιμοποιούν το Σύστημα Ανταποκριτριών

Κεντρικών Τραπεζών (Correspondent Central Banking Model) σε όλες τις πράξεις νομισματικής πολιτικής και στην πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης.

Οι διατάξεις της Πράξης ΣΝΠ 45/19.12.2000 τίθενται σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2001. Από την ίδια ημερομηνία καταργούνται οι διατάξεις της Πράξης ΣΝΠ 32/7.3.2000.

Επισημαίνεται, τέλος, ότι στις 2 Ιανουαρίου

2001 (με ημερομηνία αξίας 3 Ιανουαρίου) θα διενεργηθεί η τακτική δημοπρασία του Ευρωσυστήματος στην οποία δικαιούνται να συμμετάσχουν τα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα και πληρούν τα κριτήρια καταληλότητας των αντισυμβολομένων στις πράξεις νομισματικής πολιτικής που ορίζονται στην παρούσα Πράξη.

Ακολουθεί, από την επόμενη σελίδα, το πλήρες κείμενο της Πράξης.

Πράξη Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής 45/19.12.2000

Μέσα και διαδικασίες áσκησης νομισματικής πολιτικής από την Τράπεζα της Ελλάδος

Το Συμβούλιο Νομισματικής Πολιτικής, αφού
έλαβε υπόψη:

α) τα Άρθρα 2, 35α, και 55 του Καταστατικού
της Τράπεζας της Ελλάδος (Ν. 2832/2000),

β) την Πράξη ΣΝΠ 32/7.3.2000 "Μέσα áσκησης
νομισματικής πολιτικής και παροχή ενδοημε-
ρήσιας χρηματοδότησης από την Τράπεζα
της Ελλάδος",

γ) την Κατευθυντήρια Οδηγία EKT/2000/7 της
Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, σχετικά με
τα μέσα και τις διαδικασίες áσκησης της νομι-
σματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος,

δ) την Κατευθυντήρια Οδηγία EKT/2000/9 της
Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, σχετικά
με το Διευρωπαϊκό Αυτοματοποιημένο Σύ-
στημα Ταχείας Μεταφοράς Κεφαλαίων σε
Συνεχή Χρόνο (TARGET),

ε) το Καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήμα-
τος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊ-
κής Κεντρικής Τράπεζας (EKT),

αποφάσισε τα εξής:

Από 1ης Ιανουαρίου 2001 η Τράπεζα της Ελλά-
δος, ως μέλος του Ευρωσυστήματος και σύμ-
φωνα με τις προαναφερθείσες διατάξεις, θα
χρησιμοποιήσει τα ακόλουθα μέσα και διαδικα-
σίες áσκησης νομισματικής πολιτικής και θα
παρέχει ενδοημερήσια πίστωση στο πλαίσιο
λειτουργίας του συστήματος πληρωμών

ΕΡΜΗΣ ("το Σύστημα Ερμής") και του συστή-
μάτος TARGET ως ακολούθως:

*I. Αντισυμβαλλόμενοι στις πράξεις νομισματι-
κής πολιτικής*

1. Οι πράξεις νομισματικής πολιτικής διενερ-
γούνται μεταξύ της Τράπεζας της Ελλάδος και
των πιστωτικών ιδρυμάτων που είναι εγκατε-
στημένα στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένου
και του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου (τα οποία
στο εξής αναφέρονται ως "αντισυμβαλλόμε-
νοι"), εφόσον οι αντισυμβαλλόμενοι:

α) υπόκεινται στο σύστημα των ελάχιστων
υποχρεωτικών αποθεματικών (υποχρεωτι-
κών καταθέσεων) που καθορίζεται από την
ΕΚΤ σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανονι-
σμού του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένω-
σης 2531/98 και του Κανονισμού της EKT
2818/98, όπως ισχύει,

β) υπόκεινται στην εποπτεία είτε της Τράπεζας
της Ελλάδος ή άλλης αρμόδιας εποπτικής
αρχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με
τις διατάξεις του Ν. 2076/92, όπως ισχύει, με
τον οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική
νομοθεσία η Οδηγία 89/646/EOK, όπως καδι-
κοποιήθηκε με την Οδηγία 2000/12/EK, είτε
σε ισοδύναμη εποπτεία από αντίστοιχες
αρχές χωρών εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

γ) πληρούν τις προϋποθέσεις που αναφέρο-
νται στις σχετικές με την κεφαλαιακή επάρ-
κεια και τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου

διατάξεις, όπως εξειδικεύονται σε αποφάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, και η οικονομική κατάστασή τους δεν δημιουργεί αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητα εκπλήρωσης των υποχρεώσεών τους.

δ) τηρούν λογαριασμό διακανονισμού στην Τράπεζα της Ελλάδος στο πλαίσιο του Συστήματος Ερμής.

2. Οι αντισυμβαλλόμενοι που ικανοποιούν τα πιο πάνω κριτήρια καταλληλότητας μπορούν να κάνουν χρήση των πάγιων διευκολύνσεων οριακής χρηματοδότησης και αποδοχής καταθέσεων και να συμμετέχουν στις τακτικές δημοπρασίες για τη διενέργεια των πράξεων ανοικτής αγοράς του Ευρωσυστήματος.

3. Δεν τίθενται εκ των προτέρων περιορισμοί ή προϋποθέσεις για τους αντισυμβαλλομένους που δικαιούνται συμμετοχή σε πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης αποδεκτών περιουσιακών στοιχείων (στο εξής: "τίτλων").

4. α) Η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται όμως να επιλέγει περιορισμένο αριθμό αντισυμβαλλομένων για τη διενέργεια των ακόλουθων πράξεων νομισματικής πολιτικής: πράξεις για εξομάλυνση βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας (fine-tuning), οι οποίες διενεργούνται μέσω (i) ταχείας δημοπρασίας και (ii) διμερών διαδικασιών, με τη μορφή αντιστρεπτέων πράξεων, πράξεων ανταλλαγής νομισμάτων, πράξεων οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων ή πράξεων για την αποδοχή καταθέσεων καθορισμένης διάρκειας. Οι εν λόγω αντισυμβαλλόμενοι επιλέγονται με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

Δραστηριότητα στη διατραπεζική αγορά χρήματος, εμπειρία και ικανότητα να διενεργούν αποτελεσματικά πράξεις ανοικτής αγοράς μεγάλης αξίας, καθώς και δυνατότητα υποβολής αντίστοιχων προσφορών. Ειδικά στην περίπτωση της ανταλλαγής νομισμάτων, τα κύρια κριτήρια αφορούν στην ικανότητα διένεργειας πράξεων συναλλάγματος με αποτελεσματικό τρόπο και στη φερεγγυότητα των αντισυμβαλλομένων, όπως εξειδικεύεται στο Κεφ. VI (παράγρ. Δ).

β) Κατά τη διένεργεια ταχείας δημοπρασίας ή διμερών συναλλαγών, η Τράπεζα της Ελλάδος, εάν δεν μπορεί για λειτουργικούς λόγους να εκτελέσει κάθε πράξη με όλους τους επιλεγέντες αντισυμβαλλομένους, εφαρμόζει την εκ περιτροπής επιλογή αντισυμβαλλομένων (μεταξύ αυτών που έχουν επιλεγεί για αυτές τις κατηγορίες πράξεων), ώστε να εξασφαλίζει σε όλους ίσες πιθανότητες συμμετοχής.

5. Η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται να αποφασίζει, χωρίς προηγούμενη ειδοποίηση των αντισυμβαλλομένων, να περιορίσει, να αναστείλει ή να αρνηθεί την πρόσβαση των αντισυμβαλλομένων σε οποιαδήποτε από τις πράξεις νομισματικής πολιτικής που καλύπτει η παρούσα Πράξη, ενημερώνοντας τους αντισυμβαλλομένους για την απόφασή της αυτή.

6. Αντισυμβαλλόμενοι με έδρα την Ελλάδα, καθώς και τα υποκαταστήματα των αλλοδαπών τραπεζών που λειτουργούν στην Ελλάδα, συμμετέχουν στις πράξεις νομισματικής πολιτικής μόνο μέσω μίας υπηρεσιακής τους μονάδας, την οποία δηλώνουν εγγράφως στην Τράπεζα της Ελλάδος.

II. Πράξεις ανοικτής αγοράς

Η Τράπεζα της Ελλάδος διενεργεί τις ακόλουθες πράξεις ανοικτής αγοράς με τους αντισυμβαλλομένους που πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις (Κεφ. I):

A. Αντιστρεπτέες πράξεις

1. Οι αντιστρεπτέες πράξεις αφορούν τη χορήγηση ή άντληση ρευστότητας και μέσω αυτών η Τράπεζα της Ελλάδος α) αγοράζει ή πωλεί αποδεκτούς τίτλους με συμφωνία, αντιστοίχως, επαναπώλησης ή επαναγοράς τους ή β) χορηγεί δάνεια έναντι ενεχύρου επί αποδεκτών τίτλων. Η εξειδίκευση των όρων αυτών των συναλλαγών διέπεται από τη Σύμβαση Πώλησης Τίτλων με Συμφωνία Επαναγοράς και τη Σύμβαση Χρηματοδότησης και Παροχής Ενεχύρου μεταξύ της Τράπεζας της Ελλάδος και των αντισυμβαλλομένων.

2. Οι αντιστρεπτέες πράξεις διενεργούνται κατά κανόνα μέσω τακτικών δημοπρασιών κατά τα προβλεπόμενα στο Κεφ. VI και έχουν προκαθορισμένη διάρκεια.

Για την εξομάλυνση βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας, η Τράπεζα της Ελλάδος διατηρεί το δικαίωμα να διενεργεί ταχείς δημοπρασίες ή να προβαίνει σε διμερείς πράξεις με περιορισμένο αριθμό αντισυμβαλλομένων, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κεφ. I, παράγρ. 4.

3. Ανάλογα με τη μέθοδο διενέργειάς τους, οι αντιστρεπτέες πράξεις παροχής και άντλησης ρευστότητας διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες:

α) πράξεις μέσω της διενέργειας τυποποιημένων τακτικών δημοπρασιών, στις οποίες περιλαμβάνονται:

i) οι πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης, που πραγματοποιούνται μία φορά την εβδομάδα, με διάρκεια 14 ημερών,

ii) οι πράξεις αναχρηματοδότησης πιο μακροπρόθεσμης διάρκειας, που διενεργούνται, κατά κανόνα, κάθε μήνα, με διάρκεια τρεις μήνες και με σκοπό τη χορήγηση ρευστότητας για αντίστοιχο χρονικό διάστημα,

iii) διαφθρωτικής φύσεως πράξεις για τη χορήγηση ρευστότητας, με διάρκεια που καθορίζεται κατά περίπτωση, οι οποίες διενεργούνται σε τακτική ή μη τακτική βάση και στις οποίες δύνανται να συμμετάσχουν όλοι οι αντισυμβαλλόμενοι που πληρούν τις προϋποθέσεις του Κεφ. I, παράγρ.1 της παρούσας Πράξης.

β) αντιστρεπτέες πράξεις γιά την εξομάλυνση βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας, με διάρκεια που καθορίζεται κατά περίπτωση. Οι εν λόγω πράξεις μπορούν να διενεργηθούν είτε μέσω ταχείας δημοπρασίας είτε σε διμερή βάση με περιορισμένο αριθμό αντισυμβαλλομένων.

B. Πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων

Οι πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων αφορούν πράξεις κατά τις οποίες η Τράπεζα της Ελλάδος αγοράζει ή πωλεί με οριστικές συμφωνίες αποδεκτούς τίτλους από την αγορά. Οι πράξεις αυτές διενεργούνται διμερώς (χωρίς

δημοπρασία) με έναν ή περισσότερους αντι-
συμβαλλομένους (χωρίς ειδικούς περιορισμούς
ή προϋποθέσεις) και χρησιμοποιούνται γιά σκο-
πούς παροχής ή αντλησης ρευστότητας σε
εξαιρετικές περιπτώσεις.

Γ. Πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων

1. Οι πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων αφο-
ρούν την αγορά (ή πώληση) ευρώ από την Τρά-
πεζα της Ελλάδος έναντι ξένου νομίσματος
στην τρέχουσα ισοτιμία, με ταυτόχρονη πώλη-
ση (ή αγορά) ευρώ έναντι ξένου νομίσματος
προθεσμιακά σε προκαθοριζόμενη ημερομηνία
επαναγοράς, σύμφωνα με τη γενικά αποδεκτή
πρακτική στην αγορά συναλλάγματος.

2. Οι πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων μπο-
ρούν να χρησιμοποιούνται γιά την εξομάλυνση
βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας
και διενεργούνται μέσω ταχείας δημοπρασίας
ή διμερώς με έναν ή περισσότερους αντισυμ-
βαλλομένους, που επιλέγονται με κριτήριο την
ικανότητα και αποτελεσματικότητά τους στη
διενέργεια συναλλαγών στην αγορά συναλλάγ-
ματος.

3. Η εξειδίκευση των όρων αυτών των συναλ-
λαγών διέπεται από τη Σύμβαση-Πλαίσιο για
την Ανταλλαγή Νομισμάτων μεταξύ της Τράπε-
ζας της Ελλάδος και των αντισυμβαλλομένων.

Δ. Αποδοχή καταθέσεων

1. Οι πράξεις αφορούν την αποδοχή από την
Τράπεζα της Ελλάδος, με πρωτοβουλία της,
καταθέσεων των αντισυμβαλλομένων, με επι-
τόκιο και διάρκεια που προκαθορίζονται κατά
περίπτωση.

2. Οι πράξεις αυτές διενεργούνται μέσω ταχείας
δημοπρασίας ή διμερώς με ένα ή περισσότερα
πιστωτικά ιδρύματα, σύμφωνα με τις διατάξεις
του Κεφ. I, παράγρ. 4 της παρούσας Πράξης.

Οι διαδικασίες για τη διενέργεια των πράξεων
του παρόντος κεφαλαίου, καθώς και η έννοια
των τακτικών ή έκτακτων δημοπρασιών, περι-
γράφονται αναλυτικότερα στο Κεφ. VI της
παρούσας Πράξης.

III. Πάγιες διευκολύνσεις

Α. Πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης

Για την κάλυψη των προσωρινών αναγκών τους
σε κεφάλαια, τα πιστωτικά ιδρύματα που πλη-
ρούν τις προϋποθέσεις του Κεφ. I της παρού-
σας Πράξης μπορούν να χρησιμοποιούν τη διευ-
κόλυνση οριακής χρηματοδότησης έναντι ενεχύ-
ρου αποδεκτών τίτλων, όπως αυτοί ορίζονται
στο Κεφ. V της παρούσας Πράξης, ή στο πλαί-
σιο συμβάσεων για την πώληση τίτλων με συμ-
φωνία επαναγοράς (repos), σύμφωνα με τους
ακόλουθους όρους και προϋποθέσεις:

1. Η χρήση της πάγιας διευκόλυνσης οριακής
χρηματοδότησης γίνεται αποκλειστικά κατά τις
ημέρες λειτουργίας του Συστήματος Ερμής και
του Συστήματος Παρακολούθησης Συναλλα-
γών επί Τίτλων με Λογιστική Μορφή (“εργάσι-
μες ημέρες του Συστήματος Ερμής”).

2. Οι αντισυμβαλλόμενοι τηρούν στην Τράπεζα
της Ελλάδος αντίστοιχο ανοικτό λογαριασμό
χρηματοδότησης, ο οποίος θα χρεωπιστώνται
με εγγραφές που θα αντικρύζονται με αντίστοι-
χες αντίστροφες εγγραφές στο λογαριασμό δια-
κανονισμού του Συστήματος Ερμής που τηρεί-
ται στην Τράπεζα της Ελλάδος.

3. Η διάρκεια της χρηματοδότησης ορίζεται σε μία ημέρα. Η πίστωση εξοφλείται κατά το άνοιγμα του Συστήματος Ερμής την επόμενη εργάσιμη ημέρα λειτουργίας του εν λόγω συστήματος.

4. α) Το συνολικό ποσό των κεφαλαίων που οι αντισυμβαλλόμενοι δύνανται να αντλήσουν από την πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης δεν υπόκειται σε ποσοτικό περιορισμό και καλύπτεται πλήρως από αντίστοιχη αξία αποδεκτών τίτλων που έχουν παρασχεθεί ως ασφάλεια και έχουν αποτιμηθεί κατά τα οριζόμενα στο Κεφάλαιο V, παράγρ. Β και Γ παρούσας Πράξης.

β) (i) Το όριο πίστωσης δύναται να αυξηθεί με βάση την αξία πρόσθετων τίτλων που παρέχονται ως ασφάλεια κατά τη διάρκεια της ημέρας.

(ii) Κατά τη διάρκεια της ημέρας, ο αντισυμβαλλόμενος δύναται να ζητήσει να αποσύρει τίτλους που έχουν παρασχεθεί ως ασφάλεια και των οποίων η προσαρμοσμένη αξία (Κεφ. V, παράγρ. Γ) υπερβαίνει την αξία των τίτλων που απαιτούνται για την κάλυψη της υφιστάμενης ενδοημερήσιας πίστωσης, καθώς και κάθε άλλης ανεξόφλητης πράξης παροχής ρευστότητας προς τον αντισυμβαλλόμενο.

5. α) Κατά τη διάρκεια του ωραρίου λειτουργίας των εργάσιμων ημερών και μέχρι τριάντα λεπτά της ώρας μετά την ώρα κλεισμάτος του Συστήματος Ερμής, δηλαδή, υπό κανονικές συνθήκες, μέχρι 19.30 ώρα Ελλάδος

(18.30 ώρα ΕΚΤ/ώρα Κεντρικής Ευρώπης), οι αντισυμβαλλόμενοι δύνανται να κάνουν χρήση της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης κατόπιν αιτήματος προς την Τράπεζα της Ελλάδος. Το ποσό της χρηματοδότησης που παρέχεται προσδιορίζεται από την αξία των υποκείμενων τίτλων που παραδίδονται για τους σκοπούς της πράξης ή ενεχυράζονται σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο Κεφ. V, παράγρ. Β και Γ παρακάτω.

β) Τριάντα λεπτά μετά το κλείσιμο του Συ-στήματος Ερμής, δηλαδή, υπό κανονικές συνθήκες, την 19.30 ώρα Ελλάδος (18.30 ώρα ΕΚΤ), τυχόν χρεωστικά υπόλοιπα στους λογαριασμούς διακανονισμού των αντισυμβαλλομένων στην Τράπεζα της Ελλάδος θα θεωρούνται αυτομάτως ως αίτημα γιά τη χρησιμοποίηση της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και, χωρίς προηγούμενη ειδοποίηση, θα διενεργούνται από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Τράπεζας της Ελλάδος οι εγγραφές χρεωπίστωσης των αντίστοιχων λογαριασμών και του λογαριασμού τίτλων που παρέχονται ως ασφάλεια.

Η προθεσμία πρόσβασης των πιστωτικών ιδρυμάτων στην πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης παρατείνεται μέχρι τις 20.00 ώρα Ελλάδος (19.00 ώρα ΕΚΤ) κατά την τελευταία εργάσιμη ημέρα της περιόδου τήρησης των ελάχιστων υποχρεωτικών αποθεματικών.

Β. Πάγια διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων

1. Τα πιστωτικά ιδρύματα δύνανται να τηρούν στην Τράπεζα της Ελλάδος ειδικό λογαριασμό καταθέσεων, ο οποίος εκτοκίζεται με προκαθο-

ρισμένο επιτόκιο. Ο λογαριασμός καταθέσεων θα τροφοδοτείται και θα χρεωπιστώνεται με εγγραφές που θα αντικρύζονται με αντίθετες εγγραφές στους αντίστοιχους λογαριασμούς διακανονισμού των πιστωτικών ιδρυμάτων τις εργάσιμες ημέρες του Συστήματος Ερμής.

2. Οι τοποθετήσεις που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων δεν υπόκεινται σε ποσοτικό όριο, έχουν διάρκεια μίας ημέρας και καθίστανται διαθέσιμες στα πιστωτικά ιδρύματα κατά το άνοιγμα του Συστήματος Ερμής την επόμενη εργάσιμη ημέρα λειτουργίας του εν λόγω συστήματος.

3. α) Τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν την πάγια διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων ύστερα από αίτημα προς την Τράπεζα της Ελλάδος κατά τη διάρκεια της ημέρας και το αργότερο μέχρι και τριάντα (30) λεπτά της ώρας μετά την ώρα κλεισμάτος του Συστήματος Ερμής, δηλαδή, υπό κανονικές συνθήκες, στις 19.30 ώρα Ελλάδος, ή, στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο Α, εδ. 5 (β) του παρόντος κεφαλαίου, μέχρι 20.00 ώρα Ελλάδος (19.00 ώρα EKT). Το πισσό που προορίζεται γιά κατάθεση περιλαμβάνεται στο εν λόγω αίτημα.

β) Στην περίπτωση που δεν έχει υποβληθεί το προαναφερθέν αίτημα, τα τυχόν πιστωτικά υπόλοιπα που εμφανίζονται στο λογαριασμό διακανονισμού των πιστωτικών ιδρυμάτων κατά το κλείσιμο της ημέρας, σύμφωνα με τις γενικές αρχές και διαδικασίες του Συστήματος Ερμής, λαμβάνονται υπόψη κατά τον υπολογισμό των μέσων επιπέδων ελάχιστων υποχρεωτικών

αποθεματικών των αντισυμβαλλομένων κατά τη διάρκεια της περιόδου τήρησης.

Γ. Λοιποί όροι

1. Τα επιτόκια που εφαρμόζονται στις πάγιες διευκολύνσεις οριακής χρηματοδότησης και αποδοχής καταθέσεων είναι εκείνα που ανακοινώνονται από την EKT και η εφαρμογή τους δεν μπορεί να ισχύσει νωρίτερα από την επόμενη εργάσιμη ημέρα.¹ Οι τόκοι των ως άνω πάγιων διευκολύνσεων είναι πληρωτέοι ταυτόχρονα με τη λήξη της χρηματοδότησης ή της κατάθεσης, αντίστοιχα.

2. Ημερομηνία αξίας της οριακής χρηματοδότησης ή της κατάθεσης ορίζεται, κατά περίπτωση, η ημερομηνία πραγματοποίησης της συναλλαγής και ημερομηνία λήξης η επόμενη της ημέρας συναλλαγής εργάσιμη ημέρα.

IV. Παροχή ενδοημερήσιας πίστωσης

Στο πλαίσιο λειτουργίας του Συστήματος Ερμής/TARGET και σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας, η Τράπεζα της Ελλάδος παρέχει προς τους αντισυμβαλλομένους ενδοημερήσια πίστωση έναντι ενεχύρου τίτλων. Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει τη διακριτική ευχέρεια να παρέχει ενδοημερήσια πίστωση μέσω αγοράς τίτλων από τους αντισυμβαλλομένους με συμφωνία επαναπώλησης (repos). Η ενδοημερήσια πίστωση παρέχεται με ασφάλεια τους τίτλους που προβλέπονται στο Κεφ. V της παρούσας Πράξης, σύμφωνα με τους ακόλουθους όρους και προϋποθέσεις:

1 Ως εργάσιμη ημέρα του Ευρωσυστήματος ορίζεται οποιαδήποτε ημέρα κατά την οποία η EKT και τουλάχιστον μία κεντρική τράπεζα των χωρών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ είναι ανοικτή με σκοπό τη διενέργεια πράξεων νομισματικής πολιτικής.

1. Η ενδοημερήσια πίστωση είναι άτοκη και παρέχεται γιά την κάλυψη των χρεωστικών ανοιγμάτων των λογαριασμών διακανονισμού των αντισυμβαλλομένων που τηρούνται στην Τράπεζα της Ελλάδος.

2. Η ενδοημερήσια πίστωση παρέχεται μέχρι του ποσού της αξίας των τίτλων που γίνονται αποδεκτοί ως ασφάλεια, μετά την εφαρμογή των μέτρων ελέγχου κινδύνων που αναφέρονται στο Κεφ. V, παράγρ. Γ της παρούσας Πράξης.

3. Η ενδοημερήσια πίστωση παρέχεται από την ώρα του ανοίγματος του Συστήματος Ερμής μέχρι τις 19.00 ώρα Ελλάδος (18.00 ώρα EKT) και εξοφλείται το αργότερο μέχρι τη λήξη του ωραρίου λειτουργίας του (19.00 ώρα Ελλάδος-18.00 ώρα EKT).

4. Τυχόν υφιστάμενο χρεωστικό υπόλοιπο στους λογαριασμούς διακανονισμού των αντισυμβαλλομένων κατά το κλείσιμο του Συστήματος Ερμής μετατρέπεται αυτόματα σε οριακή χρηματοδότηση διάρκειας μίας ημέρας, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο Κεφ. III παράγρ. A.5 (β) της παρούσας Πράξης.

Ως προς την παροχή ενδοημερήσιας πίστωσης στους αντισυμβαλλομένους που δεν τηρούν τις προϋποθέσεις του Κεφ. I και τους λοιπούς σχετικούς όρους και προϋποθέσεις, εφαρμόζονται οι διατάξεις του Κανονισμού Λειτουργίας του Συστήματος Ερμής.

V. Τίτλοι

A. Ορισμοί και κριτήρια

1. Οι τίτλοι που περιλαμβάνονται στον κατάλογο αποδεκτών τίτλων που δημοσιεύεται από

την EKT στην ιστοσελίδα της (<http://www.ecb.int>) θεωρούνται αποδεκτοί από την Τράπεζα της Ελλάδος και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ασφάλεια για τη διενέργεια των πάσης φύσεως πράξεων νομισματικής πολιτικής και την παροχή ενδοημερήσιας πίστωσης. Για ορισμένες κατηγορίες μη εμπορεύσιμων τίτλων της δεύτερης βαθμίδας (όπως αυτή ορίζεται στην παράγρ. V.A.2 παρακάτω), μπορούν να εφαρμοστούν ειδικές ρυθμίσεις για τη διαθέσιμη πληροφόρηση.

2. Οι αποδεκτοί τίτλοι διακρίνονται σε τίτλους "πρώτης βαθμίδας" και "δεύτερης βαθμίδας". Οι τίτλοι πρώτης βαθμίδας αποτελούνται από εμπορεύσιμους τίτλους που τηληρούν ενιαία κριτήρια που έχει θεσπίσει η EKT σε επίπεδο ευρωζώνης. Οι τίτλοι δεύτερης βαθμίδας αποτελούνται από πρόσθετους τίτλους, εμπορεύσιμους και μη εμπορεύσιμους, για τους οποίους τα κριτήρια καταλληλότητας έχουν θεσπιστεί από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες, υπό την προϋπόθεση της εκπλήρωσης των ελάχιστων κριτηρίων καταλληλότητας που έχει θεσπίσει η EKT.

3. Η Τράπεζα της Ελλάδος δεν θα αποδέχεται τίτλους οι οποίοι, έστω και αν περιλαμβάνονται στον ανωτέρω κατάλογο, έχουν εκδοθεί ή είναι εγγυημένοι από τον αντισυμβαλλόμενο ή από άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο με το οποίο ο αντισυμβαλλόμενος έχει στενό δεσμό, όπως αυτός ορίζεται στο Άρθρο 1, αρ. 26 της Οδηγίας 2000/12/EK. Αυτή η διάταξη δεν εφαρμόζεται ως προς τους στενούς δεσμούς μεταξύ του αντισυμβαλλομένου και των δημόσιων αρχών των χωρών του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, καθώς και σε περιπτώσεις στις οποίες οι τίτλοι προστατεύονται με συγκεκριμένες νομικές διασφαλίσεις. Επίσης, συναλλαγματικές ή γραμμά-

τια εις διαταγήν για τα οποία είναι υπεύθυνο, εκτός από τον αντισυμβαλλόμενο, τουλάχιστον ένα επιπλέον πρόσωπο (εκτός από πιστωτικό ίδρυμα) δεν θεωρούνται υποχρεώσεις του αντισυμβαλλομένου.

4. Η Τράπεζα της Ελλάδος μπορεί να μην αποδέχεται τους ως άνω τίτλους πρώτης ή δεύτερης βαθμίδας, εφόσον λήγουν πριν από τη λήξη της αντίστοιχης πράξης για την οποία παρέχονται ως ασφάλεια.

5. Η Τράπεζα της Ελλάδος μπορεί επίσης να μην αποδέχεται τους ως άνω τίτλους, εφόσον υπάρχει σχετική εισδομηματική ροή (π.χ. πληρωμή τοκομεριδίου) κατά τη διάρκεια ισχύος της καλυπτόμενης πράξης νομισματικής πολιτικής.

6. Το Συμβούλιο Νομισματικής Πολιτικής της Τράπεζας της Ελλάδος με απόφασή του, μετά από έγκριση της EKT, μπορεί να ορίζει πρόσθετους τίτλους που γίνονται αποδεκτοί από την Τράπεζα της Ελλάδος ως ασφάλεια για τις πράξεις νομισματικής πολιτικής.

7. Όλοι οι αποδεκτοί τίτλοι δύνανται να χρησιμοποιούνται για όλες τις πράξεις νομισματικής πολιτικής, με εξαίρεση τις πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης (Κεφ. II, παράγρ. B) όπου, κατά κανόνα, χρησιμοποιούνται μόνον οι τίτλοι της πρώτης βαθμίδας.

8. Οι τίτλοι τόσο της πρώτης όσο και της δεύτερης βαθμίδας μπορούν να χρησιμοποιηθούν διασυνοριακά. Κατά συνέπεια, οι αντισυμβαλλόμενοι μπορούν να λαμβάνουν χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος χρησιμοποιώντας τίτλους που βρίσκονται κατατεθειμένοι σε άλλο κράτος-μέλος της ζώνης του ευρώ.

9. Για σκοπούς παροχής ενδοημερήσιας πίστωσης, κατά τις διατάξεις του Κεφ. IV, η Τράπεζα της Ελλάδος, μετά από έγκριση της EKT, αποδέχεται επίσης ορισμένες κατηγορίες τίτλων οι οποίοι θεωρούνται αποδεκτοί για την παροχή ενδοημερήσιας πίστωσης από τις κεντρικές τράπεζες κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν συμμετέχουν στη ζώνη του ευρώ. Αυτοί οι τίτλοι δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν διασυνοριακά για πράξεις νομισματικής πολιτικής.

B. Αποτίμηση

1. Η αποτίμηση των αποδεκτών τίτλων γίνεται σε τρέχουσες τιμές, με βάση την τιμή αναφοράς κάθε εργάσιμης ημέρας όπως προσδιορίζεται κατά τίτλο στην αγορά στην οποία αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης. Στην περίπτωση που υφίστανται περισσότερες από μία τιμές, λαμβάνεται υπόψη η χαμηλότερη. Στην περίπτωση που δεν ανακοινωθεί σχετική τιμή κατά την εργάσιμη ημέρα πριν από την αποτίμηση, ως τιμή αναφοράς λαμβάνεται η τιμή της τελευταίας εργάσιμης ημέρας. Στην τιμή των τίτλων προστίθενται οι δεδουλευμένοι τόκοι. Ως τιμή αναφοράς στην περίπτωση ελληνικών τίτλων λαμβάνεται η τιμή της Ηλεκτρονικής Δευτερογενούς Αγοράς Τίτλων (ΗΔΑΤ), τη λειτουργία της οποίας έχει αναλάβει η Τράπεζα της Ελλάδος.

Για τους μη εμπορεύσιμους τίτλους δεύτερης βαθμίδας ορίζονται ειδικοί κανόνες αποτίμησης, μετά από έγκριση της EKT.

2. Η αποτίμηση των αποδεκτών τίτλων γίνεται σε ημερήσια βάση για όλους τους τίτλους που χρησιμοποιούνται ως ασφάλεια.

Γ. Μέτρα ελέγχου κινδύνων

Σύμφωνα με τους κανονισμούς της ΕΚΤ, τα μέτρα ελέγχου των κινδύνων που εφαρμόζονται επί των αποδεκτών τίτλων είναι τα ακόλουθα:

1. Εφαρμογή αρχικών περιθωρίων (margins), τα οποία προσαυξάνουν κατά συγκεκριμένο ποσοστό επί του ποσού της χρηματοδότησης την απαιτούμενη αξία των προς ενεχύραση τίτλων. Εφαρμόζονται δύο αρχικά περιθώρια, ως εξής:

- (i) περιθώριο 1% για την παροχή ενδοημερήσιας πίστωσης και τη χρηματοδότηση διάρκειας μίας εργάσιμης ημέρας,
- (ii) περιθώριο 2% για χρηματοδότηση με αρχική διάρκεια μεγαλύτερη της μίας εργάσιμης ημέρας.

Για τους σκοπούς της παρούσας Πράξης, το ποσό που προκύπτει μετά την πρόσθεση του αρχικού περιθωρίου στο ποσό της χρηματοδότησης καλείται “προσαρμοσμένη χρηματοδότηση”.

2. Εφαρμογή περικοπών (haircuts), ως ποσοστών που αφαιρούνται από την αγοραία αξία των αποδεκτών τίτλων ανάλογα με την εναπομένουσα διάρκεια μέχρι τη λήξη τους, ως εξής:

α) Τίτλοι πρώτης βαθμίδας

(i) Τίτλοι με σταθερό επιτόκιο:

- 0% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μέχρι 1 έτος,

- 1,5% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη του ενός έτους και μέχρι 3 έτη,
- 2% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 3 ετών και μέχρι 7 έτη,
- 3% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 7 ετών,
- 5% για ομόλογα χωρίς τοκομερίδια και ομόλογα με αποκομμένα τοκομερίδια και εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 7 ετών.

(ii) Τίτλοι με κυμαινόμενο επιτόκιο:

- 0% για τίτλους που τα τοκομερίδιά τους καθορίζονται εκ των υστέρων.
- Για τους τίτλους με προκαθορισμένα τοκομερίδια, ισχύουν οι ίδιες περικοπές με αυτές των τίτλων σταθερού επιτοκίου. Πλην όμως, για αυτούς τους τίτλους, οι περικοπές καθορίζονται σύμφωνα με το διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ του πιο πρόσφατου επανακαθορισμού τοκομεριδίου και του επόμενου επανακαθορισμού τοκομεριδίου.

(iii) Τίτλοι με αντίστροφα κυμαινόμενη απόδοση (inverse floating)

- 1,5% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μέχρι 1 έτος,
- 4% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη του ενός έτους και μέχρι 3 έτη,

- 8% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 3 ετών και μέχρι 7 έτη,
- 12% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 7 ετών.

β) Τίτλοι δεύτερης βαθμίδας

Οι τίτλοι δεύτερης βαθμίδας είναι ταξινομημένοι σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες περικοπών με βάση τις διαφορές των χαρακτηριστικών τους και της ρευστότητάς τους.

(i) Μετοχές

(ii) Εμπορεύσιμοι τίτλοι με περιορισμένη ρευστότητα

Η πλειοψηφία των τίτλων δεύτερης βαθμίδας εμπίπτει σε αυτή την κατηγορία. Παρά τις ενδεχόμενες διαφορές στο βαθμό ρευστότητας, οι τίτλοι αυτοί εμφανίζουν, γενικά, ομοιότητα, επειδή η δευτερογενής αγορά τους έχει μικρό μέγεθος, πιθανόν να μην υφίστανται τιμές σε καθημερινή βάση και, τέλος, συνήθεις πράξεις έχουν επίπτωση επί της τιμής των εν λόγω τίτλων.

(iii) Τίτλοι με περιορισμένη ρευστότητα και ειδικά χαρακτηριστικά

Η περίπτωση αυτή αφορά τίτλους οι οποίοι είναι γενικά μη εμπορεύσιμοι, αλλά διαθέτουν ειδικά χαρακτηριστικά που εισάγουν κάποιο βαθμό εμπορευσιμότητας, ενώ απαιτείται επιπλέον του συνήθους χρόνος για τη ρευστοποίησή τους στην αγορά. Στα χαρακτηριστικά αυτά περιλαμβάνεται η δυνατότητα πώλησης με

δημοπρασία (εφόσον παραστεί ανάγκη ρευστοποίησης των τίτλων) και αποτίμηση σε καθημερινή βάση.

(iv) Μη εμπορεύσιμοι τίτλοι

Οι τίτλοι αυτοί είναι πρακτικά μη εμπορεύσιμοι και συνεπώς έχουν μικρή ή μηδενική ρευστότητα.

Η ένταξη των τίτλων σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες προτείνεται από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες και υπόκειται σε έγκριση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Οι περικοπές που εφαρμόζονται στους τίτλους της δεύτερης βαθμίδας είναι οι εξής:

(i) Μετοχές:

Η περικοπή βασίζεται στη μέγιστη μείωση τιμής κάθε επιμέρους τίτλου εντός διημέρου και για ιστορικό ορίζοντα που αρχίζει την 1η Ιανουαρίου 1987, με ελάχιστο όριο περικοπής 20%.

(ii) Εμπορεύσιμοι τίτλοι περιορισμένης ρευστότητας:²

- 1% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια έως 1 έτος,

² Αν και οι τίτλοι πιστωτικών ιδρυμάτων οι οποίοι δεν πληρούν αυστηρά τα κριτήρια που έχουν οριστεί στο Άρθρο 22 (4) της Οδηγίας 88/220/ΕΕC για τους ΟΣΕΚΑ δεν μπορούν, υπό κανονικές συνθήκες, να συμπεριληφθούν στους καταλόγους των τίτλων δεύτερης βαθμίδας, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μπορεί να επιτρέψει στις εθνικές κεντρικές τράπεζες να συμπεριλάβουν παρόμοιους τίτλους στους καταλόγους τους, υπό την προϋπόθεση ότι αυτοί πληρούν ορισμένους όρους και περιορισμούς. Για τους τίτλους αυτούς εφαρμόζεται πρόσθετη περικοπή 10%, πέραν της τυπικής περικοπής για τίτλους δεύτερης βαθμίδας.

- 2,5% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη του ενός έτους και έως 3 έτη,
- 5% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 3 ετών και έως 7 έτη,
- 7% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 7 ετών.

Επιπρόσθετες περικοπές επί τίτλων δεύτερης βαθμίδας της ως άνω κατηγορίας με αντίστροφα κυμαινόμενη απόδοση:

- 1% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια έως 1 έτος,
- 2,5% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη του ενός έτους και έως 3 έτη,
- 5% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 3 ετών και έως 7 έτη,
- 7% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 7 ετών.

(iii) Τίτλοι περιορισμένης ρευστότητας με ειδικά χαρακτηριστικά:

- 2% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια έως 1 έτος,
- 6% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη του ενός έτους και έως 3 έτη,
- 13% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 3 ετών και έως 7 έτη,

- 20% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια μεγαλύτερη των 7 ετών.

(iv) Μη εμπορεύσιμοι τίτλοι:

- συναλλαγματικές: 2% για τίτλους με εναπομένουσα διάρκεια έως 6 μήνες,
- δάνεια τραπεζών: 10% για εναπομένουσα διάρκεια έως 6 μήνες, 20% για εναπομένουσα διάρκεια πλέον των 6 μηνών και έως 2 έτη,
- υποσχετικές έναντι ενυπόθηκων δανείων: 20%.

3. Διευκρινίζεται ότι οι τυχόν φόροι επί των τόκων των τίτλων δεν επηρεάζουν τον ως άνω τρόπο αποτίμησης.

Δ. Μηχανισμός κάλυψης διαφορών αποτίμησης

Στην περίπτωση που η προσαρμοσμένη αξία των τίτλων, δηλαδή η αγοραία αξία τους πλέον τόκων μειωμένη κατά τις περικοπές των ενεχυρασμένων τίτλων, αποκλίνει κατά τα πιο κάτω προκαθορισμένα ποσοστά από την αξία της προσαρμοσμένης χρηματοδότησης από την Τράπεζα της Ελλάδος (δηλαδή της χρηματοδότησης προσαυξημένης κατά τα αρχικά περιθώρια), ενεργοποιείται, συμμετρικά για την Τράπεζα της Ελλάδος και τα αντισυμβαλλόμενα πιστωτικά ιδρύματα, ο ακόλουθος μηχανισμός κάλυψης της διαφοράς:

- (i) Εάν η προσαρμοσμένη αγοραία αξία των τίτλων που χρησιμοποιούνται ως ασφάλεια για την κάλυψη χρηματοδότησης εκ μέρους της Τράπεζας της Ελλάδος υπολείπεται της χορηγηθείσας προσαρμοσμένης χρηματοδότησης

κατά ποσό που αντιστοιχεί σε ποσοστό μεγαλύτερο του 1% του ύψους αυτής, τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται να προσφέρουν πρόσθετους τίτλους ή μετρητά στην Τράπεζα της Ελλάδος μέχρι του ποσού που θα αποκαθιστά πλήρως την υφιστάμενη διαφορά.

(ii) Εάν η προσαρμοσμένη αγοραία αξία των ως άνω τίτλων υπερβαίνει τη χορηγηθείσα προσαρμοσμένη χρηματοδότηση κατά ποσό που αντιστοιχεί σε ποσοστό μεγαλύτερο του 1% του ύψους αυτής, η Τράπεζα της Ελλάδος επιστρέφει τίτλους ή μετρητά στα αντισυμβαλλόμενα πιστωτικά ιδρύματα μέχρι του ποσού που θα αποκαθιστά πλήρως την υφιστάμενη διαφορά.

E. Άλλες διατάξεις

1. Στις πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις περί αποτίμησης των τίτλων, μέτρων ελέγχου κινδύνων και μηχανισμού κάλυψης περιθωρίων του παρόντος κεφαλαίου.

2. Τα αρχικά περιθώρια και οι περικοπές δεν εφαρμόζονται στις πράξεις ανοικτής αγοράς για την απορρόφηση ρευστότητας από την Τράπεζα της Ελλάδος.

3. Η EKT μπορεί να αποφασίσει την εξαίρεση ορισμένων τίτλων από τον κατάλογο που αναφέρεται στην παράγρ. A1 του παρόντος κεφαλαίου.

Επίσης οι εθνικές κεντρικές τράπεζες μπορούν να εξαιρέσουν τίτλους δεύτερης βαθμίδας από τον ως άνω κατάλογο. Στις περιπτώσεις αυτές, εάν οι εξαιρούμενοι τίτλοι καλύπτουν υφιστάμενες κατά το χρόνο της εξαίρεσης πράξεις

νομισματικής πολιτικής, είτε αντικαθίστανται με νέους τίτλους, είτε ενεργοποιείται ο μηχανισμός κάλυψης διαφορών αποτίμησης.

ΣΤ. Διασυνοριακή χρήση ασφαλειών

1. Οι αντισυμβαλλόμενοι μπορούν να λαμβάνουν χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος χρησιμοποιώντας τίτλους που βρίσκονται κατατεθειμένοι σε άλλο κράτος-μέλος της ζώνης του ευρώ. Οι τίτλοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν διασυνοριακά για το διακανονισμό οποιασδήποτε πράξης προσφοράς ρευστότητας έναντι ασφαλειών, με την επιφύλαξη της διάταξης της παραγρ. 5 παρακάτω,

α) μέσω της σύνδεσης των συστημάτων διακανονισμού χρεογράφων στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα οποία ικανοποιούν τις προδιαγραφές του Ευρωσυστήματος και έχουν αξιολογηθεί ως αποδεκτά από την EKT (όπως δημοσιοποιούνται στο website της EKT), ή

β) σύμφωνα με το σύστημα ανταποκριτριών κεντρικών τραπεζών (correspondent central banking model). Το σύστημα επιτρέπεται να χρησιμοποιηθεί για όλους τους τίτλους της πρώτης βαθμίδας και για τους εμπορεύσιμους τίτλους της δεύτερης βαθμίδας.

2. Για μη εμπορεύσιμους τίτλους της δεύτερης βαθμίδας μπορεί να εφαρμοστούν ειδικές ρυθμίσεις.

3. Για τη λειτουργία του συστήματος ανταποκριτριών κεντρικών τραπεζών, κάθε εθνική κεντρική τράπεζα του Ευρωσυστήματος διατηρεί λογαριασμούς τίτλων και ενεργεί ως ανταποκριτής των υπόλοιπων εθνικών κεντρικών τραπεζών.

4. Στη διασυνοριακή χρήση των αποδεκτών τίτλων εφαρμόζονται οι διαδικασίες, το χρονοδιάγραμμα και οι όροι λειτουργίας που αναφέρονται στο πλαίσιο του συστήματος ανταποκριτιών κεντρικών τραπεζών.

5. Για σκοπούς αποκλειστικά της ενδοημερήσιας πίστωσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν και οι τίτλοι που αναφέρονται στην παράγρ. Α.9 του παρόντος κεφαλαίου.

VI. Διαδικασίες

A. Διαδικασία διενέργειας δημοπρασιών

1. Κατηγορίες δημοπρασιών

α) Οι αναφερόμενες στο παρόν κεφάλαιο δημοπρασίες διακρίνονται γενικά σε δύο κατηγορίες: τις τακτικές (τυποποιημένες) και τις έκτακτες (ταχείες). Οι ακολουθούμενες διαδικασίες ταυτίζονται, με εξαίρεση το χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσής τους και τον αριθμό των συμμετεχόντων σε αυτές αντισυμβαλλομένων, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις (Κεφ. I, παράγρ. 4) της παρούσας Πράξης.

Τακτικές (τυποποιημένες) δημοπρασίες

Μπορούν να συμμετέχουν όλοι οι αντισυμβαλλόμενοι που ικανοποιούν τα κριτήρια καταλληλότητας που εξειδικεύονται στο Κεφ. I. Μέσω αυτών διενεργούνται (i) οι πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης, (ii) οι πράξεις αναχρηματοδότησης πιο μακροπρόθεσμης διάρκειας και (iii) οι διαρθρωτικής φύσεως πράξεις. Στις τακτικές δημοπρασίες ο χρόνος που μεσολαβεί από την ανακοίνωση της δημοπρασίας μέχρι την επιβεβαίωση του αποτελέσματος των επιτυχών προσφορών δεν υπερβαίνει τις 24 ώρες.

Έκτακτες δημοπρασίες

Στις έκτακτες δημοπρασίες μεσολαβεί χρονικό διάστημα μίας ώρας από την ανακοίνωση της δημοπρασίας μέχρι την επιβεβαίωση του αποτελέσματος των επιτυχών προσφορών. Οι πράξεις αυτές χρησιμοποιούνται για την εξομάλυνση βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας και διενεργούνται με περιορισμένο αριθμό αντισυμβαλλομένων, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις (Κεφ. I, παράγρ. 4) της παρούσας Πράξης.

Η ΕΚΤ μπορεί να αναπτροσαρμόσει το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης μιας δημοπρασίας, εάν αυτό κρίνεται σκόπιμο.

β) Ως προς τον τύπο, οι δημοπρασίες διακρίνονται επίσης σε δύο κατηγορίες:

Δημοπρασίες ανταγωνιστικού επιτοκίου (ή δημοπρασίες επιτοκίου)

Στις δημοπρασίες επιτοκίου οι αντισυμβαλλόμενοι αναφέρουν στις προσφορές τους το ποσό με το οποίο είναι διατεθειμένοι να συμμετάσχουν και το αντίστοιχο επιτόκιο.

Δημοπρασίες σταθερού επιτοκίου (δημοπρασίες ποσού)

Στις δημοπρασίες σταθερού, εκ των προτέρων καθορισμένου, επιτοκίου οι αντισυμβαλλόμενοι αναφέρουν στις προσφορές τους μόνο το ποσό με το οποίο είναι διατεθειμένοι να συμμετάσχουν.

2. Χρονοδιάγραμμα δημοπρασιών

α) Οι πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης και οι πράξεις αναχρηματοδότησης πιο μακρο-

πρόθεσμης διάρκειας διενεργούνται σύμφωνα με ενδεικτικό ετήσιο ημερολογιακό πρόγραμμα που δημοσιεύεται από την ΕΚΤ τουλάχιστον τρείς μήνες πριν την έναρξη του έτους στο οποίο αναφέρεται. Το πρόγραμμα αυτό μπορεί να ανευρεθεί στη διεύθυνση διαδικτύου της ΕΚΤ.

Κατά κανόνα, ως ημέρα συναλλαγής των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης ορίζεται εκάστη Τρίτη και των πράξεων αναχρηματοδότησης πιο μακροπρόθεσμης διάρκειας η πρώτη Τετάρτη εκάστης περιόδου τήρησης των ελάχιστων υποχρεωτικών αποθεματικών.

β) Οι πράξεις εξομάλυνσης βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας και οι διαφθρωτικής φύσεως πράξεις δεν εκτελούνται με βάση κάποιο προκαθορισμένο ημερολογιακό πρόγραμμα.

3. Προθεσμία ανακοίνωσης

α) Η δημοπρασία ανακοινώνεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μέσω καλωδιακών πληροφοριακών συστημάτων μέχρι τις 16.30 ώρα Ελλάδος (15.30 ώρα ΕΚΤ) την προηγούμενη της δημοπρασίας εργάσιμη ημέρα προκειμένου περί των τακτικών δημοπρασιών ή σε οποιαδήποτε εργάσιμη ώρα της ημέρας προκειμένου περί έκτακτων δημοπρασιών. Όταν οι συνθήκες της αγοράς χρήματος το επιβάλλουν, η ανακοίνωση της τακτικής δημοπρασίας μπορεί να γίνει και την ημέρα που διενεργείται η δημοπρασία.

Η Τράπεζα της Ελλάδος ανακοινώνει τις ταχείες δημοπρασίες απευθείας στους αντι-

συμβαλλομένους που έχουν επιλεγεί από την ίδια (Κεφ. I, παράγρ. 4).

β) Το προς κατανομή συνολικό ποσό μιας πράξης ανακοινώνεται, κατά κανόνα, μόνο στην περίπτωση των πράξεων αναχρηματοδότησης πιο μακροπρόθεσμης διάρκειας.

4. Υποβολή προσφορών

α) Οι αντισυμβαλλόμενοι υποβάλλουν τις προσφορές τους στη Διεύθυνση Νομισματικής Πολιτικής και Τραπεζικών Εργασιών με fax ή άλλα ηλεκτρονικά μέσα με τη μορφή που περιγράφεται στο Παράρτημα 1 και εντός της προθεσμίας που έχει ανακοινωθεί. Ειδικότερα προκειμένου περί τακτικών δημοπρασιών, η υποβολή των προσφορών γίνεται μέχρι τις 10.30 π.μ. ώρα Ελλάδος (9.30 ώρα ΕΚΤ) της ημέρας της δημοπρασίας.

Προκειμένου περί έκτακτων δημοπρασιών, η υποβολή των προσφορών γίνεται εντός του χρονικού πλαισίου που ανακοινώνεται από την ΕΚΤ, κατά κανόνα μέχρι 25 λεπτά μετά την ανακοίνωση της δημοπρασίας. Οι προσφορές περιλαμβάνουν τουλάχιστον την ακόλουθη πληροφόρηση:

- Στις δημοπρασίες ανταγωνιστικού επιτοκίου, τα ποσά και τα αντίστοιχα επίπεδα των επιτοκίων/τιμών/μονάδων βάσης swap (swap points) με τα οποία οι αντισυμβαλλόμενοι είναι διατεθειμένοι να πραγματοποιήσουν συναλλαγές.
- Στις δημοπρασίες σταθερού επιτοκίου, το συνολικό ποσό, εκφρασμένο σε ευρώ, στο

οποίο είναι διατεθειμένοι να πραγματοποιήσουν συναλλαγές.

- β) Προσφορές που υποβάλλονται μετά τη λήξη της προθεσμίας που αναφέρεται στο κείμενο της ανακοίνωσης δεν λαμβάνονται υπόψη. Η ευθύνη για τον έλεγχο της έγκαιρης υποβολής προσφοράς ανήκει αποκλειστικά στην Τράπεζα της Ελλάδος. Στην περίπτωση όπου μια προσφορά δεν λαμβάνεται υπόψη, η Τράπεζα της Ελλάδος ενημερώνει σχετικά με fax τον αντισυμβαλλόμενο, πριν από την κατανομή του ποσού της δημοπρασίας. Ανάκληση προσφορών επιτρέπεται μόνον όσο διαρκεί η προθεσμία υποβολής προσφορών.
- γ) Η προσφορά κάθε πιστωτικού ιδρύματος είναι δεσμευτική από τη στιγμή που λήγει η προθεσμία υποβολής και, κατά συνέπεια, οποιαδήποτε ακύρωση ή τροποποίηση της συμφωνίας δεν είναι δυνατή.

δ) Αριθμός προσφορών:

- Στις δημοπρασίες με τη μέθοδο των ανταγωνιστικών προσφορών επιτοκίου, κάθε αντισυμβαλλόμενος έχει το δικαίωμα να υποβάλει μέχρι δέκα προσφορές, αναφέροντας το ποσό και το αντίστοιχο επιτόκιο με το οποίο είναι διατεθειμένος να πραγματοποιήσει τη συναλλαγή. Τα επιτόκια πρέπει να είναι σε πολλαπλάσια μιας μονάδας βάσης (0,01 της εκατοστιαίας μονάδας). Στην περίπτωση δημοπρασίας ανταλλαγής νομισμάτων ανταγωνιστικού επιτοκίου οι προσφορές θα πρέπει να είναι εκφρασμένες σε πολλαπλάσια του 0,01 της μονάδας βάσης του swap (0,01 swap point).

- Στις δημοπρασίες με τη μέθοδο των ανταγωνιστικών προσφορών ποσού, κάθε αντισυμβαλλόμενος υποβάλλει μία προσφορά στην οποία αναφέρεται το προσφερόμενο ή ζητούμενο ποσό.

ε) Ελάχιστο ύψος προσφορών:

Στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης, το ύψος προσφορών ορίζεται σε ακέραιο πολλαπλάσιο του ποσού των 100.000 ευρώ, με ελάχιστο όριο το ποσό του ενός (1) εκατομμυρίου ευρώ. Στις δημοπρασίες με τη μέθοδο των ανταγωνιστικών προσφορών επιτοκίου, το ελάχιστο όριο ισχύει για κάθε επίπεδο επιτοκίου/τιμής/μονάδων βάσης swap για το οποίο υποβάλλεται προσφορά.

Στις πράξεις αναχρηματοδότησης πιο μακροπρόθεσμης διάρκειας, το ελάχιστο ύψος προσφορών ορίζεται σε 500.000 ευρώ. Ο προσφορές που υπερβαίνουν το προαναφερθέν ελάχιστο ύψος πρέπει να εμφανίζονται σε πολλαπλάσια των 10.000 ευρώ.

στ) Η ΕΚΤ διατηρεί το δικαίωμα να ανακοινώσει ότι δεν θα γίνονται δεκτές προσφορές που υπερβαίνουν ένα μέγιστο ποσό, ώστε να αποτραπούν δυσανάλογα μεγάλες προσφορές. Το τυχόν μέγιστο ποσό θα αναφέρεται στην ανακοίνωση της δημοπρασίας.

5. Αξιολόγηση προσφορών και κατανομή του ποσού της δημοπρασίας

Η αξιολόγηση των προσφορών πραγματοποιείται ως εξής:

α) Ανταγωνιστικές προσφορές επιτοκίου

- Στην περίπτωση προσφοράς ρευστότητας, οι προσφορές κατατάσσονται κατά φθίνουσα σειρά του προσφερόμενου επιτοκίου. Οι προσφορές με το υψηλότερο επιτόκιο ικανοποιούνται κατά προτεραιότητα και διαδοχικά ικανοποιούνται οι προσφορές με το χαμηλότερο επιτόκιο μέχρι να εξαντληθεί το συνολικό ποσό που η ΕΚΤ προτίθεται να διαθέσει.
- Στην περίπτωση απορρόφησης ρευστότητας, οι προσφορές που αφορούν τις περιπτώσεις αποδοχής καταθέσεων (Κεφ. II, παράγρ. Δ) κατατάσσονται κατά αύξουσα σειρά του προσφερόμενου από τα πιστωτικά ιδρύματα επιτοκίου (ή φθίνουσα σειρά ως προς την προσφερόμενη τιμή στην περίπτωση πιστοποιητικών χρέους (debt certificates) που εκδίδονται στο πλαίσιο του Ευρωσυστήματος) και ικανοποιούνται κατά προτεραιότητα οι προσφορές με το χαμηλότερο επιτόκιο (ή υψηλότερη τιμή στην περίπτωση πιστοποιητικών χρέους που εκδίδονται στο πλαίσιο του Ευρωσυστήματος) και διαδοχικά ικανοποιούνται οι προσφορές με το υψηλότερο επιτόκιο μέχρι να εξαντληθεί το συνολικό προς απορρόφηση ποσό.
- Το κείμενο της ανακοίνωσης της δημόσιας προσφοράς κατά κανόνα περιέχει πληροφόρηση γιά τη μέθοδο κατανομής (“ολλανδικού” ή “αμερικανικού” τύπου δημοπρασία).

Στη δημοπρασία ενιαίου επιτοκίου (ολλανδικού τύπου), το επιτόκιο/τιμή/μονάδες βάσης swap της κατανομής που εφαρμόζεται σε όλες τις

ικανοποιούμενες προσφορές είναι ίσο με το οριακό επιτόκιο/τιμή/μονάδες βάσης swap (δηλ. το επιτόκιο/τιμή/μονάδες βάσης swap στο οποίο εξαντλείται η συνολική κατανομή).

Στη δημοπρασία πολλαπλού επιτοκίου (αμερικανικού τύπου) το επιτόκιο/τιμή/μονάδες βάσης swap της κατανομής είναι ίσο με το επιτόκιο/τιμή/μονάδες βάσης swap εκάστης προσφοράς.

- Κατά την κατανομή του ποσού των δημοπρασιών ανταγωνιστικού επιτοκίου, για σκοπούς ενίσχυσης ή άντλησης ρευστότητας, εάν το ποσό της τελευταίας προσφοράς που έγινε αποδεκτή από την ΕΚΤ είναι μεγαλύτερο από το υπόλοιπο του συνολικού προς διάθεση ή απορρόφηση από αυτήν ποσού, η οριακή αυτή προσφορά γίνεται μερικά αποδεκτή μέχρι να εξαντληθεί το προς διάθεση ή απορρόφηση εναπομένον ποσό. Σε περίπτωση που υπάρχουν περισσότερες από μία οριακές προσφορές με το ίδιο επιτόκιο/τιμή/μονάδες βάσης swap, αλλά το υπόλοιπο του προς διάθεση ή απορρόφηση ποσού, αντιστοίχως, δεν επαρκεί για την πλήρη κάλυψη τους, οι προσφορές αυτές ικανοποιούνται αναλογικά με βάση τη σχέση του ύψους εκάστης προσφοράς προς το σύνολο των οριακών αυτών προσφορών. Η ΕΚΤ μπορεί να αποφασίσει την εφαρμογή ελάχιστου ποσού κατανομής σε κάθε αποδεκτή προσφορά.

β) Ανταγωνιστικές προσφορές ποσού

Οι υποβληθείσες προσφορές αθροίζονται. Στην περίπτωση που το συνολικό ποσό των υποβληθεισών προσφορών υπερβαίνει το συνολικό

προς διάθεση ή απορρόφηση ποσό, η ικανοποίηση των προσφορών πραγματοποιείται αναλογικά με βάση τη σχέση του ύψους της κάθε μίας από αυτές προς το σύνολο του προσφερόμενου ποσού.

Ανεξαρτήτως τύπου δημοπρασίας, το κατανεμόμενο κατά αντισυμβαλλόμενο ποσό στρογγυλοποιείται στη πλησιέστερη μονάδα ευρώ.

Η ΕΚΤ διατηρεί το δικαίωμα να καθορίσει ελάχιστο ποσό κατανομής σε κάθε συμμετέχοντα στη δημοπρασία.

6. Αποτελέσματα

α) Στις τακτικές δημοπρασίες, το αποτέλεσμα της δημοπρασίας δημοσιεύεται (ή ανακοινώνεται μέσω καλωδιακών πληροφοριακών δικτύων) το αργότερο μέχρι τις 12.15 ώρα Ελλάδος (11.15 ώρα ΕΚΤ) της ημέρας της δημοπρασίας. Η Τράπεζα της Ελλάδος επιβεβαιώνει, μέσω fax ή άλλου ηλεκτρονικού μέσου και μέχρι τις 12.40 ώρα Ελλάδος (11.40 ώρα ΕΚΤ), το αποτέλεσμα της κατανομής στους αντισυμβαλλομένους που υπέβαλαν επιτυχείς προσφορές.

β) Στις ταχείες δημοπρασίες το αποτέλεσμα ανακοινώνεται το αργότερο εντός 30 λεπτών από τη λήξη της προθεσμίας υποβολής των προσφορών.

7. Διακανονισμός

α) Στην περίπτωση τίτλων που είναι κατατεθειμένοι εκτός της χώρας, οι αντισυμβαλλόμενοι που υπέβαλαν επιτυχείς προσφορές ανακοινώνουν στην Τράπεζα της Ελλάδος τα

στοιχεία των τίτλων που προτίθενται να πωλήσουν ή ενεχυράσουν. Για τους τίτλους που είναι κατατεθειμένοι στην Ελλάδα, η σχετική ανακοίνωση θα γίνεται την ημέρα της δημοπρασίας, μετά το τέλος λειτουργίας του Συστήματος Άυλων Τίτλων. Στις δημοπρασίες για την απορρόφηση ρευστότητας, η Τράπεζα της Ελλάδος διατηρεί το δικαίωμα να επιλέξει από τον κατάλογο αποδεκτών τίτλων αυτούς που θα πωλήσει με συμφωνία επαναγοράς.

β) Ο διακανονισμός των πράξεων διενεργείται μέσω του λογαριασμού διακανονισμού σε ευρώ που τηρούν οι αντισυμβαλλόμενοι στην Τράπεζα της Ελλάδος.

γ) Προκειμένου περί των πράξεων που διενεργούνται με τακτικές δημοπρασίες (δηλαδή πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, πράξεων αναχρηματοδότησης πιο μακροπρόθεσμης διάρκειας και πράξεων διαρθρωτικής φύσεως), ο διακανονισμός του κατανεμηθέντος ποσού πραγματοποιείται την επόμενη ημέρα της ανακοίνωσης του αποτελέσματος της δημοπρασίας (κατά την οποία λειτουργούν το Σύστημα Ερμής και το Σύστημα Άυλων Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος), εκτός εάν η ανακοίνωση της ΕΚΤ ορίζει διαφορετικά, με αντίστοιχη πίστωση ή χρέωση του λογαριασμού διακανονισμού που τηρεί ο αντισυμβαλλόμενος στην Τράπεζα της Ελλάδος. Κατά την ημερομηνία λήξης της συμφωνίας η Τράπεζα της Ελλάδος πραγματοποιεί αυτόματα τις απαραίτητες αντίστροφες εγγραφές.

δ) Προκειμένου περί έκτακτων δημοπρασιών ή πράξεων σε διμερή βάση για την εξομάλυνση

βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας, ο διακανονισμός πραγματοποιείται την ημέρα διενέργειας της πράξης, χωρίς να αποκλείεται και ο προσδιορισμός διαφορετικής ημέρας διακανονισμού, ιδιαίτερα στην περίπτωση των πράξεων οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων και πράξεων ανταλλαγής νομισμάτων.

- ε) Οι αντισυμβαλλόμενοι υποχρεούνται να διάθετουν επαρκείς ασφάλειες για την κάλυψη του ποσού που τους έχει κατανεμηθεί. Κατά γενική αρχή, ο διακανονισμός των κατανεμηθέντων κατά αντισυμβαλλόμενο ποσών στις δημοπρασίες πραγματοποιείται μόνο μετά τη μεταφορά από το πιστωτικό ίδρυμα των αποδεκτών τίτλων που χρησιμοποιούνται ως ασφάλεια για την κάλυψη της πράξης. Στην περίπτωση των τακτικών δημοπρασιών, το χρονικό σημείο διακανονισμού της νέας πράξης συμπίπτει, κατά κανόνα, με το χρόνο εξόφλησης της προηγούμενης πράξης με αντίστοιχη διάρκεια.

Β. Διαδικασία διενέργειας διμερών πράξεων

1. Πράξεις σε διμερή βάση (χωρίς δημοπρασία) μπορούν να διενεργηθούν στις περιπτώσεις αντιστρεπτέων πράξεων, ανταλλαγής νομισμάτων, αποδοχής καταθέσεων, αγοράς ή πώλησης τίτλων και διαρθρωτικής φύσεως πράξεων. Οι διμερείς πράξεις μπορούν να λάβουν μια από τις ακόλουθες δύο μορφές:

- α) πράξεις που εκτελούνται απευθείας μεταξύ της Τράπεζας της Ελλάδος και αντισυμβαλλομένων και
β) πράξεις που εκτελούνται μέσω χρηματιστηρίου ή διαμεσολαβητών αγοράς.

2. Οι πράξεις που εκτελούνται με διμερείς διαδικασίες δεν έχουν προκαθορισμένη συχνότητα ή διάρκεια και, κατά κανόνα, δεν ανακοινώνονται εκ των προτέρων. Οι λεπτομέρειες κάθε πράξης γνωστοποιούνται σύμφωνα με τις οδηγίες της ΕΚΤ.

3. Η ΕΚΤ διατηρεί το δικαίωμα να μην ανακοινώσει δημόσια το αποτέλεσμα της διμερούς πράξης.

Γ. Πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων

1. Οι πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων διενεργούνται διμερώς χωρίς περιοδικότητα, σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στο Κεφ. VI, παράγρ. B παραπάνω.

2. Οι κατηγορίες αντισυμβαλλομένων στις πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων δεν υπόκεινται σε περιορισμούς και, κατά συνέπεια, η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται να περιλάβει σε αυτούς και χρηματοδοτικά ίδρυματα, αμοιβαία κεφάλαια ή χρηματιστηριακές εταιρίες.

3. Για τις πράξεις οριστικής αγοράς ή πώλησης τίτλων μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνον τίτλοι της πρώτης βαθμίδας, όπως αυτοί προσδιορίζονται από το Ευρωσύστημα.

Δ. Πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων (Currency swaps)

1. Η επιλογή των αντισυμβαλλομένων στις πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων γίνεται από την Τράπεζα της Ελλάδος και μπορεί να περιλαμβάνει περιορισμένο αριθμό συμμετεχόντων, οι οποίοι επιλέγονται σύμφωνα με δύο ομάδες κριτηρίων:

- Η πρώτη ομάδα κριτηρίων βασίζεται στην αρχή της πρόνοιας, σύμφωνα με την οποία ο δυνητικός αντισυμβαλλόμενος πρέπει να είναι φερεγγυος, να υπόκειται σε εποπτεία από αναγνωρισμένη εποπτική αρχή, να ακολουθεί υψηλού επιπέδου κανόνες συμπεριφοράς και να έχει καλή φήμη.
- Η δεύτερη ομάδα κριτηρίων αναφέρεται στη δυνατότητα ανταγωνιστικής τιμολόγησης, την ικανότητα διεκπεραίωσης μεγάλου όγκου συναλλαγών και στην ποιότητα και ευρύτητα της πληροφόρησης που παρέχεται από τον αντισυμβαλλόμενο.

2. Οι πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων διενεργούνται μέσω ταχείας (έκτακτης) δημοπρασίας ή διμερούς διαδικασίας.

3. Αξιολόγηση προσφορών

Δημοπρασίες ανταγωνιστικού επιτοκίου πράξεων ανταλλαγής νομισμάτων:

α) Προσφορά ρευστότητας: οι προσφορές κατατάσσονται κατά αύξουσα σειρά του επιπέδου των μονάδων βάσης swap όταν οι μονάδες βάσης swap είναι θετικές.³ Οι προσφορές με τις χαμηλότερες μονάδες βάσης swap ικανοποιούνται κατά προτεραιότητα και ακολούθως εκείνες με τα διαδοχικώς υψηλότερα επίπεδα μονάδων βάσης swap⁴ μέχρι να εξαντληθεί το συνολικό προς απορρόφηση ποσό σταθερού νομίσματος.

β) Απορρόφηση ρευστότητας: οι προσφορές κατατάσσονται κατά φθίνουσα σειρά των

μονάδων βάσης swap. Οι προσφορές με τις υψηλότερες μονάδες βάσης swap ικανοποιούνται κατά προτεραιότητα και ακολούθως εκείνες με τα διαδοχικώς χαμηλότερα επίπεδα μονάδων βάσης swap⁴ μέχρι να εξαντληθεί το συνολικό προς απορρόφηση ποσό σταθερού νομίσματος.

Εάν, στο υψηλότερο ή χαμηλότερο, αντίστοιχα, επίπεδο μονάδων βάσης swap, το προσφερόμενο ποσό υπερβαίνει το υπόλοιπο του συνολικού προς διάθεση ή απορρόφηση ποσού, εφαρμόζεται η διαδικασία που περιγράφεται στην παράγραφο A.5(α) πιο πάνω.

4. Ο διακανονισμός του αρχικού σκέλους (spot) της ανταλλαγής νομισμάτων μπορεί να πραγματοποιηθεί την ίδια ημέρα με την ημέρα διενέργειας της πράξης (trade day), την επομένη ή τη μεθεπομένη. Ο διακανονισμός του προθεσμιακού σκέλους πραγματοποιείται από την Τράπεζα της Ελλάδος κατά την ημερομηνία λήξης της πράξης, με αντίστροφες εγγραφές.

E. Αποδοχή καταθέσεων

1. Δικαίωμα συμμετοχής έχουν μόνον οι αντισυμβαλλόμενοι που έχουν προεπιλεγεί για τη διενέργεια πράξεων εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας σύμ-

³ Στη δημοπρασία προσφοράς ρευστότητας, οι μονάδες βάσης swap κατατάσσονται κατά αύξουσα σειρά εάν είναι θετικές, δηλαδή όταν η διαφορά επιτοκίου μεταξύ του ξένου νομίσματος και του ευρώ είναι επίσης θετική (η ισοτιμία ανταλλαγής του ευρώ περιλαμβάνει premium). Αντίθετα, όταν οι μονάδες βάσης swap είναι αρνητικές (δηλαδή η ισοτιμία ανταλλαγής του ευρώ περιλαμβάνει discount), κατατάσσονται κατά φθίνουσα σειρά.

⁴ Στη δημοπρασία απορρόφησης ρευστότητας, οι μονάδες βάσης swap κατατάσσονται κατά φθίνουσα σειρά όταν το πρόσημό τους είναι θετικό και κατά αύξουσα σειρά όταν το πρόσημό τους είναι αρνητικό.

φωνα με το Κεφ. I, παράγρ. 4, της παρούσας Πράξης.

2. Η αποδοχή καταθέσεων διενεργείται κατά κανόνα μέσω ταχείας δημοπρασίας, εκτός εάν η ΕΚΤ αποφασίσει τη διενέργεια μέσω διμερούς διαδικασίας.

3. Η αξιολόγηση των προσφορών και η κατανομή του ποσού ακολουθεί τη διαδικασία που περιγράφεται στο VI, παράγρ. A.5-6 ανωτέρω.

VII. Γενικές διατάξεις

1. Η Τράπεζα της Ελλάδος, ενεργώντας σύμφωνα με το εκάστοτε ισχύον πλαίσιο του Ευρωσυστήματος, δύναται:

α) να τροποποιεί τους όρους πρόσβασης στις πάγιες διευκολύνσεις, καθώς και τους όρους παροχής ενδοημερήσιας πίστωσης,

β) να περιορίζει ή να αναστέλλει, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, την πρόσβαση των αντισυμβαλλομένων στις εν λόγω διευκολύνσεις,

γ) να τροποποιεί οποτεδήποτε τα μέσα, τους όρους και τους εν γένει κανόνες και διαδικασίες διενέργειας των πράξεων νομισματικής πολιτικής.

2. Ως βάση υπολογισμού των τόκων στις πράξεις νομισματικής πολιτικής λαμβάνονται οι πραγματικές ημέρες επί έτους 360 ημερών (actual /360).

3. Πριν την πρώτη χρησιμοποίηση της πάγιας διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης, της ενδοημερήσιας πίστωσης, των αντιστρεπτέων

πράξεων και των πράξεων ανταλλαγής νομισμάτων, κάθε πιστωτικό ίδρυμα θα υπογράψει χωριστή σύμβαση με την Τράπεζα της Ελλάδος, στην οποία θα αναφέρονται οι ειδικότεροι όροι των πράξεων αυτών και οι υποχρεώσεις και των δύο μερών.

VIII. Κυρώσεις

A. Γενικά

Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης πιστωτικού ιδρύματος με τις υποχρεώσεις του που σχετίζονται με την πρόσβαση στις συναλλαγές και διευκολύνσεις της παρούσας Πράξης, η Τράπεζα της Ελλάδος έχει το δικαίωμα να επιβάλει κυρώσεις κατά του πιστωτικού ιδρύματος, υπό την επιφύλαξη των κανόνων που εφαρμόζονται στις περιπτώσεις άσκησης εποπτείας. Η κατά τα ανωτέρω μη συμμόρφωση τεκμαίρεται ότι συντρέχει σε κάθε μία από τις ακόλουθες περιπτώσεις:

- μη συμμόρφωση με τους κανόνες που διέπουν τις διαδικασίες δημοπρασίας ή τις διμερείς συμφωνίες, ή/και
- μη συμμόρφωση με τους κανόνες χρήσης των τίτλων που παρέχονται ως ασφάλεια των πράξεων νομισματικής πολιτικής (όπως τίτλων που παραδίδονται ως ενέχυρο ή στο πλαίσιο σύμβασης πώλησης με συμφωνία επαναγοράς), ή/και
- μη συμμόρφωση με τους κανόνες που αφορούν το οριστικό κλείσιμο του Συστήματος Ερμής και τις προϋποθέσεις πρόσβασης στην πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης.

Ειδικότερα:

1. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης πιστωτικού ιδρύματος με τους κανόνες που διέπουν τις διαδικασίες δημοπρασίας ή τις διμερείς συμφωνίες, δηλαδή στην περίπτωση που πιστωτικό ίδρυμα δεν παραδίδει επαρκείς αποδεκτούς τίτλους (σε συναλλαγές παροχής ρευστότητας) ή μετρητά (σε συναλλαγές απορρόφησης ρευστότητας), η Τράπεζα της Ελλάδος έχει το δικαίωμα να λάβει τα ακόλουθα μέτρα:

α) Επιβολή χρηματικών ποινών

Για την πρώτη και τη δεύτερη παράβαση εντός χρονικού διαστήματος 12 μηνών, επιβάλλεται για κάθε παράβαση χρηματική ποινή ύψους προσδιοριζόμενου με βάση το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης προσαυξημένο κατά 2,5% και υπολογιζόμενη με βάση την ποσότητα των προς ασφάλεια τίτλων ή των μετρητών που το πιστωτικό ίδρυμα δεν ήταν σε θέση να καλύψει, η οποία πολλαπλασιάζεται με συντελεστή 7/360.

β) Αναστολή δικαιώματος διενέργειας μεταγενέστερων πράξεων ανοικτής αγοράς

Εάν επισυμβεί τρίτη παράβαση του ιδίου τύπου κατά τη διάρκεια του διαστήματος των 12 μηνών, η Τράπεζα της Ελλάδος, πέραν της επιβολής χρηματικής ποινής που υπολογίζεται κατά τα ως άνω, έχει το δικαίωμα να αναστέλλει την πρόσβαση του πιστωτικού ιδρύματος σε μεταγενέστερες πράξεις ανοικτής αγοράς του ιδίου τύπου, που διέπονται από τις ίδιες διαδικασίες, για χρονική περίοδο που συναρτάται με το ποσό της ασφάλειας ή των μετρητών που δεν κατέστη δυνατόν να παραδοθούν, ως εξής:

- (i) εάν το ποσό των υπολειπόμενων τίτλων ή μετρητών αντιστοιχεί σε ποσοστό 40% της συνολικής αξίας των τίτλων ή μετρητών που θα έπρεπε να έχουν διατεθεί, στην περίπτωση της τρίτης κατά σειρά παράβασης, επιβάλλεται αναστολή ενός μηνός,
- (ii) εάν το ποσό των υπολειπόμενων τίτλων ή μετρητών αντιστοιχεί σε ποσοστό από 40% μέχρι και 80% της συνολικής αξίας των τίτλων ή μετρητών που θα έπρεπε να έχουν διατεθεί, στην περίπτωση της τρίτης κατά σειρά παράβασης, επιβάλλεται αναστολή δύο μηνών,
- (iii) εάν το ποσό των υπολειπόμενων τίτλων ή μετρητών αντιστοιχεί σε ποσοστό από 80% μέχρι και 100% της συνολικής αξίας των τίτλων ή μετρητών που θα έπρεπε να έχουν διατεθεί, στην περίπτωση της τρίτης κατά σειρά παράβασης, επιβάλλεται αναστολή τριών μηνών.

Υπό την επιφύλαξη της κατωτέρω παραγράφου 5, τα μέτρα που αναφέρονται στην παρούσα παράγραφο 1, εδάφια (α) και (β) επιβάλλονται και για κάθε άλλη επακολουθούσα παράβαση, που λαμβάνει χώρα κάθε φορά μέσα σε διάστημα 12 μηνών.

- 2. Σε περίπτωση που πιστωτικό ίδρυμα δεν συμμορφώνεται με τους κανόνες χρήσης των τίτλων που παρέχονται ως ασφάλεια για μια πράξη, δηλαδή α) στην περίπτωση που πιστωτικό ίδρυμα καταθέτει ή δεσμεύει ως ασφάλεια τίτλους μη αποδεκτούς (δηλαδή τίτλους εκδιδόμενους ή εγγυημένους από το ίδιο το πιστωτικό ίδρυμα ή από ίδρυμα με το οποίο το αντισυμβαλλόμενο πιστωτικό ίδρυμα διαθέ-

τει “στενό οικονομικό δεσμό”, όπως η έννοια αυτή προσδιορίζεται σύμφωνα με το Άρθρο 1, Νο. 26 της Οδηγίας 2000/12/EK, ή τίτλους που δεν περιέχονται στον κατάλογο αποδεκτών τίτλων), ή β) σε περίπτωση που τίτλοι παρεχόμενοι ως ασφάλεια της συνολλαγής δεν αντικαθίστανται, όπως ορίζεται στο Παράρτημα 2 της παρούσας Πράξης, συνεπεία ενός γεγονότος μετά την επέλευση του οποίου οι αποδεκτοί τίτλοι κατέστησαν μη αποδεκτοί, η Τράπεζα της Ελλάδος έχει το δικαίωμα να λάβει τα ακόλουθα μέτρα:

α) Επιβολή χρηματικών ποινών

Για την πρώτη και τη δεύτερη παράβαση εντός χρονικού διαστήματος 12 μηνών, επιβάλλεται, για κάθε παράβαση, χρηματική ποινή ύψους προσδιοριζόμενου με βάση το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης προσαυξημένο κατά 2,5% και υπολογιζόμενη με βάση την ποσότητα των μη αποδεκτών τίτλων, πολλαπλασιαζόμενη με τον συντελεστή 1/360.

β) Αναστολή δικαιώματος διενέργειας μεταγενέστερων πράξεων ανοικτής αγοράς

Εάν λάβει χώρα μια τρίτη παράβαση κατά τη διάρκεια του διαστήματος των 12 μηνών, η Τράπεζα της Ελλάδος, πέραν της επιβολής χρηματικής ποινής που υπολογίζεται κατά τα ως άνω, έχει το δικαίωμα να αναστέλλει την πρόσβαση του πιστωτικού ιδρύματος σε μεταγενέστερες πράξεις ανοικτής αγοράς.

Υπό την επιφύλαξη της κατωτέρω παραγράφου 5, τα μέτρα που αναφέρονται στην παραπάνω παράγραφο 2 εδάφια (α) και (β) επιβάλλονται και για κάθε άλλη επακολουθούσα

παράβαση, που λαμβάνει χώρα κάθε φορά μέσα σε διάστημα 12 μηνών.

3. Στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα παρουσιάζει χρεωστικό υπόλοιπο στο λογαριασμό διακανονισμού του στο Σύστημα Ερμής μετά την οριστικοποίηση των διαδικασιών που αφορούν το οριστικό κλείσιμο του Συστήματος και δεν εκπληρώνει τα κριτήρια πρόσβασης στην πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης, αλλά παρά ταύτα απέκτησε πρόσβαση στη διευκόλυνση αυτή, επιβάλλεται στο πιστωτικό ίδρυμα χρηματική ποινή ίση με 5% του χρεωστικού υπολοίπου. Σε περίπτωση επανειλημένων παραβάσεων, το εν λόγω ποσοστό θα αυξάνεται κατά 2,5% κάθε φορά που θα επαναλαμβάνεται η παράβαση εντός διαστήματος 12 μηνών. Οι χρηματικές ποινές θα υπολογίζονται με βάση το ποσό για το οποίο πραγματοποιήθηκε η, κατά παρέκκλιση των σχετικών κριτηρίων, πρόσβαση στην πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης.

4. Σε όλες τις ως άνω υπό 1(α), 2(α) και 3 περιπτώσεις, εάν το ποσό που υπολογίζεται ως ποινή είναι μικρότερο από 100 ευρώ, δεν θα επιβάλλεται χρηματική ποινή και η παράβαση δεν θα λαμβάνεται υπόψη για την προσμέτρηση ποινών που υπολογίζονται με βάση τη συχνότητα των παραβάσεων.

5. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν αυτό επιβάλλεται από την σοβαρότητα της παράβασης και λαμβανομένων υπόψη, ιδίως, των ποσών της συγκεκριμένης συνολλαγής, καθώς και της συχνότητας και της διάρκειας της μη συμμόρφωσης, η Τράπεζα της Ελλάδος έχει το δικαίωμα, πέραν της επιβολής χρηματικής ποινής που υπολογίζεται κατά τα ως άνω, να εξαιρεί το

πιστωτικό ίδρυμα από όλες τις μελλοντικές πράξεις νομισματικής πολιτικής για διάστημα τριών μηνών.

Β. Η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται να αναστέλλει την πρόσβαση αντισυμβαλλομένου που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα σε πράξεις νομισματικής πολιτικής που προβλέπονται στην παρούσα Πράξη, εφόσον ο εν λόγω αντισυμβαλλόμενος έχει αποκλειστεί προσωρινά από τη συμμετοχή σε πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος σε άλλο κράτος-μέλος της ζώνης του ευρώ.

Γ. Η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται να αναστέλλει την πρόσβαση πιστωτικού ιδρύματος σε πράξεις ανοικτής αγοράς, σε περίπτωση παράβασης εκ μέρους του πιστωτικού ιδρύματος των ουσιωδών όρων του συστήματος ελάχιστων υποχρεωτικών αποθεματικών του Ευρωσυστήματος, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανονισμού της EKT 2818/98, όπως ισχύει.

Δ. Ο χρόνος ενεργοποίησης και οι συνέπειες των μέτρων που λαμβάνονται κατά την παράγραφο VIII.A.1 ανωτέρω από την Τράπεζα της Ελλάδος θα συγκεκριμενοποιείται στα κείμενα των συμβάσεων μεταξύ της Τράπεζας της Ελλάδος και των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Ε. Όσον αφορά ειδικώς την παρεχόμενη κατά τα Τμήματα IV και V παρ. 9 της παρούσας Πράξης ενδομερήσια πίστωση, θα ισχύουν οι διατάξεις του Κανονισμού του Συστήματος Ερμής, υπό την

επιφύλαξη των κυρώσεων που προβλέπονται στην παράγραφο Α του παρόντος κεφαλαίου.

IX. Εξουσιοδοτήσεις

1. α) Εξουσιοδοτείται η Διεύθυνση Νομισματικής Πολιτικής και Τραπεζικών Εργασιών της Τράπεζας της Ελλάδος να παρέχει διευκρινίσεις σχετικά με την εφαρμογή των οδηγιών της EKT που αφορούν τα μέσα και τις διαδικασίες άσκησης της νομισματικής πολιτικής και τον τρόπο υπολογισμού κυρώσεων.

β) Κάθε υποβολή αίτησης από τα πιστωτικά ιδρύματα στην Τράπεζα της Ελλάδος που αναφέρεται στις διατάξεις της παρούσας Πράξης θα υποβάλλεται στη Διεύθυνση Νομισματικής Πολιτικής και Τραπεζικών Εργασιών.

2. Εξουσιοδοτείται η Διεύθυνση Συναλλάγματος να παρέχει διευκρινίσεις για τη διενέργεια των πράξεων ανταλλαγής νομισμάτων.

Από την έναρξη ισχύος της Πράξης αυτής (1.1.2001) καταργείται η Πράξη ΣΝΠ 32/7.3.2000.

Από τις διατάξεις της παρούσας Πράξης δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του Κρατικού Προϋπολογισμού.

Η Πράξη αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (Τεύχος Α').

Παράρτημα 1

Προσφορές πιστωτικών ιδρυμάτων

Απαραίτητα στοιχεία

- Ημερομηνία της δημοπρασίας
- Όνομα πιστωτικού ιδρύματος
- Κωδικός αριθμός πιστωτικού ιδρύματος
- Αριθμός αναφοράς της δημοπρασίας
- Προσφορά ποσού για τις δημοπρασίες σταθερού επιτοκίου
- Προσφορά (μέχρι δέκα) επιτοκίων/τιμών/swap points και αντίστοιχων ποσών για τις δημοπρασίες ανταγωνιστικού επιτοκίου
- Εξουσιοδοτημένες υπογραφές

Παράρτημα 2

Κύρωση θα επιβάλλεται στο πιστωτικό ίδρυμα κατά τα οριζόμενα στο κεφάλαιο VIII.A, παρ. 2, όταν, στις ακόλουθες ειδικές περιπτώσεις, αποδεκτοί τίτλοι καθίστανται μη αποδεκτοί μετά την παράδοσή τους από το πιστωτικό ίδρυμα στην Τράπεζα της Ελλάδος:

α) Όταν οι τίτλοι καταστούν μη αποδεκτοί εξαιτίας συγχώνευσης μεταξύ του πιστωτι-

κού ιδρύματος και του εκδότη ή εγγυητή των τίτλων και δεν αντικατασταθούν από το πιστωτικό ίδρυμα εντός περιόδου χάριτος 20 εργάσιμων ημερών από την ημερομηνία κατά την οποία η συγχώνευση κατέστη οριστική και νομικώς δεσμευτική για τα μέρη.

β) Όταν οι τίτλοι καταστούν μη αποδεκτοί μετά την κατάθεση των τίτλων στην Τράπεζα της Ελλάδος εξαιτίας της εμφάνισης γεγονότος που στοιχειοθετεί “στενό οικονομικό δεσμό” και δεν αντικατασταθούν από το πιστωτικό ίδρυμα εντός περιόδου χάριτος 20 εργάσιμων ημερών από την ημερομηνία στοιχειοθέτησης του “στενού οικονομικού δεσμού”.

γ) Όταν οι τίτλοι καταστούν μη αποδεκτοί μετά την κατάθεσή τους στην Τράπεζα της Ελλάδος ως συνέπεια άλλων περιστάσεων (π.χ. εάν οι τίτλοι παύσουν να περιλαμβάνονται στον κατάλογο αποδεκτών τίτλων) και δεν αντικατασταθούν από το πιστωτικό ίδρυμα εντός περιόδου χάριτος 20 εργάσιμων ημερών από την ημερομηνία κατά την οποία η EKT αφαίρεσε τους τίτλους από τον κατάλογο αποδεκτών τίτλων.

Μέτρα νομισματικής πολιτικής και εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος

(Ιούλιος - Δεκέμβριος 2000)

7 Ιουλίου 2000

Από 10.7.2000, το επιτόκιο των υποχρεωτικών καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Τράπεζα της Ελλάδος μειώνεται σε 5,25% από 5,5%.

12 Ιουλίου 2000

Εγκρίνεται η συγχώνευση των τραπεζών "Τράπεζα EFG Eurobank A.E." και "Τράπεζα Εργασίας A.E." με απορρόφηση της δεύτερης από την πρώτη. Η επωνυμία της νέας τράπεζας είναι: "Τράπεζα EFG Eurobank-Ergasias A.E.".

25 Ιουλίου 2000

Επιτρέπεται στα πιστωτικά ιδρύματα να χρηματοδοτούν φυσικά πρόσωπα για την κάλυψη υποχρεώσεων τους από φορολογικές οφειλές και από εισφορές έναντι των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης.

29 Αυγούστου 2000

Κωδικοποιούνται οι διατάξεις που αφορούν τις συμμετοχές των πιστωτικών ιδρυμάτων στο μετοχικό κεφάλαιο επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα και απλοποιούνται οι διαδικασίες για την επαύξηση της συμμετοχής των πιστωτικών ιδρυμάτων σε θυγατρικές τους επιχειρήσεις.

5 Σεπτεμβρίου 2000

- Από 6.9.2000, το επιτόκιο παρέμβασης της Τράπεζας της Ελλάδος στη διατραπεζική αγορά για πράξεις διάρκειας 14 ημερών μειώνεται σε 7,5% από 8,25%.
- Από 6.9.2000, το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος με ενέχυρο τίτλους του Δημοσίου μειώνεται σε 8,25% από 9%.

- Από 6.9.2000, το επιτόκιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος μειώνεται σε 6,5% από 7,25%.

11 Σεπτεμβρίου 2000

Εγκρίνεται η διάθεση κεφαλαίων από την τράπεζα EFG Eurobank-Ergasias A.E. για την απόκτηση ποσοστού 19,25% του μετοχικού κεφαλαίου της τράπεζας Bank Post S.A. που εδρεύει στη Ρουμανία.

20 Σεπτεμβρίου 2000

- Παρέχεται άδεια λειτουργίας πιστωτικού ιδρύματος στον Πιστωτικό Αναπτυξιακό Συνεταιρισμό Νομού Κοζάνης Συν. Π.Ε., με την επωνυμία “Συνεταιριστική Τράπεζα Ν. Κοζάνης Συν. Π.Ε.”.
- Καθορίζεται σε 15% των ιδίων κεφαλαίων κάθε συνεταιριστικής τράπεζας το ανώτατο όριο του ποσού που μπορεί να αντλεί από τη διατραπεζική αγορά δραχμών και συναλλάγματος, έναντι προηγούμενων ορίων 10% και 5% των ιδίων κεφαλαίων της, αντίστοιχα.

14 Νοεμβρίου 2000

- Από 15.11.2000, το επιτόκιο παρέμβασης της Τράπεζας της Ελλάδος στη διατραπεζική αγορά για πράξεις διάρκειας 14 ημερών μειώνεται σε 7% από 7,5%.
- Από 15.11.2000, το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος με ενέχυρο τίτλους του Δημοσίου μειώνεται σε 7,75% από 8,25%.
- Από 15.11.2000, το επιτόκιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων των

πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος μειώνεται σε 6% από 6,5%.

23 Νοεμβρίου 2000

– Καθορίζονται οι μεταβατικές διατάξεις του συστήματος υποχρεωτικών καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Τράπεζα της Ελλάδος για το διάστημα μέχρι 31.12.2000, προκειμένου να διασφαλιστεί η ομαλή μετάβαση στο σύστημα των υποχρεωτικών καταθέσεων (ελάχιστα υποχρεωτικά αποθεματικά) των πιστωτικών ιδρυμάτων το οποίο εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Από 1.1.2001, οι υποχρεωτικές καταθέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων που είναι εγκατεστημένα στην Ελλάδα θα διέπονται από τις γενικές διατάξεις των Κανονισμών της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

– Εγκρίνεται η απόκτηση από την Εγνατία Τράπεζα ποσοστού ίσου με το 99% του μετοχικού κεφαλαίου της τράπεζας BNP-DRESNER (ROMANIA) S.A., με έδρα τη Ρουμανία.

28 Νοεμβρίου 2000

- Από 29.11.2000, το επιτόκιο παρέμβασης της Τράπεζας της Ελλάδος στη διατραπεζική αγορά για πράξεις διάρκειας 14 ημερών μειώνεται σε 6,5% από 7%.
- Από 29.11.2000, το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος με ενέχυρο τίτλους του Δημοσίου μειώνεται σε 7,25% από 7,75%.
- Από 29.11.2000, το επιτόκιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος μειώνεται σε 5,5% από 6%.

5 Δεκεμβρίου 2000

Με στόχο την πλήρη προσαρμογή του πλαισίου των υποχρεωτικών καταθέσεων σε συνάλλαγμα των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Ελλάδα προς το αντίστοιχο πλαίσιο που εφαρμόζεται στο Ευρωσύστημα, προβλέπεται η βαθμιαία αποδέσμευση των υφιστάμενων την 11.12.2000 ανακαταθέσεων σε συνάλλαγμα στην Τράπεζα της Ελλάδος ως εξής:

- το 50% των καταθέσεων σε ευρώ ή σε νομίσματα των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ αποδέσμευται στις 3.1.2001 και το υπόλοιπο 50% στις 28.3.2001. Από 3.1.2001 μέχρι 28.3.2001, το υπόλοιπο αυτό θα εκτοκίζεται με το επιτόκιο κύριας αναχρηματοδότησης των τραπεζών από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
- τα προς αποδέσμευση ποσά των καταθέσεων σε λοιπά νομίσματα θα τηρηθούν σε προθεσμιακές καταθέσεις διάρκειας 3, 9 και 15 μηνών, εκτός από τμήμα (10% του συνόλου) που θα αποδοθεί στις τράπεζες στις 3.1.2001. Από 3.1.2001 και μέχρι τη λήξη τους, οι ως άνω προθεσμιακές καταθέσεις θα εκτοκίζονται ανά τρίμηνο με το αντίστοιχο επιτόκιο Libor+1/4%.

6 Δεκεμβρίου 2000

Με σκοπό την παρακολούθηση της λειτουργίας της εγχώριας αγοράς συναλλάγματος στο νέο θεσμικό πλαίσιο που θα ισχύει από 1.1.2001 μετά την ένταξη της δραχμής στη ζώνη του ευρώ, καθώς και τη στατιστική πληροφόρηση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, τα πιστωτικά ιδρύματα που συμμετέχουν στην αγορά αυτή οφείλουν να παρέχουν στην Τρά-

πεζα της Ελλάδος τα αναγκαία προς τούτο στοιχεία και πληροφορίες.

12 Δεκεμβρίου 2000

- Από 13.12.2000, το επιτόκιο παρέμβασης της Τράπεζας της Ελλάδος στη διατραπεζική αγορά για πράξεις διάρκειας 14 ημερών μειώνεται σε 5,75% από 6,5%.
- Από 13.12.2000, το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος με ενέχυρο τίτλους του Δημοσίου μειώνεται σε 6,5% από 7,25%.
- Από 13.12.2000, το επιτόκιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος μειώνεται σε 4,75% από 5,5%.

19 Δεκεμβρίου 2000

Τα μέσα και οι διαδικασίες άσκησης της νομισματικής πολιτικής που θα χρησιμοποιούνται από την 1.1.2001 από την Τράπεζα της Ελλάδος, μετά την ενσωμάτωσή της στο Ευρωσύστημα, εναρμονίζονται πλήρως προς το αντίστοιχο πλαίσιο του Ευρωσυστήματος και κωδικοποιούνται σε ενιαίο κείμενο.

21 Δεκεμβρίου 2000

Εγκρίνεται ο Κανονισμός Λειτουργίας του ενιαίου Συστήματος Πληρωμών ΕΡΜΗΣ που διαχειρίζεται η Τράπεζα της Ελλάδος και το οποίο προέκυψε από την ενοποίηση των Συστημάτων Πληρωμών ΕΡΜΗΣ σε δραχμές και ΕΥΡΩ-ΕΡΜΗΣ σε ευρώ. Το ενιαίο Σύστημα ΕΡΜΗΣ διασυνδέεται με το διευρωπαϊκό σύστημα πληρωμών TARGET και από την 1.1.2001 θα διακανονίζει εγχώριες και διασυνοριακές πληρωμές αποκλειστικά σε ευρώ.

27 Δεκεμβρίου 2000

Η Τράπεζα της Ελλάδος εναρμονίζει τα βασικά της επιτόκια προς τα αντίστοιχα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ως ακολούθως:

— Το επιτόκιο παρέμβασης της Τράπεζας της Ελλάδος στη διατραπεζική αγορά για πράξεις διάρκειας 14 ημερών μειώνεται σε 4,75% από 5,75%.

— Το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος με ενέχυρο τίτλους του Δημοσίου μειώνεται σε 5,75% από 6,5%.

— Το επιτόκιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων από την Τράπεζα της Ελλάδος μειώνεται σε 3,75% από 4,75%.

Κείμενα αποφάσεων της Τράπεζας της Ελλάδος*

Θέμα: Συμμετοχή των πιστωτικών ιδρυμάτων στο μετοχικό κεφάλαιο επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα (Απόφαση Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων 80/15/29.8.2000)

Η Επιτροπή Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων, αφού έλαβε υπόψη:

- α) τις διατάξεις του Άρθρου 55Α του Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος, όπως ισχύουν (Ν. 2609/98, Άρθρο 1, παράγρ. 30, και Ν. 2832/2000, Άρθρο 18, παράγρ. 24),
- β) την Απόφαση ΕΝΠΘ 564/5/23.11.95, όπως ισχύει, “Συμμετοχή των πιστωτικών ιδρυμάτων στο μετοχικό κεφάλαιο επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα”,
- γ) τον Ν. 2076/92, όπως ισχύει, “Ανάληψη και άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων και άλλες συναφείς διατάξεις”, ιδίως το Άρθρο 2, παράγρ. 6 και 10 περί των ορισμών του “χρηματοδοτικού ιδρύματος” και της “ειδικής συμμετοχής”, αντίστοιχα, καθώς και το Άρθρο 16 του νόμου αυτού,
- δ) τον Ν. 1969/91, όπως ισχύει, “Εταιρίες επενδύσεων χαρτοφυλακίου, αμοιβαία κεφάλαια, διατάξεις εκσυγχρονισμού της αγοράς και άλλες διατάξεις”,
- ε) τον Ν. 2396/96 “Επενδυτικές υπηρεσίες στον τομέα των κινητών αξιών, επάρκεια

---

* Κείμενα προηγούμενων αποφάσεων της Τράπεζας της Ελλάδος έχουν δημοσιευθεί στις Εκθέσεις της Τράπεζας για τη Νομισματική Πολιτική, οι οποίες έχουν υποβληθεί στη Βουλή των Ελλήνων και στο Υπουργικό Συμβούλιο, καθώς και σε προηγούμενα τεύχη του Οικονομικού Δελτίου της Τράπεζας.

ιδίων κεφαλαίων των επιχειρήσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών και των πιστωτικών ιδρυμάτων και άυλες μετοχές”,

στ) την ΠΔ/ΤΕ 2053/18.3.92, όπως ισχύει, περί του ορισμού των ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων,

ζ) την ΠΔ/ΤΕ 2054/18.3.92, όπως ισχύει, και την ΠΔ/ΤΕ 2397/7.11.96, περί της κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων, και

η) την ανάγκη κωδικοποίησης των διατάξεων που αφορούν την παρακολούθηση των συμμετοχών των πιστωτικών ιδρυμάτων σε επιχειρήσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίας καθώς και τη σκοπιμότητα απλοποίησης των σχετικών διαδικασιών για την επαύξηση της συμμετοχής των πιστωτικών ιδρυμάτων σε θυγατρικές τους επιχειρήσεις,

αποφάσισε τα εξής:

Τροποποιούνται και κωδικοποιούνται οι διατάξεις της απόφασης ΕΝΠΘ 564/5/23.11.95, όπως ισχύει, ως ακολούθως:

A. 1. Απαιτείται η προηγούμενη έγκριση της Τράπεζας της Ελλάδος για την απόκτηση ή την επαύξηση, από τα πιστωτικά ιδρύματα που εδρεύουν στην Ελλάδα, καθώς και από τα υποκαταστήματα των πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα σε χώρες εκτός του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, “ειδικής συμμετοχής” στο μετοχικό κεφάλαιο των επιχειρήσεων που αναφέρονται στο συνημμένο πίνακα, στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) για την αρχική απόκτηση “ειδικής συμμετοχής”:

i) όταν η αξία της συμμετοχής που πραγματοποιείται από εμπορικές ή επενδυτικές τράπεζες υπερβαίνει το ποσό των δρχ. 500.000.000,

ii) όταν η αξία της συμμετοχής που πραγματοποιείται από τα λοιπά πιστωτικά ιδρύματα υπερβαίνει το ποσό των δρχ. 100.000.000.

β) για την επαύξηση “ειδικής συμμετοχής”, πέραν του ποσού που έχει εγκριθεί με την τελευταία σχετική απόφαση της Τράπεζας της Ελλάδος, κατά ποσό που υπερβαίνει σωρευτικά εντός κάθε ημερολογιακού έτους (εφάπαξ ή τμηματικά) το χαμηλότερο από τα πιο κάτω όρια:

i) το ποσό που αντιστοιχεί σε ποσοστό ίσο με το 2% των κατά το τέλος του αμέσως προηγούμενου ημερολογιακού εξαμήνου ιδίων κεφαλαίων του πιστωτικού ιδρύματος,

ii) το ποσό των δρχ. 2.000.000.000.

2. Διευκρινίζεται ότι :

α) στα πιο πάνω όρια δεν συνυπολογίζεται η αξία των μετοχικών τίτλων που παραμένουν στην κυριότητα του πιστωτικού ιδρύματος από παροχή υπηρεσιών underwriting για χρονικό διάστημα μέχρι 12 μήνες,

β) για την εφαρμογή της παρούσας απόφασης λαμβάνονται υπόψη οι “ειδικές συμμετοχές” που πραγματοποιούνται μέσω θυγατρικών εταιριών, στις οποίες το πιστωτικό ιδρυμα συμμετέχει με ποσοστό τουλάχιστον 20%.

Β. Δεν απαιτείται η έγκριση της Τράπεζας της Ελλάδος:

1. Για την επαύξηση της αξίας συμμετοχής πέραν των πιο πάνω απαλλακτικών ορίων [Κεφ. Α, παράγρ. 1β)], στις εξής περιπτώσεις:

α) Όταν το πιστωτικό ίδρυμα κατέχει ήδη (άμεσα ή έμμεσα) στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας ποσοστό μεγαλύτερο του 50% των μετοχών ή των δικαιωμάτων ψήφου, υπό τον όρο ότι ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας του πιστωτικού ίδρυματος τόσο σε ατομική όσο και σε ενοποιημένη βάση υπερβαίνει το 11% και η επ' αυτού επίπτωση, από την επαύξηση της συμμετοχής, δεν υπερβαίνει τη μία εκατοστιαία μονάδα.

β) Όταν η επαύξηση προέρχεται από δωρεάν διανομή μετοχών ή από επαναγορές πωληθεισών μετοχών μέσω του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών, εφόσον στη δεύτερη αυτή περίπτωση πληρούνται οι πιο κάτω όροι:

i) η αγορά των μετοχών πραγματοποιείται εντός διαστήματος τριών ημερών κατ' ανώτατο όριο από την ημερομηνία πώλησης των αντίστοιχων τίτλων, και

ii) ποσό ίσο με τη διαφορά που προκύπτει μεταξύ του εσόδου από τη ρευστοποίηση των τίτλων και της αξίας με την οποία οι τίτλοι αυτοί εμφανίζονται στα λογιστικά βιβλία του πιστωτικού ίδρυματος πριν από τη διενέργεια της αντίστοιχης συναλλαγής θα μεταφέρεται σε

πίστωση ειδικού μη διανεμόμενου αποθεματικού ή λογαριασμού προβλέψεων.

2. Για την απόκτηση ή την επαύξηση των ειδικών συμμετοχών που πραγματοποιούνται από τα πιστωτικά ίδρυματα μέσω εταιριών επενδύσεων χαρτοφυλακίου του Ν. 1969/91, όπως ισχύει.

Γ. Τα πιστωτικά ίδρυματα γνωστοποιούν στην Τράπεζα της Ελλάδος (Δ/νση Γενικής Επιθεώρησης Τραπεζών) τις περιπτώσεις απόκτησης ή επαύξησης “ειδικής συμμετοχής” για τις οποίες δεν απαιτείται, σύμφωνα με τα προαναφερόμενα, σχετική έγκριση, ως εξής:

1. Αρχική απόκτηση συμμετοχής κατά τις διατάξεις του Κεφ. Α, παράγρ. 1α): τουλάχιστον είκοσι ημέρες πριν την πραγματοποίησή της.

2. Επαύξηση συμμετοχής κατά τις διατάξεις του Κεφ. Α, παράγρ. 1β) και του Κεφ. Β, παράγρ. 1β): εντός δέκα ημερών από την πραγματοποίησή της και

3. Επαύξηση συμμετοχής κατά τις διατάξεις του Κεφ. Β, παράγρ. 1α): εντός μίας εργάσιμης ημέρας από την πραγματοποίησή της.

Δ. Εξουσιοδοτείται η Διεύθυνση Γενικής Επιθεώρησης Τραπεζών της Τράπεζας της Ελλάδος να παρέχει οδηγίες σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων του Κεφ. Β, παράγρ. 1.

Οι διατάξεις της απόφασης ΕΝΠΘ 564/5/23.11.95, όπως ισχύει, καταργούνται.

* * *

Θέμα: Υποχρεωτικές καταθέσεις σε συνάλλαγμα των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Τράπεζα της Ελλάδος (Πράξη Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής 43/5.12.2000)

Το Συμβούλιο Νομισματικής Πολιτικής, αφού έλαβε υπόψη:

- α) το Καταστατικό της Τράπεζας της Ελλάδος (Άρθρα 35Α και 55, αριθμός 21),
- β) την ΠΔ/ΤΕ 2358/28.4.95 "Ανακαταθέσεις στην Τράπεζα της Ελλάδος των καταθέσεων σε συνάλλαγμα στα πιστωτικά ιδρύματα", όπως ισχύει,
- γ) την Πράξη του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής (ΠΣΝΠ) 37/30.6.2000, ειδικότερα τα κεφάλαια Η' και Θ', και την ΠΣΝΠ 41/23.11.2000,
- δ) την ανάγκη πλήρους προσαρμογής του πλαισίου των υποχρεωτικών καταθέσεων σε συνάλλαγμα των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Ελλάδα προς το αντίστοιχο πλαίσιο που εφαρμόζεται στο Ευρωσύστημα,

αποφάσισε να καθορίσει τα ακόλουθα:

A. Υποχρεωτικές καταθέσεις σε ευρώ

1. Το υπόλοιπο των υφιστάμενων με ημερομηνία αξίας 11.12.2000 υποχρεωτικών καταθέσεων σε συνάλλαγμα των πιστωτικών ιδρυμάτων, των κατηγοριών της ΠΔ/ΤΕ 2358/28.4.95, που είναι εκπεφρασμένο σε ευρώ ή σε υποδιαιρέσεις του, δηλαδή σε νομίσματα των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ, αποδίδεται στα

πιστωτικά ιδρύματα με ημερομηνία αξίας 3 Ιανουαρίου 2001, σε ποσοστό ίσο με το 50%. Το υπόλοιπο 50% παραμένει σε πίστωση ειδικού μεταβατικού λογαριασμού υποχρεωτικών καταθέσεων και αποδίδεται στις 28.3.2001.

2. Για το χρονικό διάστημα 11.12.2000-3.1.2001 ο εκτοκισμός του συνολικού υπολοίπου θα γίνει με βάση επιτόκιο που καθορίζεται από την Τράπεζα της Ελλάδος πλέον προμήθειας 1% σε ετήσια βάση.

Από 3.1.2001 και μέχρι τη λήξη της, το υπόλοιπο της ως άνω προθεσμιακής κατάθεσης εκτοκίζεται με το ίδιο επιτόκιο το οποίο ισχύει και για τις υποχρεωτικές καταθέσεις με βάση τις διατάξεις της ΠΣΝΠ 37/30.6.2000 (χωρίς καταβολή επιπλέον προμήθειας).

B. Λοιπές υποχρεωτικές καταθέσεις σε συνάλλαγμα

1. Το υπόλοιπο των υφιστάμενων με ημερομηνία αξίας 11.12.2000 υποχρεωτικών καταθέσεων σε συνάλλαγμα των πιστωτικών ιδρυμάτων, των κατηγοριών της ΠΔ/ΤΕ 2358/28.4.95, που είναι εκπεφρασμένο σε ξένα νομίσματα εκτός ευρώ ή υποδιαιρέσεών του αποδίδεται με ημερομηνία αξίας 3.1.2001 σε ποσοστό 10%. Το απομένον 90% του ποσού παραμένει σε κατάθεση στην Τράπεζα της Ελλάδος με τις ακόλουθες διάρκειες:

- ποσοστό 30% μέχρι 28.3.2001,
- ποσοστό 30% μέχρι 26.9.2001,
- ποσοστό 30% μέχρι 27.3.2002.

2. Για το χρονικό διάστημα 11.12.2000-3.1.2001 ο εκτοκισμός του συνολικού υπολοίπου θα γίνει

με βάση επιτόκιο που καθορίζεται από την Τράπεζα της Ελλάδος πλέον προμήθειας 1% σε ετήσια βάση.

Από 3.1.2001 και μέχρι τη λήξη τους, το υπόλοιπο των ως άνω προθεσμιακών καταθέσεων εκτοκίζεται ανά τρίμηνο σύμφωνα με το αντίστοιχο επιτόκιο LIBOR+1/4% σε ετήσια βάση (χωρίς καταβολή επιπλέον προμήθειας).

Γ. Αποδέσμευση

Με προειδοποίηση 30 ημερών, η Τράπεζα της Ελλάδος διατηρεί το δικαίωμα να αποδεσμεύσει τμήμα ή το σύνολο των προθεσμιακών καταθέσεων που προβλέπονται στις παραγράφους Α και Β ανωτέρω.

Δ. Διευκρινίζεται ότι οι ως άνω κατηγορίες καταθέσεων υπάγονται στη βάση υπολογισμού των υποχρεωτικών καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο κεφάλαιο Θ', παράγραφος 1, της ΠΣΝΠ 37/30.6.2000.

Ε. Εξουσιοδοτείται η Διεύθυνση Συναλλάγματος να παρέχει διευκρινίσεις επί των διατάξεων της παρούσας Πράξης.

ΣΤ. Η ΠΔ/ΤΕ 2358/28.4.95, όπως ισχύει, καταργείται από τις 12 Δεκεμβρίου 2000.

Στατιστικό τμήμα

Πίνακες

<i>I. Τιμές και οικονομική δραστηριότητα</i>	
1. Δείκτης τιμών καταναλωτή	133
2. Δείκτης τιμών χονδρικής πώλησης	134
3. Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής	135
4. Όγκος λιανικών πωλήσεων	136
5. Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε αγοραίες τιμές	137
<i>II. Εξωτερικές συναλλαγές</i>	
1. Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών	138
2. Συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής	139
3. Δαπάνες εξυπηρέτησης εξωτερικού χρέους γενικής κυβέρνησης	140
<i>III. Νομισματικά μεγέθη και επιτόκια</i>	
1. Νομισματικά μεγέθη και ρευστά διαθέσιμα	141
2. Επιτόκια και πληθωρισμός	142
3. Επιτόκια διατραπεζικής αγοράς και της Τράπεζας της Ελλάδος	143
4. Επιτόκια τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου κατά την έκδοσή τους	144-145
5. Συνολική τραπεζική χρηματο- δότηση ιδιωτικού τομέα	146
<i>IV. Δημόσια οικονομικά</i>	
1. Καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα	147
2. Πηγές κάλυψης δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα	148
3. Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού	149
4. Εξυπηρέτηση χρέους κεντρικής κυβέρνησης	150

Πίνακας I.1

Δείκτης τιμών καταναλωτή

(Εκατοστιαία μεταβολή σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Περίοδος	Γενικός ΔΤΚ	ΔΤΚ χωρίς διατροφή και καύσιμα	ΔΤΚ χωρίς νωπά οπωροκηπευτικά και καύσιμα	Αγαθά	Υπηρεσίες	Ειδικοί δείκτες		
						Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά	Νωπά οπωροκηπευτικά	Καύσιμα
1996	8,2	8,4	8,1	7,2	9,9	7,0	8,4	10,2
1997	5,5	6,8	6,0	3,7	8,4	4,1	11,0	-4,9
1998	4,8	5,7	5,3	3,9	6,2	4,4	7,0	-5,9
1999	2,6	3,0	2,9	1,7	4,1	2,4	1,8	-1,7
1998 II	5,3	6,0	5,7	4,5	6,5	4,6	5,4	-2,2
III	5,1	6,2	5,9	4,3	6,4	3,8	-0,8	-3,4
IV	4,3	5,5	5,2	3,2	5,8	4,4	6,8	-13,3
1999 I	3,6	4,5	4,4	2,8	4,9	4,3	6,4	-11,9
II	2,4	3,2	2,9	1,3	4,2	1,7	1,7	-6,1
III	2,0	2,5	2,5	0,8	3,9	1,2	-4,6	-2,1
IV	2,5	1,8	1,9	2,0	3,3	2,4	2,9	14,9
2000 I	2,9	1,6	1,7	3,0	2,8	1,9	0,3	29,0
II	2,7	1,5	1,6	2,7	2,6	1,8	0,0	25,8
III	3,0	1,7	1,6	3,2	2,7	2,4	9,9	23,8
1997 Δεκ.	4,7	5,8	5,1	3,0	7,4	2,9	7,0	-2,2
1998 Ιαν.	4,4	5,1	4,3	3,4	5,9	4,9	20,8	-4,9
Φεβρ. ...	4,3	4,9	4,4	3,2	5,9	4,5	14,7	-4,3
Μάρτ. ...	4,6	5,1	4,7	3,6	6,1	5,2	15,0	-4,8
Απρ. ...	5,3	6,0	5,5	4,5	6,6	5,0	9,9	-1,9
Μάιος ...	5,3	5,9	5,6	4,7	6,2	5,2	7,0	-1,9
Ιούν. ...	5,2	6,2	5,9	4,3	6,6	3,6	-0,3	-2,7
Ιούλ. ...	5,1	6,3	6,1	4,1	6,6	2,8	-7,2	-1,7
Αύγ. ...	5,0	6,3	6,0	4,0	6,6	3,3	-3,9	-4,0
Σεπτ. ...	5,2	6,0	5,7	4,7	6,1	5,2	9,3	-4,5
Οκτ. ...	4,7	5,8	5,5	3,9	5,9	4,9	9,3	-10,9
Νοέμ. ...	4,2	5,6	5,3	3,1	5,9	4,2	5,4	-14,0
Δεκ. ...	3,9	5,1	4,9	2,7	5,6	4,0	6,0	-15,0
1999 Ιαν.	3,7	4,7	4,6	2,7	5,2	4,1	6,0	-12,8
Φεβρ. ...	3,7	4,6	4,5	2,9	4,9	4,7	7,0	-12,8
Μάρτ. ...	3,4	4,2	4,0	2,7	4,6	4,1	6,2	-10,0
Απρ. ...	2,8	3,5	3,2	1,8	4,3	2,8	5,9	-6,9
Μάιος ...	2,4	3,3	2,8	1,1	4,3	1,2	2,0	-5,9
Ιούν. ...	2,1	2,9	2,7	0,9	4,0	1,0	-2,7	-5,4
Ιούλ. ...	2,1	2,7	2,6	0,9	4,0	1,1	-3,8	-3,7
Αύγ. ...	2,0	2,6	2,6	0,7	3,8	0,4	-9,4	-1,7
Σεπτ. ...	2,0	2,2	2,3	0,8	3,9	2,1	-1,1	-0,8
Οκτ. ...	2,2	1,8	1,9	1,4	3,6	2,9	6,2	6,6
Νοέμ. ...	2,6	1,9	2,0	2,0	3,5	2,4	2,6	14,7
Δεκ. ...	2,7	1,8	1,8	2,7	2,8	1,8	0,2	24,0
2000 Ιαν.	2,6	1,9	1,9	2,4	3,0	0,9	-4,3	23,1
Φεβρ. ...	2,9	1,5	1,7	3,0	2,9	2,2	1,6	29,8
Μάρτ. ...	3,1	1,4	1,6	3,6	2,5	2,6	3,6	34,1
Απρ. ...	2,6	1,2	1,4	2,9	2,1	3,1	5,4	22,3
Μάιος ...	2,9	1,7	1,9	2,8	3,1	2,2	0,9	24,7
Ιούν. ...	2,5	1,5	1,5	2,4	2,6	-0,1	-7,0	30,3
Ιούλ. ...	2,7	1,3	1,2	3,0	2,5	2,2	9,5	25,8
Αύγ. ...	3,0	1,5	1,4	3,2	2,7	3,9	19,9	21,5
Σεπτ. ...	3,1	2,3	2,0	3,3	2,9	1,1	1,7	24,2
Οκτ. ...	4,0	2,8	2,7	4,8	3,0	1,3	-2,4	33,9
Νοέμ. ...	4,2	2,9	2,8	5,1	3,0	1,4	-2,0	34,9

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ (ΔΤΚ 1994=100).

Πίνακας 1.2

Δείκτης τιμών χονδρικής πώλησης*

(Εκατοστιαία μεταβολή σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Περίοδος	Γενικός δείκτης	Ειδικοί δείκτες			
		Εγχώρια τελικά προϊόντα για εσωτερική κατανάλωση	Πρωτογενούς παραγωγής	Βιομηχανικής παραγωγής	Εξαγόμενα προϊόντα εγχώριας πρωτογενούς και βιομηχανικής παραγωγής
1996	6,1	4,4	8,1	7,2	2,4
1997	3,3	4,2	4,0	2,9	2,1
1998	3,9	7,5	2,8	3,0	5,4
1999	2,1	3,4	3,7	-0,1	0,5
1998	III	3,5	1,7	3,0	2,5
	IV	3,4	14,4	2,2	0,7
1999	I	2,1	10,0	2,3	-0,9
	II	0,2	4,7	2,0	-3,4
	III	2,0	-1,8	4,3	-0,3
	IV	4,2	0,7	6,2	4,4
2000	I	7,0	1,0	8,2	9,6
	II	7,6	2,7	8,2	10,0
	III	8,3	9,0	8,4	10,6
1998	Ιούν.	4,3	-1,1	3,9	4,7
	Ιούλ.	3,5	-3,2	3,6	3,0
	Αύγ.	2,9	-0,6	2,5	1,9
	Σεπτ.	4,0	9,2	3,0	2,6
	Οκτ.	3,9	16,7	2,5	1,0
	Νοέμ.	3,5	12,5	2,2	1,6
	Δεκ.	3,0	14,1	1,7	-0,4
1999	Ιαν.	2,7	10,8	2,3	-0,7
	Φεβρ.	2,8	12,2	2,4	0,4
	Μάρτ.	1,0	7,0	2,3	-2,3
	Απρ.	0,1	7,0	2,2	-4,4
	Μάιος	0,1	6,3	1,6	-3,7
	Ιούν.	0,5	0,9	2,3	-2,2
	Ιούλ.	1,5	-2,8	3,7	-0,6
	Αύγ.	2,2	-2,1	4,6	-0,4
	Σεπτ.	2,3	-0,5	4,6	0,0
	Οκτ.	2,8	-0,1	5,0	1,9
	Νοέμ.	4,2	1,0	6,2	4,0
	Δεκ.	5,5	1,1	7,4	7,2
2000	Ιαν.	6,1	0,4	7,4	8,1
	Φεβρ.	7,2	-0,1	8,3	10,3
	Μάρτ.	7,8	2,6	8,8	10,6
	Απρ.	7,0	4,0	7,4	9,1
	Μάιος	7,7	1,7	8,4	10,5
	Ιούν.	8,0	2,4	8,9	10,3
	Ιούλ.	7,7	9,2	7,8	9,2
	Αύγ.	7,9	12,9	7,6	9,7
	Σεπτ.	9,2	5,2	9,8	12,8
	Οκτ.	9,5	-0,8	10,3	13,7
					7,9

* Νέος αναθεωρημένος δείκτης τιμών χονδρικής (1990=100).

Πηγή: ΕΣΥΕ.

Πίνακας I.3

Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής (1993=100)

(Εκατοστιαία μεταβολή σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Περίοδος	Βιομηχανία					Βασικές ομάδες αγαθών				
	Γενικός δείκτης	Μεταποίηση	Ορυχεία - Λατομεία	Ηλεκτρισμός-Φυσικό αέριο-Νερό	Ενέργεια	Ενδιάμεσα αγαθά	Κεφαλαιακά αγαθά	Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά	
1996	1,3	0,2	4,0	4,4	6,7	0,1	-6,4	10,6	-1,2	
1997	1,7	2,0	-1,0	1,1	0,6	0,6	-2,6	4,3	4,1	
1998	5,9	4,2	-1,5	13,8	12,8	2,3	13,6	15,7	0,6	
1999	2,8	0,7	-6,0	11,6	4,6	1,5	0,2	7,3	2,5	
1998 IV	5,6	0,9	0,6	24,1	20,2	-1,6	12,0	14,7	-2,8	
1999 I	1,5	-2,2	-12,3	17,0	9,7	-0,6	-7,0	-1,1	-2,1	
II.....	2,5	0,2	-5,1	12,7	2,0	3,3	5,0	-8,1	2,3	
III.....	3,7	2,7	-5,8	8,6	3,2	-0,4	4,0	16,8	7,2	
IV.....	3,4	2,0	-0,7	8,7	3,5	3,8	-0,8	22,9	2,5	
2000 I	8,9	6,3	11,6	15,9	17,7	7,8	2,6	20,1	1,7	
II.....	7,6	5,9	16,6	11,6	15,0	6,4	14,7	30,8	-0,8	
III.....	7,1	4,3	14,6	13,7	14,9	6,1	-0,9	12,7	1,9	
1998 Απρ.....	11,3	13,8	-9,0	7,3	24,2	5,7	10,0	29,1	5,4	
Μάιος.....	1,7	1,8	-2,1	2,6	-4,2	3,5	10,1	13,1	2,2	
Ιούν.....	5,0	5,3	-1,6	5,5	9,9	3,3	4,9	18,0	1,5	
Ιούλ.....	9,3	9,1	-4,8	13,4	14,1	5,4	14,9	17,8	6,7	
Αύγ.....	13,3	10,1	-14,6	29,7	20,5	4,9	35,1	-1,6	10,3	
Σεπτ.....	4,6	0,0	19,9	18,5	14,7	4,6	8,9	6,7	-4,2	
Οκτ.....	4,8	1,0	20,1	15,6	17,5	-2,7	11,1	10,0	-0,3	
Νοέμ.....	6,5	3,6	-10,6	21,0	18,2	1,7	13,8	13,2	-1,5	
Δεκ.....	5,4	-2,0	-9,5	35,9	24,7	-4,2	11,2	21,0	-7,0	
1999 Ιαν.....	6,8	3,7	-14,9	20,8	17,9	0,8	-0,9	-9,0	3,6	
Φεβρ.....	3,6	0,1	-16,0	19,2	10,6	-3,1	11,4	-5,8	1,6	
Μάρτ.....	-4,9	-8,9	-5,6	10,8	0,6	0,5	-22,9	9,2	-9,5	
Απρ.....	-3,1	-5,8	-8,8	9,6	-11,1	-2,2	5,4	-9,4	1,9	
Μάιος.....	6,1	4,9	-1,1	12,3	10,0	4,8	5,2	7,4	4,2	
Ιούν.....	4,7	2,1	-5,4	15,9	8,8	7,1	4,4	-21,8	0,7	
Ιούλ.....	3,5	1,6	-5,7	10,9	4,4	0,7	-5,6	24,9	6,0	
Αύγ.....	3,2	1,5	4,3	7,4	4,4	-2,0	-8,3	3,8	8,4	
Σεπτ.....	4,4	4,9	-12,9	7,4	0,6	-0,4	22,3	14,6	7,2	
Οκτ.....	3,4	2,8	-24,3	12,6	-4,1	6,3	6,6	25,0	5,1	
Νοέμ.....	1,7	-0,9	5,5	9,0	7,2	-0,2	-3,3	10,3	-1,7	
Δεκ.....	5,4	4,2	29,7	5,1	7,0	5,6	-4,6	33,5	4,3	
2000 Ιαν.....	5,3	1,5	1,9	15,6	13,8	1,3	4,3	16,3	-1,6	
Φεβρ.....	8,7	5,9	16,6	15,2	19,0	9,5	-3,0	19,3	-0,6	
Μάρτ.....	12,6	11,0	16,0	16,9	20,9	11,9	6,7	23,0	5,7	
Απρ.....	9,3	7,0	20,1	15,5	20,3	6,3	19,0	37,0	-1,5	
Μάιος.....	6,4	4,3	17,7	11,5	17,6	6,6	5,1	9,4	-2,5	
Ιούν.....	7,3	6,6	12,5	8,4	8,4	6,2	20,1	51,6	1,6	
Ιούλ.....	5,9	3,2	15,5	11,8	13,7	8,3	13,4	-1,6	-4,6	
Αύγ.....	8,8	5,2	12,7	16,5	15,0	3,5	3,7	50,5	5,0	
Σεπτ.*	7,0	4,7	15,3	12,7	16,0	5,8	-14,6	12,9	5,7	

* Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: ΕΣΥΕ.

Πίνακας I.4

Όγκος λιανικών πωλήσεων

(Εκατοστιαία μεταβολή σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Περίοδος	Γενικός δείκτης	Ειδικοί δείκτες			
		Διατροφή-ποτά-καπνός	Ένδυση-Υπόδηση	Έπιπλα-Οικιακός εξοπλισμός	Βιβλία-εφημερίδες-εξοπλισμός γραφείου
1996	4,6	5,3	3,1	2,3	-0,9
1997	2,7	1,6	3,6	6,0	2,7
1998	2,5	2,8	1,3	6,2	3,2
1999	2,0	-0,9	5,3	8,0	-0,4
1998 III	2,7	4,7	-2,4	5,7	1,1
IV	0,9	1,4	1,0	1,5	-3,0
1999 I	1,3	1,0	6,9	-0,2	-8,6
II	3,1	2,3	1,1	9,5	-2,5
III	-1,1	-6,1	4,2	7,7	-1,0
IV	4,3	-1,0	8,2	13,6	8,9
2000 I	4,9	2,5	6,7	11,0	8,1
II	5,8	5,8	7,7	5,6	4,0
1998 Ιαν.	3,1	3,1	5,1	7,5	6,2
Φεβρ.	4,4	3,7	1,6	12,3	17,3
Μάρτ.	3,3	-1,6	-1,9	22,6	7,9
Απρ.	4,4	3,6	8,7	8,4	9,1
Μάιος	2,1	4,4	-3,5	6,5	4,2
Ιούν.	2,9	3,0	6,9	1,3	5,2
Ιούλ.	3,8	4,6	-3,8	10,5	4,3
Αύγ.	1,5	2,5	-2,2	5,7	2,4
Σεπτ.	2,6	6,7	-0,6	0,5	-2,4
Οκτ.	-0,3	3,3	-1,0	-0,1	-5,4
Νοέμ.	0,6	0,9	-2,4	2,7	-4,0
Δεκ.	2,2	0,2	4,5	1,8	-0,4
1999 Ιαν.	3,1	1,3	6,5	8,2	-1,8
Φεβρ.	1,4	2,7	3,6	-0,6	-16,9
Μάρτ.	-0,8	-0,9	12,5	-6,9	-6,6
Απρ.	2,5	4,9	-3,7	3,5	-4,7
Μάιος	3,7	1,0	6,6	10,2	-0,9
Ιούν.	3,2	0,5	2,1	14,5	-1,4
Ιούλ.	4,6	1,9	9,5	11,1	2,4
Αύγ.	-2,8	-5,2	-0,5	3,4	-6,9
Σεπτ.	-5,3	-14,3	1,9	7,9	0,7
Οκτ.	5,5	0,1	6,5	10,4	14,6
Νοέμ.	5,9	0,1	13,7	15,9	11,6
Δεκ.	2,3	-2,6	5,9	14,3	3,0
2000 Ιαν.	5,2	3,5	1,5	13,8	6,0
Φεβρ.	3,6	-0,9	11,7	9,9	11,5
Μάρτ.	6,0	5,0	8,7	9,1	7,0
Απρ.	6,0	5,0	9,0	9,8	2,5
Μάιος	3,7	1,8	5,7	5,3	5,7
Ιούν.	7,6	10,9	8,1	2,2	4,1
Ιούλ.	5,2	7,6	0,6	-0,7	4,8
Αύγ.	6,9	4,8	7,6	10,1	7,4

Πηγή: ΕΣΥΕ-Eurostat, νέος αναθεωρημένος δείκτης 1995=100.

Πίνακας 1.5

Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές
και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε αγοραίες τιμές

	Αξία σε δισεκ. δρχ.	Επήσια εκαποστιαία μεταβολή (σε σταθερές τιμές έτους 1995)					
		1995	1996	1997	1998	1999	2000
1.1	Πρωτογενής τομέας (Γεωργία)	2.479,7	-3,3	0,7	2,6	1,4	1,5
1.2	Δευτερογενής τομέας	5.639,2	2,2	4,9	3,0	4,7	6,9
1.2.α	Ορυχεία - Λατομεία	162,1	-3,0	1,0	-0,8	-9,2	3,5
1.2.β	Μεταποίηση	3.261,5	3,9	1,4	1,3	1,5	5,0
1.2.γ	Ηλεκτρισμός - Φωταέριο - Ύδρευση	596,6	-2,4	3,1	9,8	12,1	11,0
1.2.δ	Κατασκευές	1.619,0	1,0	13,2	4,2	9,0	9,0
1.3.	Τριτογενής τομέας	17.048,1	2,4	3,5	3,4	2,2	3,1
1.3.α	Εμπόριο	3.413,7	5,9	4,6	5,7	4,8	5,5
1.3.β	Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	1.642,7	4,0	4,9	10,1	0,2	3,0
1.3.γ	Μεταφορές - Επικοινωνίες	1.696,3	-5,6	5,5	1,5	5,0	4,0
1.3.δ	Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	1.060,4	8,2	3,0	3,0	2,7	3,2
1.3.ε	Διεργίσιμη ακίνητης περιουσίας και λοιπές δραστηριότητες	4.285,6	1,7	1,4	1,8	1,5	2,0
1.3.στ	Δημόσια διοίκηση - Ασφάλεια	1.808,8	7,0	-1,3	0,5	-0,9	0,2
1.3.ζ	Υγεία	1.123,8	-1,9	3,1	1,4	1,2	1,5
1.3.η	Εκπαίδευση	1.313,7	-3,8	8,8	2,3	1,9	2,5
1.3.θ	Λοιπές δραστηριότητες	703,1	3,2	7,0	3,5	1,3	5,0
1.4	Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	25.167,0	1,8	3,5	3,3	2,7	3,8
1.5	Τεκμαρτές τραπεζικές υπηρεσίες	-741,3	3,3	4,8	4,7	2,2	-4,3
1.6	Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές	24.425,7	1,8	3,5	3,2	2,7	4,1
2.1	Ιδιωτική κατανάλωση	19.901,6	2,4	2,8	3,1	2,9	3,1
2.2	Δημόσια κατανάλωση	4.174,1	0,9	3,0	1,7	-0,1	0,8
2.2.α	Ατομική καταναλωτική δαπάνη	1.600,7	3,8	1,3	2,3	-0,4	0,8
2.2.β	Συνολική καταναλωτική δαπάνη	2.573,4	-0,9	4,1	1,3	0,1	0,9
2.3	Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	5.066,0	8,4	7,8	11,8	7,3	9,3
2.3.αα	Κατά φορέα: Γενική κυβέρνηση	883,4	2,0	10,4	10,5	14,7	8,8
2.3.αβ	Λοιποί φορείς	4.182,6	9,7	7,3	12,1	5,8	9,4
2.3.β.α	Κατά είδος: Κατασκευές	3.210,5	1,8	7,4	6,5	9,0	9,0
2.3.β.β	Εξοπλισμός	1.594,5	23,1	8,3	24,3	1,8	10,5
2.3.β.γ	Λοιπές	261,0	-0,9	0,2	-17,0	41,6	3,0
2.4	Αποθέματα και στατιστικές διαφορές (ως % του ΑΕΠ)	85,7	0,4	8,6	0,4	-0,1	0,1
2.5	Εγχώρια τελική ζήτηση	29.227,4	3,3	3,6	4,7	2,9	4,3
2.6	Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	4.800,2	3,5	18,2	5,9	6,5	8,0
2.6.α	Εξαγωγές αγαθών	2.843,2	0,6	5,9	8,4	2,3	6,0
2.6.β	Εξαγωγές υπηρεσιών	1.957,0	7,7	34,7	3,3	11,2	10,0
2.7	Τελική ζήτηση	34.027,6	3,3	5,7	4,9	3,5	4,9
2.8	Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	6.792,4	7,0	13,9	11,3	3,9	7,4
2.8.α	Εισαγωγές αγαθών	6.162,4	7,8	9,9	11,6	-0,9	7,0
2.8.β	Εισαγωγές υπηρεσιών	630,2	-1,1	56,9	9,8	39,9	9,5
2.9	ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές	27.235,2	2,4	3,5	3,1	3,4	4,1

Πηγή: Αναθεωρημένα στοιχεία με βάση το Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών 1995 (ΕΣΛ/ΕSA 95).

1995-1997: ΕΣΥΕ/Εθνικοί Λογαριασμοί.

1998-1999: ΕΣΥΕ/Εθνικοί Λογαριασμοί. Προσωρινές εκτιμήσεις.

2000: ΥΠΕΘΩ/Διεύθυνση Μακροοικονομικής Ανάλυσης (Δεκέμβριος 2000). Προσωρινές εκτιμήσεις.

Πίνακας II.1

Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών

(Εκατ. ECU/ευρώ)¹

	Ιανουάριος – Αύγουστος			Ιούλιος – Αύγουστος		
	1998	1999	2000*	1998	1999	2000*
I ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A+I.B+I.Γ+I.Δ)	-2.512,7	-2.256,3	-4.618,5	199,9	162,9	-343,6
I.A ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (I.A.1–I.A.2)	-9.812,3	-10.241,8	-14.251,8	-2.204,5	-2.602,2	-3.299,7
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ χωρίς καύσιμα	-8.957,8	-9.511,3	-12.554,2	-2.101,1	-2.402,2	-2.935,2
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-854,5	-730,5	-1.697,6	-103,4	-200,0	-364,5
I.A.1 Εξαγωγές αγαθών	3.709,9	5.143,8	6.969,4	961,7	1.380,2	1.863,2
Καύσιμα	403,5	563,3	1.520,3	149,2	244,4	421,8
Λοιπά αγαθά	3.306,3	4.580,5	5.449,1	811,9	1.135,8	1.441,4
I.A.2 Εισαγωγές αγαθών	13.522,2	15.385,5	21.221,2	3.165,6	3.982,4	5.162,9
Καύσιμα	1.258,1	1.293,8	3.217,9	252,6	444,4	786,2
Λοιπά αγαθά	12.264,2	14.091,8	18.003,3	2.913,0	3.538,0	4.376,6
I.B ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1–I.B.2)	4.178,5	4.682,9	5.577,2	1.590,9	1.905,7	2.453,1
I.B.1 Εισπράξεις	6.624,0	9.879,2	13.440,5	2.300,0	3.516,1	4.581,8
Ταξιδιωτικό	3.687,9	5.618,5	6.789,0	1.634,6	2.249,3	2.764,6
Μεταφορές	1.232,8	2.703,5	5.193,3	333,9	878,0	1.494,3
Λοιπές υπηρεσίες	1.703,3	1.557,2	1.458,2	331,5	388,8	322,8
I.B.2 Πληρωμές	2.445,5	5.196,2	7.863,3	709,1	1.610,4	2.128,6
Ταξιδιωτικό	1.020,9	2.284,5	3.253,4	381,2	709,0	915,9
Μεταφορές	236,8	1.240,8	2.710,2	65,5	447,7	773,2
Λοιπές υπηρεσίες	1.187,8	1.671,0	1.899,8	262,4	453,7	439,6
I.Γ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1–I.Γ.2)	-1.038,9	-501,1	-727,1	-257,1	-178,9	-255,7
I.Γ.1 Εισπράξεις	851,7	1.536,1	1.987,5	256,5	373,4	448,9
Αμοιβές, μισθοί	210,5	398,3	397,1	72,3	89,3	92,2
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	641,3	1.137,8	1.590,4	184,2	284,0	356,7
I.Γ.2 Πληρωμές	1.890,6	2.037,2	2.714,6	513,7	552,3	704,6
Αμοιβές, μισθοί	213,4	153,7	180,9	42,7	43,6	45,3
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	1.677,2	1.883,5	2.533,7	470,9	508,6	659,3
I.Δ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I.Δ.1–I.Δ.2)	4.160,0	3.803,6	4.783,2	1.070,6	1.038,2	758,6
I.Δ.1 Εισπράξεις	4.367,5	4.269,3	5.425,6	1.141,7	1.174,3	902,0
Γενική κυβέρνηση (μεταβιβάσεις από ΕΕ)	2.584,5	2.671,3	3.564,2	584,1	716,1	398,4
Λοιποί τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα κ.λπ.)	1.783,1	1.598,0	1.861,4	557,6	458,2	503,6
I.Δ.2 Πληρωμές	207,5	465,6	642,5	71,1	136,1	143,4
Γενική κυβέρνηση	4,1	53,8	130,2	1,3	7,2	11,2
Λοιποί τομείς	203,5	411,8	512,2	69,8	128,9	132,1
II ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (II.A+II.B+II.Γ+II.Δ)	3.307,6	768,3	5.603,8	-97,6	-921,2	631,3
II.A ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ²	119,4	354,4	-1.532,3	38,9	2,4	-1.802,9
II.B ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ²	6.753,8	5.198,8	6.859,5	903,2	754,8	3.296,9
II.Γ ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ²	-368,6	-801,2	-3.469,5	-3.395,9	-60,9	-1.269,2
Απαιτήσεις	-3.751,0	-1.843,8	803,4	-3.651,4	-1.361,3	673,9
Υποχρεώσεις	3.382,4	1.042,6	-4.272,9	255,5	1.300,4	-1.943,0
(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	(3.077,9)	(633,3)	(210,2)	(-325,0)	(-465,5)	(-1.409,8)
II.Δ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ³	-3.197,0	-3.983,7	3.746,1	2.356,1	-1.617,5	406,5
III ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	-794,9	1.488,0	-985,3	-102,3	758,3	-287,7
ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ				15.113,5	21.531,1	16.953,3

1 Μέχρι 31.12.1998: ECU. Από 1.1.1999: ευρώ.

2 (+) καθαρή εισροή, (-) καθαρή εκροή.

3 (+) μείωση, (-) αύξηση.

* Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας II.2

Συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής*

Περίοδος	Δείκτης ονομαστικής συν/κής ισοτιμίας της δραχμής ¹	Ισοτιμία δραχμής έναντι ECU/ευρώ ²		Ισοτιμία δραχμής έναντι δολαρίου ΗΠΑ (USD)		Ισοτιμία δραχμής έναντι γερμανικού μάρκου (DEM)	
		Εκαποστιαία μεταβολή έναντι προηγ. περιόδου	Δρχ./ECU/ευρώ ²	Εκαποστιαία μεταβολή έναντι προηγ. περιόδου	Δρχ./USD	Εκαποστιαία μεταβολή έναντι προηγ. περιόδου	Δρχ./DEM
1991	-11,2	225,182	-10,5	182,265	-13,0	109,850	-10,6
1992	-8,3	246,593	-8,7	190,707	-4,4	122,276	-10,2
1993	-9,2	267,989	-8,0	229,250	-16,8	138,645	-11,8
1994	-7,1	287,183	-6,7	242,603	-5,5	149,629	-7,3
1995	-3,5	299,538	-4,1	231,663	4,7	161,747	-7,5
1996	-1,1	301,477	-0,6	240,712	-3,8	160,041	1,1
1997	-1,9	308,425	-2,3	273,058	-11,8	157,498	1,6
1998	-5,9	331,498	-7,0	295,529	-7,6	168,022	-6,3
1999	-0,9	325,757	1,8	305,647	-3,3	166,557	0,9
1996 I	-0,9	303,318	-0,1	241,495	-2,8	164,424	0,3
II	1,6	299,581	1,2	242,175	-0,3	159,211	3,3
III	0,5	300,180	-0,2	237,986	1,8	158,944	0,2
IV	-0,1	302,830	-0,9	241,191	-1,3	157,586	0,9
1997 I	-1,0	304,706	-0,6	260,288	-7,3	156,968	0,4
II	-1,9	309,609	-1,6	271,770	-4,2	158,684	-1,1
III	-0,5	309,039	0,2	284,014	-4,3	157,109	1,0
IV	0,8	310,347	-0,4	276,160	2,8	157,233	-0,1
1998 I	-2,8	319,043	-2,7	293,388	-5,9	161,296	-2,5
II	-5,9	340,598	-6,3	309,306	-5,1	172,366	-6,4
III	2,7	333,166	2,2	297,824	3,9	168,988	2,0
IV	-0,1	333,186	0,0	281,599	5,8	169,438	-0,3
1999 I	1,6	322,664	3,3	287,270	-2,0	164,975	2,7
II	-1,7	325,065	-0,7	307,427	-6,6	166,203	-0,7
III	-0,9	326,120	-0,3	310,964	-1,1	166,743	-0,3
IV	-1,8	329,179	-0,9	316,925	-1,9	168,307	-0,9
2000 I	-1,9	332,712	-1,1	337,044	-6,0	170,113	-1,1
II	-2,0	336,152	-1,0	359,856	-6,3	171,872	-1,0
III	-0,8	337,587	-0,4	373,330	-3,6	172,605	-0,4
1998 Ιαν.	-0,7	312,184	-0,3	286,992	-2,6	158,078	-0,5
Φεβρ.	-0,2	312,267	0,0	286,807	0,1	158,154	0,0
Μάρτ.	-5,5	332,678	-6,1	306,365	-6,4	167,657	-5,7
Απρ.	-3,9	345,843	-3,8	316,853	-3,3	174,436	-3,9
Μαΐος	1,7	340,676	1,5	306,931	3,2	172,971	0,8
Ιουν.	2,0	335,276	1,6	304,133	0,9	169,690	1,9
Ιουλ.	1,9	329,146	1,9	299,429	1,6	166,561	1,9
Αύγ.	-0,6	331,970	-0,9	300,994	-0,5	168,324	-1,0
Σεπτ.	-1,8	338,382	-1,9	293,049	2,7	172,080	-2,2
Οκτ.	0,1	339,159	-0,2	281,738	4,0	172,123	0,0
Νοέμ.	1,8	330,675	2,6	282,694	-0,3	168,190	2,3
Δεκ.	0,1	329,723	0,3	280,365	0,8	168,003	0,1
1999 Ιαν.	1,1	323,579	1,9	278,776	0,6	165,443	1,5
Φεβρ.	0,0	321,989	0,5	286,855	-2,8	164,631	0,5
Μάρτ.	-0,6	322,423	-0,1	296,180	-3,1	164,852	-0,1
Απρ.	-1,4	325,725	-1,0	304,362	-2,7	166,540	-1,0
Μαΐος	0,1	325,253	0,1	305,626	-0,4	166,299	0,1
Ιουν.	-0,2	324,217	0,3	312,294	-2,1	165,770	0,3
Ιουλ.	-0,3	324,955	-0,2	313,950	-0,5	166,147	-0,2
Αύγ.	-0,4	326,419	-0,4	307,711	2,0	166,896	-0,4
Σεπτ.	-0,9	326,986	-0,2	311,230	-1,1	167,186	-0,2
Οκτ.	-0,4	329,128	-0,7	307,174	1,3	168,280	-0,7
Νοέμ.	-0,6	328,765	0,1	317,701	-3,3	168,095	0,1
Δεκ.	-0,9	329,645	-0,3	325,900	-2,5	168,545	-0,3
2000 Ιαν.	-0,3	331,055	-0,4	326,591	-0,2	169,266	-0,4
Φεβρ.	-0,8	333,171	-0,6	338,370	-3,5	170,348	-0,6
Μάρτ.	-0,8	333,909	-0,2	346,170	-2,3	170,725	-0,2
Απρ.	-0,9	335,217	-0,4	353,304	-2,0	171,394	-0,4
Μαΐος	-0,9	336,588	-0,4	371,271	-4,8	172,095	-0,4
Ιουν.	0,8	336,652	0,0	354,993	4,6	172,127	0,0
Ιουλ.	-0,1	336,870	-0,1	358,290	-0,9	172,239	-0,1
Αύγ.	-0,9	337,289	-0,1	372,898	-3,9	172,453	-0,1
Σεπτ.	-1,0	338,602	-0,4	388,801	-4,1	173,124	-0,4
Οκτ.	-0,6	339,456	-0,3	396,690	-2,0	173,561	-0,3
Νοέμ.	0,0	340,160	-0,2	397,346	-0,2	173,921	-0,2

1 Ο δείκτης έχει σταθμιστεί με βάση τις εμπορευματικές συναλλαγές (εκτός από καύσιμα). Στάθμιση με βάση τα νομίσματα 15 ανταγωνιστριών χωρών.
2 Μέχρι 31.12.1998: ECU. Από 1.1.1999: ευρώ.

* Μέσες τιμές.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Π ίν α κ α σ II.3

Δαπάνες εξυπηρέτησης εξωτερικού χρέους γενικής κυβέρνησης

(Εκατ. δολ.)

	Έτη		
	1997	1998	1999
TOKOI	1.887	2.047	1.927
XΡΕΟΛΥΣΙΑ από τα οποία:	5.236	5.562	4.320
Προεξοφλήσεις δανείων	1.113	1.100	895
Σ ΥΝ Ο Λ Ο	7.123	7.609	6.247

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.1

Νομισματικά μεγέθη και ρευστά διαθέσιμα¹

(Υπόλοιπα σε δισεκ. δρχ.)

Τέλος περιόδου	Νόμισμα σε κυκλοφορία	Καταθέσεις κατοίκων σε δραχμές	Καταθέσεις κατοίκων σε συνάλλαγμα	Repos	Τραπεζικά ομόλογα	Μεριδια αμοιβαίων κεφαλαίων διαθεσίμων	Τίτλοι Ελληνικού Δημοσίου με αρχική διάρκεια έως και ένα έτος	Δείκτης ρευστότητας M4N
1995	1.863,6	14.736,7	888,5	56,0	539,8	1.258,4	5.509,2	24.852,2
1996	1.941,4	16.625,3	1.041,9	60,5	50,0	2.299,1	6.631,1	28.649,3
1997	2.182,7	18.322,6	1.383,7	36,7	106,5	4.450,7	4.400,1	30.883,0
1998	2.205,9	18.707,9	2.671,0	892,4	115,9	5.986,5	3.341,4	33.921,0
1999	2.702,0	21.244,6	2.837,5	3.043,6	76,3	4.580,4	1.316,8	35.801,2
1999 Ian.	1.986,9	18.473,0	2.571,1	1.220,2	101,3	6.071,7	3.215,8	33.640,0
Φεβρ. ...	1.941,4	18.641,7	2.499,3	1.339,8	106,8	6.037,6	3.185,9	33.752,5
Μάρτ. ...	2.030,1	19.062,7	2.563,7	1.398,7	71,6	5.845,2	2.731,5	33.703,5
Απρ. ...	2.173,2	19.430,7	2.420,7	1.493,2	74,9	5.785,6	2.390,7	33.769,0
Μάιος...	2.130,0	19.353,7	2.465,3	1.569,5	90,2	5.765,6	2.451,4	33.825,7
Ιούν. ...	2.181,7	20.006,8	2.390,0	1.590,5	89,2	5.741,8	2.228,3	34.228,3
Ιούλ.	2.333,0	20.027,5	2.410,7	1.784,3	106,1	5.586,1	2.052,3	34.300,0
Αύγ.	2.220,4	20.074,7	2.572,2	2.024,3	78,3	5.467,7	2.080,6	34.518,2
Σεπτ.	2.176,6	20.510,6	2.660,5	2.168,1	100,4	5.013,1	1.686,4	34.315,7
Οκτ.	2.153,3	19.714,4	2.832,9	2.643,2	79,9	4.856,5	1.763,5	34.043,7
Νοέμ.	2.095,9	20.111,0	2.906,6	3.223,4	81,3	4.527,1	1.504,9	34.450,2
Δεκ.	2.702,0	21.244,6	2.837,5	3.043,6	76,3	4.580,4	1.316,8	35.801,2
2000 Ian.*....	2.200,7	20.883,6	3.309,0	3.120,4	75,6	4.656,3	1.365,4	35.611,0
Φεβρ.*...	2.062,1	20.736,5	3.114,3	3.500,7	66,6	4.711,3	1.032,8	35.224,3
Μάρτ.*...	2.097,7	20.364,3	3.330,9	3.551,2	64,9	4.929,7	1.094,9	35.433,6
Απρ.*...	2.482,0	20.822,6	3.526,4	4.000,8	59,8	5.201,7	878,2	36.971,5
Μάιος*...	2.222,3	20.607,2	3.483,3	4.242,8	58,7	5.259,0	645,3	36.518,6
Ιούν.*...	2.387,7	21.375,8	3.588,9	4.225,1	55,6	5.128,2	655,9	37.417,2
Ιούλ.*...	2.500,0	21.127,3	3.354,1	4.769,4	53,6	5.307,9	500,4	37.612,7
Αύγ.* ...	2.373,4	20.853,4	3.176,3	5.786,3	52,3	5.097,0	529,1	37.867,8
Σεπτ.* ...	2.374,5	20.939,7	3.713,9	5.840,8	51,2	4.985,2	525,4	38.430,7
Οκτ.* ...	2.297,5	20.796,1	3.948,5	6.078,5	49,7	5.007,2	474,5	38.652,0

1 Τα νομισματικά μεγέθη περιλαμβάνουν τις νομισματικού χαρακτήρα υποχρεώσεις των τραπεζών και των αμοιβαίων κεφαλαίων διαθεσίμων, δηλαδή των νομισματικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (Nxi), προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα.

* Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.2

Επιτόκια και πληθωρισμός

(Ποσοστά % επησίως, μέσοι όροι περιόδου)

Περίοδος	Επιτόκια καταθέσεων			Επιτόκια χορηγήσεων				Απόδοση δεκαετών ομολόγων	Δείκτης τιμών καταναλωτή ⁴		
	Όφεως	Ταμιευτηρίου	Προθεσμίας, διάρκειας 12 μηνών	Βραχυπρόθεσμων		Μακροπρόθεσμων					
				Προς επιχειρήσεις ¹	Προς νοικοκυριά ²	Προς επιχειρήσεις ¹	Προς νοικοκυριά ³				
1995	5,8	13,7	15,9	23,1	—	22,1	—	—	8,9		
1996	5,9	11,9	13,5	21,0	—	18,9	—	—	8,2		
1997	5,4	9,2	10,2	18,9	—	16,8	—	9,8	5,5		
1998	5,3	9,0	10,7	18,6	—	16,6	—	8,5	4,8		
1999	3,4	8,0	8,7	15,0	20,4	13,5	12,6	6,3	2,6		
1999											
Ιαν. . .	3,6	8,4	9,7	15,6	20,3	14,4	13,6	6,3	3,7		
Φεβρ. . .	3,3	8,1	9,3	14,7	20,4	13,8	13,0	6,0	3,7		
Μάρτ. . .	3,4	8,0	9,2	14,8	20,5	13,7	12,8	6,0	3,4		
Απρ. . .	3,4	8,0	8,9	14,9	20,3	13,6	12,8	5,9	2,8		
Μάιος . .	3,3	8,0	8,5	14,9	20,5	13,6	12,4	5,8	2,4		
Ιούν. . .	3,4	8,0	8,5	15,2	20,4	12,9	12,4	6,0	2,1		
Ιούλ. . .	3,5	8,0	8,4	15,0	20,3	13,2	12,3	6,4	2,1		
Αύγ. . .	3,4	8,0	8,4	15,1	20,4	13,4	12,4	6,7	2,0		
Σεπτ. . .	3,3	8,0	8,4	15,0	20,5	13,5	12,4	6,6	2,0		
Οκτ. . .	3,3	8,0	8,4	15,0	20,6	13,3	12,6	7,0	2,2		
Νοέμ. . .	3,3	8,0	8,4	15,2	20,5	13,7	12,5	6,6	2,6		
Δεκ. . .	3,6	7,9	8,1	14,6	20,3	13,2	12,4	6,4	2,7		
2000											
Ιαν. . .	3,4	7,5	7,7	14,1	19,9	13,0	11,7	6,6	2,6		
Φεβρ. . .	3,4	7,0	7,0	13,7	19,7	12,5	11,1	6,5	2,9		
Μάρτ. . .	3,0	6,6	6,6	13,5	19,2	13,0	10,7	6,2	3,1		
Απρ. . .	3,0	6,3	6,3	12,8	18,5	12,1	10,2	6,1	2,6		
Μάιος . .	2,9	6,0	6,2	12,6	17,9	11,4	9,9	6,2	2,9		
Ιούν. . .	2,5	5,9	6,2	12,5	17,8	11,6	9,7	6,1	2,5		
Ιούλ. . .	2,4	5,5	6,0	12,2	15,9	11,3	9,5	6,1	2,7		
Αύγ. . .	2,4	5,4	6,0	12,1	15,5	11,3	9,4	6,0	3,0		
Σεπτ. . .	2,5	5,0	5,8	11,8	15,1	11,4	9,1	9,1	3,1		
Οκτ. . .	2,5	4,8	5,6	11,3	15,0	10,5	8,9	6,0	4,0		
Νοέμ. . .	2,6*	4,6*	5,5*	11,1*	14,9*	10,4*	8,8*	5,9	4,2		

1 Μέχρι το Δεκέμβριο του 1998, το μέσο επιτόκιο αφορούσε όλες τις κατηγορίες βραχυπρόθεσμων ή μακροπρόθεσμων χορηγήσεων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.

2 Μέσο επιτόκιο όλων των κατηγοριών καταναλωτικών δανείων.

3 Μέσο επιτόκιο στεγαστικών δανείων κυμανόμενου επιτοκίου διάρκειας πάνω από 5 έτη.

4 Επίσημα εκποστατικά μεταβολή.

* Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΣΥΕ.

Πίνακας III.3

Επιπόκια διατραπεζικής αγοράς και της Τράπεζας της Ελλάδος

(Ποσοστά % επησίως)

Περίοδος	Επιπόκια διατραπεζικής αγοράς ¹					Επιπόκια της Τράπεζας της Ελλάδος ²				Χρηματοδότηση με ενέχυρο τίτλους Ελληνικού Δημοσίου (Lombard)
	Διάρκειας μίας ημέρας	Athibor 1 μηνός	Athibor 3 μηνών	Athibor 6 μηνών	Athibor 12 μηνών	Αποδοχή καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας ³	Πρώτο κλιμάκιο	Δεύτερο κλιμάκιο	Πράξεις παρέμβασης διάρκειας 14 ημερών	
1995	15,9	16,3	16,4	16,5	–	–	–	–	–	21,50
1996	13,3	13,7	13,8	13,9	14,1	–	–	–	–	21,00
1997	12,9	13,4	12,9	12,4	12,1	10,90	9,60	12,75	19,00	
1998	12,6	14,0	13,9	13,6	13,1	11,60	9,75	12,25	15,50	
1999	10,4	10,4	10,3	10,0	9,4	10,25	9,00	10,75	11,50	
1999 Ιαν.	11,4	11,9	11,7	11,3	10,7	11,50	9,75	12,00	13,50	
Φεβρ. .	10,2	10,7	10,7	10,5	10,1	11,50	9,75	12,00	13,50	
Μάρτ. .	10,2	10,2	10,1	9,9	9,6	11,50	9,75	12,00	13,50	
Απρ. .	10,2	10,2	10,1	9,8	9,4	11,50	9,75	12,00	13,50	
Μάιος .	10,4	10,1	10,0	9,6	9,1	11,50	9,75	12,00	13,50	
Ιούν. .	10,4	10,1	10,1	9,7	9,0	11,50	9,75	12,00	13,50	
Ιούλ. .	10,3	10,1	10,1	9,7	9,1	11,50	9,75	12,00	13,50	
Αύγ. .	10,3	10,1	10,1	9,9	9,3	11,50	9,75	12,00	13,50	
Σεπτ. .	10,3	10,0	10,0	9,8	9,1	11,50	9,75	12,00	13,50	
Οκτ. .	10,6	10,3	10,3	10,0	9,2	11,00	9,25	11,50	13,00	
Νοέμ. .	10,8	11,2	11,0	10,3	9,4	11,00	9,25	11,50	13,00	
Δεκ. .	9,8	10,0	9,8	9,5	8,9	10,25	9,00	10,75	11,50	
2000 Ιαν.	9,4	9,5	9,1	8,7	7,9	9,50	8,50	9,75	11,00	
Φεβρ. .	9,2	9,2	8,7	8,2	7,2	9,50	8,50	9,75	11,00	
Μάρτ. .	9,1	9,3	8,9	8,1	7,0	8,75	8,00	9,25	10,25	
Απρ. .	8,5	9,0	8,7	8,0	6,8	8,00	7,50	8,75	9,50	
Μάιος .	8,7	8,8	8,5	7,9	6,9	8,00	7,50	8,75	9,50	
Ιούν. .	8,4	8,7	8,4	7,8	6,8	7,25	–	8,25	9,00	
Ιούλ. .	8,0	8,3	8,2	7,7	6,7	7,25	–	8,25	9,00	
Αύγ. .	8,3	8,3	8,1	7,5	6,5	7,25	–	8,25	9,00	
Σεπτ. .	7,9	7,9	7,6	6,7	6,2	6,50	–	7,50	8,25	
Οκτ. .	7,8	7,7	7,0	6,2	5,9	6,50	–	7,50	8,25	
Νοέμ. .	7,6	7,2	6,3	5,9	5,6	5,50	–	6,50	7,25	
Δεκ. 13.	–	–	–	–	–	4,75	–	5,75	6,50	

¹ Μέσα επιπόκια περιόδου.² Επιπόκια τέλους περιόδου.³ Στις 29.6.2000 καταργήθηκε το δεύτερο κλιμάκιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων και το επιπόκιο αφορά πλέον τον ενιαίο λογαριασμό αποδοχής καταθέσεων.**Πηγή:** Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.4

Επιτόκια τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου κατά την έκδοσή τους

(Ποσοστά % ετησίως)

Τέλος περιόδου*	Έντοκα γραμμάτια			Δραχμικά ομόλογα με σταθερό επιτόκιο				
	3 μηνών	6 μηνών	12 μηνών	2 ετών	3 ετών		5 ετών	
				Αποταμιευτικά ομόλογα	Επιτόκιο τοκομερίδιου	Μέσο επιτόκιο διάθεσης	Επιτόκιο τοκομερίδιου	Μέσο επιτόκιο διάθεσης
1996 Δεκ.	10,2	10,5	11,2	–	10,7	10,48	–	–
1997 Δεκ.	12,9	12,7	11,4	–	–	–	–	–
1998 Δεκ.	11,1	10,5	10,3	10,0	–	–	–	–
1999 Δεκ.	9,2	9,1	8,3	8,2	–	–	6,6 ¹	6,43
 1999 Ιαν.	–	–	9,5	9,2	7,6	7,56	6,6	6,75
Φεβρ.	9,5	9,5	9,2	9,0	–	–	–	–
Μάρτ.	8,9	8,7	8,8	8,6	7,6 ¹	7,10	–	–
Απρ.	–	–	8,7	8,6	–	–	6,6 ¹	6,31
Μάιος	–	–	8,7	8,6	7,6 ¹	6,53	–	–
Ιούν.	9,4	9,0	8,7	8,6	–	–	6,6 ¹	6,12
Ιούλ.	–	–	8,9	8,6	7,6 ¹	7,30	–	–
Αύγ.	9,8	9,9	8,8	8,6	–	–	6,6 ¹	7,28
Σεπτ.	–	–	8,7	8,6	7,6 ¹	7,32	–	–
Οκτ.	–	–	9,1	8,6	–	–	6,6 ¹	7,07
Νοέμ.	–	–	8,9	8,6	7,6 ¹	7,61	–	–
Δεκ.	9,2	9,1	8,3	8,2	–	–	6,6 ¹	6,43
 2000 Ιαν.	–	–	–	–	–	–	6,6 ¹	6,36
Φεβρ.	8,5	7,8	6,7	6,9	5,9	6,37	–	–
Μάρτ.	–	–	–	–	–	–	5,95	6,04
Απρ.	–	–	6,4	–	5,9 ¹	5,99	–	–
Μάιος	–	–	6,4	–	–	–	5,95 ¹	6,35
Ιούν.	8,1	7,5	6,4	–	5,9 ¹	6,13	–	–
Ιούλ.	–	–	6,2	–	–	–	5,95 ¹	6,13
Αύγ.	–	–	6,3	–	5,9 ¹	6,12	–	–
Σεπτ.	6,6	5,8	5,6	–	–	–	5,95 ¹	5,92
Οκτ.	–	–	5,5	–	5,9 ¹	5,64	–	–
Νοέμ.	5,7	–	5,3	–	–	–	5,95 ¹	5,75

1 Άνοιγμα τελευταίας έκδοσης αντίστοιχης διάρκειας.

(–) Δεν υπήρξε έκδοση αντίστοιχου τίτλου.

* Επιτόκιο τελευταίας έκδοσης μέσα στο μήνα ή στις αρχές του επόμενου μηνός.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.4 (συνέχεια)

Επιτόκια τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου κατά την έκδοσή τους

(Ποσοστά % επησίως)

Τέλος περιόδου*	Δραχμικά ομόλογα με σταθερό επιτόκιο							
	7 ετών		10 ετών		15 ετών		20 ετών	
	Επιτόκιο τοκομερίδιου	Μέσο επιτόκιο διάθεσης	Επιτόκιο τοκομερίδιου	Μέσο επιτόκιο διάθεσης	Επιτόκιο τοκομερίδιου	Μέσο επιτόκιο διάθεσης	Επιτόκιο τοκομερίδιου	Μέσο επιτόκιο διάθεσης
1996 Δεκ.	–	–	–	–	–	–	–	–
1997 Δεκ.	–	–	–	–	–	–	–	–
1998 Δεκ.	8,7 ¹	8,25	8,6 ¹	7,19	–	–	–	–
1999 Δεκ.	–	–	–	–	–	–	–	–
1999 Ιαν.	–	–	6,3	6,1	6,5	6,32	–	–
Φεβρ.	6,0	5,94	–	–	–	–	–	–
Μάρτ.	–	–	6,3 ¹	5,98	6,5 ¹	6,27	–	–
Απρ.	6,0 ¹	6,07	–	–	–	–	–	–
Μάιος	–	–	6,3 ¹	5,66	6,5 ¹	5,9	–	–
Ιούν.	6,0 ¹	6,28	–	–	6,5 ¹	6,53	–	–
Ιούλ.	–	–	6,3 ¹	6,35	–	–	–	–
Αύγ.	–	–	–	–	–	–	–	–
Σεπτ.	–	–	6,3 ¹	6,76	6,5 ¹	6,69	–	–
Οκτ.	6,0 ¹	7,49	6,3 ¹	6,89	–	–	–	–
Νοέμ.	6,0 ¹	6,83	6,3 ¹	6,39	6,5 ¹	7,26	–	–
Δεκ.	–	–	–	–	–	–	–	–
2000 Ιαν.	–	–	6,3 ¹	6,60	–	–	6,5 ²	6,84
Φεβρ.	–	–	6,3 ¹	6,42	–	–	–	–
Μάρτ.	–	–	–	–	–	–	6,5 ¹	6,46
Απρ.	–	–	6,0	6,06	–	–	–	–
Μάιος	–	–	–	–	–	–	6,5 ¹	6,37
Ιούν.	–	–	6,0 ¹	6,01	–	–	–	–
Ιούλ.	–	–	–	–	–	–	6,5 ¹	6,34
Αύγ.	–	–	6,0 ¹	6,01	–	–	–	–
Σεπτ.	–	–	–	–	–	–	6,5 ¹	6,35
Οκτ.	–	–	6,0 ¹	5,98	–	–	–	–
Νοέμ.	–	–	6,0 ¹	5,77	–	–	6,5 ¹	6,33

¹ Ανοιγμα τελευταίας έκδοσης αντίστοιχης διάρκειας.² Η ημερομηνία έκδοσης είναι 22 Οκτωβρίου 1999.

(-) Δεν υπήρξε έκδοση αντίστοιχου τίτλου.

* Επιτόκιο τελευταίας έκδοσης μέσα στο μήνα ή στις αρχές του επόμενου μηνός.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Π ίν α κ ας III.5

Συνολική τραπεζική χρηματοδότηση ιδιωτικού τομέα

(Υπόλοιπα σε δισεκ. δρχ.)

Τέλος περιόδου	Σύνολο	Σε δραχμές	Σε συν/γμα	Κλάδοι					
				Μεταποίηση	Εμπόριο	Οικισμός	Τουρισμός	Καταναλωτική πίστη	Λοιπά
1995	8.328,0	6.858,1	1.469,9	2.788,9	1.584,8	1.219,0	398,5	423,1	1.913,7
1996	9.676,1	7.362,2	2.313,9	3.028,9	1.890,4	1.554,4	439,1	574,5	2.188,8
1997	11.145,8	8.407,5	2.738,3	3.185,4	2.316,9	1.924,4	464,7	731,6	2.522,8
1998	12.817,7	9.703,1	3.114,6	3.200,0	2.971,5	2.332,3	513,1	1.000,6	2.800,2
1999	14.636,6	10.796,3	3.840,3	3.571,6	3.141,1	2.927,9	547,7	1.315,9	3.132,4
1999 Ιαν.	12.946,6	9.727,8	3.218,8	3.217,0	2.981,6	2.355,5	509,6	1.019,3	2.863,6
Φεβρ.	13.010,8	9.693,8	3.317,0	3.210,0	2.944,6	2.386,4	515,4	1.035,0	2.919,4
Μάρτ.	13.220,2	9.728,1	3.492,1	3.244,2	2.970,1	2.430,8	527,5	1.108,6	2.939,0
Απρ.	13.307,5	9.750,0	3.557,5	3.243,0	2.984,2	2.471,3	537,3	1.153,0	2.918,7
Μάιος ...	13.565,8	9.974,9	3.590,9	3.283,3	3.085,5	2.523,1	540,9	1.184,7	2.948,3
Ιούν.	13.466,5	9.990,5	3.476,0	3.223,1	3.015,0	2.590,5	542,4	1.201,9	2.893,6
Ιούλ.	13.819,1	10.189,5	3.629,6	3.357,0	3.106,1	2.664,2	528,1	1.230,9	2.932,8
Αύγ.	13.933,7	10.124,6	3.809,1	3.368,6	3.105,0	2.719,7	526,3	1.263,9	2.950,2
Σεπτ.	14.044,9	10.207,8	3.837,1	3.407,6	3.128,6	2.778,9	520,3	1.242,2	2.967,3
Οκτ.	14.462,2	10.474,2	3.988,0	3.502,8	3.292,6	2.841,9	524,2	1.278,1	3.022,6
Νοέμ.	14.822,7	10.673,6	4.149,1	3.671,7	3.314,4	2.906,1	534,9	1.309,7	3.085,9
Δεκ.	14.636,6	10.796,3	3.840,3	3.571,6	3.141,1	2.927,9	547,7	1.315,9	3.132,4
2000 Ιαν.	14.901,2	10.978,4	3.922,8	3.540,9	3.261,4	2.979,5	556,5	1.338,2	3.224,7
Φεβρ.	15.080,1	11.038,1	4.042,0	3.469,4	3.405,8	3.036,0	567,1	1.367,9	3.233,9
Μάρτ.	15.108,4	10.941,8	4.166,6	3.453,0	3.457,4	3.031,5	573,1	1.345,9	3.247,5
Απρ.	15.716,5	11.349,8	4.366,7	3.572,5	3.583,0	3.096,2	589,6	1.372,4	3.502,8
Μάιος ...	15.990,3	11.496,8	4.493,5	3.573,2	3.633,4	3.168,6	592,7	1.418,8	3.603,6
Ιούν.	16.472,7	11.934,0	4.538,7	3.638,9	3.781,0	3.252,9	600,6	1.471,8	3.727,5
Ιούλ.	16.854,2	12.140,1	4.714,1	3.661,7	3.904,2	3.344,4	594,8	1.523,9	3.825,2
Αύγ.	17.340,4	12.337,5	5.002,9	3.708,5	3.942,7	3.503,0	599,1	1.614,4	3.972,7
Σεπτ.	17.931,9	12.706,6	5.225,3	3.847,9	4.130,7	3.587,8	601,1	1.647,1	4.117,3
Οκτ.*....	18.247,5	12.783,8	5.463,7	3.881,1	4.151,9	3.691,7	603,7	1.732,2	4.186,9

* Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας IV.1

Καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα

(Δισεκ. δρχ.)

	'Ετη			Ιανουάριος - Σεπτέμβριος		
	1997	1998	1999	1998	1999	2000 ⁴
1 Κεντρική κυβέρνηση^{1,2}	2.585	2.323	2.060	1.053	664	1.255
– Κρατικός προϋπολογισμός	2.560	2.244	1.989	1.408	1.060	1.715
(Τακτικός προϋπολογισμός)	(1.664)	(1.178)	(650)	(623)	(106)	(720)
(Προϋπολογισμός δημόσιων επενδύσεων)	(896)	(1.066)	(1.339)	(785)	(954)	(995)
– Ειδικός Λογαριασμός Εγγυήσεων						
Γεωργικών Προϊόντων (ΕΛΕΓΕΠ)	25	79	71	-355	-396	-460
% του ΑΕΠ	7,8	6,5	5,4	2,9	1,7	3,1
2 Δημόσιοι οργανισμοί³	-345	-529	-636	-362	-451	-445
– Χρηματοδότηση οργανισμών						
κοινωνικής ασφάλισης	2	-26	27	-14	-21	10
– Χρηματοδότηση οργανισμών						
τοπικής αυτοδιοίκησης	6	8	4	-12	-11	2
– Χρηματοδότηση λοιπών οργανισμών	-23	-20	-36	-6	-20	6
– Διαθέσιμα	-330	-491	-631	-330	-399	-463
Γενική κυβέρνηση (1+2)	2.240	1.794	1.424	691	213	810
% του ΑΕΠ	6,8	5,0	3,7	1,9	0,6	2,0
3 Δημόσιες επιχειρήσεις	-133	141	71	-9	-23	-34
– Χρηματοδότηση επιχειρήσεων						
κοινής ωφέλειας	-116	65	86	34	-4	29
– Χρηματοδότηση λοιπών επιχειρήσεων	18	57	78	31	36	4
– Διαθέσιμα	-35	19	-93	-74	-55	-67
Δημόσιος τομέας (1+2+3)	2.107	1.935	1.495	682	190	776
% του ΑΕΠ	6,4	5,4	3,9	1,9	0,5	1,9
Δημόσιος τομέας (περιλαμβάνονται						
κεφαλαιοποιηθέντες τόκοι)	2.142	1.962	1.495	699	190	776
% του ΑΕΠ	6,5	5,5	3,9	1,9	0,5	1,9
Συμπληρωματικά στοιχεία						
– Πρωτογενές έλλειμμα κεντρικής κυβέρνησης	-638	-1.238	-1.687	-1.494	-1.896	-1.337
– Χρεολύσια	3.465	3.918	5.635	2.535	3.517	3.965
– Τόκοι και λοιπές δαπάνες	2.978	3.218	3.403	2.334	2.436	2.472
– Τοκοχρεολύσια ενόπλων δυνάμεων	234	331	317	201	105	111
– Τόκοι ΕΛΕΓΕΠ	11	12	27	12	19	9

1 Όπως προκύπτει από την κίνηση των σχετικών λογαριασμών στην Τράπεζα της Ελλάδος, την Αγροτική Τράπεζα, τις εμπορικές τράπεζες και τη μεταβολή των υποχρεώσεων προς το εξωτερικό.

2 Περιλαμβάνεται η κίνηση των λογαριασμών διαχείρισης δημόσιου χρέους.

3 Όπως προκύπτει από τις τοπθετήσεις τους σε χρεόγραφα και τραπεζικές καταθέσεις και τη μεταβολή των υποχρεώσεων τους προς το τραπεζικό σύστημα.

4 Προσωρινά στοιχεία και εκτιμήσεις.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας IV.2

Πηγές κάλυψης δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα

(Δισεκ. δρχ.)

	Έτη						Ιανουάριος - Σεπτέμβριος					
	1997		1998		1999		1998		1999		2000 ⁴	
	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή
Δανεισμός σε δραχμές	967	45,9	69	3,6	-1.238	-82,8	-653	-95,7	-1.499	-788,9	-1.493	-192,4
- Έντοκα γραμμάτια και ομολογιακοί τίτλοι από νομισματικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ¹	625	29,7	-557	-28,7	526	35,2	-612	-89,7	460	242,1	1.517	195,5
- Έντοκα γραμμάτια και ομολογιακοί τίτλοι από ιδιώτες και επιχειρήσεις	119 ¹	5,7	61 ¹	3,2	-1.750	-117,1	-9	-1,3	-530	-278,9	-1.041	-134,1
- Δάνεια και πιστώσεις από νομισματικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα	-4	-0,2	347	17,9	-135	-9,0	-142	-20,8	-336	-176,8	-939	-121,0
- Τράπεζα της Ελλάδος ²	227	10,8	218	11,3	121	8,1	110	16,1	-1.093	-575,3	-1.030	-132,7
Δανεισμός σε συνάλλαγμα³	1.140	54,1	1.866	96,4	2.733	182,8	1.335	195,7	1.689	888,9	2.269	292,4
Σύνολο	2.107	100,0	1.935	100,0	1.495	100,0	682	100,0	190	100,0	776	100,0

1 Αφορά διάθεση τίτλων και στη δευτερογενή αγορά.

2 Από 1.1.94 το σχετικό μέγεθος αφορά μεταβολή του πιστωτικού υπολοίπου των λογαριασμών του Ελληνικού Δημοσίου στην Τράπεζα της Ελλάδος και όχι χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος.

3 Περιλαμβάνονται και ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου που διακρατούνται από κατοίκους εξωτερικού.

4 Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας IV.3
Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού
(Δισεκ. δρχ.)

	Έπιπλη					Εκπομπιά μεταβολή	Ιανουάριος - Σεπτέμβριος	Εκπομπιά μεταβολή				
	1998	1999	2000 ⁵	Προϋπόθρος 2001	1999/98	2000/99	Προϋπόθρος 2001/00	1998	1999	2000 ⁵	1999/98	2000/99
I. Έσοδα	<u>10.413</u>	<u>11.603</u>	<u>12.850</u>	<u>13.905</u>	<u>11.4</u>	<u>10.7</u>	<u>8.2</u>	<u>7.406</u>	<u>8.102</u>	<u>9.006</u>	<u>9.4</u>	<u>11.2</u>
1. Τακτικός προϋπολογισμός ¹	9.499	10.593	11.650	12.600	11,5	10,0	8,2	7.073	7.876	8.788	11,4	11,6
2. Προϋπολογισμός δημόσιων επενδύσεων (ήδια έσοδα) (Έσοδα ΕΕ)	914 (22) (892)	1.010 (33) (977)	1.200 (70)	1.305 (55)	10,5 (112,1)	18,8 (-21,4)	8,8 (8)	333 (325)	226 (218)	218 (8)	-32,1 (..)	-3,5 (..)
II. Δαπάνες ²	<u>16.075</u>	<u>16.932</u>	<u>19.176</u>	<u>19.186</u>	<u>5,3</u>	<u>13,3</u>	<u>0,1</u>	<u>11.069</u>	<u>11.444</u>	<u>12.965</u>	<u>3,4</u>	<u>13,3</u>
1. Τακτικός προϋπολογισμός - χρεολόγιστα ^{2,3}	14.197	14.682	16.656	16.406	3,4	13,4	-1,5	9.776	9.999	11.392	2,3	13,9
- Τακτικός προϋπολογισμός χωρίς χρεολόγιστα (Τόκοι και λογιπές δαπάνες) ³	3.536	3.406	4.621	3.806	-3,7	35,7	-17,6	2.355	2.275	3.087	-3,4	35,7
Πρωτογενείς δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού	10.661 (3.234)	11.276 (3.303)	12.035 (3.400)	12.600 (3.310)	5,8 (2,1)	6,7 (2,9)	4,7 (-2,6)	7.421 (2.255)	7.724	8.305	4,1	7,5
2. Προϋπολογισμός δημόσιων επενδύσεων	7.427 1.878 ^c	7.973 2.250 ^c	8.635 2.520 ^c	9.290 2.780 ^c	7,4 19,8	8,3 12,0	7,6 10,3	5.166 1.293	(2.329) 1.445	(2.490) 1.573	(3,3) 11,8	(6,9) 8,9
III. Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού	<u>-5.662</u>	<u>-5.329</u>	<u>-6.326</u>	<u>-5,281</u>	<u>-5,9</u>	<u>18,7</u>	<u>-16,5</u>	<u>-3.663</u>	<u>-3.342</u>	<u>-3.959</u>	<u>-8,8</u>	<u>18,5</u>
1. Τακτικός προϋπολογισμός 2. Προϋπολογισμός δημόσιων επενδύσεων	-4.698 -964	-4.089 -1.240	-5.006 -1.320	-3.806 -1.475	-13,0 28,6	22,4 6,5	-24,0 11,7	-2.703 -960	-2.123 -1.219	-2.604 -1.355	-21,5 27,0	22,7 11,2
Χρεολόγιστα ^{2,3}	3.536	3.406	4.621	3.806	-3,7	35,7	-17,6	2.355	2.275	3.087	-3,4	35,7
IV. Αποτελέσματα κρατ. προϋπολογίου (καθαρά) ⁴	<u>-2.126</u>	<u>-1.923</u>	<u>-1.705</u>	<u>-1.475</u>	<u>-9,5</u>	<u>-11,3</u>	<u>-13,5</u>	<u>-1.308</u>	<u>-1.067</u>	<u>-872</u>	<u>-18,4</u>	<u>-18,3</u>
1. Τακτικός προϋπολογισμός 2. Προϋπολογισμός δημόσιων επενδύσεων	-1.162 -964	-683 -1.240	-385 -1.320	0 -1.475	-41,2 28,6	-43,6 6,5	-100,0 11,7	-348 -960	152 -1.219	483 -1.355	-143,7 27,0	217,8 11,2
V. Πρωτογενές πλεύση	<u>1.108^c</u>	<u>1.380^c</u>	<u>1.695^c</u>	<u>1.835^c</u>				<u>947</u>	<u>1.262</u>	<u>1.618</u>		

1 Δεν περιλαμβάνονται έσοδα από αποκρατικοποίηση.

2 Δεν περιλαμβάνονται πληρωμές για την εξόφλιση έντοκων γραμματών του διοικητικού τομέα.

3 Περιλαμβάνονται οι διεπόνες για την εξυπηρέτηση του χρέους των ενόπλων δυνάμεων.

4 Δεν περιλαμβάνονται οι πληρωμές χρεοκοπίων.

5 Προσωρινά στοιχεία. Δρχ. το 1999, 640 δισεκ. δρχ. το 2000, και 630 δισεκ. δρχ. το 2001, που αφορούν κεφαλαϊκάτες με το βιβλίστες για απόκτηση περιουσιακών στοιχείων. Επίσης από δαπάνες φρεγκού προϋπολογισμού το 2000 και 40 δισεκ. δρχ. και 20 δισεκ. δρχ. αντιστοχάνονται προσώπων που στην περίοδο 1999-2000 και 2000-2001, για ενισχύσεις σειραμποτάδων. Εάν τα πιο πάνω ποσά δεν συμπεριληφθούν, το πρωτογενές πλεύση αφένται στα 1.590 δισεκ. δρχ. το 1999, 2.860 δισεκ. δρχ. το 2000 και 2.465 δισεκ. δρχ. στην πρώτη πολυτελεστή του 2001.

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

Π ίν α κ ας IV.4

Εξυπηρέτηση χρέους κεντρικής κυβέρνησης¹

(Δισεκ. δρχ.)

	Έτη				Εκατοστιαία μεταβολή			Ιανουάριος – Σεπτέμβριος			Εκατοστιαία μεταβολή	
	1998	1999	2000 ²	Προϋπ/σμός 2001	1999/98	2000/99	Προϋπ/σμός 2001/00	1998	1999	2000 ²	1999/98	2000/99
Χρεολύσια	3.307	3.191	4.398	3.626	-3,5	37,8	-17,6	2.216	2.209	3.020	-0,3	36,7
(δροχμές)	(2.097)	(2.277)	(2.844)	(2.762)	(8,6)	(24,9)	(-2,9)	(1.538)	(1.565)	(1.898)	(1,8)	(21,3)
(συνάλλαγμα)	(1.210)	(914)	(1.554)	(864)	(-24,5)	(70,0)	(-44,4)	(678)	(644)	(1.122)	(-5,0)	(74,2)
Τόκοι και λοιπές												
δαπάνες	3.132	3.201	3.280	3.180	2,2	2,5	-3,0	2.193	2.290	2.446	4,4	6,8
(δροχμές)	(2.568)	(2.673)	(2.604)	(2.585)	(4,1)	(-2,6)	(-0,7)	(1.758)	(1.882)	(1.950)	(7,1)	(3,6)
(συνάλλαγμα)	(564)	(528)	(676)	(595)	(-6,4)	(28,0)	(-12,0)	(435)	(408)	(496)	(-6,2)	(21,6)
Σύνολο I	6.439	6.392	7.678	6.806	-0,7	20,1	-11,4	4.409	4.499	5.466	2,0	21,5
Τοκοχρεολύσια												
χρέους ενόπλων												
δυνάμεων	331	317	343	310	-4,2	8,2	-9,6	201	105	111	-47,8	5,7
(χρεολύσια)	(229)	(215)	(223)	(180)	(-6,1)	(3,7)	(-19,3)	(139)	(66)	(67)	(-52,5)	(1,5)
(τόκοι)	(102)	(102)	(120)	(130)	(0,0)	(17,6)	(8,3)	(62)	(39)	(44)	(-37,1)	(12,8)
Σύνολο II	6.770	6.709	8.021	7.116	-0,9	19,6	-11,3	4.610	4.604	5.577	-0,1	21,1

1 Δεν περιλαμβάνονται: η δαπάνη για την εξόφληση έντοκων γραμματίων ιδιωτών και οι εξοφλήσεις και προσαγορές χρέους μέσω της ΔΕΚΑ Α.Ε.

2 Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.